

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

VATANDAŞLARIN BELEDİYELERİN MALİ SAYDAMLILIĞINA
İLİŞKİN TUTUMLARI: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

RİDVAN ENGİN

Tez Danışmanı

PROF. DR. SELÇUK İPEK

ÇANAKKALE - 2021

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

**VATANDAŞLARIN BELEDİYELERİN MALİ SAYDAMLIĞINA İLİŞKİN
TUTUMLARI: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

RİDVAN ENGİN

Tez Danışmanı
PROF. DR. SELÇUK İPEK

ÇANAKKALE - 2021

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Rıdvan ENGİN

09/06/2021

TEŞEKKÜR

Mali saydamlık alanında çalışmamı teşvik eden, tez çalışmasının planlama ve uygulama aşamalarında değerli yorumlarıyla yönlendiren ve kıymetli zamanını ayırarak çalışmayı titizlikle inceleyen danışman hocam Prof. Dr. Selçuk İPEK'e ve ikinci danışmanım Prof. Dr. Tolga DEMİRBAŞ'a;

Bu süreçte tez izleme komisyonunda yer alan ve fikirleriyle önemli katkı sağlayan hocalarım Dr. Öğr. Üyesi S. Sami TAN ve Prof. Dr. Bünyamin BACAK'a;

Doktora tez çalışmasının hazırlık aşamasında önemli katkıları bulunan, bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren ve akademik açıdan çok şey öğrendiğim Prof. Dr. Özhan ÇETİNKAYA'ya;

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen ve bana her zaman cesaret veren annem, babam ve kardeşime;

Yoğun çalışma sürecimde sabır ve fedakârlık gösteren, her zaman yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen değerli eşime;

Teşekkürlerimi sunarım.

Rıdvan ENGİN
Çanakkale, Haziran 2021

ÖZET

VATANDAŞLARIN BELEDİYELERİN MALİ SAYDAMLILIĞINA İLİŞKİN TUTUMLARI: ÇANAKKALE ÖRNEĞİ

Rıdvan ENGİN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Selçuk İPEK

İkinci Danışman: Prof. Dr. Tolga DEMİRBAŞ

09/06/2021, 215

Literatürdeki belediyelerin mali saydamlılığına ilişkin çalışmalarda genellikle belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgi ve belgelere odaklanıldığı ve mali saydamlık düzeyinin ölçülmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu bağlamda belediyelerin mali saydamlığı meselesine daha çok arz yönüyle yaklaşıldığı ve talep yönünün yeterince araştırılmadığı söylenebilir. Bu çalışmada mali saydamlığın talep yönü bir başka ifadeyle mali bilgilerin alıcısı konumunda olan “vatandaş” boyutu ele alınmaktadır.

Bu çalışmada vatandaşların Türkiye’deki belediyelerin mali saydamlılığına ilişkin tutumu araştırılmıştır. Araştırma kapsamında Çanakkale Merkez’de ikamet eden 357 vatandaşa anket uygulamak suretiyle analiz için gereken veriler elde edilmiştir. Analiz sonucunda katılımcıların belediyelere ilişkin mali saydamlık tutumunun yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca vatandaşların mali saydamlık tutumunun belirleyicisi olabileceği tahmin edilen faktörler analiz edilmiştir. Analiz sonucu mali saydamlık tutumu ile vatandaşların gelir düzeyi, mesleki durumu, kentsel aidiyeti, vergi ahlakı düzeyi ve yolsuzluk algıları arasında pozitif; vatandaşların mali saydamlık tutumu ile belediye yöneticilerine güvenme ve belediyelerin hesap verme durumu arasında ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Analizlerde cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim, mali konulara ilgi düzeyi, vergi bilinci, vergi uyumu, mali durum, siyasi görüş, seçime katılım, STK üyeliği ile vatandaşların mali saydamlık tutumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Belediye, Şeffaflık, Mali Saydamlık, Hesap Verebilirlik, Çanakkale

ABSTRACT

CITIZENS' ATTITUDES TOWARD FISCAL TRANSPARENCY OF MUNICIPALITIES: THE CASE OF ÇANAKKALE

Rıdvan ENGİN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Doctoral Dissertation in Public Finance

Advisor: Prof. Dr. Selçuk İPEK

Co-Advisor: Prof. Dr. Tolga DEMİRBAŞ

09/06/2021, 215

It is observed that the studies on the fiscal transparency of municipalities in the literature generally focus on the fiscal information and documents disclosed by the municipalities to the public and try to measure the level of fiscal transparency. In this context, it can be said that the issue of fiscal transparency of municipalities is mostly approached from the supply side and the demand side has not been adequately investigated. In this study, the demand side of fiscal transparency in other words the “citizen” dimension which is the user of fiscal information is discussed.

In this study, citizens' attitudes toward fiscal transparency of municipalities in Turkey has been examined. Within the scope of the research, the data required for analysis was obtained by applying a questionnaire to 357 citizens residing in Çanakkale. As a result of the analysis, it was determined that participants' attitudes toward fiscal transparency of municipalities is high. Furthermore, the factors predicted to be determinants of citizens' attitude toward fiscal transparency have been analyzed. As a result of analysis, it was determined that there is a positive relationship between citizens' attitudes toward fiscal transparency and income level, professional status, urban belonging, level of tax ethics, corruption perception. However, a negative relationship was found between citizens' attitudes toward fiscal transparency and trust in municipal managers, accountability of municipalities. In the analyzes, it was seen that there was no significant relationship between citizens' attitudes toward fiscal transparency and gender, marital status, age,

education, level of interest in fiscal matters, tax awareness, tax compliance, financial condition, political view, participation in elections, NGO membership.

Keywords: Municipality, Transparency, Fiscal Transparency, Accountability, Çanakkale

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
TABLolar DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xviii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM

MALİ SAYDAMLIK: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Saydamlık Kavramı	5
2.1.1. Saydamlığın Tanımı	6
2.1.2. Saydamlığın Türleri	7
2.2. Mali Saydamlık Kavramı	10
2.2.1. Tarihsel Gelişimi	10
2.2.2. Mali Saydamlığın Tanımı	14
2.3. Mali Saydamlığın Gereklilikleri	16
2.3.1. Etkin Raporlama	16
Zamanlılık	16
Erişebilirlik	17
İlgililik	17
Anlaşılabilirlik	17
Güvenilirlik	18
Niteliklilik	18

2.3.2. Açık Yönetim	19
2.3.3. Bilgi Edinme Hakkı.....	20
2.4. Mali Saydamlığın İşlevleri	21
2.4.1. Hesap Verebilirliğin Sağlanması.....	21
2.4.2. Mali Disiplinin Sağlanması	24
2.4.3. Kamu Harcamalarında Savurganlığın Önlenmesi	25
2.4.4. Yolsuzluğun Önlenmesi	26
2.5. Mali Saydamlığın Ölçülmesi.....	28
2.5.1. Merkezi Yönetim Düzeyi	28
Uluslararası Para Fonu	28
Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü.....	31
Uluslararası Bütçe Ortaklığı.....	35
Uluslararası Şeffaflık Örgütü	38
2.5.2. Yerel Yönetim Düzeyi.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELEDİYELERDE MALİ SAYDAMLIK VE TÜRKİYE'DEKİ MEVCUT DURUMUN İNCELENMESİ

3.1. Belediyelerde Mali Saydamlığın Önemini Arttıran Gelişmeler	48
3.1.1. Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı	48
3.1.2. Mali Yerelleşme.....	49
3.1.3. Mali Özerklik	51
3.1.4. Bilgi ve İletişim Teknolojisi	52
3.2. Bilginin Arz ve Talebi Açısından Mali Saydamlığın Aktörleri	53
3.2.1. Belediye Yönetimi	54
3.2.2. Yerel Halk.....	55
3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları	56
3.2.4. Yerel Basın	57
3.2.5. Dış Denetim Birimleri	58
3.3. Vatandaşların Belediyelerin Mali Saydamlığına İlişkin Tutumlarını Belirleyen Potansiyel Faktörler.....	59

3.3.1. Sosyo-Demografik Faktörler	59
Nüfus Büyüklüğü	59
Yaş.....	60
Medeni Durum	61
Cinsiyet.....	61
Eğitim	62
Gelir Düzeyi	63
Mesleki Durum.....	63
İnternet Kullanımı	63
Konut Sahibi Olma.....	64
İkamet Süresi.....	64
Kentsel Aidiyet.....	65
Mali Konulara İlgi Düzeyi	65
3.3.2. Ekonomik ve Mali Faktörler.....	65
Bütçe Açığı.....	66
Borçlanma	66
Kaynak Miktarı	67
Öz Gelirlerin Büyüklüğü.....	67
Vergi Ahlakı.....	67
Vergi Bilinci.....	68
Vergi Uyumu.....	68
Hesap Verme Durumu.....	68
Yolsuzluk Algısı.....	69
İşsizlik Seviyesi.....	70
Kişi Başına Düşen Gelir	70
3.3.3. Siyasal Faktörler	71
Siyasi Rekabet	71
Siyasal Süreçlere Katılım	72
Belediye Başkanının Profili	73
Art Arda Seçilme Durumu	74
3.4. Yerel Düzeyde Mali Saydamlığın Etkileri	75
3.4.1. Demokratik Bir Yönetim Anlayışının Sağlanması	75
3.4.2. Vatandaşlar ile Belediye Arasındaki Bağın Güçlendirilmesi	76

3.4.3. Vatandaşların Yerel Hizmetler ile Vergiler Arasında İlişki Kurması.....	77
3.4.4. Kamuoyu Denetimine İmkan Sağlaması	78
3.5. Türk Kamu Mali Yönetiminde Mali Saydamlık Kavramının Gelişimi: 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu	79
3.6. Türkiye’de Belediyelerin Mali Saydamlığı ve Önemi	81
3.7. Türkiye’de Belediyelerin Mali Saydamlığını Sağlamaya Yönelik Araçlar	86
3.7.1. Performans Esaslı Bütçeleme Sistemi	86
3.7.2. Stratejik Plan.....	88
3.7.3. Performans Programı	89
3.7.4. Faaliyet Raporu.....	90
3.7.5. Analitik Bütçe Sınıflandırması	91
3.7.6. Tahakkuk Esaslı Muhasebe Sistemi	92
3.7.7. Kent Konseyleri	93
3.7.8. E-Belediyecilik	95
3.7.9. Belediye İnternet Siteleri	96
3.8. Türkiye’de Belediyelerin Mali Saydamlığını Engelleyen Faktörler	97
3.8.1. Geleneksel Yönetim Anlayışının Etkileri	97
3.8.2. Yerel Demokrasi ve Katılımcılığın Yeterince Benimsenmemesi.....	98
3.8.3. Vatandaşların Hesap Sorma Bilincinin Gelişmemesi	100
3.8.4. Belediye Harcamalarının Önemli Kısmının Genel Bütçeden Finanse Edilmesi .	101
3.8.5. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinden Yeterince Faydalanamama	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

4.1. Araştırmanın Amacı	106
4.2. Araştırmanın Kapsamı.....	107
4.3. Araştırmanın Kuramsal Modeli ve Hipotezleri	107
4.4. Araştırmanın Yöntemi	111
4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	112
4.6. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi	113
4.7. Verilerin Toplanması ve Analiz Yöntemleri	114

4.7.1. Evren ve Örneklem	114
4.7.2. Anketin Uygulanma Zamanı.....	116
4.7.3. Veri Analiz Yöntemleri	117
Ön Test ve Güvenilirlik Analizleri.....	117
Açımlayıcı Faktör Analizi.....	118
Grup Farklılık Testi Analizi	119
Korelasyon Analizi.....	120

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1. Betimsel İstatistikler.....	122
5.1.1. Anket Katılımcılarına İlişkin Demografik İstatistikler.....	122
5.1.2. Vatandaşların Mali Saydamlık Talebine İlişkin Tutumları	132
5.1.3. Belediyelerin Mali Saydamlık ve Hesap Verme Durumuna İlişkin Algılar	134
5.1.4. Vergi Bilinci ve Ahlakına İlişkin Görüşler.....	135
5.1.5. Vatandaşların Belediyelerdeki İsrar ve Yolsuzluk Algıları	137
5.1.6. Vatandaşların Yerel Vergi Uyumuna İlişkin Algıları.....	137
5.1.7. Belediye Maliyesine İlişkin Konulara İlgili Düzeyi	138
5.1.8. Vatandaşların Kentsel Aidiyete İlişkin Görüşleri	144
5.1.9. Vatandaşların Belediyelerin Denetlenme Durumuna İlişkin Görüşleri	145
5.1.10. Vatandaşların Belediye Yöneticilerine Güvenme Durumu	146
5.1.11. Vatandaşların Belediyelerin Mali Durumuna İlişkin Algıları	147
5.1.12. Vatandaşların Belediyelerin Şeffaflığını Güçlendirme Yollarına İlişkin Görüşleri	147
5.2. Vatandaşların Mali Saydamlık Tutumunun Belirleyicilerine İlişkin Veri Analizleri ve Bulgular	148
5.2.1. Mali Saydamlık Tutumu ve Belirleyicilerine İlişkin Faktör Analizi	148
Veri Setinin Faktör Analizine Uygunluğunun Değerlendirilmesi.....	149
Değişkenlerin Ortak Varyansının Değerlendirilmesi	150
Faktör Sayısının Belirlenmesi	151
Döndürme Aşaması.....	152

Faktörlere İsim Verilmesi.....	154
5.2.2. Belirleyicilerin Analizinde Kullanılan Değişkenler ve Niteliği	155
5.2.3. Mali Saydamlık Tutumunun Sosyo-Demografik Belirleyicilerinin Analizi.....	158
Cinsiyet.....	159
Medeni Durum	160
Yaş.....	161
Eğitim Düzeyi	163
Gelir Düzeyi	164
Mesleki Durum.....	166
Kentsel Aidiyet.....	168
Mali Konulara İlgi Düzeyi	169
5.2.4. Mali Saydamlık Tutumunun Ekonomik ve Mali Belirleyicileri	170
Vergi Ahlakı.....	171
Vergi Bilinci.....	172
Vergi Uyumu.....	172
Mali Durum	173
Hesap Verme Durumu.....	174
Yolsuzluk Algısı.....	175
5.2.5. Mali Saydamlık Tutumunun Siyasi Belirleyicileri	177
Siyasi Görüş	177
Yerel Seçime Katılım	178
Sivil Toplum Kuruluşuna Üyelik Durumu	180
Belediye Yöneticilerine Güven	181

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA	192
EKLER	I

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
Ed.	: Editör(ler)
IBP	: International Budget Partnership
IMF	: International Monetary Fund
KMYKK	: Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
STK	: Sivil toplum kuruluşu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TESEV	: Türkiye Ekonomi ve Sosyal Etüdler Vakfı
TL	: Türk Lirası
Vol.	: Volume

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 1	Mali saydamlıkla ilgili çeşitli tanımlar	14
Tablo 2	Bütçe Saydamlığı için İyi Uygulamalar Rehberine göre yayımlanması gereken temel bütçe belgeleri	31
Tablo 3	Temel bütçe belgelerinin yayımlanma durumu (2019)	33
Tablo 4	Açık Bütçe Araştırmasına göre kamuoyuna açıklanması gereken belgeler	36
Tablo 5	Yerel yönetimlerde mali saydamlık ölçümü ile ilgili araştırmalar	40
Tablo 6	Çanakkale İl Merkezi nüfus büyüklüğü ve dağılımı	115
Tablo 7	Evren büyüklüğü ve örneklem sayıları	116
Tablo 8	30 kişiye uygulanan anket verilerinin güvenilirlik analizi sonuçları	117
Tablo 9	Tüm anket verilerinin güvenilirlik analizi sonuçları	118
Tablo 10	Spearman korelasyon katsayıları ve yorumları	121
Tablo 11	Ankete katılanların yaşa göre dağılımı	123
Tablo 12	Ankete katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı	124
Tablo 13	Ankete katılanların medeni durumlarına göre dağılımı	124
Tablo 14	Ankete katılanların eğitim düzeylerine göre dağılımı	125
Tablo 15	Ankete katılanların mesleki durumlarına göre dağılımı	126
Tablo 16	Ankete katılanların gelir düzeylerine göre dağılımı	127
Tablo 17	Ankete katılanların siyasi görüşlerine göre dağılımı	128
Tablo 18	Vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik betimsel istatistikler	130
Tablo 19	Vatandaşların mali saydamlık talebine ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik soruları	133

Tablo 20	Belediyelerden daha fazla şeffaflık beklenen alanların sıralanması	134
Tablo 21	Vatandaşların belediyelerin mali saydamlık ve hesap verme durumuna ilişkin algıları	135
Tablo 22	Vatandaşların vergi bilinci ve ahlakına ilişkin görüşleri	136
Tablo 23	Vatandaşların belediyelerdeki israf ve yolsuzluğa ilişkin algıları	137
Tablo 24	Vatandaşların yerel vergi uyumuna ilişkin algıları	138
Tablo 25	Vatandaşların belediye maliyesine ilişkin konulara ilgi düzeyi	139
Tablo 26	Katılımcıların belediye bütçesi inceleme durumu	139
Tablo 27	Katılımcıların belediye kesin hesabı inceleme durumu	140
Tablo 28	Katılımcıların belediye stratejik planı inceleme durumu	141
Tablo 29	Katılımcıların belediye performans programı inceleme durumu	142
Tablo 30	Katılımcıların belediye faaliyet raporunu inceleme durumu	143
Tablo 31	Vatandaşların kentsel aidiyete ilişkin görüşleri	145
Tablo 32	Vatandaşların belediyelerin denetlenme durumu ile ilgili görüşleri	145
Tablo 33	Belediye yöneticilerine güvenme durumu	146
Tablo 34	Vatandaşların belediyelerin mali durumuna ilişkin algıları	147
Tablo 35	Belediyelerde şeffaflığın güçlendirilmesine ilişkin görüşler	148
Tablo 36	KMO ve Bartlett Testi sonuçları	149
Tablo 37	Ortak varyans tablosu	150
Tablo 38	Açıklanan toplam varyans tablosu	151
Tablo 39	Döndürülmüş bileşenler matrisi	153
Tablo 40	Faktör adları ve faktörleri oluşturan sorular	154
Tablo 41	Faktörlere ilişkin betimsel istatistikler	155
Tablo 42	Mali saydamlık tutumu değişkeninin normallik test sonuçları	156
Tablo 43	Araştırmada hipotez testleri için kullanılan değişkenler	157

Tablo 44	Katılımcıların cinsiyete göre mali saydamlık tutumu	159
Tablo 45	Cinsiyet değişkeni Mann-Witney U Grup Farklılık Testi sonuçları	159
Tablo 46	Katılımcıların medeni durumuna göre mali saydamlık tutumu	161
Tablo 47	Medeni durum değişkeni Mann-Witney U Grup Farklılık Testi sonuçları	161
Tablo 48	Katılımcıların yaşları ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişkin	162
Tablo 49	Katılımcıların eğitim düzeyine göre mali saydamlık tutumu	163
Tablo 50	Eğitim düzeyi değişkeni Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi sonuçları	164
Tablo 51	Katılımcıların gelir düzeyine göre mali saydamlık tutumu	165
Tablo 52	Gelir düzeyi değişkeni Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi sonuçları	165
Tablo 53	Katılımcıların meslek durumuna göre mali saydamlık tutumu	167
Tablo 54	Meslek değişkeni Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi sonuçları	167
Tablo 55	Katılımcıların kentsel aidiyeti ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişkin	169
Tablo 56	Katılımcıların mali konulara ilgi düzeyi ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişkin	170
Tablo 57	Katılımcıların vergi ahlakı düzeyi ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişkin	171
Tablo 58	Katılımcıların vergi bilinci düzeyi ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişkin	172
Tablo 59	Katılımcıların vergiye uyum düzeyleri ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişkin	173
Tablo 60	Katılımcıların belediyelerin mali durumuna ilişkin görüşleri ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişkin	174
Tablo 61	Katılımcıların belediyelerin hesap verme durumuna ilişkin görüşleri ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişkin	175

Tablo 62	Katılımcıların yolsuzluk algıları ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki	176
Tablo 63	Katılımcıların siyasi görüşlerine göre mali saydamlık tutumu	177
Tablo 64	Siyasi görüş değişkeni Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi sonuçları	178
Tablo 65	Katılımcıların yerel seçime katılma durumlarına göre mali saydamlık tutumları	179
Tablo 66	Yerel seçime katılım değişkeni Mann-Witney U Grup Farklılık Testi sonuçları	179
Tablo 67	Katılımcıların STK'ye üyelik durumlarına göre mali saydamlık tutumları	180
Tablo 68	STK'ye üyelik durumu değişkeni Mann-Witney U Grup Farklılık Testi sonuçları	181
Tablo 69	Katılımcıların belediye yöneticilerine güven durumu ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki	182
Tablo 70	Hipotez sonuçları tablosu	183

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa
Şekil 1	Saydamlık türleri	8
Şekil 2	IMF Mali Saydamlık Tüzüğü'nde yer alan ilkeler (2014)	30
Şekil 3	Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan payların toplam gelirlere oranı	103
Şekil 4	Mali saydamlık tutumunun oluşumu ve tutumu etkileyen faktörler	108
Şekil 5	Vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarını belirleyen faktörlerin modellenmesi	109
Şekil 6	Katılımcıların yaşa göre dağılımı	123
Şekil 7	Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı	124
Şekil 8	Katılımcıların medeni duruma göre dağılımı	125
Şekil 9	Katılımcıların eğitim düzeyine göre dağılımı	126
Şekil 10	Katılımcıların mesleki durumuna göre dağılımı	127
Şekil 11	Katılımcıların gelir düzeyine göre dağılımı	128
Şekil 12	Katılımcıların siyasi görüşlerine göre dağılımı	129
Şekil 13	Katılımcıların belediye bütçesi inceleme durumu	140
Şekil 14	Katılımcıların belediye kesin hesabı inceleme durumu	141
Şekil 15	Katılımcıların belediye stratejik planı inceleme durumu	142
Şekil 16	Katılımcıların belediye performans programı inceleme durumu	143
Şekil 17	Katılımcıların belediye faaliyet raporu inceleme durumu	147

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Dünya genelinde şeffaflığın önem kazanmasında ülkelerin karşılaştıkları finansal krizler etkili olmuştur. Özellikle 1994-95 Meksika ve ardından 1997 Asya Krizleri bilgi eksikliğinin, finansal başarısızlıkların en önemli belirleyicilerinden biri olduğunu ortaya koymuştur. Bu krizlerin sonucunda finansal başarısızlıklarla mücadele edilmesinde yardımcı olabileceği düşüncesiyle Uluslararası Para Fonu ya da yaygın kullanılan adıyla IMF tarafından birtakım ilkeler yayımlanmıştır. 1998 yılında Mali Saydamlıkla İlgili İyi Uygulamalar Tüzüğü (Code of Good Practices on Fiscal Transparency) adı altında yayımlanan bu ilkeler, üye ülkeler için tavsiye niteliğinde olsa bile ülkelerin uyum düzeyini takip etmek için bir gözetim mekanizması oluşturulduğu görülmektedir.

Bu dönemde mali saydamlıkla ilgili çalışmalar IMF ile sınırlı değildir. OECD, Uluslararası Bütçe Ortaklığı (International Budget Partnership) ve Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından çeşitli ülkelerde mali saydamlık düzeyini ölçmeye yönelik çalışmalar başlatılmış ve mali saydamlığın artırılmasını sağlamak amacıyla rehberler hazırlanmıştır. Uluslararası alanda yaşanan bu gelişmelerin elbette Türk kamu yönetimine yansımaları olmuştur. Özellikle Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması ile ilgili pek çok yasal düzenlemede mali saydamlık sorununa değinildiği görülmektedir.

Türkiye’de kamu mali yönetimindeki şeffaflık sorununu en kapsamlı biçimde ele alan belgelerin başında kalkınma planları ve özel ihtisas komisyonu raporları gelmektedir. Bu belgelerde sıklıkla ülkemizdeki kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi ve belgeleri gizleme ve kamuoyu ile paylaşmama geleneğinin devam ettiği, mali yönetim sisteminin çağdaş yönetim anlayışının getirdiği şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi temel ilkelerin çok uzağında işlediği vurgulanmaktadır. Benzer biçimde kamu mali yönetiminin genel bir sorunu olan şeffaflık eksikliğinin yerel yönetimlerde daha belirgin hale geldiği belirtilmektedir.

Türkiye’de mali saydamlıkla ilgili sorunların belirlenmesi kadar mevcut durumda mali saydamlık düzeyinin nasıl algılandığının tespitinin de son derece önem taşıdığı

düşünülerek buna ilişkin TESEV tarafından bir araştırma yapılmıştır. TESEV'in bu araştırması neticesinde 2003-2007 yılları arasında yayımlanan Mali Saydamlık İzleme Raporları, ilgili dönemde Türkiye'deki mali saydamlık sorununa ilişkin önemli tespitler içermektedir. Bu çalışmada öncelikle Türkiye'de mali saydamlığın sistematik olarak ölçülmesi, sorunlu alanların iyileştirilmesi ve mali saydamlık düzeyindeki gelişimi izlemek amacıyla "Mali Saydamlık Endeksi" oluşturulmuştur. Katılımcıların mali saydamlık algısını ölçülmesi sonucu hazırlanan Mali Saydamlık Endeksi değerlerine göre merkezi yönetim bütçe süreçlerinin mali saydamlık notu ilgili dönemde 40 ile 45 puan aralığında yer almaktadır. İlgili raporlarda mali saydamlık düzeyinin yeterli olmadığı ve geliştirmeye ihtiyaç gösterdiği belirtilse de beklenen gelişmenin sağlanamadığı görülmektedir. Raporlarda ayrıca merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimlerde de benzer sorunların yaşandığı, mali raporlama ve kamuoyu ile mali bilgi paylaşımı konusunda önemli eksikliklerin görüldüğü ifade edilmektedir.

Kamu mali yönetiminde şeffaflıkla ilgili karşılaşılan sorunları çözmek ve daha hesap verebilir bir mali yönetim sistemi oluşturmak amacıyla başlatılan reform çalışmaları 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile somut hale getirilmiştir. 24.12.2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5018 sayılı KMYKK'nin temel amaçlarından biri uluslararası standartlara uygun bir mali yönetim ve kontrol sistemi oluşturmaktır. KMYKK ile kamu mali yönetiminde saydamlık ve hesap verebilirliği sağlayacak mekanizmaların etkin bir biçimde işlemesi, vatandaşların bütçe hakkının gereği bütçe süreçlerine katılımının ve süreçlerdeki etkinliğinin artırılması, kamu kaynaklarının elde edilmesi ve kullanılması sırasında gerekli bilginin kamuoyu ile paylaşılması ve böylece kamuoyu denetimine olanak sağlanması mümkün hale gelmiştir. 5018 sayılı Kanun ile kamu idarelerince hazırlanan faaliyet raporlarının yanında mali istatistiklerin düzenli olarak kamuoyuna açıklanması bir gereklilik haline getirilerek mali saydamlığa ilişkin sorunların giderilmesi öngörülmüştür.

Mali saydamlıkla ilgili gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde yapılan bütün bu çalışmaların ortak noktası, mali saydamlığın merkezi idare boyutu ile ele alınmasıdır. Ancak mali saydamlık sorunu yalnızca merkezi idareyi değil yerel yönetimleri de yakından ilgilendirmektedir. Mali yerelleşme sonucu merkezde toplanan görev ve sorumlulukların yanı sıra gelir ve harcama yetkilerinin yerel yönetimlere özellikle de belediyelere

bırakılması ile birçok ülkede önemli miktarda kamu kaynağı belediyeler tarafından yönetilir hale gelmiştir. Diğer taraftan belediyelerde yolsuzlukların yaygın olması ve belediye harcamalarının israf boyutu, vatandaşların belediyelere tahsis edilen kaynakların nasıl ve nereye harcandığını daha fazla sorgulamasına neden olmuştur. Böylece belediyelerin kendilerine bırakılan kaynakların nasıl kullanıldığına ilişkin halka hesap vermesi ve daha fazla mali bilgiyi kamuoyu ile paylaşması yönünde bir talep bir başka ifadeyle mali saydamlık talebi oluşmuştur.

Türkiye’de belediyeler, mevzuatta belirtilen görev ve sorumlulukları çerçevesinde çeşitli yerel hizmetlerin sunulması yoluyla yerel halkın refah artışına katkı sağlayan ve yerel halkın hizmet taleplerine karşılık vermeye çalışan idari birimlerdir. Yerel hizmetlerle ilgili karar verici konumunda olanların ve yerel yöneticilerin vatandaşlara yakın olması önemli bir avantajdır. Belediyeler sahip oldukları bu avantajdan dolayı vatandaşlara karşı en şeffaf ve hesap verebilir idari birim olma potansiyeline sahiptir. Bu potansiyele sahip olmalarına karşın bilimsel çalışmalarda Türkiye’deki belediyelerin mali saydamlıkla ilgili yükümlülüklerini yeterince yerine getirmedikleri bir diğer ifadeyle mali saydamlık düzeyinin yeterli olmadığı görülmektedir. Ayrıca söz konusu çalışmalarda genel olarak mali saydamlık meselesinin belediye boyutuyla ele alındığı ve vatandaş boyutunun ise ihmal edildiği görülmektedir.

Bu çalışmada mali saydamlık meselesi diğerlerinden farklı olarak vatandaş boyutuyla ele alınmış olup vergi ödemek suretiyle belediye hizmetlerinin finansmanına katılan vatandaşların Türkiye’deki belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumu araştırılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan mali saydamlık tutumu, vatandaşların geçmişte yaşadıkları deneyimler ışığında belediyelerden bekledikleri mali saydamlık düzeyi ya da talebi olarak tanımlanabilir.

Araştırmanın amacı, vatandaşların Türkiye’deki belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumunu ve bu tutumun belirleyicilerini tespit etmektir. Bu kapsamda Çanakkale Merkez’de ikamet eden vatandaşlara anket uygulanmıştır. Türkiye’de vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumunu belirlemeye çalışan herhangi bir araştırmaya rastlanmadığı için anket formu, literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler ile maliye bilim insanlarının görüşleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü takip eden ikinci bölümde öncelikle saydamlık kavramı ve türleri, mali saydamlık kavramı ve tarihsel gelişimi ele alınacak olup ardından mali saydamlığın gereklilikleri ve işlevlerine yer verilecektir. Son olarak da gerek merkezi gerekse yerel yönetim düzeyinde mali saydamlığın ölçümüne ilişkin çalışmalara değinilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde belediyelerde mali saydamlık meselesini önemli kılan sebepler, mali saydamlığın aktörleri ve vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarını belirleyen faktörler incelenecektir. Vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarını belirleyen faktörler literatür taraması sonucu tespit edilmiş olup bu faktörler sosyo-demografik, ekonomik-mali ve siyasal faktörler olarak gruplandırılacaktır. Son olarak yerel düzeyde mali saydamlığın etkileri açıklanacak olup Türkiye’deki belediyelerde mali saydamlığın önemi, mali saydamlığı sağlamaya yönelik araçlar ve belediyelerde mali saydamlığı engelleyen faktörler ortaya konulacaktır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırmanın metodolojisine ilişkin açıklamalara yer verilecektir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, kapsamı, kuramsal modeli, yöntemi ve sınırlılıkları ele alınacak olup devamında anketin oluşturulması, verilerin toplanması ve verilerin analiz edilmesine kullanılan yöntemlere değinilecektir.

Araştırmanın bulgularına ilişkin olarak beşinci bölümde öncelikle ankete katılanların demografik özellikleri ve anket sorularına verdikleri yanıtlara ilişkin bulgulara yer verilecektir. Bu bölümde ayrıca vatandaşların mali saydamlık tutumuna ilişkin faktör analizi sonuçları ortaya konulacaktır. Son olarak da vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarının belirleyicileri analiz edilerek bunlara ilişkin hipotez sonuçlarına yer verilecektir.

Çalışmanın son bölümünde ise araştırmanın bulgularına ilişkin bir değerlendirme yapılarak vatandaşların mali saydamlık tutumu üzerinde olumlu etkide bulunmak için bazı öneriler getirilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

MALİ SAYDAMLIK: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Saydamlık literatüründe devletin saydamlığının önemini ortaya koymak amacıyla “*güneş ışığı en güçlü dezenfektandır*” tabiri sıkça kullanılmaktadır (Etzioni, 2010: 389; Heald, 2012: 31). Burada esasen saydamlık ile güneş ışığı arasında bir benzerlik kurulmakta olup güneş ışığının hastalıklara yol açan mikropların temizlenmesindeki etkisi gibi saydamlığın da devletin yozlaşmasına neden olan yahut israf, savurganlık gibi kötü yönetimden kaynaklanan faaliyetlerden arındırılması ve devletin dışarıdan açık bir şekilde görülebilmesinde benzer bir işleve sahip olduğu ifade edilmektedir.

Saydamlığın çeşitli türleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de mali saydamlıktır. Mali saydamlık, kamu kaynaklarının kullanımı ve yönetimi ile hükümetin mali performansı hakkında gerekli bilgilerin oluşturulması ve bu bilgilerin kamuoyu tarafından erişilebilir olmasıdır. Kamu kaynaklarının mali saydamlık ilkesi çerçevesinde elde edilmesi ve kullanımı ile buna ilişkin bilgilerin kamuoyuna sunulması mali raporlama ile sağlanmaktadır. Bu nedenle mali raporların açık, anlaşılır, güvenilir ve ilgili olması gerekmekte olup aynı zamanda bu raporların periyodik bir biçimde ve zamanında açıklanması önemlidir.

Mali raporlamanın etkin bir biçimde çalışmadığı, bilgilerin kamuoyu ile paylaşılmadığı ve devlet yönetimine gizliliğin hakim olduğu durumlarda denetim mekanizmaları etkili bir biçimde işlemeyebilir. Bu durum kamu kaynaklarının kullanımında etkinliği azalmasına ve kamu yararından uzaklaşılmasına yol açan verimsizlik, savurganlık ve yolsuzluk gibi faaliyetlerin yaygın hale gelmesine neden olabilir. Bu bağlamda gelir ve harcama dengesi zarar görebileceği için bütçe açıkları ve buna bağlı olarak borçlanma gereksinimi giderek artabilecek ve mali disiplinin bozulmasına yol açacaktır.

2.1. Saydamlık Kavramı

Ekonomi, hukuk ve siyaset biliminde yoğun olarak kullanılan saydamlık ya da aynı anlama gelen şeffaflık kavramı gerek demokratik yönetim gerekse kamu hizmeti reformu

ile ilgili tartışmaların merkezinde yer almaktadır (Hood, 2001: 863). Saydamlığın bilimsel bir araştırma konusu haline gelmesinde asimetrik bilgi alanındaki çalışmaları nedeniyle 2001 yılında Nobel Ödülü kazanan George Akerlof, Michael Spence ve Joseph Stiglitz'in önemli katkıları olmuştur. Bu çalışmalarda asimetrik bilginin piyasaların etkinliğini bozabileceği belirtilerek saydamlığın teorik ve deneysel önemi ortaya konulmuştur (Michener ve Bersch, 2013: 235).

Saydamlık düşüncesinin yaygın hale gelmesinde bazı toplumsal ve teknolojik gelişmelerin etkisi olmuştur. Birincisi, küreselleşmeyle birlikte iletişim kanallarının sayısı artmış ve bilginin yayılma alanı genişlemiştir. Ayrıca iktisadi aktörler daha fazla bilgiye sahip olabilmek için baskı uygulamaya başlamışlardır. İkincisi, bilgi teknolojisi alanındaki gelişmeler bilginin işlenmesi ve dağıtılması için gereken zaman dilimini ve resmi süreçleri kısaltmıştır. Üçüncüsü ise dünya genelindeki demokratikleşme çabaları, bireylerin beklentilerini ve sahip oldukları haklara ilişkin farkındalıklarını artırmıştır (Musa vd., 2015: 417).

Saydamlığın iki boyutu bulunmaktadır. Birincisi bilginin tam, eksiksiz ve kolayca ulaşılabilir olmasını ifade eden görünürlük, diğeri ise bilginin sadeleştirilmiş ve doğruluğunun kanıtlanmış olması gerektiğini anlatan anlaşılabilirliktir. Bilginin görünür olması, saydamlık için gerekli koşullardan biridir. Görünürlüğün sağlanması için bilginin makul derecede eksiksiz ve görece kolay bir biçimde erişilebilir olması gerekmektedir. Bununla birlikte bilginin gerçekliğinin ispat edilmiş ve anlaşılır olması önemlidir. Bilginin anlaşılır olması ise genellikle bilgi üreticileri ve bilgiyi kullanması hedeflenen kitlelerin kapasiteleri ile ilgidir. Bu anlamda bilginin üreticileri (örneğin hükümetler) ve nihai kullanıcılar (örneğin vatandaşlar) dahil olmak üzere bilgiye aracılık eden tüm tarafların kapasitesinin göz önünde bulundurulması gerekir (Michener ve Bersch, 2013: 238-239).

2.1.1. Saydamlığın Tanımı

Saydamlık kavramı, Latince “trans” (öte, karşı taraf) ve “parency” (görünmek) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur (Knapp, 1997: 703). İngilizce’de “transparency” ve Fransızca’da “transparence” olarak karşılığını bulan saydamlık kavramı, karşı tarafın görünmesi ya da gözlemlenmesini ifade etmekte olup şeffaflık

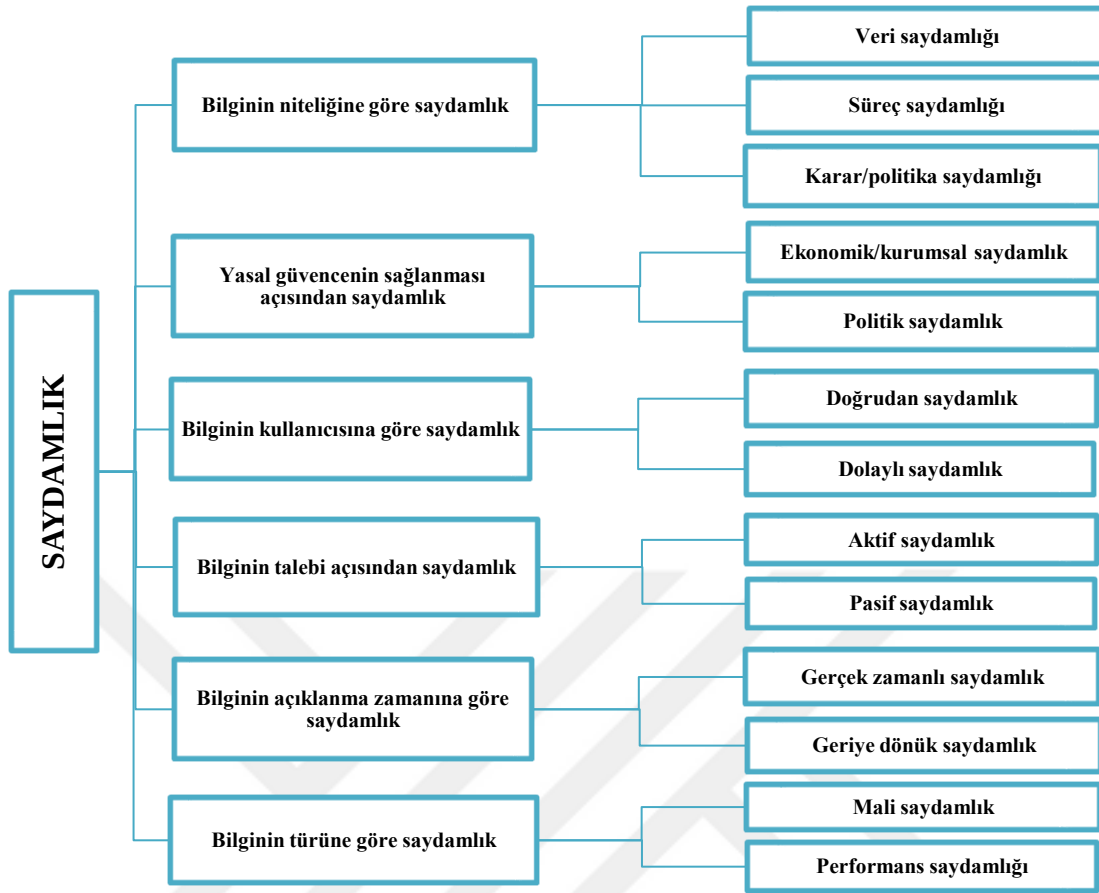
kelimesi ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (TDK, 2019: 2046). Etimolojik açıdan incelendiğinde saydamlığın a) gözlemci, b) gözlemlenecek nesne ya da olay ile c) gözlemin yapılmasını sağlayacak yöntem ya da araç olmak üzere üç temel bileşenden oluştuğu görülmektedir (Oliver, 2004: 2).

Florini'ye göre saydamlık, bir kurumun bir başkası tarafından değerlendirilmesine imkan tanıyan birtakım bilgilerin ilgili kurum tarafından duyurulması ya da yayımlanmasıdır (Florini, 2000: 5). Hood, genel olarak saydamlığı, bir işle ilgili karar ve kurallar ile diğer bilgilerin dışarıdan görülebilecek bir biçimde yürütülmesi olarak tanımlamaktadır (Hood, 2010: 989). Mecazi anlamda saydamlık, bir kurumla ilgili “*sır perdesinin aralanması*” ya da “*pencereden içeriye bakıldığında her şeyin açık ve net bir şekilde görülebilir olması*” olarak ifade edilmektedir (Grimmelikhuijsen, 2010: 9). Kısacası saydamlık, kamuya açık ve şeffaf olmayan bilgi ya da süreçlerin vatandaşlar tarafından kullanılabilmesini sağlamak amacıyla erişilebilir hale getirilmesidir (Joshi, 2013: 31).

Kamu kesiminde bilgiyi sunan (arz) ve kullanan (talep eden) olmak üzere iki taraf mevcuttur. Talep yönünden saydamlık, kamu kesiminin performansı hakkındaki bilgilere kamuoyunun zamanında ve özgür bir biçimde ulaşabilmesini (Armstrong, 2005: 1); arz yönünden saydamlık ise kamu idarelerinin faaliyetleri ve karar alma süreçleri hakkında ne kadar bilgi paylaştığını ifade etmektedir (Wong ve Welch, 2004: 279). Görüldüğü gibi saydamlıkla ilgili belirtilen bütün tanımların ortak paydası bilgi paylaşımıdır. Bilgi paylaşımı, saydamlığın en önemli koşuludur.

2.1.2. Saydamlığın Türleri

Saydamlık kavramını dar ve geniş anlamda ele almak mümkündür. Dar anlamda saydamlık, bir kuruma ait bilgilerin üçüncü kişilere açık hale getirilmesini ifade etmektedir. Geniş anlamda saydamlık ise bir kurumun işleyişinin ve performansının dış paydaşlarca izlenebilmesi ve değerlendirilebilmesi için kurum tarafından bu paydaşlara nitelikli bilgi sunulmasıdır (Oztoprak ve Ruijter, 2016: 3).

Şekil 1. Saydamlık türleri

Kaynak: Literatürdeki çalışmalar dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Saydamlık kavramını farklı şekillerde sınıflandırmak mümkündür (Şekil 1). Örneğin Bannister ve Conolly'ye göre üç tür saydamlık mevcuttur. *Veri saydamlığı*, hükümetin rakamsal gerçekleri ile doğrudan ilişkilidir. *Süreç saydamlığı*, hükümetin politika oluşturma süreci hakkında bilgi vermesi anlamına gelirken, *karar/politika saydamlığı* ise hükümetin eylem ve politikaları ile aldıkları kararların gerekçelerini açıklamasını gerekli kılmaktadır (Bannister ve Conolly, 2011: 8). Bellver ve Kaufmann, saydamlığı ekonomik/kurumsal ve politik olmak üzere iki başlık altında ele almaktadır. *Ekonomik/kurumsal saydamlık*, vatandaşların bilgiye erişim hakkının yasal çerçevede düzenlenmiş olması ve bu haklarını etkili bir biçimde kullanabilmeleri ile ilişkilendirilmektedir. *Politik saydamlık* ise daha çok basın özgürlüğü açısından ele alınmakta olup gazetecilerin yolsuzlukları araştırırken bağımsız ve güvenli bir biçimde bunları haber haline getirerek paylaşabilmeleri ile ilgilidir (Bellver ve Kaufmann, 2005: 64).

Hood ise iki tür saydamlıktan bahseder. *Dolaysız (doğrudan) saydamlık*, kamu yöneticileri ile vatandaşlar arasındaki doğrudan gözlem ya da etkileşim yoluyla bilginin paylaşıldığı daha popülist bir tanımdır. *Dolaylı saydamlık* ise bazı bilgilerin ya da bu bilgilerin yer aldığı raporların yalnızca teknik uzmanlar ya da temsilciler için görülebilir olması anlamına gelmektedir. Bu bakış açısı kamuya ait bilgilerin profesyonel bir biçimde yayımlanması gerektiğini ve böylece bilgilerin teknik olarak yorumlanabileceğini ortaya koymaktadır. Görüldüğü üzere doğrudan şeffaflıkta bilginin temel alıcıları vatandaşlar iken, dolaylı şeffaflıkta bilginin birincil alıcıları yetkili uzmanlardır (Hood, 2007: 193-194).

Saydamlık kavramı bir diğer perspektiften ele alındığında aktif ve pasif saydamlık olarak da ele alınabilmektedir. *Aktif saydamlık*, kamu kesimi birimlerinin vatandaşların herhangi bir talebi olmaksızın kendiliğinden bilgi vermesi ve böylece gerçekleştirdikleri işlem ve faaliyetleri görülebilir hale getirmeleridir. *Pasif saydamlık* ise vatandaşların talebi üzerine gerçekleşmektedir. Pasif saydamlık, kamu makamlarının bilgiye erişim talebini beklediği saydamlık biçimi olduğundan bazen “*başvuru üzerine saydamlık*” olarak da ifade edilmektedir. Bir diğer ifadeyle aktif saydamlık devletin bilgi verme ödevini, pasif saydamlık ise vatandaşların bilgi edinme hakkını ifade etmektedir (Döner, 2010: 29-30).

Bilginin açıklanma zamanına göre saydamlığı iki şekilde ele almaktadır. Gerçek zamanlı saydamlık, herhangi bir gecikme olmaksızın sürekli olarak bilgi sağlanmasını; geriye dönük saydamlık ise bilgilerin belirli aralıklarla yani periyodik olarak sunulmasını ifade etmektedir (Oztoprak ve Ruijer, 2016: 6). Atiyas ve Sayın’a göre saydamlığı iki başlık altında incelemek mümkündür: *Performans saydamlığı*, bir kamu idaresinin sunduğu hizmetlerin verimliliği ve etkinliğine ilişkin bilgi üretmesini ve bunları başta vatandaşlar olmak üzere tüm paydaşlara aktarmasını ifade etmektedir (Atiyas ve Sayın, 2000: 34). *Mali saydamlık*, kamu maliyesine ilişkin bilgilerin kamuoyu ile paylaşılmasıdır. Tezin asıl konusu mali saydamlık olduğundan sonraki kısımlarda daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

2.2.Mali Saydamlık Kavramı

Tarihin hemen her döneminde devletin maliyesine ilişkin bilgiler vergi ödemek zorunda olan toplum bireyleri için merak konusu olmuştur. Özellikle savaşların yoğun bir biçimde yaşandığı eski dönemlerde kralların sürekli olarak vergileri artırması sonucu ağır vergi yüküne maruz kalan yurttaşlar zamanla bu vergilerin nereye harcandığını sorgulamaya başlamışlar ve kralların vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması için girişimlerde bulunmuşlardır. Bu bağlamda mali saydamlık kavramının ortaya çıkışını bütçe hakkının ve yurttaşlık bilincinin gelişmesi ile ilişkilendirmek mümkündür.

2.2.1. Tarihsel Gelişimi

Tarihsel süreçte mali saydamlıkla ilgili ilk gelişmeler M.Ö. 4. ve 5. yüzyıllarda Atina'da ortaya çıkmıştır. Bu dönemde doğrudan demokrasi ile yönetilen şehir devletlerinde bütün erkek vatandaşların kamu politikaları ve harcamaları üzerinde tartışma ve oy kullanma yetkisine sahip olduğu görülmektedir. Tüm kamu görevlileri görev sürelerinin sonunda ikili yapıdan oluşan kamu denetimine tabi tutulmaktaydı. Birincisinde mali işlemlerin birtakım kurallara uygun olup olmadığı incelenirken (mali denetim), ikincisinde ise halk meclisi tarafından görevlendirilen yetkililerce kamu görevlilerinin genel bir değerlendirmesi yapılmaktaydı. Atina şehir devletlerindeki bu tür uygulamaların mali saydamlıkla ilgili bugünkü beklentileri bile karşılayacak boyutta olması, eski Yunan yazılarının Avrupa'daki yönetim anlayışını ve felsefesini derinden etkilemiş olabileceğini göstermektedir (Ste Croix, 1956: 23; Irwin, 2013: 6-7).

Antik Yunan filozofu Aristoteles, politik kurumlarla ilgili analizinde özellikle mali hesap ve kayıtlara dikkat çekmiştir. Aristo, halkın başkaları tarafından yönetilmeye itiraz etmediğini ancak söz konusu yöneticilerin kamu malını kötüye kullanması ya da devlete ait paraları çalması düşüncesinin yurttaşlar tarafından nefretle karşılandığını ve bu nedenle oligarşi yönetimlerinde birtakım önlemlerin gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle Aristo, devlet hazinesinin kötüye kullanılması ve suistimal edilmesinin önüne geçebilmek için hazineye ait tüm paranın şehir halkının önünde açık bir şekilde ortaya konulması ve bunlara ilişkin hesap ve kayıtların kopyalarının bir yerde korunması ve saklanması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca kamu kaynağı kullanan kurumların denetlenmesi ve bu

denetimin ise yalnızca denetim fonksiyonu olan bağımsız bir denetim organı tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. (Irwin, 2013: 7). Kısacası Aristo, mali saydamlık ile denetim arasında sıkı bir ilişki olduğunu ve mali saydamlığın sağlanabilmesi için etkin denetim mekanizmalarının gerektiğini ifade etmektedir.

Antik Roma döneminde de devletin maliyesinin halka açık olmasına ilişkin örneklere rastlamak mümkündür. İmparator Augustus'un vasiyetinde ne kadar para bıraktığını yazarak bunu halka ilan etmek istemesi ve İmparator Caligula'nın imparatorluğa ait hesapları yayımlaması ve kamu görevlilerinin denetime tabi olması buna örnek gösterilebilir. Bu dönemde her ne kadar kamu görevlilerinin imparatora karşı hesap verme sorumluluğu olsa da siyasi gücü elinde bulunduran imparatorun kimseye karşı hesap verme sorumluluğu yoktu. Neticede bu durum mali saydamlığın nispeten zarar görmesine yol açmıştır (Irwin, 2013: 8).

12. ve 13. yüzyıl, Avrupalı devletlerin mali yapısında önemli teknik gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu gelişmelerden biri Hint-Arap rakamlarının Ortaçağın en yetenekli matematikçilerinden Leonardo Da Pisa tarafından İtalya'ya getirilmesi ve oradan tüm Avrupa kıtasına yayılmasıdır (Durham, 1992: 26-27). Romen rakamları bazı matematiksel işlemler için uygun değildi ve bu çerçevede Hint-Arap rakamları mali bilgilerin analizini daha kolay hale getirmişti. Diğer bir önemli gelişme ise çift girişli (kayıtlı) muhasebe sistemidir. Bu yeni sistem önce bankalar ve tüccarlar tarafından benimsenmiş, kısa süre sonra devlet yönetiminde de kullanılmıştır (Martinelli, 1983: 86-89).

Ortaçağ, kralların hakimiyet alanlarını genişlettiği ve parlamentoların ortaya çıktığı bir dönemdir. Parlamentolar, Ortaçağ toplumundaki üç farklı sınıfı (din adamları, soylular ve diğerleri) temsil etmekteydi. Parlamentolar güç kazanmaya başladığında kendi rızaları olmadan yeni vergi alınamayacağı konusunda krallara karşı direnmişlerdir. Örneğin İngiltere'de parlamentonun gelişiminden önce bile Magna Carta ile İngiliz kralının halk meclisinin onayı olmadan vergi koyamayacağı ilkesi kabul edilmişti. Vergileme yetkisi üzerinde bu tür bir güce sahip oldukları için parlamentolar, vergilerin onayladıkları biçimde kullanılıp kullanılmadığından emin olmak istemişler ve böylece kralların toplanan vergileri nasıl harcadıklarını sorgulamaya başlamışlardır. Ayrıca bu dönemde devlet

bütçesinin olmaması ve kamu hesaplarının denetlenmemesi, vergi gelirlerinin nasıl harcandığına ilişkin şüpheleri daha da artırmıştı. Bu nedenle Ortaçağ'da parlamentolar kralın hesaplarını inceleme ve denetleme hakkına sahip olmak istemişler ve bazen de bu hakkı elde etmeyi başarmışlardı. Örneğin 13. ve 14. yüzyılda İspanya'da önemli bir güce sahip parlamentoların kamu hesaplarının kontrol edilmesinde ve denetlenmesinde başarı sağladıkları görülmektedir (Irwin, 2013: 10-11). Benzer şekilde 1300'lü yıllarda Kastilya Krallığı'nda parlamento, kraliyet hesaplarının denetimi ve incelenmesi gerektiği konusunda ısrar etmiş ve 1329'da maliye bakanını neden olduğu suistimaller yüzünden görevden almıştır. 15. yüzyılın ortalarına gelindiğinde devletin ciddi bir biçimde kötü yönetildiği görülünce parlamento yolsuzluğa karşı savaş açmıştır. Parlamentoların güç kazandığı bölgelerden biri de Katalonya'dır. Parlamentolar vergilerin tahsilini ve harcanmasını denetlemek amacıyla komisyonlar oluşturmuş ve böylece kralın keyfi olarak bunları kullanmasına engel olmak istemişlerdir (Ertman, 1997: 84).

16. yüzyılın ikinci yarısında tüm Avrupa'da devletin açık ve şeffaf olması yönündeki baskılar artmaya başlamıştı. Özellikle Fransız aydınlar hükümetin halka karşı sorumlu olması gerektiğini savunmaktaydı. 1781'de Fransız hükümetinin kamu maliyesine ilişkin yayımladığı rapor, bu baskının en somut sonuçlarından biridir. Dönemin Maliye Bakanı Jacques Necker tarafından hazırlanan raporda devletin olağan gelir ve giderleri gösterilmiş olup bu rapor özellikle hükümetin borçlanmasını kolaylaştırmıştır (Irwin, 2013: 19-23).

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, Fransız İhtilali'nin temelini oluşturan önemli belgelerden biridir. 1789 yılında yayımlanan bildiride kamu maliyesinin şeffaf ve açık olması temel prensipler arasında yer almıştır. Bildiriye göre tüm yurttaşlar bizzat veya temsilcileri aracılığıyla verginin gerekliliğini belirleme, vergilemeyi özgürce kabul etme, vergi gelirlerinin nasıl harcandığını öğrenme ve verginin miktar, matrah, tahsil şekli ve süresini belirleme hakkına sahiptir. Ayrıca yurttaşlar, kamu görevlilerinden görev ve sorumluluklarına ilişkin açıklama talep etme ve hesap sorma hakkına da sahiptir. (Irwin, 2013: 24). Fransa'da ihtilalin etkisiyle devletin mali açıdan şeffaf olması gerektiğini savunanlar olduğu gibi buna karşı çıkanlar da olmuştur. Örneğin ihtilal karşıtı görüşleri ile bilinen Fransız düşünür Joseph de Maistre'nin devletin şeffaflığı ile ilgili düşünceleri oldukça ilgi çekicidir:

“Toplumdaki her bir birey kendini kural ve ilkeleri uygulayan bir yargıç yerine koyarsa sivil anarşinin hemen yükseleceğini göreceksiniz. Devlet, gerçek bir dindir. İnançlara, rahiplere ve sırlara sahiptir. Devleti bireysel tartışmalara açmak, onu yok etmek demektir.”

Joesph de Maistre gibi şeffaflık karşıtı görüşleri savunanlar olmasına karşın Fransa’da bu mücadeleyi kazanan reformcular olmuştur. Dönemin maliye bakanı, mali yönetimin şeffaf olması ve her bir mükellefin ödenen vergileri ulaştığı son noktaya kadar gözlemleyebilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu çalışmalar sonucu 19. yüzyılın başında devletin maliyesi şeffaf hale getirilmiş ve mali bilgiler çığ gibi artmıştır (Irwin, 2013: 27).

1980 sonrası yükselişe geçen neoliberal iktisat politikaları, küreselleşme söylemiyle birlikte serbest piyasaların hakimiyeti altında malların, hizmetlerin, finansal ve fiziki sermayenin önündeki engellerin kaldırılarak uluslararası alanda serbest bir biçimde dolaşımını öngörmekteydi. Bu politikalar, serbest piyasa içinde oluşan rekabet ortamının tüm taraflar için olumlu sonuçlar doğuracağını ve kaynakların etkin dağılımını sağlayacağı varsayımı altında dış ticaretin, finansal piyasaların ve uluslararası finansal akımların serbestleştirilmesi ve devletin ekonomideki rolünün azaltılması gerektiğini savunmaktaydı. Neoliberal iktisat anlayışına göre yüksek vergi oranlarının düşürülmesi ve devletin ekonomideki faaliyet alanları sınırlandırılması gerekmektedir (Şenses, 2018: 115-116). Bu anlayış, kamu harcamalarında disiplinin sağlanması ile enflasyonun azaltılabileceğini ve aynı zamanda devletin daha saydam hale gelmesiyle de yolsuzlukların azaltılmasının mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır. (Yıldırım, 2011: 14).

1990’lı yıllardan itibaren insan hakları ve demokrasinin gelişmesi ile toplumsal bilincin artmasına paralel olarak devlet faaliyetleri daha fazla sorgulanır hale gelmiş ve mali saydamlık kavramı, kamu mali yönetiminin vazgeçilmez unsurlarından biri olmuştur. Kamu mali yönetiminde daha yüksek bir şeffaflık düzeyine ulaşabilmek amacıyla başlatılan çalışmalar uluslararası ekonomik ve mali kuruluşlar tarafından büyük ilgi ve destek görmüştür. Örneğin 1998 yılında IMF tarafından yürütülen çalışmalar somut hale getirilerek Mali Saydamlık İyi Uygulamalar Tüzüğünü yayımlamıştır. Takip eden yıllarda Dünya Bankası, OECD, Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International) ve Uluslararası Bütçe Ortaklığı (International Budget Partnership) gibi bazı uluslararası

kuruluşlar üye ülkelere yol göstermek ve mali saydamlığı teşvik etmek üzere birtakım kural ve standartların yer aldığı rehberler yayımlamışlardır (OECD, 2017: 15).

2.2.2. Mali Saydamlığın Tanımı

Mali saydamlık alanında önemli çalışmaları bulunan birçok araştırmacı, uzman, akademisyen ve uluslararası kuruluş tarafından yapılan mali saydamlık tanımlarına Tablo 1’de yer verilmektedir.

Tablo 1

Mali saydamlıkla ilgili çeşitli tanımlar

KAYNAKLAR	AÇIKLAMA
IMF (2018)	Hükümetin mali politikaları oluşturma süreci ile ilgili bilgilere kamuoyunun erişebilmesidir.
Dünya Bankası (1998)	Kamu kesiminde alınan kararların esası, sonuçları ve maliyetlerine ilişkin bilgilerin toplum tarafından erişilebilir olmasını gerektiren bütçe ve mali yönetimin temel ilkelerinden biridir.
OECD (2002)	Tüm mali bilgilerin zamanında, sistematik ve eksiksiz bir biçimde açıklanmasıdır.
APEC (2013)	Vatandaşların kavrayabilmesi açısından oldukça karmaşık olduğu kabul edilen bütçesel ve mali işlemlere ilişkin tam bilgi sağlanmasıdır.
Kopits ve Craig (1988)	Devletin yapısı ve işlevleri ile maliye politikası amaçlarının ve kamu hesaplarının tamamen kamuya açık olmasıdır.
Premchand (1993)	Hükümetlerin karar ve işlemlerine ilişkin bilgilerin vatandaşlar tarafından erişilebilir olmasıdır.
Mitchell (1998)	Hükümetin gelecekte daha iyi bir performans göstermesinde önemli bir rol oynayan mali saydamlık, yönetime ilişkin bilgilerin doğru, tam ve hızlı bir biçimde elde edilmesi, yayılması ve analizini ifade eder.
Atiyas ve Sayın (2000)	Devletin hedeflerini, bu hedeflere ulaşmak için hayata geçirdiği politikaları ve bu politikaların yarattığı sonuçları izlemek için gerekli olan bilginin düzenli, anlaşılabilir, tutarlı ve güvenilir bir biçimde sunulmasıdır.
Mutluer, Öner ve Kesik (2011)	Kamu kaynaklarının kim tarafından, nasıl ve hangi amaçla kullanıldığı bilgisinin mevcut olmasıdır.
Aktan, Ağcakaya ve Dileyici (2012)	Kamu mali yönetimine ilişkin bilgilerin ve hesapların kamuoyuna açık olmasıdır.

Tablo 1'in devamı

Tüğen ve Özen (2010)	Siyasi gücü elinde bulunduran ve mali kaynakları kullanmakla yetkilendirilmiş hükümetin uygulamalarının kamuoyunun bilgisi dahilinde gerçekleşmesidir.
Emil ve Yılmaz (2004)	Devletin millettten aldığı kaynaklarla ne yaptığı hakkındaki tüm hikâyeyi ve gerçekleri topluma doğru bir biçimde anlatmasıdır.
Cansız (2000)	Seçmenlerin ve mali piyasaların, hükümetlerin şimdiki ve gelecekteki mali durumlarını doğru olarak değerlendirebilmeleri için kamu sektörü dışında cereyan eden işlemlerini de içermek üzere, hükümet işlemleri üzerine uluslararası karşılaştırılabilir, anlaşılabilir, zamanında, kapsamlı ve güvenilir bilgiye kolayca ulaşabilmeleridir.

Kaynak: Yukarıda belirtilen kaynaklar dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Mali saydamlık yalnızca kamu mali yönetiminin vatandaşlara açık hale getirilmesinden ibaret değildir. Kamu mali yönetimine ilişkin istatistikî bilgi ve verilerin kamuoyu ile paylaşılması mali saydamlığın sağlanması için yeterli görülmemektedir. Mali bilgilerin vatandaşlar tarafından etkin bir şekilde kullanılabilmesini sağlamak için bilgilerin anlaşılır, tutarlı ve güvenilir olması ve aynı zamanda düzenli olarak kamuoyuna açıklanması gerekmektedir (Bilginoğlu ve Maraş, 2011: 59-60).

Mali saydamlığın maliye politikası niyetleri ve tahminleri hakkında güvenilir bilgi sağlanması, devlet faaliyetlerine ilişkin olarak ayrıntılı bilgiler içeren kapsamlı bütçe belgelerinin yayımlanması ve bilgi edinme özgürlüğünün yasal çerçevede düzenlenmesi olmak üzere üç boyutu vardır (Kopits ve Craig, 1998: 1).

Mali saydamlıkla yakın anlama sahip olan ve bu nedenle en çok karıştırılan kavramlardan biri açıklıktır. Açıklık, kamu idarelerine ilişkin birtakım bilgilerin belgeler ile ortaya konmasının yanı sıra bu idarelerin işlem ve faaliyetlerinin izlenmesine olanak sağlayan görüşme, toplantı ve süreçlerin de halka açık hale getirilmesini ifade etmektedir (Birkinshaw, 2006: 190). Açıklık ilkesi, kamu politikalarını tasarlama ve uygulama sürecinde vatandaşların geribildirimlerinin dikkate alınmasını öngörmektedir (Musa vd., 2015: 420). Hâlbuki mali saydamlık, kamuoyu ile paylaşılan bilgilerin tüm paydaşlar tarafından kavranmasını ve bu bilgilerin kamu idarelerinin denetim ve kontrolünde aktif olarak kullanılmasını gerektirir (Heald, 2006: 26).

2.3. Mali Saydamlığın Gereklilikleri

Kamu yönetiminde mali saydamlığın sağlanabilmesi için bazı şartların yerine getirilmesi bir başka ifadeyle uygun zeminin oluşturulması gerekmektedir. Bu şartları genel olarak etkin raporlama, açık yönetim ve bilgi edinme hakkı şeklinde üç başlık altında incelemek mümkündür.

2.3.1. Etkin Raporlama

Kamu kaynaklarının nasıl kullanıldığının uluslararası genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun bir biçimde raporlanması ve bunların kamuoyu ile paylaşılması mali saydamlık ve hesap verebilirliğin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Mali raporlama, kamu görevlilerinin hesap verme yükümlüğünü yerine getirmesine ve kamu kaynaklarının kullanımı üzerinde vatandaşların denetimine imkan tanımaktadır (Sakınç, 2011: 184).

Mali raporlama, hükümetin mali politikalarının niyet ve gerekçelerini, politika hedeflerini net bir şekilde ortaya koymakla birlikte uygulamaları yakından takip etme ve uygulama sonuçlarını hakkında bilgi edinme imkanı sağlamaktadır. Aynı zamanda uygulama sonuçlarının başlangıçta belirlenen hedeflerle ne ölçüde uyumlu olduğunu ya da bu hedeflerden ne kadar sapma meydana geldiğini ortaya koymaktadır. (Uzunali, 2007: 9). Etkin bir mali raporlama için raporlarda yer alan mali bilgilerin bazı nitelikleri taşıması gerekmekte olup bu kısımda söz konusu nitelikler kısaca açıklanacaktır.

Zamanlılık

Zamanlılık, raporların yayımlanmasında herhangi bir gecikme olmamasını ifade eder. Raporlarda yer alan mali bilgilerin uluslararası standartlar çerçevesinde periyodik ve düzenli bir biçimde kamuoyuna açıklanması gerekmektedir (IMF, 2018: 1). Bilginin alıcıları tarafından kullanılabilmesi için zamanında erişilebilir olması önemlidir. Raporların yayımlanmasında yaşanan gecikmeler, bilginin karar alma sürecinde mevcut olmadığı anlamına gelmekte olup (World Bank, 2019: 5) bazı durumlarda bilginin anlamsız ve kullanılamaz hale gelmesine yol açabilmektedir.

Erişebilirlik

Erişebilirlik, vatandaşların ulaşabilmesi amacıyla söz konusu bilgilerin çeşitli mekanizmalar aracılığıyla yayılmasını gerektirmektedir. Bu tür mekanizmaların çok sayıda olması bilginin paylaşılacağı hedef kitleye mümkün olduğunca daha çabuk ulaşılmasını sağlamaktadır. Özellikle teknolojik gelişmeler ve internet kullanımının yaygın hale gelmesi, kamu idareleri ile vatandaşlar arasındaki bilgi akışını yeniden şekillendirse de bazı vatandaşların bilişsel ya da fiziksel kısıtlamalarla karşılaşabileceğini ya da teknoloji cihazlarına sınırlı erişime sahip olabileceğini göz ardı etmemek gerekir. Bu nedenle geleneksel bilgi yayma yöntemlerinin sürdürülmesi önerilmektedir (Piotrowski ve Liao, 2012: 172).

İlgililik

İlgililik, paydaşların etkili kararlar alabilmek için ihtiyaç duydukları bilgilerin mali raporlarda ne ölçüde sağlandığını ifade etmektedir (IMF, 2018: 1). Mali bilgilerin yasama organı, denetim kurumları, basın ve sivil toplum kuruluşları gibi kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde sunulması gerekmektedir. Hükümetler farklı kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamak için mali bilgileri kurumsal, ekonomik ve fonksiyonel vs. birtakım sınıflandırmaları kullanarak açıklamaktadır (World Bank, 2019: 5).

Raporlarda yer alan bilgilerin ihtiyaçlarla ilgili olması gerekmektedir. Bilginin aşırı yığılması ilgililik ilkesine zarar vermektedir (Kuzey, 2003: 3). Örneğin bir kamu idaresi bazı bilgileri vatandaşlardan gizlemek isterse bu durumda yapabileceği en iyi şey bunları bilgi akışına gömmek olacaktır. Aşırı bilgi paylaşımı bazı durumlarda beyaz gürültü etkisi (white noise effect) oluşturacağından dolayı bilginin kullanıcıları neyin önemli olup olmadığını idrak etmekte zorlanacaktır. Bilgi yığını içerisinde gerekli ve ilgili olanların ayıklanmasının zaman kaybına neden olacağı göz ardı edilmemelidir (Florini, 2000).

Anlaşılabilirlik

Bilginin hızlı ve çabuk erişilebilir olması kadar vatandaşlar tarafından kolayca kavranabilir olması da önemlidir (Park, 2001: 61). Mali bilgiler kamuoyuna açıklanırken

karmaşık ve anlaşılması güç ifadeler kullanmak yerine basit ve aynı zamanda teknik açıdan konuya hakim olmayan vatandaşların dahi kolay bir biçimde anlayabileceği bir anlatım tarzının benimsenmesi gerekmektedir (Cankaya, 2014: 145). Böylece sunulan bilgilerin toplumun tüm kesimlerince kullanılabilir olması sağlanabilecektir (Avcı, 2008: 29).

Anlaşılabilirlik, mali bilgilerin vatandaşlar tarafından idrak edilmesini amaçlar. Esasında bu gereklilik, sıradan vatandaşların açıklanan mali bilgileri doğru bir şekilde yorumlayamayacağı endişesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle mali raporların kolayca anlaşılabilir olması ve gizli hiçbir ifade ihtiva etmeyecek biçimde hazırlanması gerekmektedir (Lourenço, 2015: 325; Vishwanath ve Kaufmann, 1999: 3-4).

Güvenilirlik

Mali raporların idarenin mali işlemlerini ve mali durumunu kesin, doğru ve hatasız bir biçimde yansıtmaları gerekmektedir (IMF, 2018: 1). Mali raporlarda yer alan bilgilerin hükümetin amacını ve niyetini yansıtmaları önemlidir. Eksik raporlama ve mali işlemlerin sistematik olarak yanlış sınıflandırılması, kamu maliyesinin genel görünümünün gerçeklerden sapmasına yol açmaktadır (World Bank, 2019: 5). Bu nedenle raporlardaki bilgiler maddi hata içermemeli, tarafsız ve denetlenebilir olmalıdır. Raporlarda yer alan bilgilerin kullanıcıları, idarenin raporu dürüst bir biçimde hazırladığına ve sunulan bilgilerin doğru ve eksiksiz olduğuna kanaat getirmelidir (Yörüker, 2001: 6).

Niteliklilik

Mali raporlarda yer verilen bilgilerin taşınması gereken özelliklerden biri de nitelikliliktir. Bilginin nitelikli ve güvenilir olması, doğru, tutarlı ve basit bir biçimde ifade edilmesi gerekmektedir. Bilginin nitelikliliğinin sağlanması için standartlar belirlenmesi ve bu bilgilerin standartlara uygunluğunu dış denetim birimlerince denetlemesi gerekmektedir (Kuzey, 2003: 3).

2.3.2. Açık Yönetim

Açık yönetim kavramı, vatandaşların devlete olan güvenini ve katılımcılığı artırma çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle devletin bazı faaliyetlerinde gizliliğin ve kapalılığın artması ve gerçekleştirilen bu faaliyetler nedeniyle hesap verme yükümlülüğünün tam olarak yerine getirilmemesi açık yönetim kavramının ortaya çıkışında etkili olmuş ve bu durum vatandaşların yönetimle ilgili süreçlere katılma istekliliğini artırmıştır (Karkın, 2018: 18).

Son dönemlerde politikacılar arasında sıkça telaffuz edilen açık yönetim, vatandaşların devletin faaliyetlerine ilişkin bilgilere erişimi aracılığıyla karar alma süreçlerini takip edebilme ve etkileyebilme derecesi ile yakından ilgilidir. Açık yönetim, devlet ile vatandaşlar arasında karşılıklı bir etkileşimin olmasını öngörmektedir (Meijer vd., 2012: 11-13). Siyasi süreçlere daha fazla sayıda vatandaşın katılması ve devletin tüm alanlarda şeffaflığa doğru yönelmesi açık yönetim ilkesinin özünü oluşturur (OECD, 2016: 12).

Açık yönetim, demokrasinin gelişmesine katkı sağlayan hesap verebilirlik, saydamlık ve katılımcılık ilkelerinden esinlenen yenilikçi ve sürdürülebilir kamu politikaları ve uygulamalarını esas alan bir yönetim kültürüdür. OECD'ye göre açık yönetim, hükümetin eylem ve işlemlerinin şeffaflığı, kamu hizmetleri ve faaliyetlerine ilişkin bilgilere erişebilirlik ile hükümetin yeni fikirlere, taleplere ve ihtiyaçlara karşı duyarlı olması ya da cevap verebilir olmasıdır. OECD, yayımladığı raporlarda açık yönetim ilkesinin, kamu görevlileri ile vatandaşlar arasındaki ilişkiyi değiştirerek daha dinamik ve karşılıklı güvene dayalı bir hale getirdiğine dikkat çekmektedir (OECD, 2016: 1-3; OECD, 2005: 29).

Kamu değeri oluşturmak için devletin toplum ve bireylerle birlikte hareket etmesi gerektiğini ön plana çıkaran açık yönetim (OECD, 2010: 3), şeffaflığı artırarak kamusal faaliyetlere ilişkin hesap verebilirliği sağlamaktadır. Böylece vatandaşlar, siyasal kararları etkileme imkanı elde etmektedir (Wijnhoven vd., 2015: 31). Açık yönetim ilkesinin potansiyel faydaları kısaca şu şekilde sıralanabilir (OECD, 2010: 4);

- Hükümete karşı duyulan güveni arttırmak: Güven, açık yönetimin bir sonucudur. Vatandaşlar hükümete ya da belirli hükümet politikalarına güveniyorsa, bu politikaları desteklemek için daha fazla fedakârlığa katlanabilir ve vergi ödeme istekliliği artabilir.
- Daha düşük maliyetlerle daha iyi sonuçlar elde etmek: Politika, program ve hizmetlerin sivil toplum, vatandaşlar ve işletmelerle birlikte tasarlanması daha geniş bir fikir ve kaynak rezervinden yararlanabilme imkanı sağlar.
- Uyum düzeyini arttırmak: Açık yönetim, bireyleri sürecin bir parçası haline getirerek reformları anlamalarını ve kararları meşru olarak algılamalarını sağlamaya yardımcı olur.

2.3.3. Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme, birçok demokratik ülkede anayasalar tarafından korunan temel bir hak, kamu idareleri için etik bir değer ve aynı zamanda katılımcılık ve hesap verebilirliğin sağlanması için ön koşul olarak kabul edilmektedir (Cruz, 2015: 870). Devlet faaliyetlerine ilişkin belgelere vatandaşların erişebilmesinin bir hak olarak görülmesi ve bu hakkın yasalarla düzenlenmesi 18. yüzyıldan itibaren mümkün olmuştur. Örneğin vatandaşların devlet faaliyetlerine ilişkin bilgilere erişimi yasal olarak ilk kez 1776'da İsveç tarafından kabul edilmiştir ve İsveç, bu alanda dünyadaki öncü ülkelerden biri haline gelmiştir. Aynı şekilde 1966 yılında ABD'de kilise hukukuna uygun olarak hazırlanan "*Freedom of Information Act*" yürürlüğe girmiş ve ardından 1978-1982 yılları arasında Fransa, Hollanda, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada, 2000'de İngiltere ve 2005'te ise Almanya'da benzer yasalar çıkarılmıştır. Buna ek olarak Kolombiya (1985), Macaristan (1992) ve Ukrayna (1992) gibi gelişmekte olan ülkelerde de bilgi edinme hakkını düzenleyen birtakım yasal düzenlemeler yapıldığı görülmektedir (Berliner, 2014: 480).

Bilgi edinme hakkı yasaları, vatandaşların devletin sahip olduğu belgelere herhangi bir gerekçe göstermeksizin erişebilmesine imkan tanımakta olup (Ackerman ve Ballesteros, 2006: 93) devletin şeffaflığını amaç edinerek kamu kurumlarındaki bilgi ya da kayıtların talep edilebilmesini ve yetkili mercilerin de bu talepleri yanıtlamasını garanti altına almaktadır (Berliner, 2014: 480). Bu tür yasalar aynı zamanda devletin bilgi paylaşım ilkesinde de önemli bir değişikliğe neden olmuştur. Bilginin kullanıcısı olan

vatandaşlar artık kamu idarelerince paylaşılan sınırlı miktardaki bilgi ile yetinmek zorunda olmadığına bilincindedir ve kendisine sunulandan daha fazla bilgiye erişmeyi bir hak olarak görmektedir (Ackerman ve Ballesteros, 2006: 93).

Devletin vatandaşlara karşı hesap verebilir olmasında önemli bir işlev gören bilgi edinme hakkı, gizlilik kültüründen açıklık ve şeffaflığa geçişi ifade eder. Bilgi edinme hakkı, vatandaşların bilgiye erişimini kolaylaştırarak devletin gerçekleştirdiği eylem ve faaliyetlerin kamuoyu denetimine açılmasını sağlamakta ve demokratik yönetimi güçlendirmektedir (Snell ve Sebina, 2007: 67).

Devletle ilgili birtakım bilgilere bireylerin erişim hakkını elde etmesinin birtakım muhtemel sonuç ve etkileri olacaktır. Bu bilgiler toplumun geneli tarafından kolayca erişilebilir olduğunda vatandaşlar politika kararları ve onları ilgilendiren süreçlerle ilgili daha fazla bilgi edinme yeteneğine sahip olacaklardır. Dolayısıyla politikaların belirlenme sürecine aktif olarak katılma imkanları çoğalacak ve buna bağlı olarak demokrasinin kalitesi artacaktır. Böylece bürokratik gizliliğin tespiti, siyasi ve idari yolsuzlukların azaltılması ve özel çıkar gruplarının hareketlerinin kısıtlanmasını sağlayacaktır (United Nations, 2007: 44).

2.4. Mali Saydamlığın İşlevleri

Mali yönetimde şeffaflığın sağlanması kamu kaynağı kullananların hesap verme sorumluluğunu yerine getirmesine yardımcı olmakla birlikte harcamaların disiplin altına alınmasına ve savurganlık, israf yolsuzluk gibi eylemlerin azaltılmasına önemli katkı sağlamaktadır.

2.4.1. Hesap Verebilirliğin Sağlanması

Modern kamu mali yönetim sisteminin temel ilkelerinden biri hesap verme sorumluluğudur. Bu ilkeye göre, kendilerine kamu gücü kullanma yetkisi verilen kişilerin, bu yetkiyi yasal sınırlar içinde kullanıp kullanmadıklarına ilişkin hesap vermeleri gerekmektedir. Halkın kendini yönetmesi için demokratik mekanizmalar aracılığıyla seçtiği vekillerden ve onlar tarafından atanmış yöneticilerden, kendilerine bırakılan görev

ve sorumlulukların yerine getirilmesi ve kamu kaynaklarının kullanımı hususunda bilgi talep etmesi ve hesap sorması doğal bir haktır ve bu hak, demokrasinin özünde yer almaktadır (Dedeoğlu, 2009: 103).

Hesap verebilirlik, kamu kaynaklarının yönetimi ile kurumun performansını tümüyle etkileyen kararların alınması ve bunların uygulanmasından sorumlu olanların dışarıdan (üçüncü kişilerce) incelenmesine ve denetimine imkan tanıyan bir süreçtir. Esasında hesap verebilirlik, verilen sorumluluğa cevap verme yükümlülüğüdür (IFAC, 2001: 57). Dünya Bankası, hesap verebilirliği üç başlık altında incelemektedir. Birincisi, belirli aralıklarla (periyodik) tekrarlanan seçimler ile anlam bulan politik hesap verebilirliktir. İkincisi, kamu kurumları arasında yatay ve dikey mekanizmalar aracılığıyla ortaya çıkan yönetsel hesap verebilirliktir. Üçüncüsü ise kamu kurumlarını vatandaşlara karşı hesap verebilir kılan mekanizmalar içeren toplumsal hesap verebilirliktir (Narayan, 2002: 17).

Temsili demokrasilerde devletin işleyişi asil-vekil ilişkisi ya da yetki devri olarak nitelendirilen mekanizma ile sağlanmaktadır. Bu mekanizmada asil sıfatıyla vatandaşlar kamu politikalarını oluşturmak için siyasetçilere ve bürokratlara yetki vermek suretiyle onları vekil tayin ederler. Vatandaşlar yetki devri ile bütçe hakkını parlamentoya devrederek kamu gelirlerinin toplanması ve bunlarla hangi kamusal mal ve hizmetlerin üretileceğine ilişkin kararların siyasi süreçte belirlenmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda bütçe hakkını halk adına kullanan siyasetçi ve bürokratlar, kendilerine tahsis edilen kamu kaynaklarını kamu yararına ve halkın ihtiyaçlarına uygun bir biçimde kullanıp kullanmadıklarına ilişkin halka hesap vermek mecburiyetindedirler (Atiyas ve Sayın, 2000: 27).

Vatandaşların yetkilendirdiği siyasetçi ve bürokratların neden hesap vermesi gerektiği genellikle vekalet teorisi üzerinden açıklanmaktadır. Vekalet teorisi, bilgi asimetrisinden kaynaklanan bazı sorunların ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Teori, vatandaşlar ile siyasetçilerin benzer çıkar ve menfaatlere sahip olmadıklarını ve bu nedenle siyasetçilerin görev ve sorumlulukları çerçevesinde hareket ettiklerini ispat edebilmek için vatandaşlara karşı hesap verebilir olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır (Tejedo-Romero ve Aranjo, 2015: 531).

Vekalet teorisinde vatandaş asil, onun temsilcileri ise vekil olarak adlandırılır. Vekil, vatandaşların yaşam kalitesini etkileyen kararlarla ilgili bilgileri toplar, organize eder ve korur. Vekilin performansı ile ilgili tüm bilgilere asilin erişebilme hakkı olsa da asil genellikle bu bilgilere sahip değildir. Bu nedenle asimetrik bilgi söz konusudur ve burada asil ile vekilin çıkarları birbirine ters düşer (Smith ve Bertozzi, 1998: 326-327). Bu teoride asilin, vekilin eylemlerini gözlemleyen ve takip eden bir denetçi olduğu varsayılmaktadır (Park, 2001: 59).

Kamu kesiminde asil-vekil ilişkisinden doğabilecek riskleri azaltabilmek için etkili bir denetim mekanizmasına gerek duyulmaktadır. Asil, kamu kaynaklarının yönetilmesi konusunda vekile yetki verirken bunun karşılığında kaynakların kendi tercihlerine uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını bilmek ister ve bu noktada denetim önemli bir işlev görür. Asil ile vekil arasındaki ilişkide birtakım faktörlerden dolayı mali bilgilerin güvenilirliğini ortaya koyma gereksinimi doğmaktadır. Bu faktörler kısaca şu şekilde özetlenebilir (The Institute of Internal Auditors, 2012: 13);

- Çıkar çatışması: Siyasetçiler ve bürokratlar, kamu kaynaklarını ve yetkilerini asilin çıkarlarından ziyade kendi menfaatleri için kullanabilir.
- Uzaklık: İşlem ve eylemler, asilin doğrudan gözetimi altında gerçekleşmeyebilir.
- Karmaşıklık: Asil, işlem ve eylemleri denetlemek için gereken teknik uzmanlığa sahip olmayabilir.
- Hataların sonucu: Siyasetçiler ve bürokratlar, vatandaşların hayatını etkileyen politikalardan sorumlu oldukları için büyük miktarda kamu kaynağının idaresi kendilerine bırakılmıştır. Bu nedenle olası bir hatanın maliyeti çok yüksek olabilir.

Alesina ve Perotti'ye göre politikacılar genellikle şeffaf uygulamalardan kaçınma eğilimi gösterirler. Bilgi eksikliği nedeniyle politikacılar mevcut ve gelecekteki vergi yükünü olabildiğince halktan gizlemeye ve kamu harcamalarının faydalarına daha fazla vurgu yaparak kamu maliyesinin gerçek durumu hakkında belirsizlik ve karmaşa oluşturmaya çalışırlar (Alesina ve Perotti, 1996a: 403).

Şeffaf olmayan bütçeler seçmenlerin kafasını karıştırabilir ve siyasetçilerin mali açıdan sorumlu olma taahhüdünü azaltır. Seçmenin kafasının karışık olması bütçe kontrolü üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Siyasetçiler rasyonel seçmen kitlesinin var olduğu durumda bile belirsizlikten yararlanabilirler. Siyasetçiler politikaların sonuçlarını daha anlaşılmaz ve belirsiz bir hale getirerek rasyonel ancak bilgiden yoksun seçmen kitlesi karşısında stratejik bir avantaj elde edebilirler. Seçmenler bütçe sürecini ne kadar az bilir ve ne kadar az anlarsa, siyasetçiler o kadar stratejik davranabilirler ve bütçe açıklarını kullanabilirler (Alesina ve Perotti, 1996b: 403).

Mali saydamlık, etkin bir kamu mali yönetimi için vazgeçilmez unsurlardan biri olmakla birlikte kamu maliyesindeki potansiyel risklerin tespit edilmesi, ekonomik kararların alınması ve devletin mali durumu ile ilgili gerçek tablonun ortaya konulmasına katkı sağlamaktadır. Mali saydamlık, bütçe hakkının yerine getirilmesi ve aynı zamanda vatandaşların hükümeti sorumluluk altında tutabilmesi için gerekli olan bilgileri sağlayarak hesap verme sorumluluğu mekanizmalarına işlerlik kazandırmaktadır (Taytak ve Bahtiyar, 2015: 269). Devletin mali açıdan şeffaflık düzeyinin artması bir taraftan bilgi asimetrisini azaltırken, diğer taraftan da siyasi aktörlere duyulan güveni arttırmaktadır (Tejedo-Romero ve Arango, 2015: 531).

2.4.2. Mali Disiplinin Sağlanması

Ülkelerin karşılaştığı ekonomik sorunlar ve mali yönetimde meydana gelen bozulmalar, mali politikalarda özellikle harcama, borçlanma ve bütçe açığı gibi hususlarda birtakım kuralların benimsenmesi bir başka ifadeyle mali disiplinin sağlanması fikrini ortaya çıkarmıştır. Kamu gelirleri ve harcamaları arasındaki denkliliği esas alan mali disiplin, kamu kesimi finansman dengesinin makroekonomik sorunlara neden olmayacak biçimde oluşturulmasını ifade etmektedir (Kesik, 2012: 627-629).

Mali saydamlık kamu kaynaklarının stratejik öncelik ve ihtiyaçlara göre dağıtılması ve etkin bir biçimde kullanılması gibi temel bütçe hedeflerine ulaşılmasında önemli rol oynamaktadır. Ayrıca mali saydamlık politikacıların davranışları üzerinde de etkilidir ve onları belirli kurallar çerçevesinde hareket etmeye teşvik etmektedir. Mali saydamlık, kamu kaynaklarının nasıl ve nereye kullanıldığı konusunda vatandaşlara bilgi sağlayarak hükümete ve hükümetin politikalarına olan güveni artırır (Egeli ve Özen, 2005: 162) ve

böylece ekonomik, siyasi ve mali istikrarın sağlanmasına katkı sağlar. Bu açıdan değerlendirildiğinde mali saydamlık, kamu kesiminde iyi yönetişimin ve mali bütünlüğün sağlanabilmesi ve mali politikaların sürdürülebilirliği için gereklidir (Tosun, 2010: 28).

Eksik ya da yetersiz mali saydamlık, mali disiplini özellikle de harcamaların kontrol altına alınmasını zorlaştıran önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Hükümetler genellikle mevcut borçları gelecek yıllardaki bütçelere kaydırma ya da bütçe dışındaki fonları kullanarak bunları gizleme eğilimindedirler. Yaygın bir diğer uygulama da makroekonomik değişkenlerle ilgili iyimser tahminlerde bulunmaktır. Gelirler fazla, harcamalar düşük olarak tahmin edilir ve mali yılın sonunda ortaya çıkan “beklenmedik” bütçe açığı ise talihsizlik olarak nitelendirilir (Alesina ve Perotti, 1996b: 8). Böylece bütçe açığının meydana gelmesinde hükümetin etkisinin nispeten az olduğu yönünde kamuoyunda algı oluşturulur ve hükümet sorumluluğu üzerine almaktan kaçınır.

2.4.3. Kamu Harcamalarında Savurganlığın Önlenmesi

Mali saydamlık, kamu kesiminde faaliyette bulunan idarelerin mali açıdan hesap verebilir olmasına ve denetimine imkan tanımaktadır. Denetim mekanizmalarının etkin bir biçimde işleyişi, kamusal alanda yolsuzluk ve rant kollama eğilimlerini azaltabileceği gibi kamu kaynaklarının kullanımında israf ve savurganlığı önler ve kamu harcamalarının etkinliğini artırır (Aktan vd., 2012: 545).

Şeffaf bir mali yönetim sisteminde vatandaşlar, hükümetin kamu kaynaklarını nasıl ve hangi hedefler doğrultusunda kullandığı ve bunların ne tür sonuçlar yarattığı hususunda yeterli bilgiye sahiptir. Bir başka ifadeyle asil, emanet ettiği kaynakların vekil tarafından nasıl kullanıldığı ve nerelere harcandığını takip edilebilme imkanı elde eder. Bu durum, vatandaşların denetimi ve gözetimi altında olan siyasetçi ve bürokratların kamu kaynaklarını kamu yararı doğrultusunda etkin, verimli ve tutumlu bir biçimde kullanmaya teşvik ederek israf ve savurganlığın önüne geçilmesini sağlar (Atiyas ve Sayın, 2000: 29).

2.4.4. Yolsuzluğun Önlenmesi

Tarih boyunca toplumların karşılaştığı en önemli sorunlarından biri olan yolsuzluk¹ son yıllarda sıkça gündeme gelmektedir. Demokratik yönetim ve özgür basın organlarına sahip ülkelerin sayısındaki artış, yolsuzluk tartışmalarını artık bir tabu olmaktan çıkarmış ve tüm dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Ayrıca IMF, Dünya Bankası ve Uluslararası Saydamlık Örgütü (Transparency International) gibi sivil toplum kuruluşları birçok ülkedeki yolsuzluk sorunlarının duyurulması ve yolsuzlukla mücadele edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Yine yolsuzlukla ilgili ampirik çalışmaların bu soruna ilişkin toplumsal farkındalığın oluşmasına ciddi katkı sağladığı söylenebilir (Tanzi, 1998: 561).

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'ne göre yolsuzluk, tevdi edilen güç ya da yetkinin kişisel kazanç ve çıkarlar için kötüye kullanılmasıdır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü yolsuzluğu küçük, büyük ve politik olmak üzere üç başlık altında incelemektedir. Küçük yolsuzluk, alt ve orta düzey kamu görevlilerinin hastane, okul gibi kamu kurumlarındaki temel mal ve hizmetlere erişmeye çalışan vatandaşlar ile etkileşimlerinde verilen yetkiyi kötüye kullanmasıdır. Büyük yolsuzluk, politikaların saptırılmasına neden olan ve merkezi idarenin işleyişini bozan üst düzey kamu görevlilerin tarafından gerçekleştirilen eylemlerden oluşmaktadır. Politik yolsuzlukta ise kaynak tahsisine ilişkin politika, kurum ve prosedür kurallarının kötüye kullanılması ile güç, statü ve zenginliklerini devam ettirmek amacıyla makamlarını suistimal eden siyasi karar alıcılar tarafından finanse edilmesi söz konusudur ("Transparency International", "What is Corruption?", 2019).

Kaufmann'a göre yolsuzluk, kamu politikalarının özelleştirilmesidir (Kaufmann, 2005: 82). Bir hizmet için kanuna aykırı bir fiyat ya da bedelin ödenmesi veya kamu makamına ait gücün yasadışı amaçlarla kullanılması anlamına gelen (Klitgaard vd., 1996: 1) yolsuzluk olgusunun üç temel unsuru bulunmaktadır. Birincisi yetki unsurudur. Yetki unsuruna göre yolsuzluk ilişkisinde taraflardan biri mutlaka devlet otoritesini temsil eden

¹ Yolsuzlukla mücadeleye ilişkin ilk bulgulara M.Ö. 24. yüzyılda rastlanmaktadır. Yolsuzluğu konu edinen ilk çalışmalardan biri de M.Ö. 6. yüzyılda Hint kralı Chandragupta Maturya'nın danışmanı olan Kautilya tarafından ele alınan "*Arthaśāstra*" adlı eseridir. Eserde kırk civarında yolsuzluk türünden bahsedilmektedir. Kautilya kamu görevlilerinin yolsuzluk eğilimi ile ilgili şu sözleri dile getirmiştir: "*Nasıl ki bir kişinin dilinin ucunda bulunan bir bal ya da zehrin tadına bakmaması imkansız ise bir kamu görevlisinin de kralın gelirlerini (en azından bir kısmını) kişisel çıkarları için kullanmaması mümkün değildir. Aynı şekilde tıpkı denizin altındaki balıkların su içip içmediklerini anlamak mümkün değilse, kamu görevlilerinin de kendileri için para (rüşvet) alıp almadıklarını tespit etmek çok zordur.*" (Bkz. Georgieva, 2017: 56).

bir kamu görevlisi olmak zorundadır. İkincisi yetkinin kural dışı kullanılmasıdır. Burada kamu görevlisinin maddi bir çıkar ya da özel bir amaç için kamu görevi ve hizmetlerine ilişkin kurallardan sapması söz konusudur. Üçüncüsü de çıkar unsurudur. Taraflardan biri, kamu görevlisinin konumundan kaynaklanan yetkisini kendi isteği doğrultusunda etkilemeye çalışmakta ve bunu gerçekleştirirken de genellikle para, mal ve hediye gibi maddi değeri olan araçları kullanmaktadır (Yavuziğit, 1996: 20-21).

Tarihsel gelişimi, tanımı ve nihai amacı dikkate alındığında yolsuzluğun nedenlerini öngörmek oldukça kolaydır. Basın ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması, yargı denetiminin zayıf olması ile güç ve yetkilerin hesap vermekten kaçınan kimselerin elinde toplanması yolsuzluğun başlıca nedenleri arasında gösterilebilir. Bu nedenler ekonomik, idari, politik veya sosyal faktörlere bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Yolsuzluk tüm bu alanlarda sistematik olarak gelişmeyi başarırsa ekonomik gelişmelerin ve toplumdaki güven duygusunun zarar görmesi gibi yıkıcı sonuçlara yol açabilir. Kamu kesiminde yolsuzlukla mücadele edebilmenin ön koşulu devletin şeffaf bir yapıya sahip olmasıdır (Georgieya, 2017: 57). Çünkü mali saydamlık, devletin dışarıdan açık bir biçimde görülebilmesini sağlayan bir ışık gibidir. Kamu kesimindeki yolsuzluk, israf ve savurganlıkların ve kamu kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılıp kullanılmadığının ortaya çıkmasına yardımcı olur (Heald, 2012: 31).

Yolsuzluk genellikle devlet faaliyetleriyle ilişkilendirilir. Nobel ekonomi ödülüne sahip olan Gary Becker yolsuzluğu ortadan kaldırmak için öncelikle devleti ortadan kaldırmak gerektiğini belirterek devlet faaliyetleri ile yolsuzluk arasında sıkı bir ilişki olduğunu ileri sürer. Ancak yolsuzluğu yalnızca devlet faaliyetlerinin yoğunluğu ve genişliği ile açıklamak imkansızdır. Örneğin Kanada, Danimarka, Finlandiya, Hollanda ve İsveç gibi dünyanın en az yozlaşmış ülkelerinde vergi gelirlerinin ya da kamu harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranının nispeten yüksek olması Becker'in görüşü ile çelişmektedir. Bu nedenle yolsuzluk meselesini yalnızca kamu harcamalarını azaltarak çözmek mümkün değildir. Kamu kesiminin büyüklüğünden ziyade devletin yönetilme şekli ve fonksiyonlarını yerine getirme biçimi daha önemlidir (Tanzi, 1998: 565-566). Dolayısıyla kamu yönetiminde şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim kültürünün hakim olması yolsuzlukların azaltılmasında son derece etkili olacaktır.

Mali saydamlık ile yolsuzluk arasındaki ilişki ters yönlüdür. Şeffaflığın yetersiz kaldığı, gizlilik ve kapalılığın baskın olduğu bir ortamda denetim mekanizmaları etkin bir biçimde işlemeyebilir. Buna paralel olarak tespit edilme ve yakalanma riski görece daha düşük olacağından yolsuzluk ve rüşvet gibi olayların daha sık görülme ihtimali ortaya çıkar (Döner, 2010: 13). Kamu kesiminde yolsuzluğun yaygınlaşması ise hukuk dışı uygulamaların ortaya çıkması ve devlet otoritesinin zayıflaması gibi ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Ayrıca toplumda yolsuzluk algısı arttıkça kamu yararından uzaklaşmakta ve toplumsal faydayı sağlamaya yönelik faaliyetler sekteye uğramaktadır (Egeli ve Özen, 2011: 22).

2.5. Mali Saydamlığın Ölçülmesi

Bu bölümde hem merkezi hem yerel yönetim düzeyinde mali saydamlığı ölçmeye yönelik bazı çalışmalar ele alınacaktır.

2.5.1. Merkezi Yönetim Düzeyi

Mali saydamlığın merkezi yönetim düzeyinde ölçümüne ilişkin IMF, OECD, Uluslararası Bütçe Ortaklığı ve Uluslararası Şeffaflık Örgütü gibi önemli uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalara bu başlık altında yer verilecektir.

Uluslararası Para Fonu

Mali saydamlığın IMF'nin gündemine gelmesinin temel nedenlerinden biri 1994 Meksika ve 1997 Asya krizleridir. IMF'ye göre finansal krizlerin önemli sebeplerinden biri de şeffaflık eksikliğidir. Ekonomik verilerdeki yetersizlikler, finansal sistemlerdeki gizli zayıflıklar ve hükümet politikalarının belirgin olmaması güven kaybına neden olmakta ve nihayetinde bu durum küresel istikrarı baltalamaktadır. IMF Genel Müdürü (Managing Director) 1999 yılında yaptığı bir konuşmasında mali saydamlığın yeni uluslararası finansal mimari için altın kural olacağını belirterek bilgi eksikliğinin önemine dikkat çekmiştir (Hameed, 2005: 4).

IMF ilk kez 1998 yılında mali saydamlık standartlarını belirlemiş ve bunları Mali Saydamlıkla İlgili İyi Uygulamalar Tüzüğü (Code of Good Practices on Fiscal Transparency) adı altında yayımlamıştır. Tüzük, IMF'nin üye ülkeler arasında mali hesap verme sorumluluğunu geliştirme çabasının bir parçası olup kamu maliyesine ilişkin bilgilerin halka açık olmasını esas alan ve en yaygın kabul gören uluslararası standarttır.

IMF'nin mali saydamlık için belirlediği asgari standartlar dört başlık altında ele alınmaktadır:

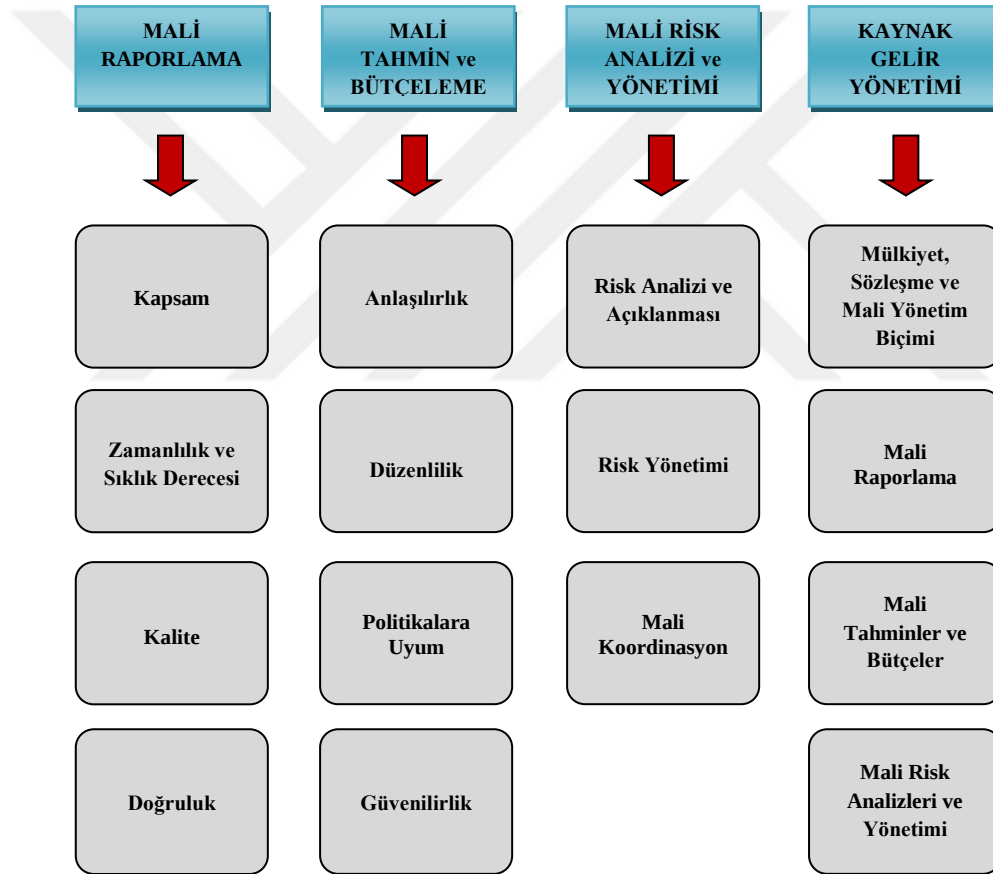
- Rollerin ve sorumlulukların açık olması: Kamu kesiminin yapısı ve işlevleri, kamu kesimi içindeki sorumluluklar ve kamu kesimi ile ekonominin diğer aktörleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesi ile ilgilidir.
- Bilginin kamuya açık olması: Açıkça belirtilen zamanlarda mali bilgilerin kapsamlı bir biçimde yayımlanmasının önemi vurgulanmaktadır.
- Bütçe hazırlanma, uygulama ve raporlama süreçlerinin açık olması: Bütçe süreci ile ilgili bilgilerin türünü kapsamaktadır.
- Denetimin ve istatistiki veri yayımlamanın bağımsız olması: Mali bilgilerin bağımsız bir biçimde incelenmesi ve denetlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (IMF, 2001: 2).

IMF'nin belirlediği mali saydamlık standartları tamamen tavsiye niteliğinde olup üye ülkelerin gönüllülük durumuna göre dahil edildiği bir uygulamadır. IMF, üye ülkenin talebi üzerine o ülkenin mali saydamlık standartlarını yerine getirme durumunu yansıtan raporlar hazırlamaktadır.

IMF, 2007 yılında tüzükte bazı güncellemeler gerçekleştirmiştir. Öncelikle Ekim 2006'da tüzüğün taslağı yayımlanmış ve kamuoyunun görüşünü almak üzere üye ülkelerin yetkili makam ve mercilerine, akademisyenlere, kalkınma ajanslarına ve bütçe saydamlığı alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına bir anket gönderilmiştir. Böylece tüzüğün güncellenme sürecinde kamuoyunun görüşlerini dikkate alma fırsatı elde edilmiştir. Ankete katılanlar genel olarak taslakta yer alan devlet sözleşme ve taahhütlerinin şeffaflığı, hükümet teminatlarının maliyetleri ve diğer koşullu yükümlülüklerin açıklanmasına yönelik referanslara büyük ölçüde destek vermişlerdir.

Bunun yanı sıra anketlerde vatandaş bütçe rehberi hazırlanması ve ulusal denetim ofisinin rolünün artırılması gibi birtakım öneriler getirilmiştir (IMF, 2007: 12).

IMF 2007 yılında güncellenen tüzüğün zayıf yönlerini geliştirmek için 2014 yılında tüzüğü yeniden gözden geçirmiş ve etkin bir mali yönetim ve denetim için bazı ilkeler tespit etmiştir. 2014 Mali Saydamlık Tüzüğü (Fiscal Transparency Code), öncelikle a) mali raporlama, b) mali tahmin ve bütçeleme, c) mali risk analizi ve yönetimi ve d) kaynak gelir yönetimi olmak üzere dört sütun etrafında kurulmuş bir dizi ilkelerden oluşmaktadır (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2. IMF Mali Saydamlık Tüzüğü'nde yer alan ilkeler (2014)

Kaynak: IMF (2014). *Update on the Fiscal Transparency Initiative*, IMF Policy Paper, Washington, s. 4.

2014 Mali Saydamlık Tüzüğü bazı yönlerden önceki tüzükten farklılaşmaktadır. Yeni tüzük mali yönetim ve uluslararası standartlardaki son gelişmeler dikkate alınarak

hazırlanmıştır. Tüzükte süreçlerden ziyade sonuçlara odaklanılmakta ve mali risklere daha fazla önem verildiği görülmektedir (IMF, 2014: 5-6).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

OECD, kamu mali yönetimi alanında uluslararası standartlar belirlemiş ve bu hususta üye ülkelere yardımcı olmak amacıyla bir rehber (Best Practices for Budget Transparency) yayımlamıştır. Rehber üye ülkelerdeki bütçe şeffaflık düzeyini arttırmak için kullanılan bir referans aracı olarak tasarlanmış olup üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm hükümetlerin yayımlaması gereken temel bütçe belgelerini ve bunların genel içeriğini ortaya koymaktadır. İkinci bölümde raporlardaki özel açıklamalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise raporların kalitesini ve doğruluğunu arttırmak için pratiğe dönüştürmenin önemi vurgulanmaktadır (OECD, 2002: 7).

Tablo 2’de rehberin birinci kısmında bahsedilen temel bütçe belgeleri ve bunların içeriklerine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Tablo 2

Bütçe Saydamlığı için İyi Uygulamalar Rehberine göre yayımlanması gereken temel bütçe belgeleri

Belge Türü	Belgenin İçeriği
Bütçe	- Bütçe, hükümetin temel politika belgesidir. Bütçe tüm gelir ve giderleri kapsamalıdır. - Hükümetin bütçe teklifi, mali yılın başlangıcından önce parlamento tarafından onaylanmalıdır. Parlamentonun bütçe teklifini esaslı bir şekilde inceleyebilmesi için belli bir süreye ihtiyacı vardır. Bu süre en az 3 ay olmalıdır. - Bütçe ya da bütçeyle ilgili belgeler, her bir programa ilişkin ayrıntılı bir açıklama içermelidir. - Bütçe, gelir ve giderlerin mali yıldan sonraki en az iki yıl boyunca nasıl gelişeceğini gösteren orta vadeli bir bakış açısı ile hazırlanmalıdır. Benzer şekilde mevcut bütçe teklifi de önceki mali raporlarda yer alan tahminlerle karşılaştırılmalı ve tüm önemli sapmalar açıklanmalıdır. - Giderler brüt olarak sunulmalıdır. Belli bir amaca tahsis edilmiş gelirler ayrı bir hesaba alınmalıdır. - Harcamalar idari birimlere göre sınıflandırılmalıdır. Ayrıca ekonomik ve fonksiyonel olarak sınıflandırılarak sunulmalıdır. - Bütçe, finansal varlıkları ve yükümlülükleri, finansal olmayan varlıkları ve şarta bağlı yükümlülükleri kapsamalıdır.

Tablo 2'nin devamı

Ön Bütçe Raporu	- Ön bütçe raporu, toplam bütçe büyüklüğü ve bunların ekonomi ile nasıl etkileşime gireceğini tartışmaya açmaktadır ve bu nedenle bütçenin kendisi için makul beklentilerin oluşmasına yardımcı olur. Bütçe teklifinin sunulmasından en az bir ay öncesinde yayımlanmalıdır. - Raporda gelecek mali yıl ve onu takip eden en az iki yıl için hükümetin uzun vadeli ekonomik ve mali politika hedefleri ve niyetleri belirtilmelidir. Ayrıca gelir, gider bütçe açığı ya da fazlası ile borç düzeyi vurgulanmalıdır.
Aylık Raporlar	- Aylık raporlar, bütçe uygulanmasının ilerleme durumunu göstermektedir. Her aya ait aylık rapor, ayın sonundan itibaren 4 hafta içinde yayımlanmalıdır. - Sayısal verilere kısa bir açıklama getirilmelidir. Tahmini ve gerçekleşen rakamlar arasında önemli bir farklılık söz konusu ise bu durum izah edilmelidir. - Raporlar ya da ilgili belgeler hükümetin borçlanma faaliyetine ilişkin bilgi içermelidir.
Yarıyıl Raporu	- Yarıyıl raporu, cari mali yıl bütçe uygulama sonuçları ve takip eden iki yıla ilişkin bütçe ilişkin güncellenmiş bir tahminini içermektedir. Rapor, yıl ortasının sonundan itibaren altı hafta için yayımlanmalıdır. - Bütçenin temelindeki ekonomik varsayımlar gözden geçirilmeli ve değişikliklerin bütçe üzerindeki etkisi açıklanmalıdır.
Yılsonu Raporu	- Yılsonu raporu, hükümetin hesap verebilirliğini sağlayan en önemli belgedir. Mali yılın bitiminden itibaren altı ay içinde kamuoyuna açıklanmalıdır. Ayrıca Yüksek Denetim Kurumu tarafından denetlenmelidir. - Raporda gelir ve giderlerin parlamento tarafından bütçede izin verilen durumuna uygunluğu gösterilmektedir. Yıl içinde bütçede yapılan düzenlemeler ayrı ayrı gösterilmelidir. - Giderler kurumsal, ekonomik ve fonksiyonel sınıflandırmaya tabi tutulmalıdır.
Seçim Öncesi Raporu	- Seçimlerden hemen önce kamu maliyesinin genel durumu hakkında bilgi verir. Seçmenlerin devletin mali durumuna ilişkin bilgi sahibi olmalarına ve kamuoyunda tartışılıp görüşülmesine yardımcı olur. - Bu raporun uygulanabilirliği seçimlere ve anayasal hükümlere bağlı olabilir. Raporun seçimlerden en az iki hafta yayımlanması ideal olacaktır.
Uzun Dönem Raporu	- Mevcut hükümet politikalarının uzun dönemde sürdürülebilirliği değerlendirmektedir. En az beş yılda bir ya da gelir/gider programlarında önemli değişiklikler yapıldığında kamuoyu ile paylaşılmalıdır. - Raporda nüfusun yaşlanması gibi uzun dönemde etkili olabilme potansiyeline sahip demografik değişimler bütçe sonuçları açısından değerlendirilmelidir.

Kaynak: OECD (2002). *Best Practices for Budget Transparency*, OECD Publications Service, Paris, ss. 1-14.

Rehberin ikinci bölümünde ekonomik tahminler, vergi harcamaları, finansal varlıklar ve yükümlülükler, finansal olmayan varlıklar, şarta bağlı yükümlülüklerle ilişkin özel açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalardan bazıları şu şekildedir:

- Hükümet için en önemli mali risk, bütçenin temelini oluşturan ekonomik tahminlerde meydana gelen sapmalardır. GSYİH artışı, istihdam ve işsizlik oranı, cari işlemler dengesi, enflasyon ve faiz oranları gibi temel ekonomik tahminler açıkça belirtilmelidir.
- Vergi harcamalarının tahmini maliyeti bütçece ek bilgi olarak sunulmalıdır.

- Borç miktarı para birimi, vade ve faiz oranına (sabit ve değişken faiz oranı olup olmama durumu) göre sınıflandırılmalıdır.
- Faiz oranları ve döviz kurlarındaki değişimin finansman maliyetleri üzerindeki etkisinin ne olduğunu gösteren bir duyarlılık analizi yapılmalıdır.

Rehberin üçüncü bölümünde ise sorumluluk ve denetime ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Bu bölümde raporlarda yer alan bilgilerin doğruluğunu sağlamak için iç denetim dahil olmak üzere dinamik bir iç kontrol sisteminin mevcut olması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca tüm mali raporların kamuya açık olması ve bunların internet üzerinden ücretsiz olarak erişilebilir olması gerektiği belirtilmektedir. Yıl sonu raporunun Yüksek Denetim Kurumu tarafından denetlenmesi ve parlamentonun da gerekli görmesi halinde mali raporları etkin bir biçimde inceleme imkanına sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır (OECD, 2002: 8-14).

OECD üyesi ülkelerde temel bütçe belgelerinin yayımlanma durumuna ilişkin ayrıntılar Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3

Temel bütçe belgelerinin yayımlanma durumu (2018 Yılı)

	Bütçe Öncesi Mali Durum	Bütçe Tasarısı	Onaylanmış Bütçe	Ek Bütçe	Uygulama Öncesi Bütçe Profili	Yıl İçi Bütçe Uygulama Raporu	Yarıyıl Bütçe Uygulama Raporu	Yılsonu Bütçe Uygulama Raporu	Yılsonu Mali Tablo	Uzun Dönem Mali Sürdürülebilirlik Raporu	Mali Riskler Raporu
Avustralya		x	x			x	x	x	x	x	x
Avusturya		x	x	x		x	x	x	x	x	
Belçika	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Kanada	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Şili		x	x		x	x	x	x	x	x	x
Çekya	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Danimarka		x	x	x				x	x	x	x
Estonya	x	x	x	x		x		x	x	x	x
Finlandiya	x	x	x	x		x		x	x	x	x
Fransa	x	x	x	x	x	x	x	x	x		

Tablo 3'ün devamı

Almanya		x	x	x		x			x	x	
Yunanistan	x	x	x	x	x	x		x	x		x
Macaristan	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
İzlanda	x	x	x	x		x		x	x		
İrlanda	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
İsrail	x	x	x	x		x		x	x		x
İtalya	x	x	x	x				x	x	x	x
Japonya	x	x	x	x		x		x	x	x	x
Güney Kore		x	x	x				x	x	x	x
Letonya	x	x	x	x		x		x	x	x	x
Lüksemburg		x	x			x	x	x	x	x	x
Meksika	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Hollanda		x	x	x		x	x	x	x	x	x
Yeni Zelanda	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Norveç		x	x	x		x	x	x	x	x	x
Polonya	x	x	x	x	x	x		x			
Portekiz	x	x	x	x		x		x			x
Slovakya	x	x	x	x			x	x	x	x	x
Slovenya	x	x	x	x		x	x	x	x	x	
İspanya	x	x	x	x		x	x	x	x	x	
İsveç	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x
İsviçre		x	x	x		x	x	x	x	x	x
TÜRKİYE	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Birleşik Krallık	x	x	x	x		x	x		x	x	x
TOPLAM	24	34	34	31	8	30	20	32	32	26	24

Kaynak: OECD, *Budgeting and Public Expenditures in OECD Countries 2019*, s. 99.

Tablo 3'te görüldüğü gibi üye ülkelerin tamamı bütçe tasarılarını ve onaylanmış bütçe belgelerini kamuoyuna açıklamıştır. Ayrıca üye ülkelerin çoğunluğunun yılsonu mali tabloları, yılsonu bütçe uygulama raporları ve ek bütçelerini de yayımladıkları görülmektedir. Dolayısıyla OECD üyesi ülkelerde bütçe belgelerinin kamuoyuna açıklanma düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir.

Uluslararası Bütçe Ortaklığı

Uluslararası Bütçe Ortaklığı gelişen dünyada yönetişimi ve hizmet sunumunu iyileştirme aracı olarak şeffaf bütçe süreçlerini teşvik etmek amacıyla 1997 yılında kurulmuştur. Bu kuruluş kamu kesiminde daha açık, katılımcı ve hesap verebilir bir bütçe sürecini teşvik etmek için dünya çapında sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmaktadır (IBP, 2019a).

Uluslararası Bütçe Ortaklığı çeşitli ülkelerin bütçe sürecindeki şeffaflık düzeyini ölçmek ve bütçe bilgilerinin kamuoyu ile paylaşılmasını teşvik etmek amacıyla belirli aralıklarla (açık bütçe anketi ve endeksi) araştırma yapmaktadır. Açık Bütçe Araştırması'nda (The Open Budget Survey), bütçe üç temel unsur üzerinden değerlendirmektedir. Bunlar; a) bütçe bilgilerinin halka açık olması, b) halkın bütçe sürecine katılımı için sunulan fırsatlar ile c) parlamento ve yüksek denetim kurumu dahil olmak üzere resmi gözetim kurumlarının rolü ve etkinliğidir. Araştırma sorularının çoğu yasaların ne gerektirdiğinden ziyade pratikte nelerin gerçekleştiğine yöneliktir. Araştırmada yer alan sorular, kamu mali yönetimi için genel kabul görmüş iyi uygulamalara dayanmaktadır. Örneğin araştırma tüm ülkelerin bütçe sürecinde yayımlamaları gereken sekiz temel bütçe belgesinin zamanında yayımlanması ve bütçe bilgilerinin kamuya açık olup olmadığını değerlendirmektedir.

Her bir ülkeye ait araştırma sonuçları, araştırmaya katılanlar tarafından doldurulan 109 sorudan oluşan bir ankete dayanmaktadır. Anket, ülkedeki sivil toplum kuruluşları ya da akademik kurumlarda görevli ve bunun yanı sıra hükümetle bağlantısı olmayan bütçe uzmanları tarafından doldurulmaktadır. Araştırmaya katılanların görev ve ilgi alanları geniş çapta olsa da hepsinin kendi ülkelerinde şeffaf bütçe uygulamalarının teşvik edilmesinde ortak yanları bulunmaktadır.

Anketteki soruların çoğu, araştırmacıların beş yanıt (a, b, c, d ve e) arasından seçim yapmasını gerektirmektedir. “a” veya “b” yanıtları en iyi ya da iyi uygulamaları tanımlamakta olup “a” seçeneği standardın tamamen karşılandığı ya da aşıldığını, “b” seçeneği ise standardın temel unsurlarının yerine getirildiğini veya büyük ölçüde karşılandığını ifade etmektedir. “c” seçeneği ilgili standarda ulaşmak için minimum çabaya

karşılık gelirken, “d” seçeneği standardın karşılanamadığını “e” ise standarda uygun olmadığını belirtmektedir.

Araştırma tamamlandığında anket cevaplarına göre ölçüm yapılmaktadır. Beş cevap seçeneğine sahip sorular için “a” seçeneği 100 puan, “b” seçeneği 67 puan, “c” seçeneği ise 33 puan alırken “d” seçeneğinin karşılığı ise 0 puandır. “e” yanıtı alan sorular ölçüme dahil edilmez.

Tablo 4

Açık Bütçe Araştırmasına göre kamuoyuna açıklanması gereken belgeler

Bütçe Belgesi	Belgelerin Halka Açıklanması için Son Tarih	Belge Başına Soru Sayısı
Bütçe öncesi beyan	Bütçe teklifi görüşülmek üzere yasama organına sunulmadan önce en az bir ay önce kamuya açıklanmalıdır.	6
Hükümetin bütçe teklifi ve bütçe teklifini destekleyici belgeler	Bütçe teklifi yasama organınca görüşülürken teklifin aynı zamanda kamuoyu ile de paylaşılması gerekir. Onaylandıktan sonra yayımlanan bütçe teklifi kamuya açık olarak değerlendirilemez.	54
Onaylanan bütçe belgesi	Bütçe yasama organınca onaylandıktan sonra en geç üç ay içinde kamuya açıklanmalıdır.	6
Vatandaş bütçesi	Hükümetin bütçe teklifi ya da onaylanan bütçe belgesi ile aynı zaman diliminde açıklanmalıdır.	4
Yıl içi raporlar	Raporlama dönemi sona erdikten sonra en geç üç ay içinde kamuya açıklanmalıdır.	9
Yıl ortası değerlendirmesi	Raporlama dönemi sona erdikten sonra en geç üç ay içinde kamuya açıklanmalıdır.	9
Yılsonu raporu	İlgili mali yılın bitiminde en gen 12 ay sonra kamuya açıklanmalıdır.	14
Denetim raporu	İlgili mali yılın bitiminde en gen 18 ay sonra kamuya açıklanmalıdır.	7

Kaynak: *International Budget Partnership (www.internationalbudget.org)*

Tablo 4’te kamuoyuna açıklanması gereken belge türleri, yayımlanması için belirlenen son tarihler ve her bir belge türü için araştırmada yer alan soru sayıları gösterilmektedir. Açık Bütçe Endeksi (Open Budget Index), ankette yer alan sorulara verilen yanıtların her birinin sayısal değerinin basit ortalamalarına dayanarak bütçe bilgilerinin kamuya açık olma durumunu değerlendiren bir endekstir. Bir ülkenin Açık Bütçe Endeksi puanı, sekiz önemli bütçe belgesinin ilgili kamu kurumunun resmi internet

sitesinde halka açıklanmasını ve kamuya açık bütçe bilgilerinin kapsamlı olup olmadığını ölçmektedir (IBP, Open Budget Survey 2017 Methodology , 2019).

Uluslararası Bütçe Ortaklığı'nın daha önce 2006, 2008, 2010, 2012 ve 2015 yıllarında yaptığı araştırmanın sonuncusu 2017 yılında gerçekleştirilmiştir. 2017 Açık Bütçe Araştırması, Uluslararası Bütçe Ortaklığı'nın 115 ülkede sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde yürüttüğü bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Uluslararası Bütçe Ortaklığı, 2017 Açık Bütçe Araştırmasının sonuçlarının endişe verici olduğunu belirtmektedir. Araştırmanın bulguları genel olarak şu şekildedir (IBP, Open Budget Survey 2017 Key Findings , 2019):

- Araştırmanın başlatıldığı 2006 yılından itibaren ilk kez küresel boyutta bütçe şeffaflığı düşüşe geçmiştir. Ülkelerin Açık Bütçe Endeksi ortalama puanı 2015 yılında 45 puan iken, 2017 yılında 43 puana düşmüştür.
- Dünya genelinde bütçe şeffaflığı sınırlı kalmış olup ve birçok hükümet temel bütçe belgelerini yayımlanmakta başarısız olmuştur.
- Araştırmaya dahil olan her dört ülkeden üçü araştırmanın bütçe şeffaflığını ölçen kısmı olan Açık Bütçe Endeksi'nden 60 ve altında puan almıştır (endeks 100 puan üzerinden hesaplanmaktadır).
- Dünya genelinde yayımlanması gereken bütçe belgelerinin yaklaşık %40'ı halka açık değildir. Bu belgeler ya hiç hazırlanmamakta ya da sadece kurum içi kullanım için hazırlanarak internet ortamında paylaşılmamaktadır. Bazı durumlarda da belgeler çok geç yayımlandığı için bunlardan yararlanılamamaktadır.
- Bütçe belgeleri yayımlansa bile çoğu zaman yeterince ayrıntı içermemektedir. Bütçe belgelerinde birçok vatandaşın talep edebileceği bütçe uygulamalarının hedef ve sonuçlarına ilişkin temel bilgilere yer verilmemektedir.
- Ankete katılan ülkelerden yalnızca beşi (Yeni Zelanda, Güney Afrika, İsveç, Norveç ve Gürcistan) bütçe bilgilerini kapsamlı bir şekilde yayımlamıştır.
- Bütçe şeffaflığı konusunda en kötü performans gösteren ülkeler Yemen, Katar, Lesotho, Ekvator Ginesi, Venezuela ve Nijer'dir. Bu ülkeler temel bütçe belgelerinin hiçbirini yayımlamamıştır.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü

Yolsuzluktan arındırılmış bir dünya vizyonu ile hareket eden Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 1993 yılında kurulmuş uluslararası bir sivil toplum örgütüdür. Uluslararası Şeffaflık Örgütü, Berlin’de bulunan merkezi ve 100’den fazla ülkedeki şubeleri aracılığıyla sahip olduğu vizyonu gerçekleştirebilmek için hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve iş dünyası ile ortak hareket ederek yolsuzluklarla mücadele etmektedir.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü, dünya üzerindeki toplumların her kesiminde saydamlığı ve hesap verebilirliği arttırmayı ve yolsuzluğu önlemeyi kendine misyon edinen önemli bir sivil toplum kuruluşudur. Uluslararası Şeffaflık Örgütü, şeffaflık ile yolsuzluk arasında sıkı bir ilişki olduğunu ve bu nedenle kamu kesiminde şeffaflığın sağlanabilmesi için yolsuzlukların ortadan kaldırılması gerektiğini ileri sürmektedir.

Yolsuzluk risklerinin belirlenmesinde deneyim ve algıların önemine dikkat çeken Uluslararası Şeffaflık Örgütü bu amaçla 2003 yılından beri Küresel Yolsuzluk Barometresi (Global Corruption Barometer) adında bir araştırma gerçekleştirmektedir. Küresel Yolsuzluk Barometresi, kamuoyunun yolsuzlukla ilgili görüşlerini ve tecrübelerini bir araya getirmek için Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından pek çok ülkede gerçekleştirilen kapsamlı bir ankettir. Barometre, vatandaşların yolsuzluğa bakış açısı ve kendi ülkelerindeki yolsuzluk düzeyi hakkındaki düşünceleri ile hükümetlerin yolsuzlukla mücadele konusundaki çabalarını ele almaktadır. Barometre, 119 ülkeden yaklaşık 162.000 kişi ile yapılan görüşmelere dayanarak hazırlanmaktadır (Global Corruption Barometer, 2017: 3).

Uluslararası Şeffaflık Örgütü’nün yolsuzlukla ilgili bir diğer çalışması da Yolsuzluk Algı Endeksi (Corruption Perceptions Index)’dir. Yolsuzluk Algı Endeksi, kamu kesimindeki yolsuzluklara odaklanan ve ülkeleri yolsuzluk seviyelerine göre sıralayan bir endekstir. “0” ile “100” arasında bir ölçek kullanılan bu endekste “0” puan o ülkede kamu kesiminin “aşırı yozlaşmış” olduğunu göstermekte olup ülke puanının artması ve “100” puana yaklaşması yolsuzluk seviyesinin azaldığını göstermektedir.

Endeksin oluşturulmasında kullanılan anketlerde kamu gücünün özel çıkarlar için kullanımı, rüşvet, zimmet ve kamu kesiminde yolsuzlukla mücadele çabalarının etkinliğini sorgulayan sorular yer almaktadır. Dünya genelinde en yaygın kullanılan yolsuzluk göstergesi olarak bilinen Yolsuzluk Algı Endeksi, çeşitli tanınmış kurumlar tarafından toplanan 13 anket ve yolsuzluk değerlendirmesinin bir arada olduğu bir bileşik endekstir. Bir ülkenin endeks sıralamasında yer alması için endeksin veri kaynaklarından en az üçüne dahil edilmesi gerekmektedir.

Endeksin hesaplanmasında 2012 yılında metodoloji güncellemesinin bir parçası olarak yeni bir ölçek (0-100 puan aralığı) oluşturulmuştur. Veri kaynaklarından elde edilen her ülke puanı, referans yılı olarak 2012 yılındaki küresel ortalama ve standart sapma kullanılarak yeniden hesaplanmaktadır. Bu ölçeği kullanarak endeks puanlarını 2012 yılından itibaren karşılaştırmak mümkündür. Metodolojideki güncelleme sebebiyle 2012 yılından önceki endeks puanları kıyaslanamamaktadır.

2020 yılı Yolsuzluk Algı Endeksi sonuçlarına göre ülkelerin üçte ikisinden fazlası 50 puanın altında kalırken, ortalama puan ise yalnızca 43'tür. Endeksin üst sıralarında yer alan yolsuzluk algısı en düşük ülkeler ile endeks puanları sırasıyla Danimarka (88), Yeni Zelanda (88), Finlandiya (85), Singapur (85), İsveç (85) ve İsviçre (85)'tir. Endeksin son sıralarında Güney Sudan, Somali, Suriye, Yemen ve Venezuela yer almaktadır. Türkiye ise 40 puanla endeksin 86. sırasında yer almaktadır (Transparency International, Corruption Perceptions Index 2020).

2.5.2. Yerel Yönetim Düzeyi

Daha önce belirtildiği gibi başta IMF olmak üzere bazı uluslararası kuruluşlar, ülkelerin mali saydamlık düzeyini belirlemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar esas itibarıyla merkezi yönetimin ya da merkezi yönetim bütçesinin şeffaflığını ele almaktadır. Ancak mali saydamlık yalnızca merkezi yönetimi değil yerel yönetimleri de yakından ilgilendiren bir meseledir. Çalışmanın bu kısmında yerel yönetimleri konu edinen mali saydamlıkla ilgili araştırmalar ve bu araştırmalarda ulaşılan bulgulara yer verilmektedir (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5

Yerel yönetimlerde mali saydamlık ölçümü ile ilgili araştırmalar

Araştırmacı	Kapsam	Dönem	Yöntem	Bulgular
Laswad & Fisher & Oyelere	Yeni Zelanda / 86 yerel yönetim birimi	2001	İçerik analizi	Yeni Zelanda'daki 86 yerel yönetim biriminin web siteleri üzerinden mali bilgileri açıklama durumu araştırılmıştır. Araştırma sonucunda 61 yerel yönetim biriminin web sitesine sahip olduğu ve bunların yalnızca 30'unun (%49) web sitesi aracılığıyla mali bilgi paylaşımında bulunduğu belirlenmiştir.
Demirbaş	Türkiye / 70 belediye	2008	İçerik analizi	Nüfusu 50.000 ve üzeri 70 belediyenin 2008 yılı faaliyet raporları mevzuat esaslı kriterlere göre içerik analizine tabi tutulmuştur. 32 kriter ve toplamda 64 puan üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda belediye faaliyet raporlarının kriterleri sağlama düzeyi ortalama %61,9 olarak gerçekleşmiştir. Kriterleri en az sağlayan belediye 11 puanla %17, en fazla sağlayan belediye ise 62 puan %97 oranında başarı elde etmiştir.

Tablo 5'in devamı

Demirbaş	Türkiye / 219 belediye	2009	İçerik analizi	Türkiye'deki 50.000 ve üzeri nüfusa sahip 219 belediyenin web sitelerini mali saydamlığı artırma aracı olarak ne kadar etkin kullandıkları incelenmiştir. 12 belediye web sitesi olmadığı ya da yeterli düzeyde çalışmadığı için araştırma kapsamından çıkarılmıştır. 207 belediyenin web sitesinin endeks puanlarının ortalaması yaklaşık %23 olarak tespit edilmiştir. Kriterleri en fazla sağlayan belediyeler sırasıyla Çanakkale Belediyesi (%83), İstanbul Büyükşehir Belediyesi (%78), Konak Belediyesi (72), Mersin Büyükşehir Belediyesi (69) ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi (%69) olmuştur.
Bronic & Ott & Urban	Hırvatistan / 33 yerel yönetim	2010	Yerel yönetim temsilcileri ve sivil toplum kuruluşlarına 52 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır.	Araştırma kapsamına dahil edilen yerel yönetimlerin bütçe saydamlığı ölçülerek bir endeks oluşturulmuştur. Endekste yer alan yerel yönetimlerin bütçe saydamlığı ortalama 57 puan olup bütçe saydamlık düzeylerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bütçe süreçleri nispeten şeffaf olmasına karşın bütçe bilgilerinin eksik ya da karmaşık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5'in devamı

Beblavá & Kollárik & Sloboda	Slovakya / en büyük 100 belediye	2010-2014	Doğrusal regresyon analizi	Belediyelerin saydamlık düzeyi ölçülmüş ve saydamlığın zamanla arttığı gözlemlenmiştir.
Alegre & Peñas & Santias & Boubeta	İspanya / 33 Galiçya belediyesi	2011	Faktör analizi- Sıradan en küçük kareler yöntemi	Muhasebe ve ön kontrol işlemlerinden sorumlu görevliler tarafından yanıtlanan Likert tipi bir anket hazırlanmıştır. Anket sonuçlarına göre 33 belediyenin sıralandığı bir mali saydamlık endeksi oluşturulmuştur.
Zuccolotto & Teixeira	Brezilya / 26 eyalet	2013	Çoklu regresyon analizi	Eyaletlerin mali saydamlık düzeylerine göre endeks oluşturulmuştur. Endekse göre en yüksek puana sahip eyalet Sao Paulo, en düşük puana sahip eyalet ise Piaui'dir. Sosyoekonomik açıdan gelişmiş eyaletlerin mali saydamlık düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 5'in devamı

Küçükaycan	Türkiye / 16 büyükşehir belediyesi ve il özel idaresi	2013	Bağımsız gruplar testi (t- testi)	Araştırma kapsamında Türkiye'deki 16 büyükşehir belediyesi ve il özel idaresinin plan ve bütçe komisyon üyeleri ile anket yapılarak veri elde edilmiştir. Verilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılara toplam 220 anket gönderilmiş ve geri dönüş yapan 85 anket üzerinden veri analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda yerel yönetim birimlerinin bütçe süreçlerinde yeterli şeffaflık düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir.
Bilge & Küçükaycan	Türkiye / 56 belediye	2014	One-way ANOVA testi	Belediye bütçelerinin saydamlığı araştırılarak mali bilgilerin saydamlığı sağlamadaki yeterliliği incelenmiştir. Araştırma Türkiye'deki 16 büyükşehir belediyesi, 65 il belediyesi ve 143 büyükşehir ilçe belediyesinin mali hizmetler birimi başkan ve müdürlerini kapsamaktadır. Katılımcılara gönderilen 224 anketten analizine uygun 56 anket değerlendirmeye alınmıştır. Analiz sonucu belediyelerin bütçe süreçlerinde yeterli şeffaflık düzeyine sahip oldukları ancak bütçeye ilişkin bilgilerin kamuoyu ile paylaşılmasında bazı sorunların yaşandığı belirlenmiştir.

Tablo 5'in devamı

Musa & Bebic & Durman	Hırvatistan / 16 yerel yönetim birimi	2014	Araştırmada yerel yönetimlerin web sitesi içerikleri değerlendirilerek şeffaflık düzeyi ölçülmüştür	Şeffaflık için belirlenen standartların yalnızca %69'unu sağladıklarını göstermektedir. Küçük yerel yönetim birimlerinin web sitelerini düzenli olarak güncelleme ve bilgiye erişim sağlama konusunda daha fazla sorun yaşadıkları belirlenmiştir.
Sedmíhradská	Çekya / 22 yerel yönetim birimi	2015	Korelasyon analizi	Bütçe belgelerinin görünürlüğü ve erişilebilirliği (5 kriter), 2014 bütçe taslağı (8 kriter) ve 2013 yılsonu raporu (5 kriter) olmak üzere toplam 18 kriter üzerinden yerel yönetimlerin bütçe saydamlığı ölçülmüştür. Bilgilerin mevcut olması halinde kriterlerin her biri 1 puan, aksi takdirde 0 (sıfır) puan değerindedir.
Avcı	Türkiye / 16 büyükşehir belediyesi	2015	İçerik analizi ve anket yöntemi	Uluslararası kuruluşların mali saydamlık standartları dikkate alınarak mali saydamlık endeksi oluşturulmuştur. Alt endekslerin (açık bütçe endeksi, belge içerik endeksi, internet sayfası endeksi ve bilgi talebi endeksi) ortalaması alınarak mali saydamlık endeksi hesaplanmıştır. Türkiye'deki 16 büyükşehir belediyesinin endeks ortalaması %46,2 olup mali saydamlık düzeylerinin sınıfsal olarak orta düzeyde yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 5'in devamı

Bağdigen & Avcı	Türkiye / 11 büyükşehir belediyesine ilişkin kent konseyleri	2015	Katılımcılardan geri dönüş sağlanan 72 anket analize dahil edilmiştir. Anket verilerinin analizinde güvenilirlik analizi, frekans analizi ve tek örnek t testi kullanılmıştır.	Kent konseyi üyelerinin büyükşehir belediyelerine ilişkin mali saydamlık algısı araştırılmıştır. ve çalışmaya 12 büyükşehir belediyesi kent konseyi üyeleriyle yapılan anketlerden elde edilen verilerin analizi sonucu genel olarak büyükşehir belediyelerinde mali saydamlık algısının yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir
Tümer	Türkiye / 81 belediye	2018	İçerik analizi	Türkiye'deki 30 büyükşehir belediyesi ve 51 il belediyesi olmak üzere 81 belediye araştırmaya dahil edilmiş ve mali saydamlık endeksi oluşturulmuştur. Endeksin mevcudiyet, erişebilirlik, karşılaştırılabilirlik, anlaşılabilirlik ve zamanlılık kriterlerinden oluşan alt endeksleri bulunmaktadır. Belediyelerin kurumsal web sitelerinde yer alan bilgi ve belgeler doğrultusunda içerik analizi yapılmıştır. Endekse göre Türkiye'deki 81 belediye %33 ortalama ile zayıf mali saydamlık düzeyine sahiptir. Belediye türü açısından bakıldığında genel olarak büyükşehir belediyelerinin orta düzey mali saydamlığa, il belediyelerinin ise zayıf düzeyde mali saydamlığa sahip oldukları görülmüştür.

Kaynak: Yukarıda belirtilen kaynaklar dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 5’te çeşitli ülkelerde yerel yönetim düzeyinde mali saydamlığın ölçümü ile ilgili ampirik araştırmalar ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Genel olarak bakıldığında yerel yönetimlerin mali bilgileri kamuoyuna açıklama ve raporlama hususunda bazı sorunlarla karşılaştıkları ve mali saydamlık düzeylerinin yeterli olmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak toplumların demokratikleşme çabaları, seçmenlerin hesap sorma bilincinin gelişmesi, devletin gizliliği ve kapalılığının vatandaş nezdinde şüphe uyandırması, bilgi ve iletişim alanındaki gelişmeler ve bilgi edinme hakkının yasal düzenlemelerle güvence altına alınması gibi birtakım etkenler mali saydamlık düşüncesinin gelişmesine ivme kazandırmıştır. Bir yandan vatandaşların vergi ya da diğer şekillerde tahsil edilen kaynakların nasıl ve nereye harcandığı konusunda eksiksiz, doğru ve güvenilir bilgilere zamanında ve kolay bir biçimde erişebilmeyi arzu etmesi, diğer yandan bu kaynakları kullanmasına karşın bunlara ilişkin her türlü bilgiyi toplumdan gizlemeye çalışan siyasetçi ve bürokratların davranış ve tutumları her iki tarafında çıkarlarının karşı karşıya gelmesine neden olmaktadır.

Mali saydamlığın özü esasen bütçe hakkına dayanır. Kamu hizmetlerini finanse etmek üzere vergilerin toplanmasına ve bunların harcanmasına izin veren vatandaşların bu kaynakların nereye harcandığı ve bunların etkin, verimli ve tutumlu bir biçimde kullanılıp kullanılmadığı hususunda bilgi talep etmesi en doğal hakkıdır. Vatandaşların bu hakkını gerek merkezi gerekse yerel yönetim düzeyinde etkin bir biçimde kullanabilmesi açık ve şeffaf bir yönetim anlayışının kabul görmesine bağlıdır. Çünkü vatandaşlara karşı hesap verme sorumluluğunu yerine getirmekten kaçınan yönetici ve bürokratlar, kamu idareleri ile vatandaşlar arasındaki bağın güçlenmesine ve bilgi paylaşımına zarar verebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELEDİYELERDE MALİ SAYDAMLIK VE TÜRKİYE’DEKİ MEVCUT DURUMUN İNCELENMESİ

1980’lerden itibaren dünya genelinde kamu yönetimi anlayışında yaşanan değişimlere ve bu değişimleri gerçekleştirmeye yönelik reformların genel özelliklerine bakıldığında devlet faaliyetlerinin daraltılması gerektiğini ve özelleştirme politikalarını savunan ve katı bir biçimde uygulanan merkeziyetçi yönetim anlayışının terk edilerek yerinden yönetim ilkesinin benimsendiği bir yönetim anlayışına geçiş için zemin hazırlandığı görülmektedir. Yerelleşme politikalarını ön plana çıkaran bu yeni yönetim anlayışı, kamu hizmetlerinin mümkün olduğunca halka en yakın idari birimler tarafından görülmesi gerektiğini savunmaktadır. Kamu hizmetlerinin halkın hizmet tercihleri ve memnuniyet düzeyi dikkate alınarak verimli, etkin ve ekonomik bir şekilde sunulmasında belediyelere önemli rol düşmektedir.

Görev ve sorumlulukları ölçüsünde gelir kaynaklarına sahip olması gereken belediyelerin bu kaynakları nasıl ve hangi hizmetler için kullandığına ilişkin mali bilgileri belirli standartlar çerçevesinde kamuoyuna açıklaması gerekmektedir. Belediyelerin mali bilgileri kamuoyu ile paylaşmasında özellikle teknolojinin ilerlemesiyle beraber modern şeffaflık yöntemlerinden daha fazla yararlanılır hale gelmiştir. Belediye yönetimi ile vatandaşlar arasında dolaylı bir iletişim kuran bu yöntemler sayesinde artık bilgi paylaşımının bilgisayar ve internet ortamında sağlandığı görülmektedir. Böylece hem belediyeler ile vatandaşlar arasında karşılıklı etkileşim sağlanmakta hem de vatandaşlar mali bilgilere hızlı ve kolay bir şekilde ulaşabilmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelere rağmen vatandaşların mali bilgilere erişiminin sınırlayan başka etkenler de olabilir. Örneğin ödenen vergilerin nereye harcandığını sorgulamayan ve hesap sorma bilinci gelişmemiş bir toplum gibi. Bu tür toplumlarda belediye yönetimleri yalnızca yasal zorunluluğun gereği olarak kamuoyuna sınırlı bir biçimde bilgi aktarabilir ancak bu mali saydamlığın sağlanması için yeterli değildir. Çünkü mali saydamlık, yasal boyutunun yanı sıra kültürel boyutu da olan bir kavramdır ve esasen önemli olan mali saydamlığı, toplumsal kültürün bir parçası haline getirebilmektir.

3.1. Belediyelerde Mali Saydamlığın Önemini Arttıran Gelişmeler

Son yıllarda çeşitli ülkelerin kamu yönetimlerinde yaşanan dönüşümlerin önemli nedenlerinden biri geleneksel yönetim anlayışı ve merkeziyetçi yönetim yapısının neden olduğu aksaklıklardır. Bu dönüşümlerde genellikle merkezde toplanan görev ve sorumlulukların yanı sıra gelir ve harcama yetkilerinin yerel yönetimlerle özellikle de belediyelerle paylaşılması öngörülmektedir. Böylece belediyelerin daha fazla sorumluluğa ve buna bağlı olarak daha fazla gelir kaynağına sahip olması gerektiği belirtilmektedir. Yetki ve sorumluluklarının artması, vatandaşlara götürülen hizmetlerin çeşitlenmesi ve hizmet kalitesinin önemli hale gelmesi, belediyelerin daha fazla harcama yapmasını gerektirmekte ve belediyeleri daha fazla bilgi paylaşımına zorlamaktadır. Diğer taraftan bilgi ve iletişim teknolojisi alanındaki gelişmeler de bilgi paylaşımını kolaylaştırmakta ve paylaşılan bu bilgilerin vatandaşlara iletilmesi için daha fazla alternatif sunmaktadır.

3.1.1. Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı

1980'lerden itibaren etkili olmaya başlayan yeni kamu yönetimi anlayışının tüm dünyaya yayılmasında İngiltere, ABD, Yeni Zelanda, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde gerçekleştirilen idari reformlar etkili olmuştur (Özer, 2006: 2). Bu dönemde devlet başarısızlığı ekonomik ve idari yönlerinin yanı sıra siyasi/ideolojik boyutları da olan bir mesele olarak görülmeye başlanmış ve bu bağlamda kamu kesiminin kapsam ve boyutunun küçültülmesi gündeme gelmiştir. Diğer yandan kamu kesiminde özelleştirilmesi mümkün olmayan birtakım temel kamu hizmetlerinin mevcudiyeti, kamu kesiminin büyüklüğünden ziyade nasıl yönetildiğine odaklanılması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda kamu kaynaklarının etkili ve verimli kullanımını teşvik eden yeni bir yönetim anlayışına gerek duyulmuştur (Ömürgönülşen, 2014: 20).

1970'lerin sonuna kadar kamu yönetimi alanına hakim olan hiyerarşik, bürokratik ve merkeziyetçi yönetim anlayışı (geleneksel kamu yönetimi) yerini daha esnek ve sonuç odaklı bir yönetim anlayışına (yeni kamu yönetimi) bırakmak zorunda kalmıştır. Kamu yönetiminde “*yönetimden işletmeciliğe geçişi*” ifade eden yeni kamu yönetimi yaklaşımı (Sobacı ve Köseoğlu, 2015: 234), kamu hizmetlerinin verimliliğini, etkinliğini ve genel

performansını arttırmak için işletme yönetimi ve diğer disiplinlerde edinilen bilgi ve deneyimleri kullanmayı amaçlayan bir yönetim anlayışıdır. Kamu kesiminde performansa dayalı bir kültür oluşturulmasını öneren yeni kamu yönetiminin temel felsefesini devlet faaliyetlerinin daraltılması, işletmecilik, âdemi merkeziyetçilik, bürokrasinin azaltılması ve özelleştirme gibi unsurlar oluşturmaktadır (Vigoda, 2003: 812-815; Hays ve Kearney, 1997: 25-32).

Geleneksel kamu yönetimi anlayışı ile yeni kamu yönetimi anlayışı önemli noktalarda birbirinden farklılaşmaktadır. Örneğin geleneksel kamu yönetiminde merkeziyetçi anlayış ile bunun yanı sıra gizlilik ve dışa kapanıklık hakimdir. Bu nedenle neyin nasıl yapıldığını sorgulamak ve bunların yanıtlarına ulaşmak oldukça zordur. Yeni kamu yönetimi anlayışı ise merkezde toplanan yetkilerin diğer birimlere devredilmesini öngörmektedir. Kamu hizmetleri ve bu hizmetleri görülebilmesi için gereken harcamalar şeffaflık, açıklık ve hesap verebilirlik gibi birtakım ilkeler göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Bu yönetim anlayışında kamu hizmetleri vatandaş odaklı bir biçimde yürütülmekte ve hizmetlerden fayda sağlayan kesimlerin hizmet memnuniyeti ve talepleri dikkate alınmaktadır (Balcı, 2005: 21).

Uygulamada başarılı sonuçlar elde edilmiş işletme yönetim tekniklerinin kamudaki yönetim süreçlerine dahil edilmesi olarak tanımlanan yeni kamu yönetiminin temel amaçlarından biri kamu idarelerini daha esnek ve şeffaf hale getirerek onları vatandaşlara karşı daha hesap verebilir ve sorumlu kılmaktır. Bu yönetim anlayışı vatandaşların kamu hizmetlerine bakış açısını önemli düzeyde değiştirmiştir. Kamu hizmetleri ile ilgili beklentiler farklılaşmış, hizmet miktarının yanı sıra kamu hizmetlerinin hızlı ve kaliteli olması gibi nitel özellikler önem kazanmıştır (Taner, 2012: 38-39; Ömürgönülşen, 2014: 23-24).

3.1.2. Mali Yerelleşme

Mali yerelleşme birçok ülkede merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki ilişkinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin daha katılımcı, duyarlı ve hesap verebilir birimler olduğu düşüncesine dayanarak mali yerelleşmenin kamu hizmetlerinin etkinliğini arttırabileceği belirtilmektedir (Boex, 2009: 2). Harcama

fonksiyonlarını ve gelir kaynaklarını arttırıcı nitelikteki güç ve yetkilerin ulus altı yönetimlere bir başka ifadeyle yerel yönetimlere bırakılması olarak ifade edilen mali yerelleşmenin siyasi ve ekonomik boyutları mevcuttur. Siyasi açıdan değerlendirildiğinde mali yerelleşme vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını öngörmekte ve böylece demokratikleşmeyi teşvik etmenin bir yolu olarak görülmektedir. Ekonomik açıdan bakıldığında ise mali yerelleşme halkın tercihleri ile uyumlu hizmetlerin sunumunu amaçlamakla birlikte kaynakların kullanımında verimliliği artırma potansiyeline sahiptir (Ter-Minassian ve Fedelino, 2008: 92).

Mali yerelleşmenin en önemli motivasyonu, vatandaşların kamusal mal ve hizmetlere talebinin artması ve buna karşın merkezi idarenin bu talebi tek başına karşılama kabiliyetine sahip olmamasıdır (De Mello Jr, 2000: 365). Ayrıca vatandaşların merkezi idarenin performansından memnun olmaması ve hizmet tercihlerini yeterince dile getirememesi, hizmet kalitesinin düşüklüğü, kamu görevlilerinin duyarsızlığı ve hesap vermekten kaçınması merkeziyetçi yönetim anlayışının ciddi eleştirilerle yüzleşmesine neden olmuştur (Bahl ve Vazquez, 2005: 629).

Çok seviyeli/kademeli yönetim sistemlerinde her bir yönetim kademesinin kendi hizmet bölgesindeki bireylerin refahını maksimize etmeye çalıştığı varsayılmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimler kendi sınırları içerisinde yaşayan yerel halkın taleplerini karşılayacak düzeyde hizmet çıktısı sağlayabilir. Belde sakinlerinin taleplerine göre şekillenmiş yerel hizmet çıktılarının, merkezi idare tarafından ülke genelinde üretilen tekdüze hizmet çıktılarından daha yüksek düzeyde sosyal refah artışı sağlayacağı kabul edilmektedir (Qates, 2005: 351). Bunun yanı sıra sınırları içerisinde yaşayan vatandaşlara fiziksel olarak daha yakın olması nedeniyle yerel yönetimler büyük olasılıkla merkezi idarenin sahip olmadığı pek çok bilgiye (yerel hizmet tercihleri, maliyetler vs.) sahiptirler (Qates, 1999: 1123). Merkezi idare yerel halkın hizmet tercihleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı için yerel nitelikteki birtakım hizmetleri olması gerekenden az ya da fazla üretme eğiliminde olabilir (Tanzi, 1995: 297).

Nihayetinde yerel yönetimlere mali açıdan yeni sorumluluklar yüklendiğinde onların daha şeffaf ve hesap verebilir olmaları beklenmektedir. Politikalar oluşturulurken şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlayacak mekanizmaların oluşturulması gerekir. Aksi

halde yerel yönetimler imkanlarının ötesinde harcamaya yönelebilir ve kaynaklarını israf edebilirler (De Mello Jr, 2000: 366).

3.1.3. Mali Özerklik

Mali özerklik, yerel yönetimlerin ayrı mal varlıklarına ve gelir kaynaklarına sahip olmasını bunun yanı sıra yasalarda öngörülen esaslar çerçevesinde karar organlarının kararlarına dayanarak harcama yapabilmelerini öngörmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2006: 32). Yerel yönetimlerin mali özerkliğini belirleyen unsurları vergileme ve harcama olarak ikiye ayırmak mümkündür. Yerel yönetimlerin vergilendirme yetkisine sahip olup olmaması, mali özerklik düzeyini doğrudan etkilemekte olup verginin konusu ve oranlarını tespit etme konusunda yerel yönetimlere serbestlik tanındığı ölçüde mali açıdan özerk kabul edilmektedirler (Vural, 2014: 52).

Mali özerklik, yerel vergilerin matrah ve oranlarının belediyeler tarafından tespit edilmesini bir başka ifadeyle vergilerin yönetiminin belediyelere bırakılmasını gerektirmektedir (Boschmann, 2009: 39). Vergileme konusunda belediyelere sağlanan yetki bazen doğrudan bir verginin matrahını ve oranını belirleme bazen de merkezi idarenin belirlediği alt ve üst sınırlar içinde vergi oranında değişiklik yapma biçiminde ortaya çıkmaktadır (Egeli ve Diril, 2012: 27).

Yerel mali özerkliği belirleyen unsurlardan bir diğeri de harcama sorumluluğudur. Belediyelerin harcamalarla ilgili sorumlulukları genişletildiğinde yerel yöneticilerin harcama kararlarında daha dikkatli hareket etmeleri söz konusu olacak ve vatandaşlar belediyeleri daha yakından izleyebilme imkanı elde edecektir. Böylece yerel yöneticilerin mali sorumluluk duygusu artacak ve bu sorumluluğun karşılığında kendilerini hesap vermekle yükümlü hissedeceklerdir (Hayrullahoğlu, 2016: 343).

Belediyelerin mali özerkliğini etkileyen önemli hususlardan biri de belediyelerin öz gelirleridir. Belediyelerin öz gelirleri arttıkça mali özerkliklerinin de artacağı düşüncesi yaygın olarak kabul görmektedir. Mali özerklik düzeyi arttıkça belediyeler daha esnek bir şekilde hareket edebilecek ve sonuçta bu durum hizmet kalitesini olumlu etkileyecektir (Çetinkaya ve Demirbaş, 2010: 3). Ayrıca yerel hizmetler önemli ölçüde yerel vergilerle

finanse edildiğinde vatandaşlar kaynakların nasıl ve nereye harcandığı konusunda yerel yöneticileri daha fazla sorumlu tutacaktır (Bahl, 1999: 10). Sonuçta mali özerklik seviyesi arttıkça daha fazla sorumluluk alması gerekecek ve bu durumda yerel halka karşı hesap verebilir ve şeffaf olması kaçınılmaz hale gelecektir.

Belediyelerin mali açıdan başarılı olması ile mali özerklik düzeyi arasında doğrudan bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Bu ilişki, mali açıdan özerk bir yerel yönetim biriminin hizmet sunduğu bölgedeki yerel halktan vergi toplamasının idare ile vatandaş arasındaki bağı güçlendirebileceği düşüncesine dayanmaktadır. Böylece vatandaşlar vergi-hizmet ilişkisini daha kolay bir biçimde algılayabilecek ve gerektiğinde yerel yöneticilerden hesap sormak isteyeceklerdir (Korlu ve Çetinkaya, 2015: 98).

3.1.4. Bilgi ve İletişim Teknolojisi

21. yüzyılın başlarında bilgi ve iletişim teknolojisi alanındaki gelişmeler özellikle internet kullanımının yaygınlaşması, vatandaşların kamu hizmetlerine daha kolay erişimini sağlamak ve kamu idarelerini daha fazla bilgi paylaşmak için yeni yöntemler kullanmaya teşvik etmiştir. Bu bağlamda internet, kamu hizmeti sunan tüm idari birimler ile vatandaşlar arasındaki ilişkinin gelişmesine katkı sağlayan güçlü bir iletişim aracı haline gelmiştir (Gandia ve Archidona, 2008: 33-57).

Bilgi ve iletişim teknolojileri -özellikle çevrimiçi ve mobil teknoloji araçları- şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanmasında önemli bir dönüşüme neden olmuştur (Avila vd., 2010: 19). Kamu kesiminde mali saydamlık ve hesap verebilirliği arttırmak için teknolojik araçların etkin bir biçimde kullanılması önemli sonuçlar doğurmuştur. Örneğin karar alıcılara ve bilgiye daha hızlı erişim sağlamak suretiyle hizmet sunan kamu idareleri ile hizmetlerden faydalanan vatandaşlar arasındaki mesafe azalmıştır. Mali bilgilerin daha kolay anlaşılabilmesi için analitik ve görsel araçlar temin edilmiş ve geleneksel olarak sunulan devlet bilgileri (örneğin bütçe) daha basit hale getirilmiştir. Kısacası bilginin yayımlanması için oluşturulan çeşitli platformlar sayesinde devlet-vatandaş ilişkisinde yeni bir boyuta geçilmiştir (Kuriyan vd., 2011: 50-51).

Bilgi ve iletişim teknolojinin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan modern şeffaflık biçimlerinin en belirgin özelliği dolaylı olmasıdır. Modern şeffaflık biçimleri, geleneksel şehir toplantılarında olduğu gibi yüz yüze gerçekleştirilen şeffaflıktan farklıdır. Şeffaflık artık birçok ülkede iletişim araçları ile sağlanmaya çalışılmakta ve bu bağlamda internet ve bilgisayar donanımlı sistemler günümüzde devletin şeffaf hale getirilmesinde kilit bir rol üstlenmektedir (Meijer, 2009: 258-259). Bu tür mekanizmalar her ne kadar vatandaşların idareye daha kolay erişebilmesine imkan tanısa da bazı yönlerden eleştirilmektedir. Örneğin fiziksel olarak ulaşılabilir bir kamu idaresi ile vatandaşların düzenli ve yüz yüze iletişim kurmasının daha etkili olabileceğini ve bu nedenle geleneksel şeffaflık biçimlerinin devam ettirilmesi gerektiğini savunan görüşlere de rastlamak mümkündür (Mikesell, 2007: 17).

Dünyada pek çok ülkenin gelişmişlik seviyesi ve sahip oldukları teknolojik imkanlar birbirinden farklıdır ve bu durum vatandaşların iletişim araçlarına erişimini önemli derecede etkilemektedir. Örneğin BM tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen e-devlet araştırmasının sonuçlarına göre az gelişmiş ülkelerin çoğu altyapı eksikliği, maliyetler, kısıtlı beşeri sermaye ve özel sektörün zayıflığı gibi birtakım faktörlerden dolayı bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımında sınırlı kapasiteye sahiptir (United Nations, 2010: 4). Raporda az gelişmiş ülkelere bilgiye erişimin sağlanabilmesi için kişisel bilgisayar kullanımının ve internet kullanıcı sayısının artırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca kamu idarelerince paylaşılan bilgilerin vatandaşlar tarafından etkin bir biçimde kullanılabilmesi için eğitim seviyelerinin iyileştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (United Nations, 2010: 89).

3.2. Bilginin Arz ve Talebi Açısından Mali Saydamlığın Aktörleri

Yerel düzeyde mali saydamlık, belediyeler ile toplumun çeşitli kesimleri, kuruluşları ve birimleri arasında bilgi aktarımını gerekli kılmaktadır. Bu ilişkide bilgi paylaşması gereken yani bilgiyi arz eden taraf belediye iken, bilgiyi talep eden kısacası bilginin kullanıcısı olan taraflar ise başta yerel halk olmak üzere sivil toplum kuruluşları, yerel basın organları ve denetim birimlerinden oluşmaktadır.

3.2.1. Belediye Yönetimi

Belediyeler çeşitli kamu hizmetleri sunarak yerel halkın refah artışına katkı sağlamaktadır. Yerel hizmetlerle ilgili karar verici konumunda olanların ve yerel yöneticilerin vatandaşlara yakın olması önemli bir avantajdır. Belediyeler aynı zamanda yerel halkın siyasal süreçlere katılımı için fırsatlar sunmakta olup vatandaşların kendi yaşadıkları alandaki süreçlere dahil olması demokrasiye canlılık katmaktadır. Yerel düzeyde karar alıcılar halka daha yakın ve erişilebilir olduğundan demokratik süreçleri ve seçimleri etkileme olasılığı daha yüksektir. Belediyeler tüm bu sahip oldukları niteliklerden dolayı vatandaşlara karşı en şeffaf ve hesap verebilir idari birim olma potansiyeline sahiptir (Mikesell, 2007: 15-17).

Yerel düzeyde mali saydamlığın önemli aktörlerinden biri belediye yönetimidir. Belediye yönetimi, belediyeye tahsis edilen kaynakların nasıl ve nereye harcadığı konusunda yerel halkı bilgilendirmesi gereken taraftır. Bu çerçevede mali bilgiler, belediye yönetiminin kamuoyunu etkilemek için tercih edebileceği bir araç haline gelebilir. Örneğin belediye yönetimi, bilgi paylaşmaktan kaçınarak bu aracı kendi lehine kullanmaya çalışabilir. Belediye yönetimi açısından olumlu ve olumsuz olmak üzere iki tür bilgi söz konusudur. Birincisi yönetimin başarısını yansıtan ve kendi iradesiyle yayımladığı bilgiler; ikincisi ise kanuna aykırı uygulama, savurganlık, israf ve yolsuzluk gibi etkenlerden dolayı yönetimin başarısızlıklarını ve hatalarını ortaya çıkaran bilgilerdir. Belediyeler genellikle olumlu bilgileri ön plana çıkarma, olumsuz bilgileri ise kendi elinde tutma ve muhafaza etme çabası gösterirler (Park, 2001: 60). Ancak yerel halkın belediye yönetiminin başarı ya da başarısızlığını değerlendirebilmesi için her iki bilgi türüne de sahip olması gerekmektedir.

Belediye yönetiminin bilgi paylaşımına yaklaşımı mali şeffaflığın sağlanmasında belirleyici bir faktördür. Vatandaşların bilgi talebi karşısında en kısa sürede cevap verilmesi ve verilen cevapların tatmin edici olması gerekmektedir. Çünkü yerel düzeyde şeffaflık kültürünün yerleşmesi büyük ölçüde belediye yönetiminin vatandaşların bilgi talebine cevap vermelerine ve hatta herhangi bir özel talep beklemeden belediyenin faaliyetleri hakkında yerel halkı bilgilendirmeye yönelik pozitif adımlar atmasına bağlıdır (Cruz vd., 2015: 870).

3.2.2. Yerel Halk

Yerel halkın ortak ihtiyaçlarını gidermeye ve refahını arttırmaya yönelik hizmetler sunan belediyeler, aldıkları kararlar ile yerel halkın yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir. Yerel halkın doğal olarak kendilerini doğrudan etkileyen bu kararlar hakkında bilgi ve söz sahibi olmaya ve karar verici konumunda olanlardan hesap sormaya hakları vardır. Belediyelerin gerek mali süreçler hakkında yerel halkı bilgilendirmesi gerekse de yerel halkın bu süreçlere katılımını teşvik etmesi gerekmektedir. Vatandaşların bu süreçlere katılımı, yerel halkın kaygılarına karşı duyarlılığın artırılması ve kaynakların etkin bir biçimde tahsis edilmesi açısından kritik öneme sahiptir (Fölscher, 2010: 5; Mikesell, 2007: 16).

Yerel halkın belediyenin mali performansını objektif bir biçimde değerlendirebilmesi için birtakım mali bilgilere sahip olması gerekir. Bilgi eksikliği ya da yanıltıcı bilgi mevcut ise yerel halk mali açıdan kötü yönetilse bile bunun farkına varamadığı için olası bir seçimde mevcut belediye yönetimini cezalandıramayacaktır. Dolayısıyla bilgi eksikliği yerel seçmenin oy tercihini etkileyebilecektir. Seçmenlerin mevcut belediye yönetimini tekrar seçme ya da bir başkası ile yer değiştirmesi gerektiğine sağlıklı bir biçimde karar verebilmesi için mali politikaların sonuçları hakkında bilgi sahibi olması şarttır (Kolstad ve Wiig, 2009: 523-524).

Belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin doğru, güvenilir ve açık olması gerekmektedir. Ancak bu bilgilerin vatandaşlar tarafından anlaşılma düzeyi de önemlidir. Etzioni, toplumun tamamının aynı bilişsel kapasiteye ve kavrama gücüne sahip olmadığını ve yalnızca belirli kesimlerin bilgileri daha etkin bir biçimde kullanabileceğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda belediyelerin mali şeffaflığı sağlamaya çalışırken iki önemli güçlüklerle karşılaşabileceğini söylemek mümkündür. Birincisi mali bilgilerin yerel halka etkin bir şekilde yayılması, ikincisi ise bu bilgilere erişimin toplumun tüm kesimlerini eşit bir şekilde güçlendirmesini sağlamaktadır (Etzioni, 2010: 401).

Yerel seçmenler genellikle belediyelerin faaliyetleri ile ilgili sınırlı bilgiye sahiptir ve yalnızca kendisine yansıyan sonuçlardan haberdar olmaktadır. Seçmenlerin bu tür

bilgilere hakim olabilmesi için belediyelerin bunları uygun araçlarla yeterince duyurabilmesi ve bunun yanı sıra vatandaşların da yasal haklarını kullanmak suretiyle belediyenin faaliyetleri ile ilgili bilgi ve belgeleri talep etmesi gerekmektedir. Belediye yönetiminin belde ile ilgili aldığı her karar orada ikamet eden yerel halkın yaşamına tesir etmektedir. Dolayısıyla seçmenlerin oy tercihi sonucu göreve gelen belediye organlarının bu gerçeği göz önünde bulundurarak gerçekleştirilen her faaliyet hakkında seçmenleri bilgilendirmesi, seçmenlerin gerekli bilgi ve belgelere kolayca erişebileceği ve gerektiğinde kararlara etki edebileceği bir ortamı hazırlaması son derece önemlidir (Çukurçayır vd., 2012: 7).

3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Toplumun her bireyi devlet bütçesinden doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilenmektedir. Bu bireyler aynı zamanda kamu tarafından finanse edilen eğitim, sağlık gibi pek çok hizmetten faydalanırlar ve devlete vergi ödeyerek bunların finansmanı için gereken kaynakları temin ederler. Dolayısıyla vatandaşların bütçe süreçlerine dahil olması temel bir haktır ve bunların bütçe süreçlerinde oynadıkları roller, bütçe bilgisinin mevcut olup olmamasına ve katılım imkanlarına bağlı olarak ülkeden ülkeye değişmektedir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları, vatandaşların bütçe ile ilgili meselelere ilişkin hassasiyetini arttırmaya çalışarak bütçe sürecinde daha etkili olmalarını sağlamaktadır (IBP, 2019b).

Sivil toplum kuruluşları, devlet dışı örgütlerle özdeşleşmiş bir kavramdır ve geniş anlamda devlet erki dışı dışında kalan kamusal alanı kullanan ve yönetimlerden bağımsız tüm organizasyonları ifade etmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde merkezi ya da yerel yönetimin denetiminde olmayan, gönüllülük esasına dayalı olarak kurulan dernekler ve vakıflar, meslek örgütleri, siyasi partiler, sendikalar ve düşünce kuruluşları birer sivil toplum kuruluşu niteliğindedir. Bu kuruluşlar farklı görüşlere sahip toplum bireylerini bir araya getirerek toplumsal meselelerin çözümüne ilişkin çalışmalar gerçekleştirmekte ve kamuoyunu bilgilendirmektedirler. Bu nedenle de sivil toplum kuruluşlarının kamuoyunu etkileme ve yönlendirme güçleri yüksektir (Tunçay, 2003: 10; Acar, 2007: 161-166).

Kamu kesiminin özellikle de belediyelerin faaliyetleri ile ilgili bilgi talep edilmesi ve performansının takip edilmesinde sivil toplum kuruluşları kritik rol oynamaktadır. Bu kuruluşlar aracılığıyla belediyelerin yerel politika ve programları bağımsız bir biçimde izlenmekte ve değerlendirilebilmektedir (IBP, 2019b). Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının önemli bir paydaş olarak yerel karar alma süreçlerine katılım taleplerinin artması, yerel demokrasinin gelişmesine ve saydamlık kültürünün oluşmasına ve sürdürülmesine olumlu etki yapmaktadır (Kerimoğlu, 2005: 18). Nitekim devlet yapısı dışında kalan bu tür bir örgütlenme ve bu örgütlere katılım özgürlüğü, bir toplumdaki şeffaflık ve hesap verebilirlik seviyesinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (IBP, 2019b).

3.2.4. Yerel Basın

Vatandaşların bilgiye erişimini ve dolaylı olarak bilgilendirilmesini sağlayan araçlardan biri basındır. Basın, devlet faaliyetleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan vatandaşların, idarenin eylemlerinin izlenmesinde ve vatandaşlara karşı daha sorumlu ve duyarlı bir yönetim anlayışının oluşturulmasında kilit rol oynamaktadır. Dolayısıyla hem idarenin faaliyetleri üzerinde bir dış kontrol mekanizması işlevi görmekte hem de vatandaşların kaygılarını ifade edebilecekleri bir platform oluşturmaktadır (Carter, 2014: 7).

Günümüzde en etkili kamuoyu oluşturma aracı olarak nitelendirilen basın, idare-vatandaş ilişkisinde bir köprü görevi görmektedir. Basın aracılığıyla bir taraftan idareye ilişkin bilgiler vatandaşlara iletilmekte, diğer taraftan ise vatandaşların talepleri idareye ulaştırılmaktadır. Basın, vatandaşların hem sözcüsü hem de gözcüsü olarak idare hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır (Köse, 2007: 95).

Basın organları aynı zamanda yolsuzlukla mücadelede de etkilidir. Basın, yolsuzluk vakalarını araştırma/ortaya çıkarma ve yolsuzluğun önlenmesi şeklinde iki temel işleve sahiptir. Yönetimin faaliyetleri ile ilgili gerçekleri ortaya çıkararak yolsuz davranış ve uygulamalar hakkında kamuoyunun farkındalığını arttırmaktadır. Ayrıca yolsuzluğun nedenleri ve sonuçları ile potansiyel çözümleri hakkında vatandaşları eğiterek demokratik bir kültürün oluşmasını sağlayabilmektedir. (Byrne vd., 2010: 5-7).

Yerel düzeyde özgür ve tarafsız bir basın, potansiyel olarak yolsuzluğa karşı oldukça etkilidir ve belediyelerdeki yolsuzluk vakalarının ve yönetim hatalarının ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktadır. Basın özgürlüğü ile yolsuzluk arasındaki ilişki bazı akademik çalışmalarda ele alınmış olup bu çalışmalarda birçok ülkede basın özgürlüğünün artması sonucu birçok ülkede yolsuzluğun azalma eğilimi gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Brunetti ve Weder, 2003: 1804).

Şeffaf bir belediyenin kamuoyu ile paylaştığı mali bilgileri yerel düzeyde değerlendiren, doğruluğunu araştıran ve sorgulayan bağımsız organlara gerek duyulmaktadır. Bu noktada yerel basın organlarına önemli görevler düşmektedir (United Nations, 2004: 50). Yerel basın, yerel yöneticilerin halkın çıkarlarına uygun bir biçimde hareket edip etmediklerini daha yakından takip edebilme imkanı sağlamakta ve bu durum mali bilgilerin raporlanma düzeyini olumlu etkilemektedir (Zimmerman, 1977: 121).

3.2.5. Dış Denetim Birimleri

Kamu kaynaklarını kullanan idari birimlerin vatandaşlara karşı sorumlu ve şeffaf olması demokrasinin özünde yer almaktadır. Ancak toplumun her kesiminin idarenin faaliyetlerine ilişkin bilgi sahibi olması mümkün değildir. Bu bağlamda denetim önemli bir fonksiyona sahiptir. İdarelerin işlem ve eylemlerinin ve performansının dış denetim birimlerince değerlendirilmesi ve elde edilen sonuçların kamuoyu ile paylaşılması kamu mali yönetiminde şeffaflığın sağlanması açısından son derece önemlidir (Köse, 2007: 14).

Dış denetim, kurum ya da kuruluşun örgütsel hiyerarşisi ile ilgisi bulunmayan ve kendisinden bağımsız denetim elemanları tarafından yapılan denetimi ifade etmektedir (Polat, 2003: 74). Dış denetim birimleri genellikle denetledikleri kurumlarca hazırlanan mali tablo ve raporların güvenilirliğini ve gerçeği yansıtmı durumunu inceleyerek elde ettikleri sonuçları kamuoyuna açıklamaktadırlar (Gülen, 2003: 14).

Kendilerine tahsis edilen kaynaklar ile vatandaşlara hizmet götürmesi ve bu çerçevede söz konusu kaynakların nasıl harcandığı konusunda halkı aydınlatması beklenen idari birimlerin başında belediyeler gelmektedir. Belediyelerde şeffaflığı sağlamanın önemli araçlarından biri dış denetimdir. Belediyelerce hazırlanan mali raporlarda yer alan

bilgilerin doğruluğunun ve güvenilirliğinin dış denetim birimleri tarafından onaylanması, belediye yöneticilerinin şeffaf ve hesap verebilir olmasını sağlayan önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir.

Dış denetçi görevini yerine getirirken denetlediği belediye ile ilgili birtakım bilgilere sahip olmak isteyebilir. Böyle bir durumda belediye yöneticileri ve personelinin denetime ya da denetçiye karşı tutumu önem kazanmaktadır. Örneğin denetlenen belediye denetçinin talep ettiği bilgileri en kısa sürede doğrudan kendisi ile paylaşıp kolaylık sağlayabilir. Bazen de denetçiye bilgi aktarmaktan kaçınarak denetçinin görevini yerine getirmesine engel olmaya çalışabilir (Köse, 2007: 16). Belediyenin bilgi paylaşımına sıcak bakmaması ya da isteksiz davranması, denetime açık olmadığını ve kurum içinde şeffaflık kültürünün tam olarak yerleşmediğini göstermektedir.

3.3. Vatandaşların Belediyelerin Mali Saydamlığına İlişkin Tutumlarını Belirleyen Potansiyel Faktörler

Literatürde vatandaşların belediyelerden mali saydamlık talepleri üzerine oldukça az sayıda çalışma olduğu daha önce belirtilmişti. Bu nedenle mali saydamlığın belirleyicileri konusundaki mevcut bulgular çeşit yöntemlerle belediyelerin mali saydamlık düzeyinin ölçülmesiyle elde edilmiştir. Belediyelerde mali saydamlığı belirleyen faktörleri genel olarak sosyo-demografik faktörler, ekonomik-mali faktörler ve siyasal faktörler olarak sınıflandırmak mümkündür.

3.3.1. Sosyo-Demografik Faktörler

Nüfus, yaş, cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi, internet kullanımı, konut sahibi olma, ikamet süresi ve kentsel aidiyet gibi sosyo-demografik özellikler vatandaşların mali saydamlık talebini etkilemektedir.

Nüfus Büyüklüğü

Nüfusu fazla olan belediyeler daha fazla sayıda vatandaşa hizmet götürmekle yükümlü olduklarından bu durum daha fazla kaynak kullanmalarını gerektirmektedir. Bu

durum yerel halkın harcanan kaynak miktarına bağılı olarak belediyenin performansı hakkında daha fazla bilgi talep etmesine yol açmaktadır (Bolivar vd., 2013: 562-563). Ayrıca bu belediyelerde nüfus yoğunluğunun fazla olmasına bağılı olarak medya ve sivil toplum kuruluşları daha güçlüdür ve bu kuruluşlar mali bilgilerin halka açık hale getirilmesi için belediye yöneticilerine daha fazla baskı yapmaktadır (Beblava vd., 2016: 130-131). Bu sebeple de nüfus yoğunluğu ne kadar fazla ise belediyenin o kadar açık ve şeffaf olması beklenir (Perez vd., 2014: 15). Aynı zamanda daha fazla vatandaşın ikamet ettiği bu tür büyük belediyeler teknolojik imkanların ve yerel basın organlarının daha fazla olması nedeniyle faaliyetleri hakkında kamuoyunu bilgilendirme hususunda küçük belediyelere göre birtakım avantajlara sahiptir.

Nüfusu fazla olan büyük belediyeler daha fazla sayıda vatandaşa hizmet götürdüğü için işleyişleri daha karmaşık hale gelmektedir. Bu yüzden de performanslarını değerlendirebilmek için daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulur. Bununla birlikte söz konusu belediyeler kamuoyunda daha fazla görünür olmaları nedeniyle kendilerini sürekli olarak baskı ve gözetim altında hissedebilirler ve böylece geniş kitleleri bilgilendirme gereği duyabilirler (Pina vd., 2010: 355).

Yaş

Mali saydamlık ile yaş arasındaki korelasyonu açıklayan farklı argümanlar mevcuttur. Bazı araştırmacılar yaşlı nüfusun bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma beceri ve yatkınlığının görece daha zayıf olduğunu ve bu nedenle belediyeler tarafından web sitesi aracılığıyla paylaşılan mali bilgi ve belgelere erişiminin sınırlı olabileceğini ileri sürmekte iken (Lowatcharin ve Menifield, 2015: 108), bazıları ise yaşlı nüfusun katılım düzeyinin daha yüksek olduğunu ve daha fazla şeffaflık talep ettiklerini savunmaktadır (Piotrowski ve Van Ryzin, 2007: 317). Türkiye'deki 30 büyükşehir belediyesi ve 51 il belediyesi olmak üzere toplam 81 belediyenin kurumsal web siteleri üzerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak mali saydamlık düzeyinin belirlendiği araştırmanın bulguları da bu görüşü desteklemektedir. Bu araştırma sonucunda belediye sınırlarında yaşayan 65 yaş ve üstü nüfusun oranı arttıkça belediyelerin mali saydamlık düzeyinin de arttığı tespit edilmiştir (Tümer, 2020).

Medeni Durum

Medeni durumun mali saydamlık tutumu üzerinde etkisi olup olmadığını araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bunun birlikte özellikle vergi uyumu ve vergi ahlakı ile ilgili çalışmalarda gelir düzeyi, hissedilen vergi yükü, riskleri göze alabilme ve sosyal çevrenin etkisine bağlı olarak vatandaşların vergi ahlakı ya da vergi uyum düzeyinin medeni duruma göre farklılaştığı görülmektedir (Bkz. İpek ve Kaynar, 2009; Yurdakul, 2013). Bu bağlamda evli ve bekarların mali saydamlık beklentilerinin çeşitli sosyo-ekonomik etkenlerden dolayı farklılaşabileceği söylenebilir. Aile kurmanın getirdiği sorumluluk duygusu sayesinde evlilerin, toplumsal kurallar konusunda belirleyici olan devlet ve onun kurumları ile daha yakından ilgilenmeleri söz konusu olabilir. Diğer taraftan iktisadi bakış açısı ile bekarların bireysel gelirlerini kendileri için kullanabilme özgürlüğü sayesinde vergi yükünü daha az hissetmeleri onların devlet kurumlarına ilgisini azaltırken bu durum aynı zamanda mali saydamlık beklentilerinin nispi olarak azalmasına da yol açabilir.

Cinsiyet

Geleneksel olarak erkeklerin siyasete katılım düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olması nedeniyle erkeklerin mali saydamlık talebinin kadınlardan daha fazla olduğu düşünülmektedir (Piotrowski ve Van Ryzin, 2007: 310). Ancak bu durumun ortaya çıkmasında birtakım faktörlerin etkili olabileceğini unutmamak gerekir. Örneğin bir kadının kendi yaşam alanı içerisinde eş, anne ve ev hanımı gibi rollere sahip olmasının siyasi katılımına engel teşkil edebileceğini belirtmek gerekir. Bu sınırlayıcı rollerin, kadınların siyasi süreçlere katılımını zorlaştırdığı bir gerçektir. Üstelik yetişkinlik öncesinde ailede politik temsil ve ifadenin erkek rolü üzerinden gerçekleştirilmesi de etkili olabilmektedir. Çünkü çocuklar aile içinde ebeveynlerin katılım alışkanlıklarını gözlemleyerek cinsiyet ve katılım arasındaki ilişki hakkında fikir edinmektedir. Kız ve erkek çocukları tarafından erken yaşlarda edinilen bu tür fikirler sonraki yıllarda yetişkin bireyler haline geldiklerinde bile etkisini devam ettirebilmektedir. Bu ortamda yetişen kadınların sonraki yaşlarda siyasete katılımını teşvik eden çalışmalara karşı direnç göstermesi bunun açık bir ispatıdır (Jennings, 1983: 364-366).

Cinsiyetin şeffaflık üzerindeki etkisine ilişkin farklı görüşlere rastlamak mümkündür. Örneğin kadınların erkeklerden daha etik hareket ettiği ve çeşitli süreçlere katılımıyla bilgi kalitesinin arttığı ileri sürülmektedir (Tejedo-Romero ve Aranjo, 2015: 533). İspanya’da yapılan bir araştırmada bu görüşü destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada kadınların yerel siyasete daha fazla katılması sonucu şeffaflığın arttığı ve belediyelerdeki bilgi asimetrisinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Araujo ve Tejedo-Romero, 2018: 94).

Eğitim

Belediyelerde mali saydamlığı belirleyen önemli faktörlerden biri yerel halkın eğitim düzeyidir. Eğitim düzeyi, bireyin kendine güvenme duygusunu artırarak bilgi talebini önemli ölçüde etkileyebilir. Örneğin üniversite diplomasına sahip olma, bireyin öz güvenini artırabileceğinden belediyeden daha fazla bilgi talep etmesine neden olabilir (Piotrowski ve Van Ryzin, 2007: 310). Ayrıca bireyin elektronik ortamda paylaşılan mali bilgileri incelemek için gereken bilgisayar kullanım becerilerini edinmeye yetecek düzeyde bir eğitime de sahip olması gerekir (Rios vd., 2013: 238). Bu becerilere sahip olmayan bireyler bilgisayar teknolojisinden yeterince faydalanamayacağından doğal olarak mali bilgilere erişimi sınırlı olacaktır.

Vatandaşların bütçe bilgilerini anlama ve yorumlama yeteneği, mali sorunlara ilişkin farkındalıklarının artması ve daha duyarlı hale gelmesi için kritik öneme sahiptir (Harrison ve Sayogo, 2014: 516). Bu yeteneğin geliştirilmesi eğitimle mümkün olabilir. Eğitimin yaygınlaşması, vatandaşların kamusal hizmetlerin sunumunda daha fazla verimlilik ve kalite talep etmesine neden olacağı gibi bunun sonucunda politikacıların üzerinde şeffaflık baskısı da oluşturacaktır (Khagram ve Fung, 2013: 5). Araştırmalarda açıkça görülmektedir ki sosyal ve politik açıdan bilinçli vatandaşların yaşadığı yerel yönetimlerde, vatandaşların baskısı sonucu yerel yönetimler daha fazla mali bilgi paylaşmaya meyillidir (Serrano-Cinca vd., 2009: 362).

Gelir Düzeyi

Ampirik çalışmalar gelir düzeyi yüksek bireylerin ödenen vergilerin etkili bir biçimde harcandığını doğrulamak için daha iyi hizmet ve daha fazla bilgi almayı beklediklerini göstermektedir (Bolivar vd., 2013: 562-563). Ayrıca yüksek gelire sahip bireylerin politik olarak daha aktif oldukları ve yerel yönetimlerdeki stratejik karar alma süreçlerine katılma olasılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak gelir düzeyi yüksek olanların mali saydamlık talebinin daha yüksek olması beklenmektedir (Tavares ve Cruz, 2014: 119). Diğer taraftan düşük gelire sahip bireylerin genellikle politik açıdan daha pasif ve siyasi süreçlere katılma motivasyonundan yoksun oldukları ve bu motivasyon eksikliğinin, düşük gelirli kesimlerin mali saydamlık talebini önemli ölçüde etkileyebileceği söylenebilir.

Mesleki Durum

Literatür taraması sonucunda mesleki durumun mali saydamlık tutumu üzerinde etkili olup olmadığını araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak yerel vergi bilinci, vergi ahlakı ve vergi uyumu gibi konularda yapılan çalışmalarda araştırmanın bağımlı değişkeni ile katılımcıların mesleki durumu arasında bir ilişki olabileceği tahmin edilerek ankete katılanların demografik özellikleri belirlenirken mesleki durumlarına ilişkin soruya da yer verildiği görülmektedir (Yurdakul, 2013: 28-29; Korlu vd., 2016: 455). Bireylerin yaptıkları mesleğe bağlı olarak yerel hizmetlerden yararlanma düzeyi, belediyelere ödedikleri vergi, harç ve paylar, yerel vergilere bakış açısı gibi pek çok faktör nedeniyle mali saydamlık tutumunun farklılık göstermesi mümkündür.

İnternet Kullanımı

Teknolojinin gelişmesiyle şeffaflık biçimleri önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Şeffaflık artık bilgi talep eden vatandaşlar ile kamu kaynaklarını yönlendiren yöneticilerin fiziksel olarak bir araya gelmesi biçiminde değil, daha çok çeşitli iletişim araçları sayesinde tarafların dolaylı biçimde etkileşime geçmesiyle sağlanmaktadır. Özellikle iletişim teknolojisindeki gelişmelerin şeffaflık üzerindeki etkisi potansiyel olarak büyüktür ve bu gelişmeler, son dönemlerde “teknoloji odaklı şeffaflık”, internet erişimli şeffaflık”

veya “bilgisayar aracılı şeffaflık” gibi yeni kavramların literatüre girmesine katkı sağlamıştır (Lowatcharin ve Menifield, 2015: 103).

İnternet, bilginin yayılma hızı ve kolay erişim nedeniyle en etkili bilgi paylaşım aracı olarak görülmektedir (Jatmiko ve Kumara, 2015: 665). İnternet, belediyeler ile vatandaşlar arasındaki karşılıklı etkileşim için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Bu ortam hem belediyeler ile vatandaşlar arasındaki sınırları genişletmekte hem de vatandaşlara belediyeleri takip etme imkanı sunmaktadır (Lowatcharin ve Menifield, 2015: 103). Ayrıca internet, belediyelerin bütçe belgelerini, mali bilgi ve tablolarını ilgili tüm paydaşlara eşzamanlı olarak paylaşabilmesini sağlayan uygun maliyetli bir yöntemdir (IBP, 2006: 18).

İnternete erişimin ve kullanımın artması sonucu vatandaşlar belediyelerin web sitelerini daha fazla ziyaret edebilmektedir. Ziyaret eden kişi sayısı arttıkça belediyeler web sitelerini daha aktif bir biçimde kullanmak ve iyileştirmek için çaba harcayacaklardır (Rios vd., 2013: 238). Sonuç olarak internet kullanıcı sayısının zamanla artması ile belediyelerin web siteleri aracılığıyla daha fazla bilgi sunması beklenmektedir (Lowatcharin ve Menifield, 2015: 106).

Konut Sahibi Olma

Konut sahibi bireylerin kentsel aidiyetinin daha fazla olacağı varsayımı altında yaşadıkları belde ile ilgili sorunlara karşı daha duyarlı olması ve bu bilinçle hareket etmesi beklenmektedir. Buna bağlı olarak konut sahibi olanların belediyelerden mali açıdan hesap sormak isteyebileceği ve mali şeffaflık talebinin daha fazla olacağı tahmin edilmektedir (Piotrowski ve Van Ryzin, 2005: 8).

İkamet Süresi

Belediyelerin mali saydamlık düzeyini etkileyen faktörlerden bir diğeri de ikamet süresidir (Piotrowski ve Van Ryzin, 2005: 311). Bireyin belirli bir bölgede uzun süre ikamet etmesi, o bölgeye bağlılığını artırabilecek bir unsur olup bu çerçevede ikamet ettiği belediyeye ilişkin meselelere karşı daha hassas ve duyarlı olması beklenmektedir. Buna bağlı olarak belirli bir bölgede uzun süre ikamet eden vatandaşların sınırları içerisinde

bulunduğu belediye ile ilgili daha fazla bilgi sahibi olmak isteyebileceği ve bunun da belediyenin mali saydamlık düzeyini pozitif yönde etkileyebileceği söylenbilir.

Kentsel Aidiyet

Kentsel aidiyet duygusu bireyin ikamet ettiği belediyenin büyüklüğüne göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin nispeten küçük belediyelerde ikamet eden vatandaşların yaşadıkları bölgeye bağlılık derecesinin diğer belediyelerde yaşayanlara göre daha fazla olması beklenmektedir. Çünkü büyük yerleşim birimlerinde yaşayanlar genellikle kendilerini yaşadıkları bölgeye ve topluma ait hissetmezler (Piotrowski ve Van Ryzin, 2005: 317). Bu nedenle kendisini içinde yaşadığı kentin ve toplumun bir parçası olarak gören bireylerin belediyenin faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isteyebileceği ve bu aidiyet duygusu gereği mali saydamlık talebinin daha yüksek olabileceği tahmin edilmektedir.

Mali Konulara İlgili Düzeyi

Mali konulara ilgi düzeyi, vatandaşların mali saydamlık tutumunu etkileyebilecek faktörlerden biridir. Vatandaşların belediyelerin topladığı gelirler, hangi alanda ve ne kadar harcama yaptıkları ile borçluluk durumları hakkında bilgi sahibi olmak istemesi ve tüm bunları öğrenme konusunda istekli olması, belediyelerle ilgili mali konulara ilgi düzeyini göstermektedir. Bu doğrultuda belediye maliyesi ile ilgili meselelere karşı duyarlı olan ve bunun yanı sıra belediyelerin gelir ve harcama dengesi ile borçluluk durumu hakkında bilgi edinmek için çaba sarf eden vatandaşların mali saydamlık tutumunun daha yüksek olması beklenmektedir.

3.3.2. Ekonomik ve Mali Faktörler

Belediyelerin harcadıkları kaynak miktarı, öz gelirlerinin toplam gelirleri içerisindeki payı, bütçe açığı ve borçlanma seviyesi, vatandaşların belediyelerle ilgili yolsuzluk algısı, işsizlik düzeyi ve kişi başına düşen gelir gibi birtakım ekonomik ve mali faktörler vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir.

Bütçe Açığı

Ekonomik koşulların iyi olmadığı dönemlerde bütçe açığının meydana gelmesi durumunda yöneticiler kararlarının ve tercihlerinin doğruluğunu haklı göstermek için bilgi paylaşımını artırabilmektedir. Keza bütçe fazlası ortaya çıktığında da yöneticiler mali performanslarının iyi olduğunu göstermek ve bunu siyasi rakiplerine karşı kullanabilmek için daha fazla bilgi paylaşmayı tercih edebilmektedir (Zuccolotto ve Teixeira, 2014: 246).

Vatandaş açısından bakıldığında belediye ile ilgili düşük mali performans algısı vatandaşların mali saydamlık talebini olumlu yönde etkiler. Buna karşılık eğer bütçe açığı beklentilerin üzerinde ise belediye yöneticileri bu kez eleştirilere maruz kalmamak için birtakım bilgileri gizleme gereği duyabilmektedir. Vatandaşların bilgi talebi karşısında yöneticilerin bu tarz bir tutum ortaya koyması mali saydamlığı olumsuz etkiler (Sun ve Andrems, 2020: 51). Ancak bazı araştırmalar mali performans iyileştirmenin en önemli çözümlerinden birinin şeffaflık düzeyini artırmak olduğunu ve şeffaflığın artırıldığı kurumlarda mali sonuçların gerçekten de olumlu etkilendiğini ortaya koymaktadır (Alt ve Lassen, 2003: 23).

Borçlanma

Borç seviyesi önemli boyutlara ulaştığında ciddi finansal zorluklarla karşılaşan belediyeler, borçlanma politikalarını ve finansal durumlarını yansıtan belge ve raporlar yayımlamaya daha fazla ihtiyaç duyabilirler. Belediyelerin borçlanarak elde ettikleri mali kaynakları finanse eden vatandaşlar, bu kaynakların hangi yerel hizmetlerin finansmanında kullanıldığını bilgilendirilmek isteyebilirler (Bolivar vd., 2013: 561).

Borçların artması halinde belediye yöneticileri alacaklılara yükümlülüklerini yerine getirme yeteneklerini göstermenin bir yolu olarak bilgi paylaşma ihtiyacı duyabilirler. Bu çerçevede bilgi paylaşımı, alacaklıların belediye faaliyetlerini kolay ve düzenli bir şekilde izlemelerine yardımcı olan önemli bir araç haline gelmektedir (Rios vd., 2013: 239). Dolayısıyla belediyelerin borç düzeyi ile mali bilgi paylaşımı doğrudan ilişkilendirilmektedir.

Kaynak Miktarı

Daha fazla kamu kaynağını yönetmek isteyen belediye yöneticileri bu kaynakların tahsis edilmesi durumunda yerel halk tarafından daha güvenilir olarak algılanmak için daha fazla mali bilgi paylaşmak zorunda kalacaktır (Andreula ve Chong, 2016: 243). Yerel halk, yöneticilerin eylemleri hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarında yerel hizmetlere daha fazla kaynağın ayrılmasına ve dolayısıyla daha fazla vergi ödemeye tepki göstermeyecek ve böylece yerel vergilere uyum düzeyi artacaktır (Arapis ve Reitano, 2018: 553).

Nispeten daha fazla kaynağa sahip belediyelerin özellikle web sitesi üzerinden mali bilgileri açıklama konusunda bazı avantajları bulunmaktadır. Söz konusu belediyeler uygun bir web sitesi oluşturabilecek ve buradaki bilgileri güncel tutabilecek nitelikli personele sahiptir. Web sitesinin geliştirilmesi önemli bir maliyet gerektirdiğinden kaynakları sınırlı olan belediyeler bu tür hizmetlere yeterince kaynak ayırmak istemeyeceklerdir (Ribeiro vd., 2017: 198-199).

Öz Gelirlerin Büyüklüğü

Yerel hizmetlerin çoğu belediye sınırları içerisinde toplanan vergilerle finanse edildiğinde vatandaşların mali saydamlık talebinin artması beklenmektedir (Jorge vd., 2011: 12). Ayrıca tahsil edilen yerel vergi ve harçların artması halinde belediyeler bunları nasıl ve nereye harcadığına ilişkin yerel halkı bilgilendirme ihtiyacı duyabilir ve böylece şeffaflık düzeyi artabilir (Ribeiro vd., 2017: 198-199; Jorge vd., 2011: 12).

Vergi Ahlakı

Vatandaşların mali saydamlık tutumunu etkileyebilecek faktörlerden biri de vergi ahlakıdır. Mükelleflerin vergiye ilişkin yükümlülüklerini yerine getirme konusunda sahip oldukları dürüstlük seviyesi olarak ifade edilen vergi ahlakı (İpek, 2017b: 150), yükümlülüklerin olması gerekene uygun bir biçimde yerine getirilmesi ile anlam kazanmaktadır. Kamu hizmetlerinin görülebilmesi açısından verginin önemini, gerekliliğini ve kanunlardan doğan yükümlülüklerinin farkında olan bireylerin bundan

kaynaklanan ödevlerini daha sağlıklı bir biçimde yerine getirmesi beklenmektedir (Akdoğan, 2011: 190). Dolayısıyla vergiye ilişkin yükümlülüklerini gerçeğe uygun bir şekilde yerine getiren mükelleflerin bu vergilerin nasıl ve nereye harcandığı konusunda daha fazla bilgi talep etme olasılığı da yüksektir.

Vergi Bilinci

Vergi bilinci, kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde toplum bireylerinin bu hizmetlerin finansmanına katkıda bulunmaları gerektiğinin farkında olması ve bu bağlamda vergiye ilişkin yükümlülüklerini yerine getirme konusunda istekli olma düzeyi olarak ifade edilmektedir. Vergi bilinci kavramı ayrıca bireylerin ödediği vergilerin nerelere harcandığının takip edilmesini ve denetlemesini (Edizdoğan vd., 2015: 220) de gerektirdiğinden dolayı vatandaşların mali saydamlık tutumunu belirleyen potansiyel faktörlerden biri görülmektedir.

Vergi Uyum

Vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumları üzerinde etkili olabileceği tahmin edilen faktörlerden bir diğeri de vergi uyumdur. Vergi uyumu genel olarak bireylerin vergiye ilişkin yükümlülüklerini doğru ve eksiksiz olarak yerine getirmesini ifade etmektedir (İpek ve Kaynar, 2009: 117). Bu bakış açısıyla vergiye ilişkin yükümlülüklerini tam olarak yerine getiren bir başka ifadeyle vergi uyumu yüksek vatandaşların mali saydamlık tutumunun da yüksek olması beklenmektedir.

Hesap Verme Durumu

Mali yönetim açısından hesap verme, kamu gücü kullanma yetkisi ile yakından ilişkili olup bu yetkinin nasıl kullanıldığına ilişkin bilgiye dayalı açıklama ve tartışma ile sonuçların üstlenilmesini ifade etmektedir (Koçdemir, 2019: 90). Hesap verebilirlik ile mali saydamlık karşılıklı etkileşim içinde olan kavramlardır. Mali saydamlığı tesis edebilmek için öncelikle etkili ve iyi işleyen hesap verme süreçlerine; hesap verme süreçlerinin işleyebilmesi için ise şeffaf mali politikalara gerek duyulmaktadır. Bu çerçevede mali saydamlık, hesap verme sorumluluğunu yerine getirebilmenin ön şartı,

hesap verme sorumluluğu da mali saydamlığı gerçekleştirmenin önemli bir aracı olarak görülebilir (Aktan, 2012: 537).

Yolsuzluk Algısı

Yolsuzluğun en yaygın ve basit tanımı, kamu gücünün özel menfaat için kötüye kullanılmasıdır (Tanzi, 1995: 564). Klitgaard, Maclean-Abaroa ve Parris, yolsuzluğun bir öngörü suçu olduğunu ve riskler az, cezalar ılımlı ve karşılığında büyük ödüller kazanma ihtimali olduğunda bireylerin yolsuzluğa yönelebileceğini savunmaktadır (Klitgaard vd., 1998: 12). Yolsuzluk ve şeffaflık aralarında ters yönde ilişki bulunan kavramlar olmakla beraber genellikle yolsuzluğun düşük olduğu ülkelerde yerel yönetimler bilgi paylaşımı konusunda daha şeffaf geleneklere sahip olduğu görülmektedir (Pina vd., 2010: 357).

Prud'homme, yerel politikacı ve bürokratların çıkar ve baskı gruplarından gelen talepleri kabullenme olasılığının yüksek olması nedeniyle yolsuzlukların yerel düzeyde daha yaygın olduğunu belirtmektedir (Prud'homme, 1995: 211). Shick'e göre çoğu ülkede yerel düzeyde seçimlere katılım oranının düşük olmasına bağlı olarak belediyelerin faaliyet ve eylemlerinin daha az şeffaf ve yolsuzluk riskinin ise yüksek olması muhtemeldir (Shick, 2003: 96).

Asil-vekil teorisine göre gönüllü bilgi paylaşımı, vatandaşlar ile yöneticiler arasındaki çatışmayı sınırlandırmanın bir yoludur. Bu teoriden hareketle yerel yöneticilerin performansları hakkında olumlu sinyaller üretmek ve vatandaşların yolsuzluk algısını azaltmak için eylemlerinin izlenmesine imkan tanıyan bir mekanizma olarak mali saydamlıktan yararlanabileceği ifade edilebilir (Munoz vd., 2016: 191).

Mali saydamlık ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi araştıran bazı ampirik çalışmalar mevcuttur. Örneğin Elina De Simone vd. 116 ülkeyi dahil ettikleri ve 2003-2012 yıllarını kapsayan araştırmalarında mali saydamlık ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi ölçmeye çalışmışlardır. Araştırma sonucunda mali saydamlık ile yolsuzluk arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Simone vd., 2017: 1).

İşsizlik Seviyesi

Araştırmalar işsizlik düzeyinin yüksek olmasına bağlı olarak ekonomik güçlüklerle karşılaştıkları durumlarda vatandaşların belediye faaliyetleri üzerindeki denetim ve kontrol talebinin arttığını ve belediye yöneticilerinden daha fazla şeffaflık talep ettiklerini ortaya koymaktadır (Araujo ve Tejedo-Romero, 2018: 94). Ancak işsizlik düzeyi ile mali saydamlık talebi arasında negatif yönde ilişki olduğunu ileri süren görüşlere de rastlanmaktadır. Örneğin ekonomik şartların kötüye gittiği ve işsizlik oranlarının yükseldiği dönemlerde katılımcılığın bundan zarar gördüğü ve vatandaşların karar alma süreçlerine dahil olma arzusunun azaldığı savunulmaktadır (Stanic, 2018: 465). Sonuç olarak işsizlik seviyesinin gerek merkezi idarenin gerekse yerel yönetimlerin şeffaflık düzeyini pozitif ya da negatif yönde etkileyebilecek faktörlerden biri olabileceği söylenebilir.

Kişi Başına Düşen Gelir

Araştırmalar ekonomik faktörlerin beklendiği gibi şeffaflığı etkilediğini daha zengin ülkelerin daha fazla kaynağa, daha fazla teknik kapasiteye ve şeffaflığa karşı daha olumlu bir tutuma sahip olduğunu göstermektedir. Ekonomik açıdan daha iyi durumda olan ülkelerde yaşayan insanlar daha fazla özgürlük, saydamlık ve açıklık talep etmektedir (Harrison ve Sayogo, 2014: 516). Buna ek olarak bilginin elde edilmesi, işlenmesi ve kamuoyu ile paylaşılmasının maliyeti yüksek olduğu için gelişmiş ülkeler, bu maliyeti karşılama konusunda daha az endişe duymaktadır. Bu nedenle şeffaflığı ve bilgi paylaşımını öngören yasaları yürürlüğe koyma olasılıkları daha yüksektir. Az gelişmiş ülkelerde ise bu tür maliyetlerin söz konusu yasaların benimsenmesini engelleyebileceğini söylemek mümkündür (Rios vd., 2013: 238).

Kişi başına düşen gelir, yerel halkın refah düzeyinin bir ölçüsüdür. Bir bölgenin ekonomik yapısı özellikle eğitim, sosyal ve teknolojik açıdan hayatın çeşitli yönlerini etkileyebilir. Ekonomik refah düzeyi yüksek olan topluluklarda internetin günlük yaşamda kullanılma eğilimi daha fazladır (Jatmiko ve Kumara, 2015: 667). Aynı zamanda resmi web sitelerinde daha fazla elektronik hizmete sahip olmaları nedeniyle çevrimiçi hizmetlerin sayısı ile kişi başına düşen gelir arasında önemli bir ilişki olduğunu

göstermektedir. Sergilenen yüksek ekonomik performans, bütçe ile ilgili bilgilerin paylaşımındaki endişeleri azalttığından bilgi paylaşımı daha kolay hale gelmektedir (Perez vd., 2014: 16).

Kişi başına düşen gelirin yüksek olduğu bölgelerde bireyler daha iyi ekonomik şartlarda yaşam sürmektedir. Bu durum satın alma gücünü doğrudan etkilemekte ve bireyler, günlük ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli modern teknolojiyi daha kolay temin edebilmektedir. Bilgi gereksinimi, interneti sıklıkla kullanılan bir araç haline getirmekte olup bu araç, vatandaşlara belediyenin performansını izleme imkanı sağlamaktadır (Jatmiko ve Kumara, 2015: 665).

3.3.3. Siyasal Faktörler

Literatüre bakıldığında mali saydamlık düzeyi ile ilişkisi en çok araştırılan faktörlerin başında siyasal faktörlerin geldiği görülmektedir. Siyasi rekabet, siyasal süreçlere katılım, belediye başkanının profili ve art arda seçilme durumu sıkça incelenen siyasal faktörler arasında yer almaktadır.

Siyasi Rekabet

Siyasi rekabet, belediyelerin mali saydamlık düzeyini etkileyen faktörlerden biridir. Siyasi rekabet, mevcut belediye yönetimini siyasi rakiplerinin kendileri ile ilgili olumsuz iddialara karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Yönetim, bu iddia ve eleştirilere cevap vermek ve aksini kanıtlamak için bilgi paylaşımını etkin bir biçimde kullanabilir (Baber ve Sen, 1984: 94). Siyasi rekabet ne kadar fazla olursa belediye yönetimi kaynakların iyi yönetildiğini ispatlama gereği duyar ve başarılarını göstermek için çaba harcar (Perez vd., 2014: 13). Ayrıca gerçekleştirdikleri faaliyetlerin seçmenler tarafından kontrol edilmesini ister ve daha fazla mali bilgi paylaşır (Rios vd., 2013: 240).

Belediye yönetimi bir kez seçildikten sonra vatandaşlara verilen seçim vaatlerini göz ardı edebilir. Belediye yönetiminin göreve geldikten sonra önünde birkaç yıllık süre vardır. Bu süre içerisinde vatandaşların kısa vadede belediye yönetimini cezalandırması çok zordur ve belediye yönetimi de bunun farkındadır. Eğer yerel düzeyde güçlü bir

muhalefet varsa bu tür fırsatçı davranışlar azalabilir. Muhalefet, belediye yönetiminin seçim vaatlerinden sapmaya neden olan faaliyetleri hakkında kamuoyunu bilgilendirmek isteyecektir ve böylece siyasi rekabet ortamının varlığı, belediye yönetimi ile seçmenlerin çıkarları arasındaki sapmanın azalmasına hizmet edecektir. Eğer belediye yönetimi yeniden seçilmek isterse seçmenlere verilen vaatleri yerine getirmek zorunda kalacak ve taahhüt ettikleri şeyleri yerine getirerek bunları vatandaşlara iletmek için mevcut tüm raporlama araçlarını kullanacaktır (Garcia ve Garcia, 2010: 686).

Rekabetin eksik olduğu durumda “görevdeki her zaman kazanır” argümanı altında siyasi sürece yönelik ilgi eksikliği nedeniyle şeffaflık büyük olasılıkla sekteye uğramaktadır. Belediye yönetimi yerel seçmenlerin büyük çoğunluğu tarafından destekleniyorsa belediye yöneticileri vatandaşlarla iletişim kurmak, meşruiyet aramak ya da yönetilenlerin rızasını aramak için daha az çaba gösterecektir. Rekabetçi siyasi ortamın hakim olduğu yerlerde belediye yöneticileri vatandaşların kaygılarını anlama ve şeffaflığı destekleme ihtiyacı hissedebilir. Araştırmalar yerel seçimleri kazanan ile ikinci olan arasındaki farkın nispeten yüksek olduğu belediyelerde saydamlık düzeyinin daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tespit, rekabetçi seçimlerin vatandaşlara karşı hesap verebilirliği ve şeffaflığı artırmak için ilave baskı sağladığı tezini desteklemektedir (Tavares ve Cruz, 2014: 118-122).

Siyasal Süreçlere Katılım

Vatandaşların yerel seçimlere yüksek düzeyde katılım sağlaması, belediyenin faaliyetleri ile yakından ilgilendiğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Seçimlere katılım oranının yüksekliği, belediyeleri şeffaflığa teşvik eden önemli bir etkidir. Ayrıca belediyeler, yönetim ve işleyişlerine ilişkin yanlış algıları düzeltmek ve yerel halkın güvenini yeniden kazanmak için şeffaflıktan yararlanabilir (Tejedo-Romero ve Araujo, 2015: 533-534).

Schaltegger ve Torgler, siyasi katılımın hem yerel halkı hem de belediyeleri etkilediğini belirtmektedir. Birincisi, vatandaşları ilgili meseleleri tartışmaya teşvik ederek politik duyarlılıklarını geliştirmelerine yardımcı olur. İkincisi, bir belediye faaliyetlerinin yerel halk tarafından izlendiğini ve tartışıldığını bilirse, daha dikkatli hareket etmek için bir

motivasyona sahip olacaktır. Sonuçta siyasi katılım, yerel halka tercihlerini yansıtmaya fırsatı sunarak etkili yönetime katkıda bulunur (Schaltegger ve Torgler, 2007: 119).

Belediye Başkanının Profili

Belediye başkanlarının profili şeffaflık üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Belediye başkanlarının kişisel özellikleri, şeffaf politika ve uygulamaları destekleme konusundaki istek ve kararlılıklarını belirlemektedir. Örneğin genç ve yüksek öğrenim görmüş belediye başkanları tarafından yönetilen belediyelerin şeffaflık düzeyinin daha yüksek olması muhtemeldir. Bununla birlikte vatandaşların düşüncelerine değer veren ve kamu yararını ön planda tutan belediye başkanlarının şeffaflığı önceliklerinden biri haline getirmek için daha fazla zaman ve çaba harcaması beklenmektedir (Tavares ve Cruz, 2014: 118).

Belediye başkanlarının şeffaf liderlik tarzını cinsiyetle ilişkilendiren çalışmalara rastlamak mümkündür. Örneğin kadınların katılımcı bir liderlik türünü benimsemeye eğilimli oldukları ileri sürülmektedir. Kadınların sosyal becerileri, yönetici olarak performanslarını etkilemekte ve hem birlikte çalıştığı kişilerin fikirlerini önemseyen hem de daha demokratik bir liderlik tarzını benimsediklerine işaret etmektedir. Buna karşılık erkeklerin ise daha otokratik ya da yönlendirici bir liderlik türüne yatkın oldukları görülmektedir. Bu nedenle erkek belediye başkanlarının katılımcılığı kabullenmeye daha az istekli davranacağı ve bunun da saydamlığı olumsuz etkileyebileceği ileri sürülmektedir (Eagly ve Johnson, 1990: 233; Tavares ve Cruz, 2014: 118).

Fox ve Schuhmann'a göre kadın belediye başkanları, vatandaşlarla olan iletişimin güçlendirilmesini ve vatandaşların yerel süreçlere katılımının sağlanmasını aynı mevkideki erkek meslektaşlarından daha fazla istemektedir. Kadın belediye başkanlarının vatandaşlara daha fazla değer atfettiği ve hiyerarşinin tepesinde olmaksızın etkileşimler ağının ortasında yer almayı tercih ettikleri belirtilmektedir (Fox ve Schuhmann, 1999: 240).

Daha geniş bir kamu kesimi için politikacıların seçmenleri daha yüksek vergiler ödemeye razı etmeleri gerekmektedir ve bunu şeffaflık artışı ile sağlamaları mümkündür.

Dolayısıyla sol ideolojiyi savunanların sağ ideolojiyi benimseyenlere göre daha şeffaf olması beklenmektedir. Politik faktörlerin incelendiği araştırmalara bakıldığında da benzer sonuçlar görmek mümkündür. Bu araştırmaların pek çoğunda sol partili belediye başkanlarının sağ partililere göre daha şeffaf bir yönetim tarzı benimsedikleri tespit edilmiştir (Rios vd., 2013: 241). Bunun dışında bağımsız belediye başkanlarının partizan ilişkilerine dayanarak seçmenlerin güvenini kazanma imkanı olmadığından bu güveni sağlayabilmek için mali saydamlığı bir araç kullandıkları görülmüştür (Beblava vd., 2016: 129).

Toplumsal sorunlara kamusal çözümler öneren partilerin daha şeffaf ve demokratik süreçlerden yana olmaları beklenmektedir. Bu çerçevede mali saydamlık, liberal ya da sol partilerin daha geniş bir kamu kesimini politik açıdan uygulanabilir duruma getirmeye yönelik stratejilerinin bir parçası haline gelebilir. Araştırmalar kendini liberal olarak tanımlayan bireylerin daha muhafazakâr bir politik ideolojiye sahip bireylere göre şeffaflığı destekleme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Ferejohn, 1997: 149). Bu bağlamda liberal görüşü savunan belediye başkanlarının şeffaf bir yönetim anlayışına sahip olması muhtemeldir.

Mali saydamlık tutumunun belirleyicisi olabilecek bir diğer faktör de yerel halkın belediye başkanına güvenme durumudur. Vatandaşların belediye başkanlarına yeterince güvenmediği durumlarda belediyelerin faaliyetlerine ilişkin daha fazla mali bilgiye sahip olmak istemesi bir başka ifadeyle mali saydamlık talebinin daha yüksek olması beklenmektedir (Piotrowski ve Van Ryzin, 2005: 317).

Art Arda Seçilme Durumu

Belediye başkanının art arda birkaç dönem ve büyük farkla seçimi kazanması mali bilgilerin kamuoyuna açıklanmasına ilişkin baskıyı azaltmakta ve şeffaflığı tehlikeye atmaktadır (Tavares ve Cruz, 2014: 118). Sloboda, en az iki seçim döneminde seçmenlerin oylarının çoğunluğunu almayı başaran belediye başkanlarının belediyelerindeki şeffaflık düzeyini yükseltmek için daha az çaba harcadığını ileri sürmektedir. Bir başka ifadeyle ilk kez seçilen belediye başkanlarının görev süresince şeffaflığı arttırma politikalarını iletme ve geliştirme konusunda daha motive ve kararlı oldukları görülmektedir. Bu

motivasyonun temel nedeni seçmenlerin yerel düzeyde şeffaflık ve katılımcılığı sağlamaya yönelik daha etkili araçlar talep etmesidir (Sloboda, 2015: 6).

3.4. Yerel Düzeyde Mali Saydamlığın Etkileri

Belediyelerin faaliyetlerine ilişkin bilgileri kamuoyuna açıklaması öncelikle belediye kaynaklarının nasıl ve hangi hizmetler için kullanıldığı hakkında vatandaşların fikir sahibi olmasını ve böylece de yerel vergiler ile hizmetler arasında bir ilişki kurmasını sağlayacaktır. Vatandaşların bu bilgilere sahip olması, belediyenin işlem ve faaliyetlerini yakından takip etmesini ve denetimini kolaylaştıracağı gibi belediye yönetimi ile yerel halk arasında güçlü bir bağ kurulmasına vesile olacaktır.

3.4.1. Demokratik Bir Yönetim Anlayışının Sağlanması

Şeffaflık-demokrasi ilişkisi literatürde iki açıdan ele alınmaktadır. Birincisi demokrasinin özü olarak şeffaflık (içsel değer) ve ikincisi diğer amaçlara ulaşmada bir araç işlevi gören şeffaflıktır (araçsal değer). İçsel bir değer olarak şeffaflık, toplum bireylerinin bilgi edinme hakkına sahip olması olarak ifade edilebilir. Daha fazla demokratik uygulamalara yer verilmesi açısından bilgiye erişimi düzenleyen yasalar tüm ülkelerde giderek çoğalmaktadır. Bu tür yasaların yaygınlaşması kamu kesiminde hesap verebilirliği teşvik etmek için bir başlangıç olarak görülmektedir. Kamu idareleri şeffaflığı kamu denetiminin ve katılımcılığın artırılması, hesap verebilirliğin sağlanması, yolsuzluğun azaltılması, ahlak dışı davranışların yok edilmesi, meşruiyetin sağlanması ve kamuya duyulan güvenin pekiştirilmesi gibi demokrasi ve iyi yönetimle ilgili diğer içsel değerlere ulaşabilmek için kullanılabilir (Piotrowski, 2017: 156).

Bilgiye erişim, günümüzde birçok demokratik ülkede anayasalar tarafından korunan temel bir hak, kamu idareleri için etik bir değer ve aynı zamanda katılımcılık ve hesap verebilirliğin sağlanması için ön koşul olarak kabul edilmektedir (Cruz vd., 2015: 870). Seçmenlerin gerekli bilgi kaynaklarından yoksun olduğu ve bilgiye erişim sağlayamadığı bir ortamda sağlıklı bir katılım sürecinden bahsetmek mümkün değildir. Bu durum demokrasinin işleyişine zarar verebileceği gibi devlet ile vatandaş arasında kopukluğa da neden olabilmektedir (Döner, 2010: 11).

Ferejohn, yerel demokrasilerde seçmenlerin kamu kaynaklarını siyasi süreç boyunca kontrol edebilmesi için şeffaflığa ve bilgi paylaşımına ihtiyaç olduğunu savunmaktadır (Ferejohn, 1999). Bu bağlamda bilgi, demokrasilerin “can damarı” olarak görülmektedir. Dolayısıyla bilgi olmazsa, yerel seçim ve temsil süreci seçmenler için anlamsız hale gelebilir, bilgiden yoksun kalan yerel halk bizzat oy vererek seçtiği temsilcilerini değerlendirmekte zorlanır (Florini, 2002: 3). Kısacası şeffaflığın eksik olduğu bir ortamda yerel demokrasinin bir yönüyle eksik kalacağını ya da sağlıklı bir şekilde işlemeyeceğini söylemek mümkündür.

3.4.2. Vatandaşlar ile Belediye Arasındaki Bağın Güçlendirilmesi

Seçmenlerin kendilerini etkileyen kararlar hakkında bilgi ve söz sahibi olmaya ve karar verici konumunda olanlardan hesap sormaya hakları vardır (Fölscher, 2010: 5). Şeffaflığı ve hesap verebilirliği sürekli hale getirmek için yerel halkın yönetime uzak kalmasını sağlayacak düzenlemeler yerine yönetime etkin bir biçimde katılımını teşvik edecek düzenlemelere gerek duyulmaktadır (Hazman, 2014: 388). Açık ve şeffaf bir yönetim süreci ile toplumdaki bireylerin görüş ve çıkarlarına riayet edildiği ve kamu kaynaklarının etkin kullanıldığı konusunda güven duymalarını sağlamaktadır.

Yerel halk çoğu zaman belediyelerin kendileri için ne yaptıkları ya da ne kadar iyi performans gösterdikleri hakkında net bilgi sahibi değildir. Belediyeler performansları ile ilgili yanlış algıları düzeltmek ve bilgi kirliliğinin önüne geçebilmek için şeffaflığı kullanabilirler. Bu bağlamda şeffaflık yerel halkın belediyelere olan güvenini arttıracak, vatandaşlar ile belediyeler arasında güçlü bir bağ oluşmasını sağlayacaktır (Porumbescu, 2015: 209).

Yerel düzeyde mali saydamlığın etkili olabilmesi için vergilendirme, harcama ve borçlanmaya ilişkin mali kararların kapalı odalar arkasında halkın denetiminden uzak bir şekilde alınmaması gerekir. Mali bilgilerin kamuoyu ve en önemlisi de medya tarafından kolay bir biçimde erişilebilir olması gerekmektedir. Bu çerçevede şeffaflık, önceliklerin belirlenmesi, planların oluşturulması, kararların alınması ve sonuçların değerlendirilmesi

ile ilgili olarak belediye ile vatandaş arasında iletişim kurulmasını sağlayacaktır (Mikesell, 2007: 26).

3.4.3. Vatandaşların Yerel Hizmetler ile Vergiler Arasında İlişki Kurması

Belediyeler çeşitli kamu hizmetleri sunarak yerel halkın refah artışına katkı sağlamaktadır. Yerel hizmetlerle ilgili karar verici konumunda olanların ve yerel yöneticilerin vatandaşlara yakın olması önemli bir avantajdır. Belediyeler sahip oldukları bu niteliklerden dolayı vatandaşlara karşı en şeffaf ve hesap verebilir idari birim olma potansiyeline sahiptir (Mikesell, 2007: 15).

Belediyelerin mükellefleri hizmet maliyetlerine daha gönüllü bir şekilde ortak edebilmeleri ve seçmenlerden tekrar oy alabilmeleri için onların tercihleri doğrultusunda hizmet sunduklarını göstermeleri ve bu hizmetler için ne kadar kaynak kullanıldığını açıklamaları gerekmektedir (Demirbaş, 2010: 290). Bu noktada belediyeler ile vatandaşlar arasındaki bilgi eksikliğinin önüne geçilmesi zorunlu hale gelir. Çünkü belediye yöneticileri yerel mal ve hizmetleri sunmanın maliyetini ya da belirli bir projeye yatırım yapmanın toplam maliyetini bilmekte iken vatandaşlar bu maliyetlerden haberdar değilse asimetrik bilgi durumu ortaya çıkar. Bu tür durumlarda belirli bir kamu hizmetinin görülmesi veya projenin gerçekleştirilmesi için tahsis edilen kaynağın ne derece gerekli olduğuna karar verebilmesi için kamuoyunun bu konuda aydınlatılması gerekmektedir (More ve Otero, 2012: 1154).

Eğer vatandaşlar ödenen vergi ile kamu hizmetleri arasındaki ilişkiyi açık bir biçimde görebilirlerse, vergi ödemek onlar için daha kabul edilebilir bir durum haline gelecektir ve vergiye karşı daha az tepki göstereceklerdir. Ancak merkezi idare tarafından toplanan vergilerde bu ilişkiyi kurabilmek çok güçtür. Çünkü vatandaşın ödediği vergiler devletin hazinesi içinde kaybolur ve bu fonların bireylerin üzerindeki etkisini tespit etmek oldukça zordur. Yerel düzeyde ise durum tamamen farklıdır. Örneğin yerel bir vergi, mükelleflerden tahsil edildiğinde elde edilen kaynaklar belediye sınırları içerisinde kalan yollar için harcanabilir. Bu durumda vatandaşlar, ödenen vergiler ile sunulan hizmetler arasındaki bağlantıyı rahatlıkla görebileceğinden bu bağlantı onların yerel vergilere uyumunu artırabilecektir (Mikesell, 2007: 18-19).

3.4.4. Kamuoyu Denetimine İmkan Sağlaması

Türk Dil Kurumu kamuoyunu, “*bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi*” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2019: 1291). Kamuoyu, doğrudan ya da dolaylı olarak toplumu ilgilendiren bir mesele karşısında halkın sahip olduğu genel yargı veya öngörü olarak da ifade edilmektedir (Öner, 1977: 191). Günümüzde kamu idarelerinin fonksiyonlarını yerine getirmesinde ve denetlenmesinde kamuoyuna önemli roller düşmekte olup kamuoyunun, idarelerin iş ve eylemlerinin denetiminde söz sahibi olması beklenmektedir (Karaarslan, 2009: 33).

Kamuoyu, belediye yönetimine karşı tepki ve takdirlerini ifade etmek için çeşitli araçlar kullanmaktadır. Bu araçların en etkili olanı seçimlerdir (Karanfiloğlu, 2000: 17). Seçimle göreve gelen karar organlarının denetiminde kendisini oy olarak gösteren ve kamuoyunu elinde önemli bir güç haline dönüşen bu denetim biçimi belediye yönetimleri için önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Belediye yönetimleri için diğer denetim mekanizmalarının olumsuz etkisini düzeltmek belki mümkündür ancak kamuoyu tarafından belediye yönetimine verilen kötü bir notun her zaman telafisi olmayabilir (Ünal, 2018: 245). Örneğin mevcut belediye yönetimine karşı tepkilerin artması ve yerel halkın desteğini geri çekmesi sonucu sonraki seçimin kaybedilmesine yol açabilir.

Belediyelerin denetlenmesinde açıklık ve şeffaflık etkili bir araçtır. Yerel halkın belediye yönetiminin karar ve eylemleri hakkında bilgi sahibi olması, onları etkilemesi ve denetlemesi için belediye yönetiminin faaliyet sonuçlarını kamuoyu ile paylaşması gerekmektedir (İnaç, ve Ünal, 2007: 39). Kamuoyu ile belediye yönetimleri arasındaki ilişkiyi denetimden ziyade gözetim ya da kontrol olarak nitelendirmek daha doğrudur. Çünkü bu ilişki sonucunda belediyeler doğrudan bir denetime tabi tutulmamakta dolaylı olarak kontrol edilmektedir. (Karanfiloğlu, 2000: 17).

Belediyelerden yerel hizmet talep eden ve bu hizmetlerin finanse eden vatandaşların kamu kaynaklarının nasıl ve nerede kullanıldığını yahut kaynakların verimli, etkili ve etkin bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını denetlemek en doğal hakkıdır. Belediye yönetimlerinin yerel halk tarafından denetlenmesi öncelikle vatandaşları doğru

bir biçimde bilgilendirmesi ve bilgi ve belgelere kolayca erişebilmesine bağlıdır (İnaç, ve Ünal, 2007: 17). Mali saydamlık sayesinde yerel halkın belediyelerin faaliyetlerini izlemesi ve kontrol etmesi kolay hale gelmektedir. Buna bağlı olarak yerel halkın belediye yönetimine olan güveni artacak ve aynı zamanda belediye yönetimi yerel halkın desteğini ve takdirini kazanabilecektir (İnaç, ve Ünal, 2007: 38-39).

Belediye yönetiminin kamuoyu tarafından denetlenmesi, diğer denetim türleri kadar etkili olabilmektedir. Ancak bu denetimden beklenen faydanın elde edilebilmesi için öncelikle demokratik bir ortama ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü kamuoyu denetimi, özgür ve demokratik bir ortamın mevcut olması durumunda sağlıklı bir şekilde işleyebilir ve amacına ulaşma imkanı bulabilir (Öner, 1977: 193).

3.5. Türk Kamu Mali Yönetiminde Mali Saydamlık Kavramının Gelişimi: 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

Türkiye’de kamu mali yönetim sistemi 1927 yılında çıkarılan 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu ile düzenlenmiştir. Kamu mali yönetimini düzenleyen temel kanun olma niteliği taşıyan 1050 sayılı Kanun bazı değişikliklerle uzun yıllar yürürlükte kalmıştır. Kanunun uygulandığı süreçte kalkınma planları ile bütçeler arasında bir yeterince ilişki kurulamaması, bazı mali işlemlerin bütçelerde yer almaması, bütçe uygulamalarının mali yılla sınırlı olması ve çok yıllık bütçeleme sisteminin olmaması nedeniyle sistemde bazı aksaklıklar yaşanmıştır. Ayrıca mevcut bütçe sınıflandırması ve muhasebe sisteminin kamu gelir ve giderlerine ilişkin bilgilerin ayrıntılı olarak kamuoyuna sunulmasına teknik olarak imkan vermemesi önemli bir sorun haline gelmiştir.

24.12.2003 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile mevcut sistemin değiştirilerek daha etkin olması ve uluslararası standartlara ve Avrupa Birliği normlarına uygun bir kamu mali yönetim ve kontrol sisteminin oluşturulması amaçlanmıştır. KMYKK ile bütçe kapsamının genişletilmesi suretiyle bütçe hakkının en iyi şekilde kullanılması, bütçe hazırlama ve uygulama sürecinde etkinliğin artırılması, mali yönetimde şeffaflığın sağlanması, sağlıklı bir hesap verme mekanizması ile harcama sürecinde yetki-sorumluluk dengesinin yeniden

kurulması, etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulması ve bu çerçevede çağdaş gelişmelere uygun yeni bir kamu mali yönetim sisteminin oluşturulması öngörülmüştür.

5018 sayılı Kanun ile kamu mali yönetiminde şeffaflığın sağlanması ve hesap verme mekanizmasının sağlıklı bir şekilde işlemesi, kamu kaynaklarının elde edilmesi ve kullanılması sırasında gerekli bilginin kamuoyu ile zamanda paylaşılması suretiyle kamuoyu denetimine imkan sağlanması, kamu hesaplarının uluslararası standartlara uygun bir muhasebe düzenine göre tutulması mümkün hale gelmiştir. Kamu idarelerince hazırlanan faaliyet raporlarının yanı sıra mali yönetim verilerinin ve mali istatistiklerin düzenli olarak kamuoyuna açıklanmasının 5018 sayılı Kanun ile gereklilik haline getirilmesi, esasında mali saydamlığın Kanunun temel amaçlarından biri olduğunu göstermektedir.

5018 sayılı KMYKK'nin birinci maddesinde kanunun amacı *“kalkınma planları ve programlarda yer alan politika ve hedefler doğrultusunda kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde elde edilmesi ve kullanılmasını, hesap verebilirliği ve mali saydamlığı sağlamak üzere, kamu mali yönetiminin yapısını ve işleyişini, kamu bütçelerinin hazırlanmasını, uygulanmasını, tüm mali işlemlerin muhasebeleştirilmesini, raporlanmasını ve mali kontrolü düzenlemek”* olarak belirlenmiştir.

Kanunun 2. maddesinde merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları ve mahallide idarelerden oluşan genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin mali yönetim ve kontrolünün kanun kapsamında olduğu ifade edilmektedir.

5018 sayılı KMYKK'nin “Kamu Kaynağının Kullanılmasının Genel Esasları” başlıklı üçüncü bölümünde mali saydamlığa ilişkin hükümlere yer verilmektedir. Kanunun 7. maddesinde *“Her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında denetimin sağlanması amacıyla kamuoyu zamanında bilgilendirilir. Bu amaçla;*

- a) Görev, yetki ve sorumlulukların açık olarak tanımlanması,
- b) Hükümet politikaları, kalkınma planları, yıllık programlar, stratejik planlar ile bütçelerin hazırlanması, yetkili organlarda görüşülmesi, uygulanması ve uygulama sonuçları ile raporların kamuoyuna açık ve ulaşılabilir olması,

- c) Genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri tarafından sağlanan teşvik ve desteklemelerin bir yılı geçmemek üzere belirli dönemler itibarıyla kamuoyuna açıklanması,
- d) Kamu hesaplarının standart bir muhasebe sistemi ve genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine uygun bir muhasebe düzenine göre oluşturulması zorunludur.

Mali saydamlığın sağlanması için gerekli düzenlemelerin yapılması ve önlemlerin alınmasından kamu idareleri sorumlu olup, bu hususlar Hazine ve Maliye Bakanlığınca izlenir.” hükümlerine yer verilerek mali saydamlık kavramına açıklık getirilmekte ve mali saydamlığın sağlanması için gerekli şartlar belirtilmektedir.

KMYKK’nin 8. maddesinde “her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında görevli ve yetkili olanlar, kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur ve yetkili kılınmış mercilere hesap vermek zorundadır” ifadesine yer verilmiştir. Bu maddeye göre kamu görevlileri, kamu kaynaklarının etkin, verimli ve tutumlu bir biçimde kullanılmasından sorumlu tutulmaktadır.

Bütçelerin hazırlanması, uygulanması ve kontrolünde uyulması gereken ilkelerin yer aldığı 5018 sayılı KMYKK’nin 13. maddesinde “bütçe gelir ve gider tahminleri ile uygulama sonuçlarının raporlanmasında açıklık, doğruluk ve mali saydamlık esas alınır” denilerek bütçe sürecinde şeffaflığın önemi belirtilmektedir.

Kanun gerekçesinde de mali saydamlık, modern kamu mali yönetimin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiş olup şeffaf bir kamu mali yönetim sisteminin tesis edilebilmesi için mali bilgilerin kamuoyuna zamanında açıklanması ve raporlanması gerektiği ifade edilmektedir.

3.6. Türkiye’de Belediyelerin Mali Saydamlığı ve Önemi

Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren kamu mali yönetiminin yeniden yapılandırılmasıyla başlayan ve onu takiben gerçekleştirilen pek çok yasal ve idari

düzenlemenin en önemli gerekçelerinden biri mali saydamlıktır. Ülkemizde mali saydamlığa ilişkin sorunlara ve bunların çözümlerine yer verilen en kapsamlı çalışmalar arasında Devlet Planlama Teşkilatı (ve daha sonra Kalkınma Bakanlığı) bünyesinde hazırlanan kalkınma planları ve özel ihtisas komisyonu raporları yer almaktadır. (Eroğlu ve Demirbaş, 2016: 296-297). Bahsi geçen bu belgelerde mali saydamlığın kamu mali yönetiminin genel bir sorunu olduğu ancak bu sorunun yerel yönetimlerde daha belirgin hale geldiği belirtilmektedir. Örneğin Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında bilgiye erişimin temel haklarından biri olduğu ve vatandaşların yerel yönetimlerin faaliyetlerine ilişkin bilgilere erişmesi gerektiği ifade edilmektedir (DPT, 2000a: 191) 2001 yılında yayımlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yerel Yönetimler İhtisas Komisyonu Raporu’nda kamuoyu denetiminin etkin hale getirilebilmesi için belediyelerde şeffaflığın önünün açılması gerektiği ve yöneticilerin halka hesap vermesini sağlayan yöntemlerin geliştirilmesi önerilmektedir (DPT, 2001: 108-111).

13.07.2005 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda stratejik plan, faaliyet raporu, belediye gelir ve giderleri ve kesin hesapla ilgili kamu mali yönetim sistemini düzenleyen temel kanun olan KMYKK ile paralellik arz eden düzenlemeler yer almaktadır. Belediye Kanunu’nun 41. maddesinde *“Belediye başkanı, mahalli idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma planı ve programı ile varsa bölge planına uygun olarak stratejik plan ve ilgili olduğu yıl başından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar. Stratejik plan, varsa üniversiteler ve meslek odaların ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer. Nüfusu 50.000’in altında olan belediyelerde stratejik plan yapılması zorunlu değildir. Stratejik plan ve performans programı bütçenin hazırlanmasına esas teşkil eder ve belediye meclisinde bütçeden önce görüşülerek kabul edilir”* denilmektedir. 41. maddedeki hükme göre belediyelerde stratejik plan hazırlama yükümlülüğü nüfus kriterine bağlanmakta olup nüfusu 50.000’in altındaki belediyeler için isteğe bağlı hale getirilmektedir. Bir başka ifadeyle nüfusu 50.000’in üzerindeki belediyeler için stratejik plan ve performans programı hazırlanması zorunlu kılınmaktadır.

Belediye Kanunu’nun 61. maddesinde ise *“Belediyenin stratejik planına ve performans programına uygun olarak hazırlanan bütçe, belediyenin mali yıl ve izleyen iki*

yıl içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir, gelirlerin toplanmasına ve harcamaların yapılmasına izin verir...Belediye başkanı ve harcama yetkisi verilen diğer görevliler, bütçe ödeneklerinin verimli, tutumlu ve yerinde harcanmasından sorumludur” hükmüne yer verilmiştir. Bu maddede belediye bütçesinin hazırlanmasında stratejik plan ve performans programının esas alınacağı ve bütçe ödeneklerinin verimli ve ekonomik olarak harcanmasında belediye başkanı ve harcama yetkililerinin sorumlu olacağı belirtilmektedir.

Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği’nde belediyeler mali saydamlığın sağlanmasına ilişkin hükümlere yer verilmekte olup yönetmeliğin birinci maddesinde yönetmeliğin amacı “il özel idaresi, belediye, bağlı idare ve birliklerin, gelir ve gider bütçelerinin hazırlanması, kesin hesabın çıkarılması, hesap ve kayıt düzeninde saydamlık, hesap verebilirlik ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerinin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, mali tabloların zamanında, doğru, muhasebenin temel kavramları ve genel kabul görmüş bütçe ve muhasebe ilkeleri çerçevesinde, uluslararası standartlara uygun, yönetimin ve ilgili diğer kişilerin bilgi ihtiyaçlarını karşılayacak ve kesin hesabın çıkarılmasına temel olacak; karar, kontrol ve hesap verme süreçlerinin etkili çalışmasını sağlayacak şekilde hazırlanması ve yayımlanmasına ilişkin usul, esas, ilke ve standartların belirlenmesidir” şeklinde ifade edilmektedir. Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği’nin “Mali Raporlama” başlıklı bölümünde belediyelerin düzenlemesi gereken raporlar sıralanarak mali tabloların hazırlanmasına ilişkin bilgi verilmektedir. Yönetmeliğin 484. maddesinde “Mali raporlama kapsamında mali tablolar, yeterli mesleki eğitimi almış personel tarafından muhasebe kayıtlarındaki verilere dayanılarak Genel Yönetim Muhasebe Yönetmeliğinde belirlenen ilkelere ve standartlara uygun olarak hazırlanır ve belirlenen sürelerde ilgililerin bilgisine sunulur” hükmüne yer verilmektedir.

Kalkınma planları ve özel ihtisas komisyonu raporlarında yer alan belediyelerin mali saydamlık sorunu genel olarak yukarıdaki yasal düzenlemeler doğrultusunda çözülmeye ve belediyelerin mali saydamlık düzeyi artırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

Türkiye’de belediyelerin mali saydamlık sorunu, kalkınma planları ve özel ihtisas komisyonu raporları gibi merkezi idare tarafından yayımlanan belgelerin yanı sıra ampirik çalışmalarda da ele alınmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak belirli örneklemelerde belediyelerin mali saydamlık düzeyi ölçülmüş ve mali saydamlığa engel teşkil eden faktörler belirlenerek bu doğrultuda birtakım öneriler getirilmiştir. Örneğin Gülsüm Gürler Hazman’ın 2005 yılında tamamladığı “Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinde Mali Saydamlık” adlı doktora tezinde, 16 büyükşehir belediyesi arasından ulaşılabilirlik kriterine göre seçilen 3 büyükşehir belediyesinde mülakat, gözlem, doküman incelemesi gibi nitel araştırma yöntemlerini kullanarak bir araştırma gerçekleştirmiştir. Yapılan araştırmada seçilen büyükşehir belediyelerinin mali raporlama, karşılaştırılabilir nitelikte ve belli standartta istatistik hazırlama konusunda başarılı olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca söz konusu belediyelerin bütçe hazırlama ve uygulama süreçlerinde açıklık ile yetki ve sorumluluk ayrımı gibi hususlarda yetersiz oldukları tespit edilmiştir (Hazman, 2005).

Durdane Küçükaycan (2013) tarafından hazırlanan “Yerel Yönetimlerde Bütçe Saydamlığı: Büyükşehir Belediyeleri ve Büyükşehir İl Özel İdareleri Üzerine Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tez çalışmasında yerel yönetimlerin bütçe saydamlığı incelenmiştir. Araştırma kapsamında Türkiye’deki 16 büyükşehir belediyesi ve il özel idaresinin plan ve bütçe komisyon üyeleri ile anket yapılarak veri elde edilmiştir. Verilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılara toplam 220 adet anket gönderilmiş ve veri analizine uygun olarak geri dönüş yapan 85 anket üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda yerel yönetim birimlerinin bütçe süreçlerinde yeterli şeffaflık düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak bütçe sürecine vatandaş katılımının yetersiz olduğu ve bütçe ile ilgili bilgilerin kamuoyu ile paylaşılmasında bazı sorunların yaşandığı gözlemlenmiştir (Küçükaycan, 2013: 103-127).

Bilge ve Küçükaycan (2014) tarafından yapılan diğer bir çalışmada belediye bütçelerinin saydamlığı araştırılarak belediyelerce üretilen mali bilgilerin saydamlık, hesap verebilirlik ve denetimi sağlamadaki yeterliliği değerlendirilmiştir. Araştırmanın kapsamına Türkiye’deki 16 büyükşehir belediyesi, 65 il belediyesi ve 143 büyükşehir ilçe belediyesinin mali hizmetler biriminin başındaki başkan ve müdürler dahil edilmiştir. Veriler anket yoluyla toplanmış olup katılımcılara toplam 224 adet anket gönderilmiştir. Veri analizine uygun olan 56 anket değerlendirmeye alınmıştır. Analiz sonucunda

belediyelerin bütçe süreçlerinde yeterli şeffaflık düzeyine sahip oldukları ancak bütçeye ilişkin bilgilerin kamuoyu ile paylaşılmasında bazı sorunların yaşandığı belirlenmiştir (Bilge ve Küçükaycan, 2014: 101).

Mehmet Avcı (2015) tarafından hazırlanan “Mali Saydamlık: Türkiye’de Büyükşehir Belediyeler Uygulaması” adlı doktora tez çalışmasında Türkiye’deki 16 büyükşehir belediyenin mali saydamlık düzeyi araştırılmıştır. Mali saydamlık düzeyinin ölçülmesinde uluslararası kuruluşların mali saydamlık standartları dikkate alınarak her bir büyükşehir belediyesine ilişkin mali saydamlık endeksi oluşturulmuştur. Alt ana endeksler olarak açık bütçe endeksi, belge içerik endeksi, internet sayfası endeksi ve bilgi talebi endeksinin ortalaması dikkate alınarak mali saydamlık endeksi hesaplanmıştır. Büyükşehir belediyelerinin bütçe süreçlerinde yer alan personelleri ile yapılan yüz yüze anketlerden elde edilen veriler doğrultusunda açık bütçe endeksi, temel mali belgeler kapsamında saydamlık ile ilgili standartların araştırılması ile belge içerik endeksi, , büyükşehir belediyelerinin internet sayfalarında saydamlık ile ilgili standartların araştırılmasıyla internet sayfası endeksi ve son olarak da bilgi edinme hakkı çerçevesinde talep edilen mali bilgiler ve bu talebe karşı belediyelerin yaklaşımı göz önünde bulundurularak bilgi talebi endeksi oluşturulmuştur. Bu dört alt endeksin ortalaması ile mali saydamlık endeksi hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye’deki 16 büyükşehir belediyesi için mali saydamlık endeksinin %46,2 ortalama sahip olduğu ve büyükşehir belediyelerinin mali saydamlık düzeyinin sınıfsal olarak orta düzeyde yer aldığı tespit edilmiştir (Avcı, 2015: 197-202).

Bağdigen ve Avcı (2015) tarafından yapılan diğer bir çalışmada kent konseylerinin büyükşehir belediyelerine ilişkin mali saydamlık algısı araştırılmıştır. Çalışmanın yapıldığı dönemde bazı büyükşehir belediyelerinde kent konseylerinin fiilen oluşturulmaması ya da faal olmaması nedeniyle araştırmaya 12 büyükşehir belediyesi kent konseyi dahil edilebilmiştir. Anket, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik soruların yanı sıra saydamlık kapsamında 5’li Likert tipi ölçeğe göre oluşturulan 65 sorudan oluşturulmuştur. Katılımcılara gönderilen 135 anketten 80’i için geri dönüş sağlanmıştır. 8 anket ise eksik veriye sahip olması nedeniyle değerlendirilmeye alınmamış ve kalan 72 anket analize dahil edilmiştir. Kent konseyleri üyeleriyle yapılan anketlerden elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda genel olarak büyükşehir belediyelerinde mali

saydamlık algısının yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir (Bağdigen ve Avcı, 2015: 90-100).

Özlem Tümer (2020) tarafından hazırlanan “Türkiye’de Belediyelerin Mali Saydamlık Düzeyi ve Belirleyen Faktörlerin Analizi” adlı doktora tez çalışmasında Türkiye’deki belediyelerin mali saydamlık düzeyleri belirlemeye ve mali saydamlık düzeyini etkileyen faktörler analiz edilmeye çalışılmıştır. Türkiye’deki 30 büyükşehir belediyesi ve 51 il belediyesi olmak üzere 81 belediye araştırma kapsamına dahil edilmiş ve mali saydamlık endeksi oluşturulmuştur. Mali saydamlık endeksinin mevcudiyet, erişebilirlik, karşılaştırılabilirlik, anlaşılabilirlik ve zamanlılık kriterlerinden oluşan alt endeksleri bulunmaktadır. Mali saydamlık endeksinde yer alan maddeler belediyelerin kurumsal web sitelerinde yer alan bilgi ve belgeler doğrultusunda içerik analizi yöntemi ile test edilmiştir. Mali saydamlık endeksine göre Türkiye’deki 81 belediyenin %33 ortalama ile zayıf mali saydamlık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Belediye türü açısından değerlendirildiğinde genel olarak büyükşehir belediyelerinin orta düzey mali saydamlığa, il belediyelerinin ise zayıf düzeyde mali saydamlığa sahip oldukları görülmüştür.

Sonuç olarak Türkiye’deki belediyelerin mali saydamlık sorununu ele alan ve mali saydamlık düzeyini ölçmeyi amaçlayan bu çalışmalarda saydamlık düzeyinin genel olarak yetersiz ya da orta düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

3.7. Türkiye’de Belediyelerin Mali Saydamlığını Sağlamaya Yönelik Araçlar

Türkiye’de kamu mali yönetimi alanında karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek amacıyla girişilen reform çabaları 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile somut hale getirilmiştir. 5018 sayılı Kanun aşağıda belirtilen çeşitli araçları kullanmak suretiyle mali saydamlık ve hesap verebilirliğin sağlanmasını öngörmektedir.

3.7.1. Performans Esaslı Bütçeleme Sistemi

2004 yılında Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan Performans Esaslı Bütçe Bütçeleme Rehberi (Pilot Kurumlar için Taslak)’nde performans esaslı bütçeleme, “kamu idarelerinin ana fonksiyonlarını, bu fonksiyonların yerine

getirilmesi sonucunda gerçekleştirilecek amaç ve hedeflerini belirleyen, kaynakların bu amaç ve hedefler doğrultusunda tahsisini ve kullanılmasını sağlayan, performans ölçümü yaparak ulaşılmak istenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını değerlendiren ve sonuçları raporlayan bir bütçeleme sistemi” olarak tanımlanmaktadır. Kamu idarelerince gerçekleştirilen faaliyetlerin belirlenmiş hedef ve göstergeler çerçevesinde yürütülmesi ve sonuçların bu hedef ve göstergeler esas alınarak değerlendirilmesi performans esaslı bütçeleme sisteminin temelini oluşturmaktadır. Bu bütçeleme sistemi, kamu idarelerinde performansa dayalı bir yönetim anlayışının yerleşmesine katkı sağlamaktadır (T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2004: 12).

Performans bilgisini esas alan bu sistemde performans hedef ve göstergelerinin oluşturulması, performansın değerlendirilmesi, idarelerin faaliyetlerinin bilgi ve verilere dayalı olarak takip edilmesi önem kazanmaktadır. Bu çerçevede kamu idarelerinde performans esaslı bütçeleme sisteminin gerektirdiği bilgileri toplayacak bir performans bilgi sisteminin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır (T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2004: 12).

Sonuç odaklı bir yönetim anlayışına dayanan performans esaslı bütçeleme, kamu idarelerinin amaç ve hedeflerinin bütçelenmesini diğer bir ifadeyle faaliyet-proje düzeyinden başlayarak stratejik amaç ve hedefler göz önüne alınarak kaynak tahsisi yapılmasını öngörmektedir (Erüz, 2006: 221).

Performans esaslı bütçeleme sisteminin hazırlanan belgeler açısından genellikle üç tür uygulaması mevcuttur. Birincisi stratejik plana dayalı modeldir. Bu modelde orta ve uzun vadeli stratejik planlama süreciyle bütçeleme başlamakta ve stratejik planla uyumlu olarak yıllık performans planı hazırlanmaktadır. Bu planlar bütçenin temel dayanağını oluşturmaktadır. Bütçe uygulaması sonucunda ise yıllık performans raporu hazırlanarak performansa dayalı bir hesap verme mekanizması oluşturulmaktadır. İkincisi performans sözleşmesine dayalı modeldir. Bu modelde performans bilgileri değişik aşamalar hazırlanan performans sözleşmeleri ile bütçe uygulamasında yer alır. Bu modelde bakan ile üst yönetici arasında kamu hizmeti sözleşmesi, üst yönetici ile birim yetkilileri arasında ise hizmet sunum sözleşmeleri yapılmaktadır. Bütçe dönemi sonunda hedeflenen ve gerçekleşen performans arasındaki ilişkiye göre başarı değerlendirmesi yapılmaktadır.

Üçüncüsü bütçe formatına dönüştürülmüş modeldir. Bu modelde bütçeden ayrı performans belgeleri yer almamaktadır. Bütçenin kendisi performans bilgileri ile birlikte ödenek bilgilerinin bir araya getirildiği bir belge haline getirilmiştir. Bu modelde performans raporlaması da yer almamaktadır (Erüz, 2006: 218-219).

Türkiye’de performans esaslı bütçeleme sistemi stratejik planlamaya dayalı model esas alınarak uygulanmaktadır. Mali saydamlık ve hesap verebilirliği sağlama amacı ile uygulanmaya başlayan bu modelde stratejik planlar ile bütçeleme sürecinde hazırlanan performans programları ve mali yılın ardından hazırlanan faaliyet raporları sistemin temel araçlarını oluşturmaktadır.

3.7.2. Stratejik Plan

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun 3/n maddesinde stratejik plan, “kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plan” olarak tanımlanmaktadır. Kanunun 9. maddesinde kamu idarelerinin; kalkınma planları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikalar, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesinin yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlamaları gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bunun yanı sıra kamu idarelerinin, kamu hizmetlerinin istenilen düzeyde ve kalitede sunulabilmesi için bütçeleri ile program ve proje bazında kaynak tahsislerini; stratejik planlarına, yıllık amaç ve hedefleri ile performans göstergelerine dayandırmak zorunda oldukları belirtilmektedir.

03.07.2005 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe göre 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 41. maddesinde belediye başkanının, mahalli idareler genel seçimlerinde itibaren altı ay içinde kalkınma planı ve programı ile varsa bölge planına uygun bir biçimde stratejik planı hazırlayıp meclise sunması gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu plan, belediye meclisinin onayının ardından yürürlüğe girmektedir. Kanun aynı zamanda belediye stratejik planının üniversiteler, meslek odaları ile sivil toplum

kuruluşlarının görüşleri alınarak katılımcı bir yaklaşımla hazırlanması öngörmektedir. Ayrıca Belediye Kanunu'nun ilgili maddesi tüm belediyelere stratejik plan hazırlama zorunluluğu getirmemektedir. Belediyelerin stratejik plan hazırlama zorunluluğu nüfus kriterine bağlanmış olup nüfusu 50.000'in altında olan belediyeler için stratejik plan hazırlamak isteğe bağlı hale getirilmiştir.

Stratejik planlama, belediyelerin stratejik amaç ve hedeflerini ortaya koyan ve bunlara ulaşmayı mümkün kılacak yöntemleri belirleyen bir süreçtir. Bu çerçeveden stratejik plan, geleceğe yönelik bir bakış açısı taşımaktadır. Stratejik planların fonksiyonel hale gelebilmesi, stratejik planlarda yer alan amaç ve hedeflerden belirli bir maliyet gerektirenlerin bütçelerde yerini bulmasına bağlıdır. Belediye bütçelerinin stratejik planların üzerine oturtulması, belediyenin öncelikleri ile kaynak tahsisi ilişkisinin kurulması anlamına gelmektedir. Belediyelerce hazırlanan stratejik planlar, kamu kaynaklarının stratejik önceliklere göre dağıtılması konusunda yönlendirici belgeler haline gelmektedir (Mutluer vd., 2011: 121-122).

3.7.3. Performans Programı

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 9. maddesinde “kamu idarelerinin, yürütecekleri faaliyet ve projeleri ile bunların kaynak ihtiyacını, performans hedef ve göstergelerini içeren performans programı” hazırlayacakları belirtilmektedir. Belediye Kanunu'nun 41. maddesi de performans programına ilişkin hükümler içermektedir. Söz konusu maddede belediyenin ilgili yıla ait performans programının belediye başkanı tarafından mali yıl başından önce hazırlanarak belediye meclisine sunulacağını ifade edilmektedir.

Belediye bütçesinin ve faaliyet raporunun hazırlanmasına esas teşkil eden performans programı, bir mali yılda yürütülecek faaliyetleri belirlediğinden ayrıntılı bir ön çalışma ve değerlendirme gerektirmektedir. Hedef ve göstergelerin doğru ve tam olarak oluşturulması, mali yıl sonunda hazırlanacak faaliyet raporu ile performans değerlendirmesine temel oluşturduğundan önemli bir aşamadır. Bu aşamada gösterilecek dikkat ve özen, performans esaslı bütçeleme sisteminin sağlıklı işleyişini ve kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanımını sağlayacaktır. Bu nedenle, faaliyet sonuçları üzerine yapılacak performans değerlendirmesi kadar program hazırlığında

yapılacak ön değerlendirmeler de büyük önemi taşımaktadır (T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2004: 16).

3.7.4. Faaliyet Raporu

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun 41. maddesinde “üst yöneticiler ve bütçeyle ödenek tahsis edilen harcama yetkililerince, hesap verme sorumluluğu çerçevesinde, her yıl faaliyet raporu hazırlanır” hükmüne yer verilmektedir. Aynı kanun maddesinde üst yöneticinin, harcama yetkilileri tarafından hazırlanan birim faaliyet raporlarını esas alarak idarenin faaliyet sonuçlarını gösteren idare faaliyet raporunu düzenleyerek bu raporu kamuoyuna açıklaması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri ve sosyal güvenlik kurumlarının idare faaliyet raporlarının birer örneğini Sayıştay’a ve Cumhurbaşkanlığı’na; mahalli idarelerce hazırlanan idare faaliyet raporlarının birer örneğinin ise Sayıştay’a ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na gönderileceği hüküm altına alınmıştır.

İdare faaliyet raporu, ilgili idareye ilişkin genel bilgilerle birlikte kullanılan kaynakları, bütçe hedef ve gerçekleşmeleri ile meydana gelen sapmaların nedenlerini, varlık ve yükümlölükleri ile yardım yapılan birlik, kurum ve kuruluşların faaliyetlerine ilişkin bilgileri de kapsayan mali bilgiler; stratejik plan ve performans programı uyarınca yürütölen faaliyetleri ve performans bilgilerini içerecek şekilde düzenlenmektedir. İdare faaliyet raporlarında yer alacak hususlar, raporların hazırlanması, ilgili idarelere verilmesi, kamuoyuna açıklanması ve bu işlemlere ilişkin süreler ile diğer usul ve esaslar, Sayıştay’ın görüşü alınarak Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 56. maddesine göre belediye başkanı, “stratejik plan ve performans programına göre yürütölen faaliyetleri, belirlenmiş performans ölçütlerine göre hedef ve gerçekleşme durumu ile meydana gelen sapmaların nedenlerini ve belediye borçlarının durumunu açıklayan faaliyet raporunu” hazırlamakla yükümlüdür. Faaliyet raporunda bağlı kuruluş ve işletmeler ile belediye ortaklarına ilişkin söz konusu bilgi ve değerlendirmelere de yer verilmektedir. Nisan ayı toplantısında belediye başkanı tarafından meclise sunulan belediye faaliyet raporunun bir örneği Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na gönderilmekte ve kamuoyu ile paylaşılmaktadır.

Mali saydamlık ve hesap verme sorumluluğunun en önemli unsurlarından biri faaliyet raporudur. Performans esaslı bütçeleme sisteminin temel taşlarından biri olarak kabul edilen faaliyet raporları, bir yıllık bütçe uygulamasının sonucunda üst yöneticiler ve kendilerine bütçe ile ödenek tahsis edilen harcama yetkililerince hazırlanmaktadır (T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, 2004: 35).

3.7.5. Analitik Bütçe Sınıflandırması

1990'lı yılların başlarında program bütçe uygulamasında sınıflandırma sistematığının kaybedilmiş olması ve yeterli bir kurumsal ve fonksiyonel sınıflandırma yapılamamış olması nedeniyle analize uygun bir ortam oluşturulamamıştır. Mevcut kodlamanın uluslararası karşılaştırmalara imkan vermemesi yeni bir bütçe sınıflandırması arayışına neden olmuştur. Bunun üzerine 1995 yılında kamunun yeniden yapılandırılması amacıyla Kamu Mali Yönetim Projesi kapsamında Maliye Bakanlığı tarafından yeni bir bütçe sınıflandırması üzerine çalışma başlatılmış ve 1998 yılında Devlet Mali İstatistikleri esasına dayalı bir sınıflandırma modeli ortaya konulmuştur. Yeni bütçe sınıflandırma yapısı daha sonra gözden geçirilerek Avrupa Muhasebe Sistemi standardına uygun hale getirilmiş ve 2006 yılından itibaren de genel yönetim kapsamındaki tüm idarelerde tamamen uygulama geçilmiştir (Mutluer vd., 2011: 130).

Analitik bütçe sınıflandırması, devletin mali istatistiklerinin daha düzenli, güvenilir, tutarlı, analize ve ölçmeye elverişli bir biçimde tutulmasını amaçlayan ve IMF tarafından hazırlanan Devlet Mali İstatistikleri (Government Finance Statistics) esas alınarak 2004 yılından itibaren uygulanan bütçe kod yapısıdır (Tosun, 2006: 241). Analitik bütçe sınıflandırması kurumsal, fonksiyonel, ekonomik ve finansman tipi sınıflandırma olmak üzere dörtlü bir yapıdan oluşmaktadır. Bu sınıflandırma tahsis edilen kamu kaynaklarının kullanılacağı kamu hizmetinin alanları ve milli ekonomide yaratacağı etkiler hususunda ilgilileri bilgilendirme imkanı sağlamaktadır. Sistem aynı zamanda mali raporlamayı bütçe uygulama süreçlerinin önemli bir girdisi haline getirmektedir (Çetinkaya, 2019: 259).

Analitik bütçe sınıflandırmasının temel amacı, mali saydamlık ve hesap verebilirlik ilkeleri bakımından mali planlama ve raporlamanın geliştirilmesidir (Mutluer vd., 2011:

130). Bu sınıflandırma bütçe hazırlığını, uygulamasını ve uygulama sonuçlarını daha ayrıntılı ve sistematik olarak planlama, izleme ve değerlendirme olanağı sağlamakta (Cura, 2006: 266) ve böylece bütçelerin daha şeffaf ve hesap verebilirliğe uygun belgeler haline gelmesi beklenmektedir (Çetinkaya, 2019: 259).

3.7.6. Tahakkuk Esaslı Muhasebe Sistemi

Birçok ülkede uzun yıllar uygulama alanı bulan nakit esaslı muhasebe sisteminin özellikle borçlanma politikası ve nakit ihtiyacının belirlenmesi, nakit yönetimi yoluyla kamusal faaliyetlerin finans ve kredi piyasaları ile toplam talep üzerindeki etkisini ölçmek açısından oldukça fonksiyonel olduğu kabul görmektedir. Ancak zamanla kamu kaynaklarının kontrolü ve kamusal hizmet maliyetlerinin tespitine ilişkin ortaya çıkan ihtiyaçlar ile devletin nakit dışı işlemlerinin de bilinmesi gerektiği düşünülmüş ve böylece tahakkuk esaslı muhasebe sisteminin uygulanması ortaya çıkmıştır (Mutluer vd., 2011: 216).

Türkiye’de devlet muhasebe sisteminin gelişimi nakit esasından başlayarak tahakkuk esasına doğru uzanan bir süreç izlemiştir. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde tahakkuk esaslı devlet muhasebesine geçişin yasal zemini oluşturulmuştur (Dağ, 2019: 32-33). Diğer kamu idarelerinde olduğu gibi belediyelerde de bütçe hesapları dışında tüm işlemler tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmekte ve raporlanmaktadır.

Nakit esaslı muhasebe sisteminde bir mali yıl içinde nakit akımlarından doğan işlemleri kaydedilmektedir. Bu sistemde mali işlemlerin ve olayların nakit alındığında ya da ödendiğinde muhasebeleştirilmesi söz konusudur. Nakit esaslı muhasebe sistemi, işlemlerden sağlanan hizmet ve faydaların ne zaman ortaya çıktığı ile ilgilenmemektedir. Kısacası bu muhasebe sisteminde mali raporlar asıl olarak bütçe gelirlerini ve giderlerini, nakit girişlerini, nakit çıkışlarını, açılış ve kapanış nakit varlıklarını kaydeder ve raporlar. Nakit esaslı muhasebe sistemi devletin sahip olduğu maddi duran varlıkları, tahakkuk etmiş gelir ve giderleri, aktifleştirilmesi gereken varlıklara yapılan harcamaları, devlet borçları ile diğer yükümlülükleri, taahhüt ve garantiler ile varlık ve yükümlülüklere ilişkin fiyat ve miktar değişimlerini kaydetmez ve raporlamaz. Kayıt altına alınan ve raporlanan

mali işlemlerin kapsamının dar olması, varlık ve yükümlülüklerle ilişkin çok sınırlı veri sunması nedeniyle nakit esaslı muhasebe sisteminin mali saydamlık ve hesap verebilirliğe katkısı da oldukça sınırlı kalmıştır (Kerimoğlu, 2006: 101-102).

Tahakkuk esaslı muhasebe sisteminde işlemler ve olaylar, nakit akımlarının ne zaman olduğuna bakılmaksızın ortaya çıktıklarında kaydedilmektedir. Gelirler hesabı, nakit olarak tahsil edilip edilmediklerine bakılmaksızın mali yıl boyunca tahakkuk eden ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre gelir olarak kaydedilmesi gereken gelir işlemlerini yansıtmaktadır. Giderler hesabı da yine nakit olarak ödenip ödenmediklerine bakılmaksızın mali yıl boyunca tahakkuk eden giderlerin toplamını göstermektedir. Kısacası bu sistemde tahakkuk eden gelir ve giderler, nakit akımlarından bağımsız olarak doğdukları mali yılın hesaplarına ve raporlarına dahil edilmektedir (Kerimoğlu, 2006: 103).

Tahakkuk esaslı muhasebe sisteminde hazırlanan rapor ve tablolar devlete ait bir yönetim biriminin bütün varlık ve yükümlülüklerini, gelir ve giderlerini, henüz bir varlık ya da yükümlülüğe dönüşmemiş olsa da verilen hazine garantileri ve kefaletler dolayısıyla ileride doğabilecek muhtemel yükümlülükleri de kaydedip raporladıklarından mali saydamlık ve hesap verebilirlik için sağlam bir altyapı oluşturmaktadır. Bu sistem hem yönetim biriminin mali işlemlerinin sonuçlarını kamuoyu ile paylaşırken hem de mali hesap verme sorumluluğunun önemli araçlarından biri olan iç ve dış denetimin etkin bir biçimde yapılması açısından önem taşımaktadır (Kerimoğlu, 2006: 111).

3.7.7. Kent Konseyleri

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. maddesinde öngörülen kent konseyleri, "kent yaşamında, kent vizyonunda ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini yaşama geçirmeye" yönelik mekanizmalar olarak tasarlanmaktadır. Kanunun ilgili maddesinde kent konseylerinin başta kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, sendikalar, üniversiteler, siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere toplumun çeşitli kesimlerinin temsilcilerinin katılımıyla oluşturulacağı belirtilmektedir.

Belediye Kanunu'nun 76. maddesine dayanılarak hazırlanan Kent Konseyi Yönetmeliği'nde konseylerin çalışma usul ve esasları düzenlenmektedir. Kent Konseyleri Yönetmeliği'nin 4/b maddesinde kent konseyleri, “merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehrlik hukuku çerçevesinde bulunduğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılara ile yönetim mekanizmaları” şeklinde tanımlanmaktadır. Yönetmeliğin 6. Maddesinde kent konseylerinin görevlerine yer verilmiştir. Bu maddeye göre kent konseylerinden kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesi, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturulmasına ve aynı zamanda kent kaynaklarının verimli, etkili ve adil kullanımına katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca çocukların, gençlerin, kadınları ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırılmasında ve yerel karar alma mekanizmalarında kent konseylerinin aktif rol alması gerektiği belirtilmiştir.

Kent konseylerinin gündeme gelmesinde belediyelerin yetki ve kaynaklarını yerel halk ile paylaşması halinde katılımcılığın yanı sıra yerel hizmetlerin sunumunda verimliliğin ve şeffaflığın arttırılabileceği düşüncesi etkili olmuştur. Yerel halkın daha iyi koşullarda yaşayabilmesini sağlamaya yönelik amacın gerçekleştirilebilmesi, o bölgedeki toplumsal aktörlerin karar alma süreçlerine etkin bir biçimde katılmasına bağlanmaktadır. Kent konseyleri, toplum bireylerinin daha örgütlü bir biçimde hareket etmesini ve bilinçlenmesini, yerel halkın siyasi süreçlere daha aktif olarak katılımını, demokratik kurumların ve süreçlerin daha etkin ve sağlıklı bir şekilde işleyişini sağlayabilecek potansiyele sahiptir (Taşkın, 2015: 185-196).

Yerel halkın bir iş ya da hizmet yerine getirilirken katılım sağlaması yalnızca yerel seçimlerde oy kullanmakla sınırlı değildir. Ayrıca hizmetlerin tespit edilmesinde ve bütçeye konulmasında da etkili olması gerekmektedir. Aksi takdirde yerel halk, kendi önceliklerine göre belirlenen tercihler yerine yöneticilerin belirledikleri tercihlere tazi olması durumunda kalacaktır (Altuğ ve Çetinkaya, 2010: 232). Bu bağlamda kent konseyleri, yerel halkın kent yönetimine geniş katılımını sağlayarak farklı görüş ve

fikirlerin konuşulup tartışıldığı bir demokrasi platformu sunmaktadır (Özdemir, 2011: 33). Sonuçta bu platform yerel halkın yaşadığı kente sahip çıkması, kent yönetiminde söz sahibi olması, yöneticilerden hesap sorması, yerel düzeyde iletişim ve etkileşimin sağlanması için önemli fırsatlar sunmaktadır (Çetinkaya ve Korlu, 2012: 101).

3.7.8. E-Belediyecilik

Birçok ülkede teknoloji, kamu sektöründeki dönüşümlerin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Genellikle yönetimle ilgili tüm sorunların çözümü artık teknoloji odaklıdır. Özellikle son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojisi alanındaki gelişmeler sayesinde yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi ve kamu hizmetlerinin internet üzerinden tedarik edilmesi mümkün hale gelmiştir (OECD, 2005: 1).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yönetim alanında kullanımı e-devlet uygulamaları ile gerçekleşmiştir. Web tabanlı teknolojilerin kamu hizmetlerinin sunumuna uyarlanması şeklinde tanımlanan e-devlet, bilginin yayılmasını ve hizmetlerin çevrimiçi (online) olarak sunulmasını sağlayan bir mekanizmadır. E-devlet, yönetim ile vatandaşlar arasında yeni bir sanal arayüz oluşturarak taraflar arasındaki geleneksel ilişkiyi değiştirme potansiyeline sahiptir (Pina vd., 2010: 350-351; Wong ve Welch, 2004: 275).

Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerin neden olduğu dönüşüm ihtiyacı, yalnızca merkezi yönetimde değil yerel yönetimler üzerinde de etkisini göstermiştir. Vatandaşların merkezi yönetimden talep ettiği verimlilik, etkinlik, şeffaflık, hesap verebilirlik gibi beklentilerini yerel yönetimlerden de talep etmektedir. Bu bağlamda e-devlet teknolojisinin yerele yansımalarının bir sonucu olarak e-belediye kavramı gündeme gelmiştir (Okursoy, 2015: 261-262).

E-belediyecilik, teknolojik altyapıyı kullanarak geleneksel belediyecilik anlayışının dışına çıkan çağdaş ve katılımcı bir anlayışa sahiptir. E-belediye, kente ilişkin verilerin teknoloji destekli çalışmalarla yönetilerek bu verilerden kent ve toplum yararına çeşitli bilgiler üretilmesi ve etkin bir şekilde vatandaşın hizmetine sunulmasıdır. E-belediye uygulaması ile zaman ve mekan sınırı olmaksızın hizmetlerin daha kaliteli ve mümkün olan en kısa sürede görülmesi amaçlanmaktadır (Okursoy, 2015: 262-263).

E-belediye uygulaması, mali saydamlığı arttırmaya yönelik çabaların aksamasına neden olan teknik engellerin üstesinden gelmeye yardımcı olabilecek bir güce sahiptir. Genel olarak kolay ve erişilebilir olması, çeşitli interaktif uygulamalar ve veri tabanı araçlarına bağlantı imkanı sağlaması, ekonomik bir biçimde bilgiyi yayması ve basit bir işlem gerektirmesi gibi nedenlerden dolayı mali saydamlığın arttırılabilmesi için oldukça ilgi çekici bir vasıta haline gelmiştir. Ayrıca e-devlet teknolojisini kullanımı, mali bilgilere erişim araçlarının zaman kısıtlamalarına karşı erişim esnekliği sağlamaktadır (Justice vd., 2006: 308-310).

3.7.9. Belediye İnternet Siteleri

Geleneksel iletişim ve etkileşim araçları kullanılırken yetki alanı büyüklüğüne bağlı olarak bilgilerin vatandaşla ulaştırılması ve vatandaşlardan gelen yanıtların toplanması oldukça zor ve maliyetliydi. Teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte bilgi talep eden vatandaşlar ile kamu idareleri arasındaki ilk temas noktası haline gelmiştir. İnternet kullanımının yaygınlaşması yalnızca idareye değil vatandaşlara da birtakım avantajlar getirmiştir. Artık vatandaşlar ile kamu yetkilileri arasında asenkron bir iletişim sağlanabilmekte ve böylece bazı vatandaşların zamanlama ve ulaşım sorunlarına da potansiyel olarak yanıt verilebilmektedir (Piotrowski ve Borry, 2009: 390; Melitski ve Smith, 2006: 308).

İnternet özellikle de resmi internet siteleri, bilgiye erişimi kolaylaştırarak vatandaş-idare ilişkisini önemli ölçüde değiştirmiştir. Web siteleri, sosyal medya araçları ve çevrim içi toplantılar gibi girişimler devletin şeffaflığının ve katılımcılığın arttırılmasında önemli rol oynamaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki gelişmeler, hükümetin politika ve uygulamalarının şeffaflığının yaygınlaşmasına ve toplumun bilgiye zamanında erişebilmesine katkıda bulunmaktadır (Cruz vd., 2015: 868).

İnternet siteleri yerel yönetimlerde meydana gelen gelişmelerle ilgili olarak yerel halkı bilgilendirmek için kullanılabilir. Vatandaşlar, kolay ve hızlı erişim sağlaması nedeniyle ikamet ettikleri yerdeki belediye ile ilgili bilgi ihtiyacını internet aracılığıyla karşılayabilmektedir. İnternet kullanımının yaygınlaşması bir diğer ifadeyle internet

kullanıcı sayısının her geçen gün artması, belediyeleri daha şeffaf olmaya teşvik etmektedir. Örneğin belediyelerden mali rapor ve tablolarını yalnızca basılı olarak değil internet sitesi aracılığıyla paylaşması da beklenmektedir (Jatmiko ve Kumara, 2015: 664; Piotrowski ve Borry, 2009: 390).

İnternet sitesi aracılığıyla mali raporların paylaşılmasında belediyelerin büyüklüğü etkili olabilmektedir. Uygun ve yeterli bir internet sitesinin oluşturulması ve bilgilerin güncel tutulabilmesi için gerekli olan nitelikli personele sahip olması nedeniyle büyük belediyelerin diğerlerine kıyasla birtakım avantajları bulunmaktadır. İnternet sitesinin geliştirilmesi belirli bir harcamaya neden olacağı için küçük belediyeler bu maliyete katlanmak istemeyecek ya da isteksiz davranacaklardır (Garcia ve Garcia, 2010: 684).

3.8. Türkiye’de Belediyelerin Mali Saydamlığını Engelleyen Faktörler

Türk kamu yönetiminin genel bir sorunu haline gelen şeffaflık eksikliği meselesi, yerel yönetimlerde özellikle de belediyelerde daha belirgin bir biçimde hissedilmekte ve çarpıcı bir görünüm ortaya koymaktadır. Bu görünüme yol açan ve bu bağlamda belediyelerin faaliyetlerine ilişkin mali bilgileri kamuoyu ile paylaşmasına engel teşkil eden faktörleri beş başlık altında ele almak mümkündür.

3.8.1. Geleneksel Yönetim Anlayışının Etkileri

Yöneten ile yönetilen ayrımını esas alan geleneksel yönetim anlayışı artık günümüzde geçerliliğini kaybederek yerini vatandaş ön plana çıkaran ve onu kamunun önemli bir paydaşı haline getiren yönetişim kavramına bırakmıştır. Kamusal kararların alınması ve uygulanması ile ilgili süreçlerde merkezi idarenin hakim ve belirleyici güç olmaktan çıkarılarak yerel aktörlerin sürece dahil edilmesi yönetişim anlayışının en belirgin özelliğidir. Böylece diyalog ortamının oluşturularak sivil toplum örgütlerinin karar alma süreçlerinde daha aktif roller üstlenmesi beklenmektedir. Bu noktada yönetişim, geleneksel yönetimden farklılaşmakta ve sivil toplum kuruluşlarını daha işlevsel hale getirerek toplumdaki çeşitli görüş ve çıkarları uyumlaştırma sürecine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bir diğer ifadeyle yönetişim anlayışı “yönetilen vatandaş” modeline son

vererek onun yerine birtakım sorumluluklar yüklenen “aktif vatandaş” rolüne vurgu yapmaktadır (DPT, 2007b, 5).

Türkiye’de kamu idarelerinin özellikle de belediyelerin halen geleneksel yönetim anlayışının etkisi altında olduğu ve bunların çağdaş yönetim anlayışının getirdiği mali saydamlık, hesap verme sorumluluğu ve katılımcılık gibi temel ilkelerden uzak bir biçimde faaliyet gösterdikleri kabul edilmektedir (DPT, 2000b: 98). Belediyelerin vatandaşlara karşı hesap verme sorumluluğunu yerine getirmek amacıyla önemli bilgileri üretmeleri ve bu bilgileri şeffaf bir biçimde kamuoyu ile paylaşması beklenmektedir. Ancak Türkiye’deki belediyeler üzerinde yapılan bazı araştırmalar bunun aksini ortaya koymaktadır. Demirbaş’ın faaliyet raporları aracılığıyla belediyelerin hesap verebilirliğini ve mali saydamlığını belirli kriterler çerçevesinde değerlendirdiği çalışması bunlardan biridir. Çalışma kapsamında faaliyet raporları incelenen 70 belediyenin bilgi açıklama düzeyi ortalama %61,9 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca belediyelerce hazırlanan faaliyet raporlarında şeffaflık açısından ciddi eksikliklerin olduğu ve raporlarda doğruluğu konusunda şüphe uyandıran birtakım bilgilere rastlanıldığı görülmüştür (Demirbaş, 2010: 308-309).

Geleneksel kamu yönetimi düşüncesi ve etkisi ne yazık ki ülkemizde değişime ve dışa kapalı yerel yönetim birimlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Nihayetinde belediyelerde mali saydamlığın sağlanması her ne kadar elzem bir mesele olsa da esasında ayrıntılı teknik çalışmaların yanı sıra kurumsal ve siyasi zihniyetin kökten değişmesini gerektiren bir süreçtir. Bu sürecin değişim gerekliliğine karşı çıkan ve direnç gösteren yönetici ve bürokratlar tarafından engellenmeye çalışıldığı görülmektedir (TESEV, 2004: 20).

3.8.2. Yerel Demokrasi ve Katılımcılığın Yeterince Benimsenmemesi

Demokrasi ile yerel yönetim birimleri arasındaki bağın esas dayanağı kendi kendini yönetme prensibidir. Bu prensip, katılmayı da beraberinde getirmekte ve bu nedenle demokrasinin işlerlik kazanması ve sürdürülmesi ancak yerel halkın katılımının artırılması ile mümkün olabilmektedir. Bu sebeple yerel halkın demokrasi bilincinin geliştirilmesi ve onların yönetime katılımlarının sağlanması bakımından yerel yönetimler önemli rol

oynamaktadır. Özellikle yerel meclisler, nispeten küçük yerleşim birimlerinde yaşayan vatandaşlarla yöneticilerin karşılıklı etkileşim içinde bulunmasını sağlayan en iyi araçlardan biri olarak görülmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014a: 81-82).

Katılımcılık, vatandaşların ve sivil toplum örgütlerinin politika oluşturma, uygulama ve denetleme sürecine dahil olmasını ifade etmektedir. Katılımcılık vatandaşların söz sahibi oldukları düzenlemelere daha ılımlı yaklaşımları ve böylece düzenlemelere uyumun artması, vatandaşların kamu kurumlarına ve onların yöneticilerine güven duymaları, yöneten ile yönetilenler arasında ortak bir dil oluşturulması, yolsuzlukların önlenmesi ve saydamlığın güçlenmesi gibi birtakım nedenlerden dolayı oldukça önemlidir (DPT, 2007b: 14-15).

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde yerel yönetimler, doğrudan katılıma imkan sağladıkları için demokrasinin işleyişi açısından en önemli unsur olarak kabul edilirler. Demokratik yerel yönetim yapılarının oluşturulamaması, yerel halkın yönetime ve süreçlere katılımını engelleyebileceği gibi yerel yönetim faaliyetleri hakkında yetersiz bilgiye sahip olmasına da yol açabilmektedir. Vatandaşların yerel yönetimlerin faaliyetleri hakkında yeterli, doğru ve güvenilir bilgiye sahip olması öncelikle katılıma ilişkin sorunların çözülmesi ile gerçekleşebilecektir.

Türkiye’de vatandaşların karar alma süreçlerine katılımına ilişkin sorunlar çeşitli belge ve platformlarda sıkça dile getirilmektedir. Bu belgelerden biri de kalkınma planlarının hazırlanmasına rehberlik eden özel ihtisas komisyonu raporlarıdır. Örneğin Dokuzuncu Kalkınma Planı hazırlık aşamasında yürütülen özel ihtisas komisyonu çalışmaları sonucu hazırlanan Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda söz konusu mesele ele alınmaktadır. Raporda katılımı ilgili olarak Türkiye’de kamusal politika oluşturma sürecinde vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının rolünün ve katkısının sınırlı olduğu, katılım gerçekleşse bile fazla etkili olamadığı ve çoğu zaman halkın talep ve beklentilerinin aksine düzenlemeler yapıldığı ifade edilmektedir (DPT, 2007b: 18-19). Keza benzer şekilde Onuncu Kalkınma Planı hazırlık çalışmaları kapsamında hazırlanan Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda yer alan ifadeler ise dikkat çekmektedir:

“Yerel demokrasinin geliştirilmesinde en önemli ölçüt, yerel halkın yerel nitelikteki kararların biçimlenmesine yaptığı katkının derecesidir. Bu katkı ne kadar fazla ise, yerel demokrasinin de o oranda geliştiğini söylemek mümkündür. Yerel yönetim organlarının yapmış oldukları toplantıların halka açık olması, kent konseyi kurulması, belediye hizmetlerine gönüllü katılım, meslek kuruluşları, vakıf ve derneklerle ortak projeler gerçekleştirilmesi gibi hususlar yerel halkın katılımını artırıcı niteliktedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda da bu hususlara yer verildiği halde katılım mekanizmaları etkili bir şekilde uygulanamamaktadır.”

Raporda yer alan ifadelere bakıldığında yasama organının 5393 sayılı Kanun ile birlikte yerel demokrasi ve katılımı arttırmak üzere çeşitli mekanizmalar oluşturma niyetinde olmasına rağmen uygulamada belirtilen mekanizmaların etkin bir biçimde çalıştırılmadığı tespit edilmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014a: 82).

Yerel demokrasinin işleyişini sekteye uğratan bir diğer konu, belediyelerin örgütlenmesinde güçlü başkan-güçsüz meclis yapısının hakim olmasıdır. Bu yapı yerel seçmenlerin temsiline sorun yaratmakta ve örgütün demokratik işleyişini engellemektedir. Böylece belediye yapılanması yerelde merkeziyetçi hale gelerek yalnızca “başkana dayalı bir belediye” imajı ortaya çıkmaktadır. Bu imajın belediyelerin yerine getirmek durumunda olduğu hizmetlerin verimlilik, etkinlik ve demokratiklik boyutlarıyla zaafa uğramasına yol açtığı açıkça görülmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014a: 71).

3.8.3. Vatandaşların Hesap Sorma Bilincinin Gelişmemesi

Türkiye’de vatandaşların mali saydamlık talep etme ve hesap sorma güdüsünün pek gelişmediği ve hesap sormak isteyenlerin de azınlıkta olduğu sıkça dile getirilmektedir (TESEV, 2004: 18). Özellikle 2004 yılında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle şeffaflık konusunda bazı gelişmeler yaşanmasına karşın bu dönemde kamuoyu, medya ve sivil toplum örgütlerinde şeffaflığın artması yönünde ciddi bir hareketlenme oluşmadığı görülmektedir (Döner, 2010: 21).

Vatandaşların şeffaflık talebinin en önemli koşulu, ödenen vergilerin nereye harcandığını sorgulamaya başlamasıdır. Gelişmiş ülkelerde vergi mükellefi olma öncelikle bir bilinç meselesi olarak algılanmakta iken Türkiye’de maalesef ödenen vergilerin nereye harcandığını sorgulama ve bu anlamda gerek merkezi idareden gerekse yerel

yönetimlerden saydamlık talep etme ve hesap sorma bilincinin geliştiğini söylemek mümkün değildir (TESEV, 2004: 17).

Belediyelerde mali şeffaflığın sağlanabilmesi için öncelikle buna elverişli bir yasal zemin gereklidir. Ancak bu tek başına hiçbir zaman yeterli olmaz. Şeffaflığın aynı zamanda kültürel boyutu da bulunmakta olup belediyelerin ve vatandaşların bu konuda belli bir bilinçlenmeye sahip olması gerekmektedir. Kamu kaynaklarını kullanan belediyelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel basının belirli bir düzeyde şeffaflık kültürüne ve bilincine ulaşması şeffaflığın benimsenmesi ve yerleşmesi açısından önemli bir faktördür. Şeffaflık yalnızca yasalar ve kurallar bu şekilde emrettiği için değil, aynı zamanda bunun gerekliliğine inanan ve bu bilince sahip bireylerin toplumda var olmasıyla mümkündür. Belediyelerin neler yaptığını takip eden, yasal haklarının farkında olan, araştıran ve en önemlisi hesap soran bireylerden oluşan bir toplumda şeffaflığın sağlanması daha kolay hale gelecektir (Döner, 2010: 21).

3.8.4. Belediye Harcamalarının Önemli Kısımının Genel Bütçeden Finanse Edilmesi

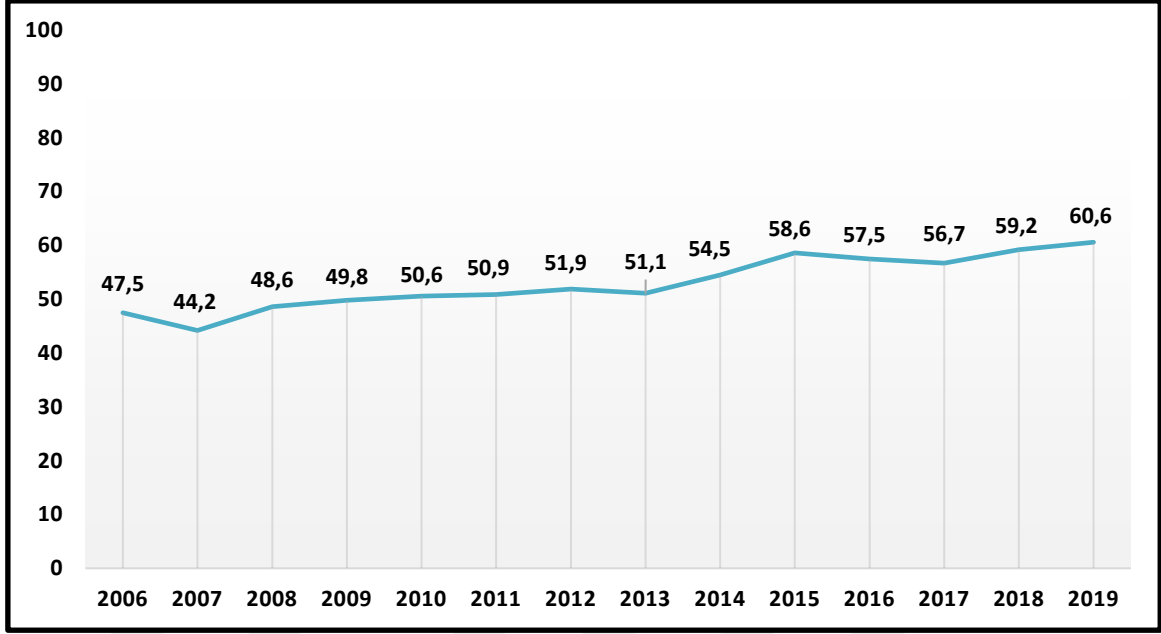
Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paylar belediyelerin en önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır. Türkiye’de genel bütçe vergi gelirlerinden belediyelere ne kadar pay ayrılacağı ve paylaşım usulleri 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun ile düzenlenmiştir. Son olarak 6360 sayılı Kanun ile bu Kanun’da değişiklik yapılmış ve 6360 sayılı Kanun’un ilgili hükümleri 30 Mart 2014 yerel seçimlerinden sonra yürürlüğe girmiştir (Marmara Belediyeler Birliği, 2015: 23).

5779 sayılı Kanunun 2. maddesine göre belediyelere genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamı üzerinden ayrılan pay verileceği ve bu payların hesaplanmasında genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamından, vergi iadeleri düşüldükten sonra kalan net tutarın esas alınacağı belirtilmektedir. Genel bütçe vergi gelirlerinden belediyelere ayrılan payların dağıtımına esas belediye nüfusları ise her yılın ocak ayından geçerli olmak üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Türkiye İstatistik Kurumundan alınmak suretiyle İller Bankası ve Hazine ve Maliye Bakanlığı’na bildirilmektedir.

5779 sayılı Kanun hükümleri uyarınca; büyükşehir belediye sınırları içinde yapılan genel bütçe vergi tahsilatı toplamının %6'sı ile genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamının %4,5'i olarak büyükşehir ilçe belediyelerine ayrılan paydan %30'u büyükşehir belediye payı olarak ayrılmaktadır. Büyükşehir sınırları içerisindeki genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamından ayrılan %6'lık payın %60'ı doğrudan ilgili büyükşehir belediyesine aktarılır, kalan %40'lık kısmı ise ortak bir havuzda toplanarak bunun %70'i nüfus, %30'u yüzölçümü esasına göre dağıtılır. Genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamının %4,5'i olarak ayrılan büyükşehir ilçe belediye payının %30'u büyükşehir belediyesine, geri kalan payın (%90'ı nüfus, %10'u yüz ölçümü olmak üzere esası dikkate alınarak) 2560 sayılı Kanun'un 13. maddesi gereğince %10'u büyükşehir belediyesi bağlı su ve kanalizasyon idaresine, %60'ı ise büyükşehir ilçe belediyelerinin payı olarak dağıtılır.

5779 sayılı Kanun'a göre; genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamının %1,5'i büyükşehir dışındaki belediyelere ayrılır. Bu %1,5'lik belediye payının; %80'lik kısmı belediyelerin nüfusuna, %20'lik kısmı ise belediyelerin Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından tespit edilen en son "gelişmişlik endeksi" verileri esas alınarak, en az gelişmiş ilçeden en çok gelişmiş olana doğru, eşit sayıda oluşturulan beş gruptan dahil oldukları grubun aldığı paydan nüfuslarına göre dağıtılır. Belde belediyeleri bağlı bulundukları ilçenin gelişmişlik endeksindeki grubunda değerlendirilir.

Şekil 3'te 2006 yılından itibaren belediyelere genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan payların toplam gelirler içindeki payı gösterilmektedir.

Şekil 3. Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan payların toplam gelirlere oranı (%)

Kaynak: Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporları esas alınarak düzenlenmiştir.

Şekil 3'e göre genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan payların toplam gelirlere oranı 2006 yılında %47,5 iken, bu oran 2019 yılında %60,6 olarak gerçekleşmiştir. Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan payların toplam gelirlere oranı incelenen yıllarda ortalama %52,9 olup genel olarak bir artış eğilimi olduğu görülmektedir.

Türkiye'de nüfus artışından kaynaklanan kentsel hizmet talebindeki artışa rağmen belediye gelirleri içinde öz gelirlerin payı arttırılamamış ve yeterli kaynak yaratılamamıştır. Türkiye'de belediyelere ayrılan öz gelir kaynaklarının yetersiz ve verimsiz kaynaklardan oluşması ve öz gelirlerin belediyeler için birincil kaynak niteliğinde olmaması nedeniyle belediye harcamaları büyük ölçüde genel bütçeden ayrılan paylarla finanse edilmiştir (DPT, 1995: 125).

Genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan payların toplam gelirler içindeki payının artması, belediyeleri mali açıdan merkezi yönetime bağımlı hale getirmekte ve dolayısıyla belediyelerin mali özerkliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Belediyelerin öz gelir kaynakları açısından güçlendirilmesinin, kaynakların daha etkin ve verimli kullanılması, belediyelerin kaynak geliştirme kapasitesinin ve vatandaşlara karşı hesap verme bilincinin

artırılması ve şeffaflığın sağlanması açısından olumlu katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir (Arıkboğa, 2019: 22; İpek, 2017a: 148).

Belediyelerin vergi ve vergi dışı gelirlerinin önemli bir kısmının yerel halktan doğrudan tahsil edilmemesi, belediye hizmetlerine karşı duyarlılığı azaltmakta ve demokratik denetim mekanizmalarının yerel düzeyde gelişimini sınırlamaktadır (DPT, 1995: 125). Bu bağlamda yerel kaynaklardan elde edilen vergi gelirlerinin yüksek olması, yerel hizmetlerin finansmanını kolaylaştırmakta ve aynı zamanda belediyelerde hesap verme sorumluluğunun ve mali saydamlığın gelişmesine katkı sağlayabilecektir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014b, 33).

3.8.5. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinden Yeterince Faydalanamama

Belediye yönetimi ile vatandaşlar arasındaki ilişkileri güçlendirmek ve yerel halkın katılımını arttırmak için bilgi ve iletişim teknolojilerine büyük önem verilmektedir. Belediyenin faaliyetlerine ilişkin daha kapsamlı bilgi sunabilmek için web siteleri, portallar, arama motorları, saydam site yapıları ve bağlantıları vb. teknolojilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür teknolojilere daha fazla ağırlık verildiğinde karar alma süreçlerinin daha saydam ve etkin hale gelmesi mümkündür (Eriçok, 2010: 223).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde son zamanlarda yaşanan gelişmeler ve internetin yaygın kullanımı kamu hizmetlerinin görülmesinde saydamlığı ve katılımcılığı artırmaktadır. Türkiye’de günümüzde artık pek çok belediye internet sitesine sahip olmakla birlikte bunların sorunsuz bir biçimde işlediği söylenemez. Belediyelerin internet sitelerine girmekte yaşanan güçlükler, tüm vatandaşların internete ulaşma imkanının olmaması ve toplumda bilgisayar okuryazarlığının düşük olmasının bu alandaki gelişmeleri sınırlandırdığı görülmektedir (DPT, 2007b: 20).

Türkiye’de belediyelerin internet sayfaları ziyaret edildiğinde özellikle bazı belediyelerin mali durumlarına ve faaliyetlerine ilişkin kapsamlı raporlar hazırladıkları ancak bu raporlardaki verilerin sürekli ve düzenli aralıklarla güncellenmediği görülmektedir (Yılmaz vd., 2012: 312). Ayrıca bütçe uygulamalarına ilişkin teknik bilgileri vatandaşların kolayca anlayacağı bir biçimde sunan mekanizmalar yeterli değildir (Avcı,

2015: 102). Mali bilgilerin paylaşılması için yeterli bir web sitesinin oluşturulması, bilgilerin güncel tutulması ve tüm bunları yerine getirebilecek niteliklere sahip personelin istihdam edilmesi belirli bir maliyete neden olacağından bu durum özellikle küçük ölçekli belediyeler için bir dezavantaj oluşturmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Bu çalışmada Çanakkale örneklemini üzerinden vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumları araştırılmaktadır. Araştırmada vatandaşların belediyelerin mali saydamlık durumu hakkındaki görüşleri ve talep ettikleri mali saydamlık düzeyi ile bu talebi belirleyen faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmaya dahil edilecek verilerin elde edilmesinde anket yöntemi kullanılmış olup bu kapsamda Çanakkale’de ikamet eden 365 kişiye anket uygulanmıştır. Araştırmada daha sağlıklı sonuçlar elde edebilmek için önemli oranda eksik bilgi içeren bazı anketlerin analize dahil edilmemesinin daha uygun olacağı düşünülmüş ve geriye kalan 357 anket üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı

Literatürde belediyelerin mali saydamlık düzeyini ölçen ve mali saydamlığını etkileyen faktörleri araştıran pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalarda genellikle ya belirli bir ülkede/bölgede yer alan belediye grubunun çeşitli kriterler çerçevesinde değerlendirilerek mali saydamlık düzeyleri ölçülmüş ve saydamlık düzeylerine göre bir endeks oluşturulmuş ya da belediyelerin mali saydamlık düzeyini belirleyen faktörler (demografik, ekonomik, mali, politik, kurumsal vb.) tespit edilmiştir. Söz konusu araştırmaların büyük bir kısmı yabancı ülkelerde yapılmış olup Türkiye’de bu alandaki araştırmaların sayısı ise oldukça sınırlıdır. Ayrıca bunlar arasında anket, görüşme vb. veri toplama yöntemlerini kullanarak vatandaşların tutum, algı ve görüşlerini ortaya koymaya çalışan araştırma sayısı yok denecek kadar azdır. Bu nedenle araştırmanın alandaki önemli bir eksikliği giderebileceği düşünülmektedir.

Vergi, harç, katılma payı vb. ödemek suretiyle belediye hizmetlerini finanse eden vatandaşların belediyelerin mevcut mali saydamlık durumu hakkında ne düşündükleri, nasıl algıladıkları, belediyelerden şeffaflık talep edip etmedikleri ve bu talebin oluşmasında nelerin belirleyici olduğunun ortaya çıkarılması son derece önemlidir. Bu bakış açısıyla araştırma ile vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutum ve talebini belirleyen faktörlerin tespit edilebilmesi amaçlanmaktadır.

4.2. Araştırmanın Kapsamı

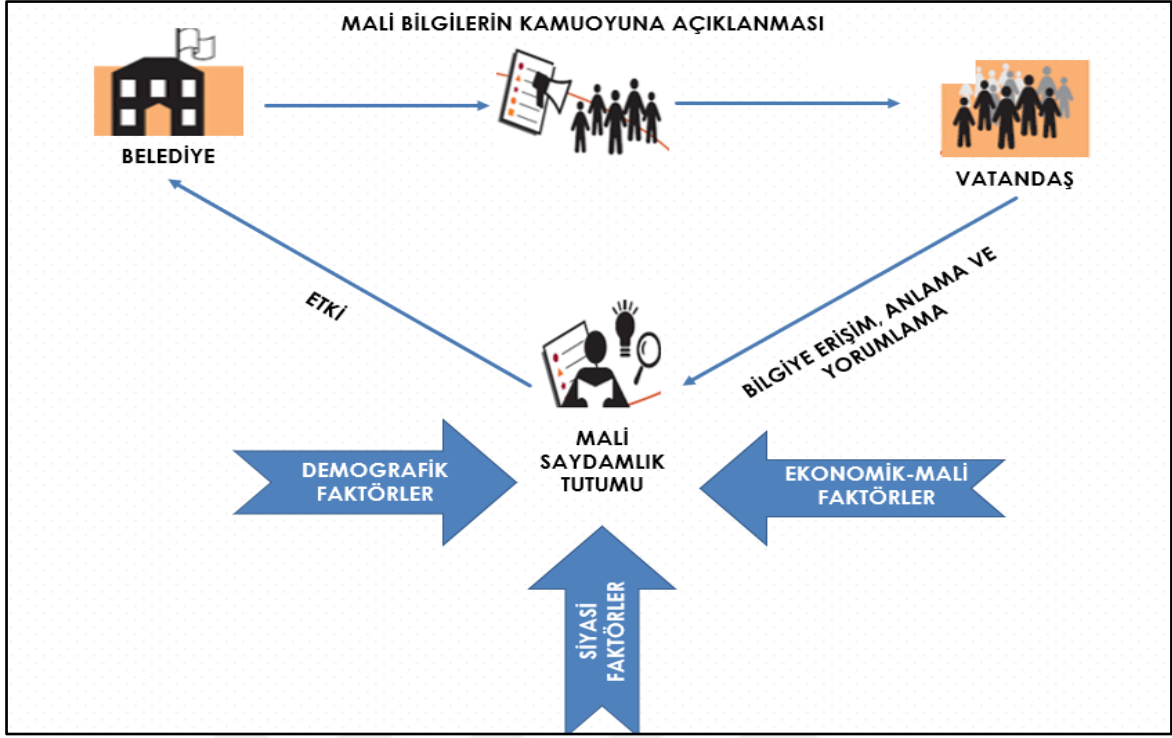
Araştırma kapsamında Türkiye'deki belediyelerin mali saydamlığına ilişkin vatandaşların tutumu ve mali saydamlık talebinin belirleyicileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Çanakkale Merkez'de yaşayan kişilere (18 yaş ve üzeri) bir anket uygulanmıştır. Ankete 365 kişi katılmış olmasına rağmen 8 ankette önemli hata ve eksiklikler tespit edildiğinden bunlar araştırmaya dahil edilmemiştir. Sonuç olarak daha sağlıklı bir analiz yapılabilmesi için araştırma geriye kalan 357 anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

4.3. Araştırmanın Kuramsal Modeli ve Hipotezleri

Tutum, öğrenmeyle kazanılan, bireylerin davranışlarına yön veren ve aynı zamanda karar verme sürecinde yanlılığa neden olan olgudur. Tutum, psikolojik bir sürecin herhangi bir değer yargısıyla damgalanmış bir nesne ya da durumla ilgili olarak bireyin olumlu mu yoksa olumsuz mu duygusal tepki göstereceğini belirleyen süreklilik arz eden bir hazır olma durumudur (Tavşancıl, 2018: 65-67).

Tutum, geçmişte yaşanan deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu bütün nesne ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkileme gücüne sahip duygusal ve zihinsel hazırlık durumu olarak ifade edilmektedir. Belirli bir yönde davranmaya hazırlık veya eğilim olarak da tanımlanan tutum, gözle görülemez ancak bireyin düşünce ve davranışlarına bakılarak onun bir nesne ya da olaya ilişkin tutumu hakkında fikir sahibi olunabilir (Tavşancıl, 2018: 65-67). Bu araştırmanın bağımlı değişkeni² “*mali saydamlık tutumu*”dur. Mali saydamlık tutumu, vatandaşların geçmişte yaşadıkları deneyimler ışığında belediyelerden bekledikleri mali saydamlık düzeyi ya da talebi olarak tanımlanabilir.

² Değişken, bir durumdan diğerine farklılık gösteren bir özellik olarak tanımlanmaktadır. Değişkenler çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Eğer değişkenler arasında bir neden-sonuç ilişkisi bulunuyorsa bu durumda bağımsız ve bağımlı değişkenler söz konusu olacaktır. Araştırmada bağımlı değişken üzerindeki etkisi test edilmek istenen değişkene bağımsız değişken denilir. Bağımlı değişken ise üzerine bağımsız değişkenlerin etkisinin olup olmadığı incelenen değişken türüdür. Bağımlı değişken, araştırmada bireyler ya da gruplar arasında farklılığı test edilen değişken olup araştırmacının esasen çözmeye odaklandığı problemidir. Kısacası bağımsız değişken olası neden, bağımlı değişken ise olası sonuçtur (Bkz. Büyüköztürk vd., 2020: 61).

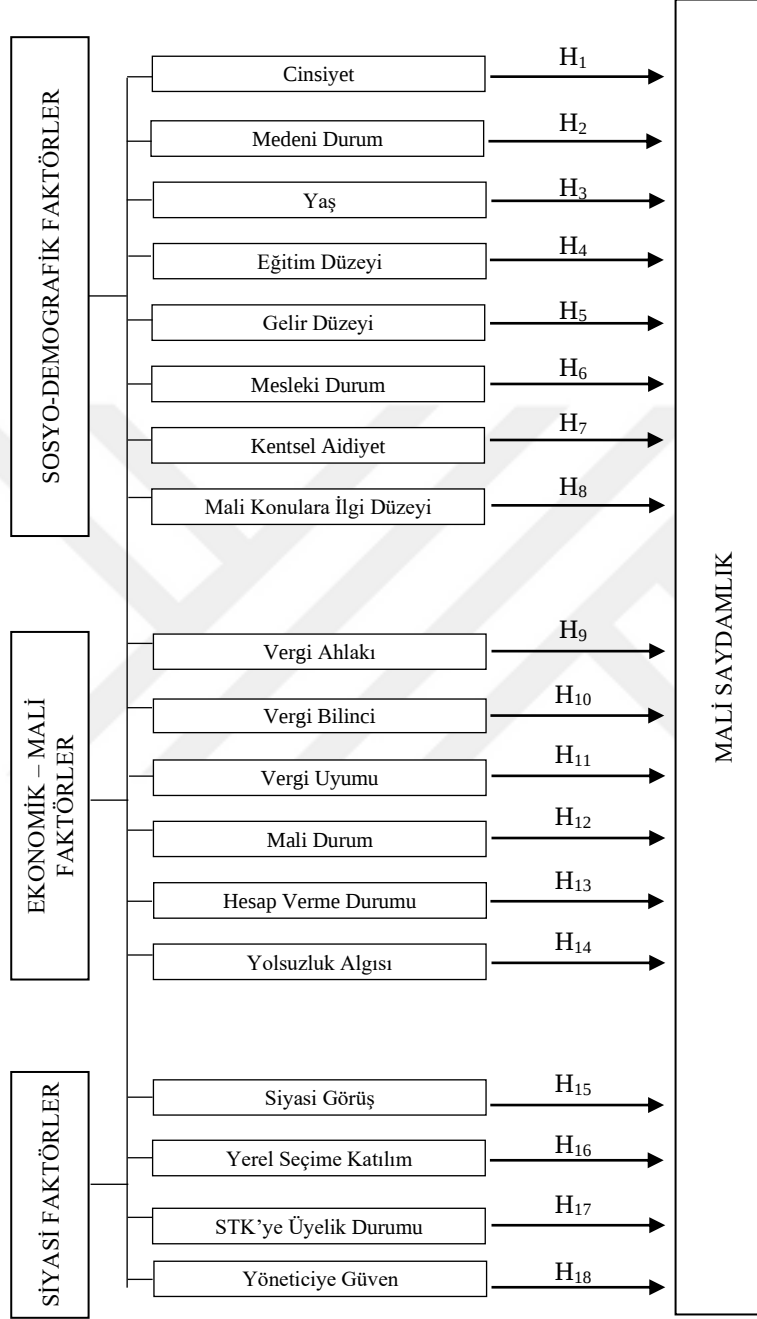

Şekil 4. Mali saydamlık tutumunun oluşumu ve tutumu etkileyen faktörler

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan mali saydamlık tutumu üzerindeki etkisi test edilmek istenen bağımsız değişkenler üç grup altında toplanmıştır:

- Sosyo-demografik değişkenler (cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, mesleki durum, kentsel aidiyet ve mali konulara ilgi düzeyi),
- Ekonomik-mali değişkenler (vergi ahlakı, vergi bilinci, vergi uyumu, mali durum, hesap verme durumu ve yolsuzluk algısı),
- Siyasal değişkenler (siyasi görüş, yerel seçimlere katılım, STK'ye üyelik durumu ve belediye yöneticilerine güven).

Vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumları üzerindeki etkisi hipotez oluşturularak test edilen bağımsız değişkenler Şekil 5'te gösterilmektedir.

Şekil 5. Vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarını belirleyen faktörlerin modellenmesi

Hipotez, bir araştırmanın muhtemel sonucuna ilişkin yapılan tahminlerin ifadesi olarak tanımlanmaktadır. Hipotezler, değişkenler arasındaki ilişkiyi tahmin etmeye ilişkin bilimsel bir önerme niteliğindedirler. Bu çalışmada değişkenler arasında bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla şu hipotezler kurulmuştur:

H₁: Kadınlar erkeklere göre daha fazla mali saydamlık talep etmektedir.

H₂: Medeni duruma göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir.

H₃: Yaş arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.

H₄: Eğitim düzeyi arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.

H₅: Gelir düzeyi arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.

H₆: Mesleki duruma göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir.

H₇: Kendisini içerisinde yaşadığı kentin bir parçası olarak görenlerin mali saydamlık talebi daha yüksektir.

H₈: Vatandaşların belediyelerle ilgili mali konulara ilgi düzeyi arttıkça mali saydamlık talepleri de artmaktadır.

H₉: Vergi ahlakı arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.

H₁₀: Vergi bilinci arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.

H₁₁: Yerel vergi uyumu arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.

H₁₂: Belediyelerin mali açıdan güçlü olduğu görüşüne katılanlar belediyelerin mali açıdan daha şeffaf olması gerektiğini savunmaktadır.

H₁₃: Belediyelerin yeterince hesap vermediğini düşünenlerin mali saydamlık talebi daha yüksektir.

H₁₄: Yolsuzluk algısı arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.

H₁₅: Siyasi görüşe göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir.

H₁₆: Yerel seçimlerde oy kullananların mali saydamlık talebi daha yüksektir.

H₁₇: Herhangi bir STK'ye üye olanlar daha fazla mali saydamlık talep etmektedir.

H₁₈: Belediye yöneticilerine yeterince güvenmeyenler daha fazla mali saydamlık talep etmektedir.

Araştırma kapsamına dahil edilen bağımsız değişkenlere bağlı olarak mali saydamlık tutumu üzerindeki etkisi test edilmek üzere toplam 18 hipotez kurulmuştur. Bunun yanı sıra bağımlı değişken üzerinde etkili olma ihtimali bulunan bazı değişkenlerin (örneğin siyasi rekabet, belediye başkanının profili, nüfus büyüklüğü gibi) çalışmanın kapsamı ve yöntemi gereği tüm belediyelerle ilişkilendirilememe ya da bu değişkenlerin anket yoluyla veri elde etmeye elverişli olmaması nedeniyle araştırmaya dahil edilemediğini de belirtmek gerekir.

4.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada verilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Anket, toplum bireylerinin yaşam koşullarını, davranışlarını, fikirlerini, inançlarını ya da tutumlarını betimlemeye yönelik bir dizi sorudan oluşan bir araştırma materyalidir. Anket yönteminin diğer veri toplama yöntemlerine (gözlem, görüşme gibi) göre bazı avantajları bulunmaktadır. Örneğin hızlı bir biçimde uygulanabilmesi ve maliyetinin nispeten düşük olması anket yöntemini daha cazip hale getirmektedir. Ancak bu yöntemin bazı sınırlılıkları olduğunu da belirtmek gerekir. Bunlardan biri de zaman sorunudur. Ankette yer alan soru sayısının artmasına bağlı olarak yanıtlama süresi de uzamaktadır. Süre uzadıkça doğal olarak katılımcıların yanıtlamaya ilişkin güdüsü azalmakta ve yorgunluk belirtileri ortaya çıkabilmektedir. Bu durum ise geçerli ve doğru veri elde edilmesini zorlaştırmaktadır (Büyüköztürk, 2005: 133).

Araştırmacının yapacağı araştırma için gerekli olan bilgi ile ilgili soruları içeren ve anket formu adı verilen bir form düzenleyerek bu formu veri elde etmek istediği kişi ya da kurumlara ulaştırması gerekmektedir. Bu form esasında soruların yer aldığı bir listedir. Anket formu genellikle katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik kişisel bilgi formu ve ölçek bölümünden oluşmaktadır (Güriş ve Astar, 2019: 22).

Anketlerde genel olarak açık ve kapalı uçlu soru türleri kullanılmaktadır. Açık uçlu sorular, ankete katılanların kendi fikir ve görüşlerini serbestçe ifade etmeleri istendiği durumlarda tercih edilmektedir. Bu tür sorulara katılımcılar kendi yanıtlarını verdikleri için ankete katılanlara yazma gibi bir yük getirmekte ve bu yüzden de anketin yanıtlanma oranı azalabilmektedir. Ayrıca açık uçlu sorulara verilen yanıtlar analize uygun hale getirilirken

bunların sınıflandırılması gerektiğinden ilave bir zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Kapalı uçlu sorular ise katılımcılardan belirlenmiş seçeneklerden bir ya da birkaçını tercih etmeleri veya seçenekleri önem derecesine göre sıralamalarının beklendiği soru türüdür. Bu tür sorulara verilen yanıtlar seçeneklerle sınırlandırıldığı için yanıtlamak daha kolaydır. Ayrıca elde edilen verilerin analize hazırlanması da açık uçlu sorulara göre daha kolaydır (Güriş ve Astar, 2019, 25).

Anket formlarının veri kaynaklarına ulaştırılması çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilir. Örneğin yüz yüze, telefon, internet ve e-posta aracılığıyla yapılması gibi. Bu araştırmada anketlerin vatandaşlara ulaştırılmasında yüz yüze görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Bu uygulama biçiminde araştırmacı ile katılımcıların karşılıklı etkileşimi söz konusudur. Yüz yüze görüşmenin diğer yöntemlere kıyasla en önemli avantajı araştırmacının uygulamaya ilişkin kontrolünü artırmasıdır. Ayrıca zaman ve maliyet bakımından da önemli tasarruflar sağladığı söylenebilir (Büyüköztürk, 2005: 143).

4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sınırlılıklar, araştırmacının kontrolünde olmamasına rağmen araştırmanın sonuçlarını doğrudan ya da dolaylı olarak olumsuz yönde etkileyebilen hususlardır (Büyüköztürk vd., 2020: 73). Bu araştırmanın sınırlılıklarından ilki evren ve örnekleme ilişkindir. Bu araştırmada vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumları ele alındığından katılımcıların ankette yer alan soruları yanıtlarken Türkiye’deki belediyelerin genelini göz önünde bulundurmaları istenmiştir. Dolayısıyla bu araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan 18 yaş ve üzeri vatandaşlar oluşturmaktadır. Ancak zaman ve maliyet açısından değerlendirildiğinde Türkiye genelinde bu tür geniş kapsamlı bir anket çalışmasının yapılabilmesi neredeyse imkansızdır. Bu nedenle Türkiye’de daha önceden buna benzer bir araştırma yapılmadığı için bu anket uygulamasının bir anlamda pilot çalışma niteliğine sahip olacağını söyleyebiliriz.

Araştırmanın uygulama aşamasında karşılaşılan bir diğer sınırlılık Covid-19 salgınına ilişkindir. Salgın tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye’yi de ciddi şekilde etkilemiştir. 2020 yılının Mart ayı itibarıyla ilk vakanın görülmesi ile birlikte ülke genelinde maske kullanımı ve sosyal mesafe kurallarına uyulması ile ilgili önemli tedbirler

alınmıştır. Alınan tedbirler ve anketin uygulama biçiminin yüz yüze olması nedeniyle bazı vatandaşlar anket sorularını yanıtlamaktan çekinmiş ya da reddetmiştir. Bu yüzden de anketler beklenenden daha uzun sürede tamamlanabilmiştir.

Son olarak bireylerin siyasi meselelere karşı hassasiyeti ve bunu özel yaşamlarına karşı bir müdahale olarak algılamaları da araştırma için önemli bir sınırlılık haline gelmiştir. Ankete katılması beklenen kitlelerin duyarlı olduğu meselelerde (siyasi görüş, inanç vb.) bilgi toplamanın epey zor olduğu bilinmektedir. Bu ankette de katılımcılara kendilerini siyasi açıdan nasıl tanımladıkları sorulmuş ancak bazı vatandaşlar siyasi görüşünü belirtmek istemedikleri için ankete katılmayı reddetmişlerdir. Mali saydamlık alanındaki çalışmalar incelendiğinde pek çok araştırmada siyasi görüş faktörünün mali saydamlık üzerindeki etkisinin kanıtlandığı görülmektedir. Bu nedenle de araştırma açısından önemli bir veri olabileceği düşünülerek siyasi görüş sorusu ankette çıkarılmamıştır.

4.6. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Türkiye’de belediyelerin mali saydamlığını konu edinen birtakım teorik ve ampirik çalışmalar bulunmakla birlikte doğrudan vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutum ve talebini ölçmeye yönelik bir ölçek bulunmamaktadır. Bu aşamada anket soruları gerek literatür taraması sonucu elde edilen bilgilerden³, gerekse maliye bilim insanlarının görüşlerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Anket formu 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerine (cinsiyet, medeni durum, yaş gibi) ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde katılımcılara belediye bütçesi, stratejik planı, faaliyet raporu, performans programı ve kesin hesap gibi temel belgeleri inceleme durumunu tespit etmeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Katılımcılardan “evet” ya da “hayır” olmak üzere iki seçenekten birini tercih etmeleri istenen bu bölümde ayrıca son yerel seçimde oy kullanma ve herhangi

³ Piotrowski, S.J., Van Ryzin, G.G., (2007), “Citizen Attitudes Toward Transparency in Local Government”; Alt, J.E.; Lassen, D.D.; Rose, S., (2006), “The Causes of Fiscal Transparency: Evidence from the U.S. States”; İpek, S.; Kaynar, İ., (2009), “Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları”; Korlu, R. K.; Çetinkaya, Ö.; Gerçek, A., “Yerel Vergi Bilincinin Faktör Analizi ile Değerlendirilmesi: Bursa Örneği”; Zeren, H. E.; Özmen, A., (2010), “Halkın Belediye Faaliyetlerine Katılma Duyarlılığı ve Hizmet Memnuniyeti: Karaman Belediyesi Örneği”.

bir sivil toplum kuruluşu üye olma durumları sorulmuştur. Üçüncü bölümde katılımcıların belediyelerin mali saydamlık tutumuna ilişkin sorular yer almaktadır. Bu bölümde 38 soru bulunmakta olup 5'li likert ölçeğine (1.Tamamen katılıyorum, 2.Katılıyorum, 3.Kararsızım, 4. Katılmıyorum ve 5. Kesinlikle katılmıyorum) göre tasarlanmıştır. Dördüncü bölümde katılımcıların şeffaf bir belediyeçilik için gerekli hususları (1 ile 10 puan arasında) önem derecesine puanlamaları istenmiştir. Son olarak beşinci bölümde ise katılımcılardan belediyelerden daha şeffaf olmasını bekledikleri alanları (ihale, borçlanma, bütçe açıkları, belediye şirketleri, meclis kararları) 1'den 5'e kadar sıralamaları istenmiştir.

Anket geliştirmede dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri olumsuz sorulardır. Eğer katılımcıların belli bir konudaki tutumunun ölçülmesi amaçlanıyorsa ankette olumlu ve olumsuz sorulara bir arada yer verilmesi önerilmektedir. Çünkü kişilerin her konuyu ölçeğin aynı ucunda işaretleme eğiliminde olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle likert tipi sorularda her iki soru türüne de yer verilmiştir. Böylece katılımcıların soruları bir bütün olarak algılamasının önüne geçilerek her bir soruyu bağımsız biçimde değerlendirmeleri beklenmiştir (Büyüköztürk vd., 2020: 143).

4.7. Verilerin Toplanması ve Analiz Yöntemleri

4.7.1. Evren ve Örneklem

Araştırma ile ilgili bütün verilerin bulunduğu topluluğa ana kütle ya da evren denilmektedir. Bir başka ifadeyle evren, örneklemin seçildiği ve elde edilen sonuçların genelleştirileceği grubu tanımlamaktadır. Örneklem ise belirli bir evreni temsil edebilecek kapasiteye sahip ve bu evrenden belirli kurallara göre alınmış, evrenin herhangi bir alt grubudur. Evrenin tümünden veri elde edilmesi maliyet, zaman, kontrol edememe gibi nedenlerden dolayı mümkün olamamaktadır. Bundan dolayı örneklem üzerinde çalışmanın araştırmacıya önemli yarar sağladığı söylenebilir (Karagöz, 2019: 280).

Araştırmada evrenin özelliklerini belirlemek ve tahmin etmek amacıyla onu temsil edecek uygun örnekleri seçmeye yönelik süreç örnekleme denilmektedir. Verilerin örnekleme yapılarak elde edilmesi, araştırmacının verileri daha kısa sürede toplayabilmesini sağlamakla birlikte daha az insan gücü ve maddi kaynak gerektirir.

Araştırmalarda birçok farklı örnekleme yöntemine başvurulmaktadır. Bu araştırmada uygun/kazara örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Uygun ya da kazara örnekleme yönteminde ihtiyaç duyulan büyüklükteki bir gruba ulaşana kadar en kolay ulaşılabilir yanıtlayıcılardan başlamak üzere örneklem oluşturulmaya çalışılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2020: 83-95). Kartopu örneklemede ise ilk olarak evrenin birimlerinden birine ulaşılmaktadır. Bu birim yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime ulaşılmakta ve böylece kartopunun büyümesi gibi örneklemin birim sayısı da büyümektedir (Karagöz, 2019: 314).

Tablo 6

Çanakkale İl Merkezi nüfus büyüklüğü ve dağılımı

	Kadın	Erkek	Toplam
Merkez	68.324	66.154	134.478
Belde ve Köy	24.625	25.081	49.706
Toplam	92.949	91.235	184.184
Kaynak: TÜİK, 2020 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, (https://biruni.tuik.gov.tr)			

Tablo 6’da Çanakkale il merkezinin nüfusu gösterilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2020 yılı verilenine göre Çanakkale il merkezinin nüfusu 184.184’tür.

Çeşitli güven aralıklarında evren ve örneklem büyüklükleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7

Evren büyüklüğü ve örneklem sayıları

	$\pm 0,03$ örnekleme hatası (d)			$\pm 0,05$ örnekleme hatası (d)			$\pm 0,10$ örnekleme hatası (d)		
Evren Büyüklüğü	p=0,5	p=0,8	p=0,3	p=0,5	p=0,8	p=0,3	p=0,5	p=0,8	p=0,3
	q=0,5	q=0,2	q=0,7	q=0,5	q=0,2	q=0,7	q=0,5	q=0,2	q=0,7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	416	406	473	278	198	244	88	58	75
2.500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5.000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10.000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25.000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50.000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100.000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1.000.000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100.000.000	1067	683	896	384	246	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2007). *SPSS Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

Tablo 7'ye göre 0,05 örnekleme hatası $p=0,03$, $q=0,7$ değerleri için $n=323$ olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda anketin güvenilirliğini artırmak amacıyla Çanakkale il merkezinde ikamet eden 357 kişiye anket uygulanmıştır.

4.7.2. Anketin Uygulanma Zamanı

Anket uygulamasının daha erken bir tarihte başlaması planlanmasına rağmen Covid-19 salgını nedeniyle gecikmiş ve anket verilerinin toplanmasına 2020 yılının Eylül ayında başlanabilmiş ve Aralık ayı itibarıyla tamamlanabilmiştir.

4.7.3. Veri Analiz Yöntemleri

Anketlerden elde edilen verilerin analiz edilmesinde ön test ve güvenilirlik testi, grup farklılık testi, açımlayıcı faktör analizi ve korelasyon analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Ön Test ve Güvenilirlik Analizleri

Ön test, anketin güvenilirliğinin elde edilen verilerle uygulandığı bir aşamadır. Bu aşama anketin taslak formundaki sorunların tespit edilmesine yardımcı olur. Araştırmanın hedef kitlesiyle benzer özelliklere sahip bir grup üzerinde yapılan ön test araştırmada geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edebilmesi açısından önemli bir aşamadır (Büyüköztürk vd., 2020: 139).

Güvenilirlik analizi bir ölçekte her bir sorunun aynı fikri ölçüp ölçmediği ve böylelikle ölçekteki maddelerin içsel tutarlılığının olup olmadığı hakkında bilgi vermektedir. Soru grupları için en yaygın olarak kullanılan içsel güvenilirlik katsayısı Cronbach alfa (α)'dır. Bu katsayı 0 ile 1 arasında değer almakta olup katsayının 0,70'in üzerinde olması, ölçeğin içsel tutarlılığa sahip olduğu bir başka ifadeyle ölçeğin güvenilir olduğu anlamına gelmektedir (Bayram, 2017: 193-194).

Anketin geçerliliğinin sağlanması için öncelikle pilot uygulama olarak 30 kişilik bir örneklem üzerinde anket uygulanmıştır. Pilot uygulama sonucu elde edilen anket sorularının güvenilirliğini analiz etmek için ankette yer alan 38 soruya ilişkin güvenilirlik istatistikleri hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 8).

Tablo 8

30 kişiye uygulanan anket verilerinin güvenilirlik analizi sonuçları

Gözlem Sayısı	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
N=30	0,843	38

Bu araştırmada ölçeğin güvenilirliği Cronbach alfa (α) katsayısı ile ölçülmüştür. Tablo 8'de görüldüğü gibi pilot uygulama sonucunda elde edilen anket verilerinin

Cronbach alfa (α) katsayısı 0,843'tür. Cronbach alfa (α) katsayısının 0,70'in üzerinde olması nedeniyle makul güvenilirliğin sağlandığı görülmektedir.

Pilot çalışmada elde edilen verilerin geçerli olması nedeniyle anket uygulamasına devam edilmiş ve anket sayısı 357 kişiye ulaşmıştır. Vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumunu belirlemek için oluşturulan anket formunda 5'li likert ölçeğinin kullanıldığı 38 sorudaki ifadelerin tutarlılığını ortaya koymak maksadıyla yapılan güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (Bkz. Tablo 9).

Tablo 9

Tüm anket verilerinin güvenilirlik analizi sonuçları

Gözlem Sayısı	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
N=357	0,809	38

Anket uygulaması tamamlandıktan sonra ölçeğin güvenilirliği ölçülerek ve ankette yer alan 38 sorunun içsel tutarlılığı incelenmiştir. Güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach alfa (α) katsayısı 0,809 olarak tespit edilmiştir. Bu katsayı, ölçeğin güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

357 anketten elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 22 programı kullanılarak sayısal verilere dönüştürülmüştür. Dönüştürülen sayısal veriler sonucunda güvenilirlik analizinin yanı sıra açıklayıcı faktör analizi, grup farklılık testi ve korelasyon analizi yapılmıştır.

Açıklayıcı Faktör Analizi

Faktör analizi, aynı niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel teknik olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, 2018: 133). Faktör analizi, bir faktörleştirme ya da ortak faktör adı verilen değişkenleri ortaya çıkarma olarak tanımlanmakta olup birbiriyle ilişkili olan değişkenlerin daha genel bir değişken ya da kavram altında bir araya getirilmesi esasına dayanmaktadır (Aksu vd., 2017: 1-13).

Faktör analizi, değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkileri inceleyerek değişkenlerin anlamlı bir biçimde sunulmasını sağlamaktadır. Değişken grupları arasındaki ilişkilerin altında yatan birlikteliğin ortak örüntülerinin hangi faktörler içinde tanımlanacağı ilişkileri basitçe ortaya koymaktadır. Bir başka ifadeyle faktör analizi, veri grubunda yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin altında yatan ortak özellikleri bulmaya çalışmaktadır (Bayram, 2017: 199).

Doğrulayıcı ve açımlayıcı olmak üzere iki tür faktör analizi yaklaşımı bulunmaktadır. Doğrulayıcı faktör analizinde değişkenler arasındaki ilişkiye ilişkin daha önce saptanan bir hipotezin ya da kuramın test edilmesi söz konusudur. Açımlayıcı faktör analizinde ise değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya ilişkin bir işlem yapılmaktadır (Büyüköztürk, 2018: 133).

Açımlayıcı ya da keşfedici faktör analizi, çok sayıdaki değişkeni, belirli sayıda gruplara ayırarak, her bir grubun içindeki değişkenler arasındaki ilişkiyi maksimum, gruplar arasındaki ilişkiyi ise minimum yaparak, grupları yeni değişkenlere dönüştüren bir analiz türüdür. Bu analiz türü çok sayıdaki değişken arasındaki ilişkilere dayanarak birbirinden bağımsız ve daha az sayıda ve aynı zamanda daha anlamlı olacak şekilde yeni değişkenler keşfedilmesini sağlamaktadır (Karagöz, 2019: 951).

Grup Farklılık Testi Analizi

Parametrik bir testle analiz yapılabilmesi için verilerin rassal ve bağımsız dağılması, normal dağılması, ana kütle varyanslarının homojen olması gibi şartların yanı sıra her testin kendine özgü ilave şartlarının da sağlanması gerekmektedir. Analizde kullanılacak veriler genellikle parametrik testlerin uygulanma şartlarını karşılayamadıkları için içerisinde katı varsayımların bulunmadığı nonparametrik ya da bir diğer ifadeyle parametrik olmayan testler kullanılmaktadır (Karagöz, 2019: 517).

Kuramsal model başlığında belirtildiği gibi vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumunu belirleyen sosyo-demografik ve siyasal faktörlerin analizinde parametrik olmayan testlerden Mann-Witney U ve Kruskal Wallis H grup farklılık testleri kullanılmıştır. Mann-Witney U testi, iki ilişkisiz örneklemden elde edilen

puanların birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktadır. Bu test iki ilişkisiz grubun ilgilenilen değişken bakımından evrende benzer dağılımlara sahip olup olmadığını test etmektedir. Kruskal-Wallis H testi, ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalamasının birbirlerinden anlamlı farklılık gösterip göstermediğini test etmekte olup bu analiz tek yönlü varyans analizine alternatif bir tekniktir (Büyüköztürk, 2018: 165-168).

Araştırma kapsamında sosyo-demografik faktörlerden cinsiyet, medeni durum, yerel seçime katılım ve STK'ya üyelik durumu faktörlerinin analizinde Mann-Witney U grup farklılık testi; eğitim düzeyi, gelir düzeyi, mesleki durum ve siyasi görüş faktörlerinin analizinde ise Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır.

Korelasyon Analizi

Korelasyon analizi, değişkenlerin bağımlı ya da bağımsız olmasına bakılmaksızın aralarındaki ilişkinin derecesini ve yönünü belirlemek amacıyla kullanılan bir analiz yöntemidir (Durmuş vd., 2018: 143).

Korelasyon analizinde ilişkinin yönü, bir diğer ifadeyle doğru ya da ters yönlü olduğu ve ilişkinin kuvveti korelasyon kat sayısı adı verilen bir katsayı ile tespit edilmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve kuvveti korelasyon katsayısı ile hesaplanırken yapılan tahminin geçerli olması için dağılımın normal dağılım olması gerekmektedir. Normal dağılım değilse değişkenler arasındaki ilişkinin ölçülmesi için parametrik olmayan Spearman korelasyon katsayısı kullanılmaktadır (Güriş ve Astar, 2019: 309-315).

Spearman korelasyon katsayı değerleri ve bu değerlere ilişkin ifadeler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (Bkz. Tablo 10).

Tablo 10

Spearman korelasyon katsayıları ve yorumları

Katsayı Değeri (r)	İlişki
0,00-0,25	Çok zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok Yüksek

Kaynak: Sungur, O. (2008). “Korelasyon Analizi”, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 116.

Spearman korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında yer alır. Katsayının değeri $r=0$ ise değişkenler arasında ilişki yoktur. Korelasyon katsayısının değeri +1’e yaklaşıyorsa değişkenler arasında doğru yönlü kuvvetli bir ilişki, -1’e yaklaşıyorsa değişkenler arasında ters yönlü kuvvetli bir ilişki mevcuttur. Benzer şekilde korelasyon katsayısının işareti (+) ise ve değeri sıfıra yaklaşıyorsa doğru yönlü ancak zayıf bir ilişki; işareti (-) ise yine sıfıra yaklaşıyor bu kez de ters yönlü ancak zayıf ilişki olduğu anlaşılmaktadır (Güriş ve Astar, 2019: 316).

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde öncelikle araştırmaya katılan vatandaşların cinsiyet, yaş, medeni durum vb. demografik özelliklerine ilişkin istatistiklere yer verilmiştir. Likert tipi 38 soru belirli kriterler çerçevesinde tasnif edilerek her bir soruya ait ortalama ve standart sapma değerleri gösterilmiştir.

Araştırmada ayrıca vatandaşların mali saydamlık tutumunun belirleyicilerine ilişkin açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ankette yer alan 12 soru faktör yükünün 0,40'ın altında olması ve binişiklik sorunu nedeniyle çıkarılmıştır. Geriye kalan 26 soru ise toplam sekiz faktör altında gruplanmıştır. Faktör analizi sonuçlarına göre sekiz faktör grubu kendisini oluşturan ifadeler dikkate alınarak isimlendirilmiştir.

Son olarak vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarının belirleyicisi olabileceği tahmin edilen değişkenlerle ilgili hipotezler oluşturularak test edilmiştir. Değişkenler sosyo-demografik, ekonomik-mali ve siyasi olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

5.1. Betimsel İstatistikler

Bu bölümde anket sonuçlarına ilişkin istatistiklere demografik (yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi vb.) ve soruların nitelikleri itibarıyla yer verilmektedir.

5.1.1. Anket Katılımcılarına İlişkin Demografik İstatistikler

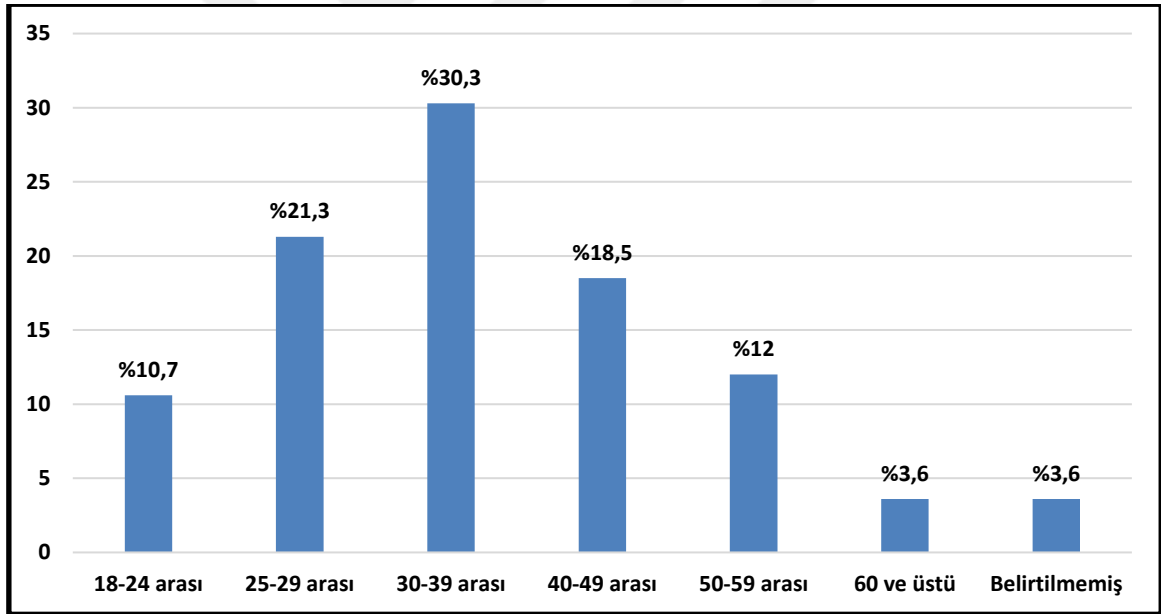
Anketin birinci bölümünde vatandaşların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, mesleki durum, aylık gelir düzeyi ve siyasi görüşleri ile ilgili bilgilere aşağıda sırasıyla yer verilmektedir.

Tablo 11

Ankete katılanların yaşa göre dağılımı

Yaş Aralığı	Sıklık (n)	Oran (%)
18-24 arası	38	10,7
25-29 arası	76	21,3
30-39 arası	108	30,3
40-49 arası	66	18,5
50-59 arası	43	12,0
60 ve üstü	13	3,6
Belirtilmemiş	13	3,6
Toplam	357	100,0

Tablo 11’de ankete katılanların belirli yaş aralıklarına göre dağılımı ve yüzdeleri yer almaktadır. Katılımcılar arasında en kalabalık yaş grubu 30 ile 39 yaş arası olanlardır ve katılımcıların 108’i bu grupta yer almaktadır.

Şekil 6. Katılımcıların yaşa göre dağılımı

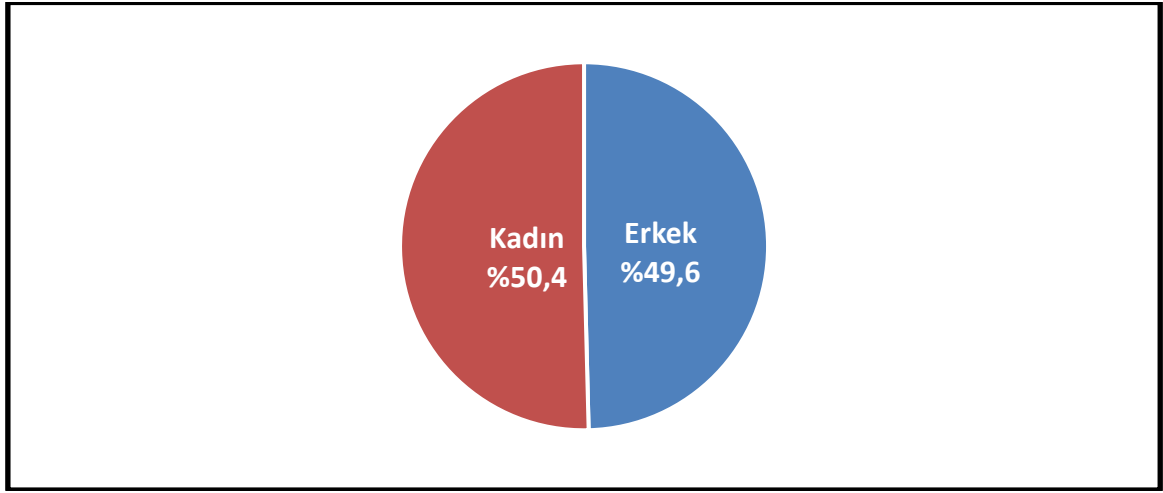
Şekil 6’da ankete katılan vatandaşların yaş aralıkları gösterilmektedir. Katılımcıların %10,7’si 18 ile 24 yaş arası, %21,3’ü 25 ile 29 yaş arası, %30,3’ü 30 ile 39 yaş arası, %18,5’i 40 ile 49 yaş arası ve %12’si 50 ile 59 yaş arası ve %3,6’sı 60 yaş ve üstü vatandaşlardan oluşmaktadır. Ankete katılanların yaş ortalaması 37 olup katılımcıların önemli bir kısmının 30 ile 39 yaş arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 12

Ankete katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	Sıklık (n)	Oran (%)
Erkek	177	49,6
Kadın	180	50,4
Toplam	357	100,0

Tablo 12’de ankete katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı gösterilmektedir. Tabloya göre katılımcıların 180’i kadın, 177’si ise erkektir.

Şekil 7. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı

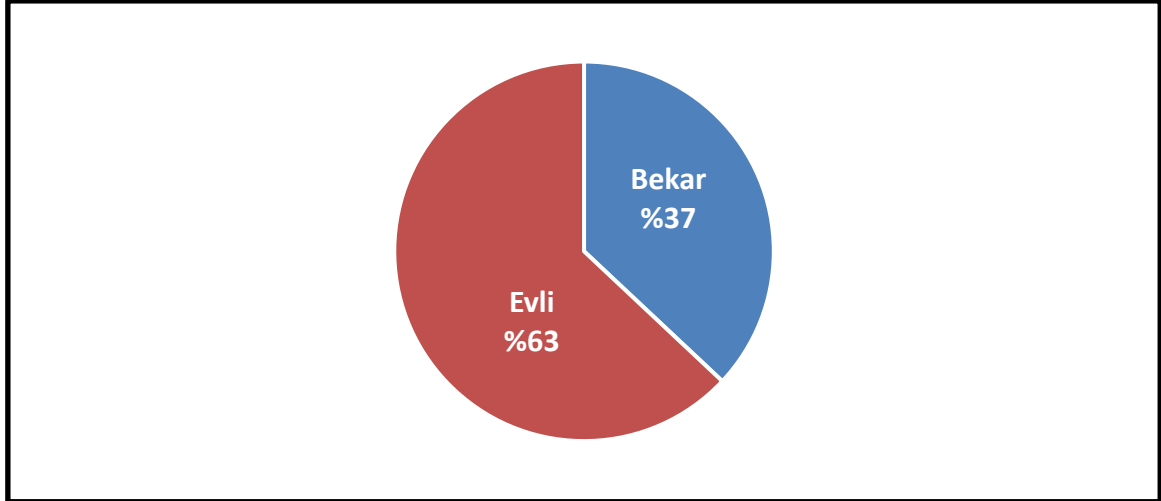
Ankete katılan vatandaşların %50,4’ü kadın, %49,6’sı ise erkektir. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında kadın ve erkek katılımcıların sayısal olarak birbirine yakın olduğu görülmektedir (Bkz. Şekil 7).

Tablo 13

Ankete katılanların medeni durumlarına göre dağılımı

Medeni Durum	Sıklık (n)	Oran (%)
Bekar	132	37,0
Evli	225	63,0
Toplam	357	100,0

Tablo 13’te ankete katılan vatandaşların medeni durumlarına göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcıların 132’si bekar, 225’i ise evlidir.

Şekil 8. Katılımcıların medeni duruma göre dağılımı

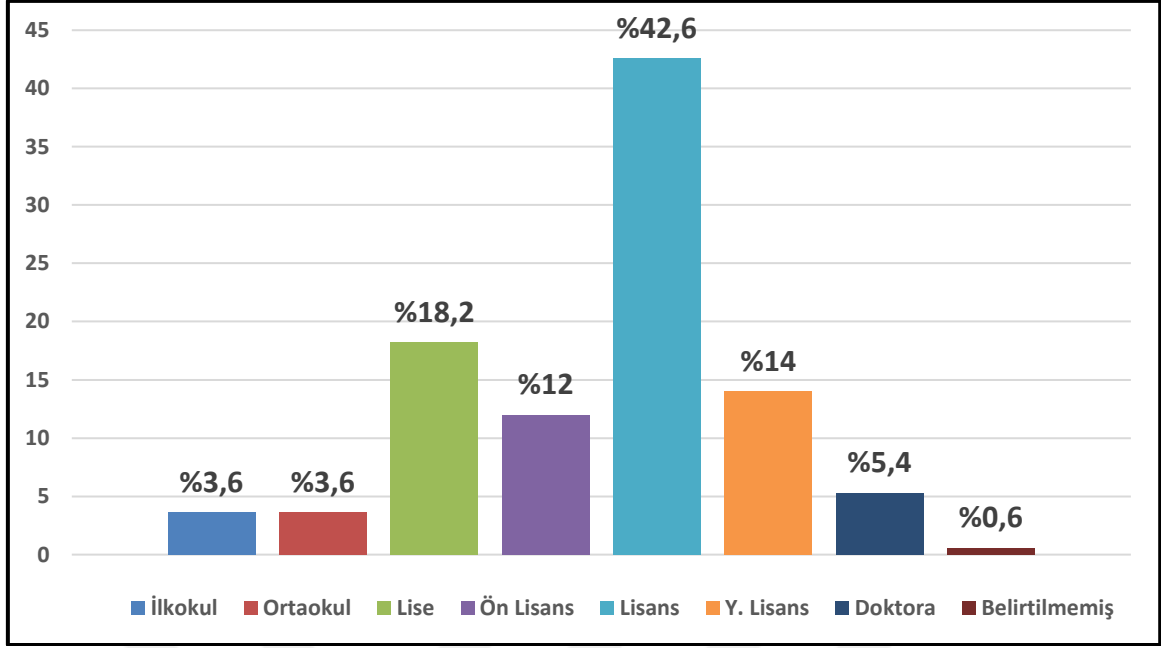
Ankete katılanların %37'si bekar, %63'ü ise evlidir. Katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımına bakıldığında evli katılımcıların sayısının bekar katılımcıların sayısından daha fazla olduğu görülmektedir (Bkz. Şekil 8).

Tablo 14

Ankete katılanların eğitim düzeylerine göre dağılımı

Eğitim Düzeyi	Sıklık (n)	Oran (%)
İlkokul	13	3,6
Ortaokul	13	3,6
Lise	65	18,2
Ön Lisans	43	12,0
Lisans	152	42,6
Yüksek Lisans	50	14,0
Doktora	19	5,4
Belirtilmemiş	2	0,6
Toplam	357	100,0

Tablo 14'te ankete katılanların eğitim düzeylerine göre dağılımı yer almaktadır. Tabloya göre katılımcıların 13'ü ilkokul, 13'ü ortaokul, 65'i lise, 43'ü ön lisans, 152'si lisans, 50'si yüksek lisans ve 19'u ise doktora mezunudur.

Şekil 9. Katılımcıların eğitim düzeyine göre dağılımı

Ankete katılanların %3,6'sı ilköğretim, %3,6'sı ortaokul, %18,2'si lise, %12'si ön lisans, %42,6'sı lisans, %14'ü yüksek lisans, %5,4'ü doktora mezunudur. Anket sorularını yanıtlayan vatandaşların eğitim düzeyinin yüksek olduğu açıkça görülmektedir (Bkz. Şekil 9).

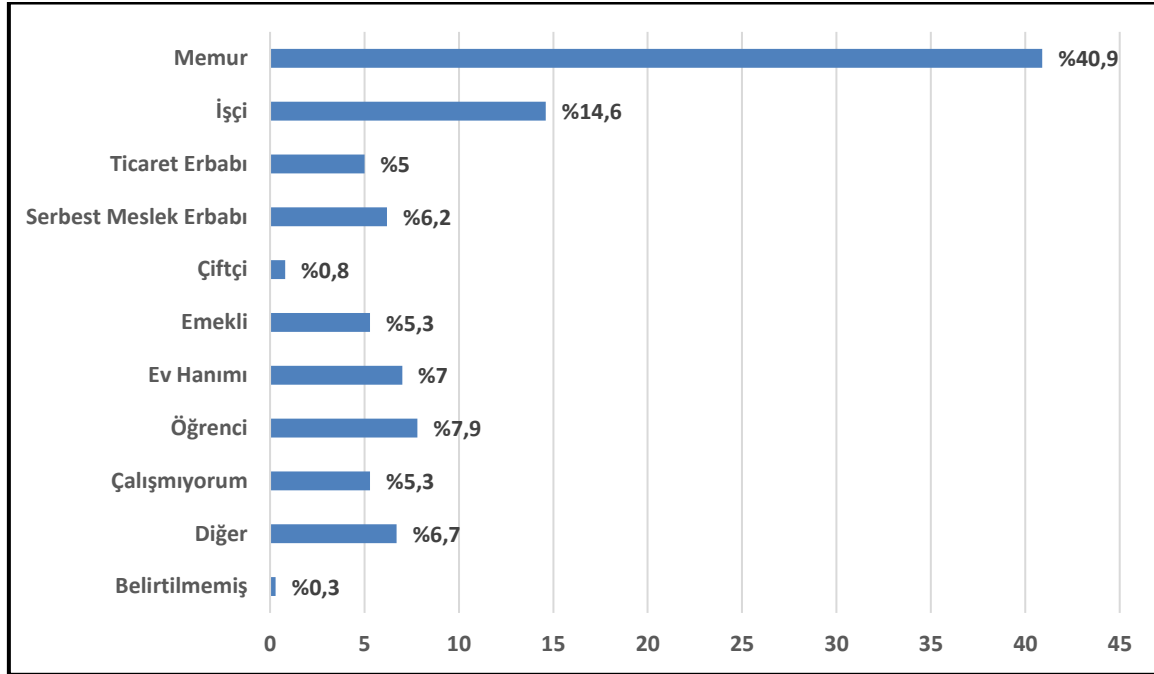
Tablo 15

Ankete katılanların mesleki durumlarına göre dağılımı

Mesleki Durum	Sıklık (n)	Oran (%)
Memur	146	40,9
İşçi	52	14,6
Ticaret Erbabı	18	5,0
Serbest Meslek Erbabı	22	6,2
Çiftçi	3	0,8
Emekli	19	5,3
Ev Hanımı	25	7,0
Öğrenci	28	7,9
Çalışmıyorum	19	5,3
Diğer	24	6,7
Belirtilmemiş	1	0,3
Toplam	357	100,0

Tablo 15'te ankete katılanların mesleki duruma göre dağılımı gösterilmektedir. Ankete katılanların 146'sı memur, 52'si işçi, 18'i ticaret erbabı, 22'si serbest meslek

erbabı, 3'ü çiftçi, 19'u emekli, 25'i ev hanımı, 28'i öğrencidir. Ayrıca 19 katılımcı ise çalışmadığını belirtmiştir.

Şekil 10. Katılımcıların mesleki durumuna göre dağılımı

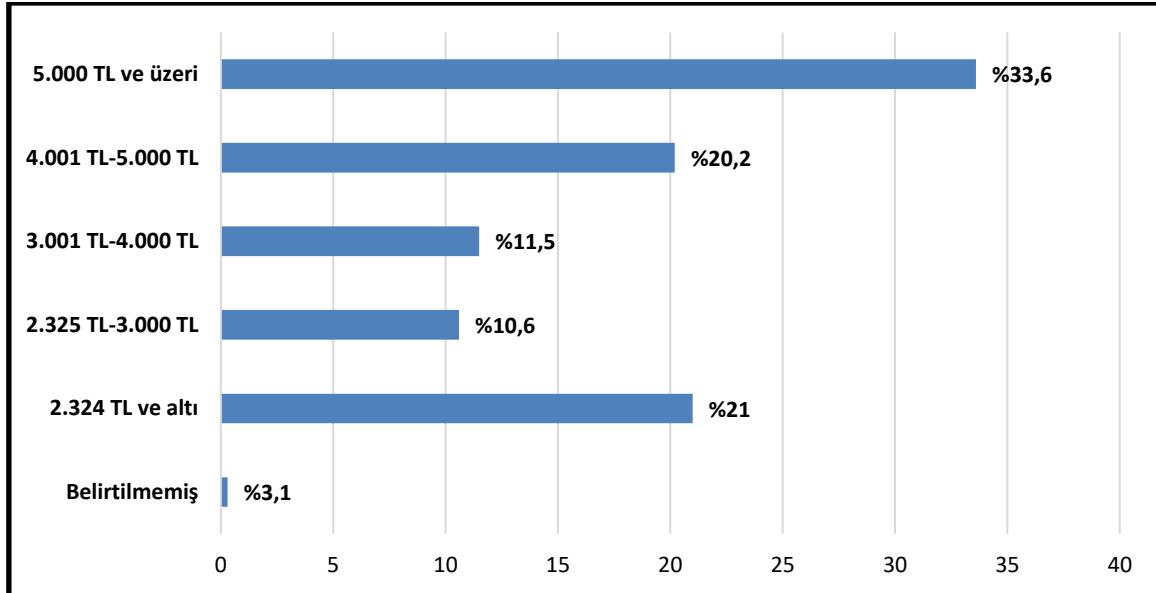
Ankete katılanların %40,9'u memur, %14,6'sı işçi, %5'i ticaret erbabı, %6,2'si serbest meslek erbabı, %0,8'i çiftçi, %5,3'ü emekli, %7'si ev hanımı, %7,9'u öğrencidir. Katılımcıların mesleki durumuna göre dağılımına bakıldığında %55,5'inin memur ve işçilerden oluştuğu görülmektedir (Bkz. Şekil 10).

Tablo 16

Ankete katılanların gelir düzeylerine göre dağılımı

Gelir Düzeyleri	Sıklık (n)	Oran (%)
2.324 TL ve altı	75	21,0
2.325 TL-3.000 TL arası	38	10,6
3.001 TL-4.000 TL arası	41	11,5
4.001 TL-5.000 TL arası	72	20,2
5.000 TL ve üzeri	120	33,6
Belirtilmemiş	11	3,1
Toplam	357	100,0

Tablo 16’da ankete katılanların gelir düzeylerine göre dağılımı gösterilmektedir. Ankete katılanların 75’i 2.324 TL ve altı (asgari ücret), 38’i 2.325 TL ile 3.000 TL arasında, 41’i 3.001 TL ile 4.000 TL arasında, 72’si 4.001 TL ile 5.000 TL arasında ve 120’si ise 5.000 TL ve üzerinde aylık gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Şekil 11. Katılımcıların gelir düzeyine göre dağılımı

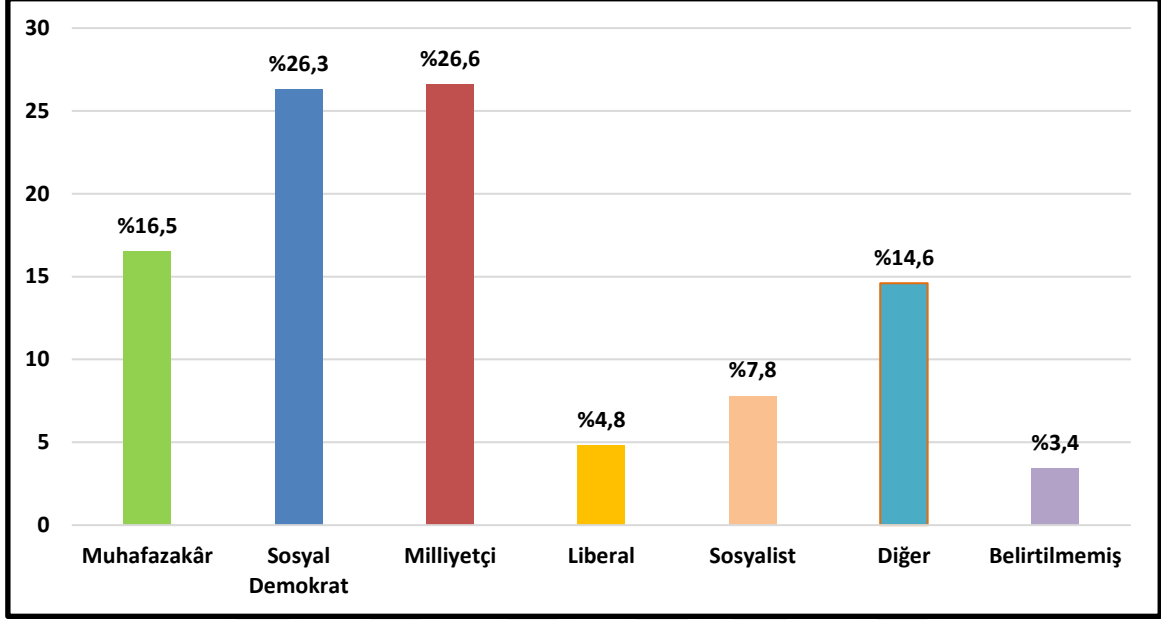
Ankete katılanların %21’i 2.324 TL ve altı (asgari ücret), %10,6’sı 2.325 TL ile 3.000 TL arasında, %11,5’i 3.001 TL ile 4.000 TL arasında, %20,2’si 4.001 TL ile 5.000 TL arasında ve son olarak %33,6’sı 5.000 TL ve üzerinde aylık gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların gelir düzeylerine göre dağılımına bakıldığında yaklaşık üçte birinin aylık 5.000 TL ve üzerinde gelir elde ettiği görülmektedir.

Tablo 17

Ankete katılanların siyasi görüşlerine göre dağılımı

Siyasi Görüş	Sıklık (n)	Oran (%)
Muhafazakâr	59	16,5
Sosyal Demokrat	94	26,3
Milliyetçi	95	26,6
Liberal	17	4,8
Sosyalist	28	7,8
Diğer	52	14,6
Belirtilmemiş	12	3,4
Toplam	357	100,0

Tablo 17’de ankete katılanların siyasi görüşlerine göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcıların 95’i %26,6 milliyetçi, 94’ü sosyal demokrat, 59’u muhafazakâr, 28’i sosyalist ve 17’si ise liberal olarak kendini tanımlamaktadır.

Şekil 12. Katılımcıların siyasi görüşlerine göre dağılımı

Ankete katılan vatandaşlara kendilerini siyasi açıdan nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Katılımcıların %26,6’sı milliyetçi, %26,3’ü sosyal demokrat, %16,5’i muhafazakâr, %7,8’i sosyalist ve %4,8’i ise liberal olarak kendini tanımlamaktadır. Ayrıca bu soruda katılımcıların %14,6’sı “diğer” seçeneğini işaretledikleri görülmektedir (Bkz. Şekil 12). Katılımcıların genellikle siyasi konulardaki hassasiyeti ve siyasi görüşlerini açıklamak istememeleri nedeniyle “diğer” seçeneğine yönlendiklerini söyleyebiliriz.

Anketin üçüncü bölümünde yer alan ve vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik olarak hazırlanan 38 soruya katılımcıların verdikleri yanıtların ortalama değerleri, frekansları ve yüzdeleri Tablo 18’de gösterilmektedir.

Tablo 18

Vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik betimsel istatistikler

		ORTALAMA	ÖRNEKLEM/ YÜZDE	TAMAMEN KATILYORUM	KATILYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM
1	Ödediğim yerel vergilerin (emlak vergisi, çevre ve temizlik vergisi vs.) belediyeler tarafından nerelere harcadığını bilmek isterim.	4,6975	n	264	82	8	2	1
			%	73,9	23,0	2,2	0,6	0,3
2	Belediyelerin ihaleleri şeffaf (halka açık) bir biçimde gerçekleştirmesi gerekir.	4,7115	n	275	69	8	2	3
			%	77,0	19,3	2,2	0,6	0,8
3	Belediyeler her türlü mali bilgiyi kamuoyu ile paylaşmak zorunda değildir.	3,5182	n	103	103	62	54	35
			%	28,9	28,9	17,4	15,1	9,8
4	Belediyelerin mali açıdan düzenli olarak denetlenmesi gerekmektedir.	4,6303	n	248	93	9	7	-
			%	69,5	26,1	2,5	2,0	-
5	Belediyeler aldıkları borçları halka açıklamalıdır.	4,4538	n	220	97	25	12	3
			%	61,6	27,2	7,0	3,4	0,8
6	Belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olması gerekmektedir.	4,7367	n	275	76	1	4	1
			%	77,0	21,3	0,3	1,1	0,3
7	Belediyeler mali bilgileri zamanında açıklamak zorundadırlar.	4,5126	n	220	111	17	7	2
			%	61,6	31,1	4,8	2,0	0,6
8	Belediyelerin paylaştıkları mali bilgilerin toplumun her kesimi tarafından anlaşılır olması gerekmektedir.	4,5546	n	234	97	17	8	1
			%	65,5	27,2	4,8	2,2	0,3
9	Mükellefin ödeyeceği yerel vergi miktarı ve ödeme zamanının belediyelerce duyurulması gerekmektedir.	4,4538	n	208	116	22	9	2
			%	58,3	32,5	6,2	2,5	0,6
10	Belediyeler harcadıkları her kuruş için halka hesap vermek zorundadırlar.	4,4174	n	228	75	34	15	5
			%	63,9	21,0	9,5	4,2	1,4
11	Belediyelerin denetlenmesi sonucu hazırlanan raporların halka açıklanması gerekmektedir.	4,4706	n	213	110	25	7	2
			%	59,7	30,8	7,0	2,0	0,6
12	Belediyenin kullandığı kaynak miktarı arttıkça daha fazla mali bilgi paylaşması gerekmektedir.	4,1457	n	147	137	52	20	1
			%	41,2	38,4	14,6	5,6	0,3
13	Türkiye’de belediyeler yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak halkı bilgilendirmektedirler.	2,9468	n	62	56	82	115	42
			%	17,4	15,7	23,0	32,2	11,8
14	Türkiye’de belediye yöneticileri halka hesap vermekten kaçınmaktadırlar.	2,2409	n	22	32	64	131	108
			%	6,2	9,0	17,9	36,7	30,3
15	Belediyelerde şeffaf bir yönetim anlayışı hakimdir.	2,3585	n	22	28	89	135	83
			%	6,2	7,8	24,9	37,8	23,2
16	Türkiye’de belediyeler yerel hizmetleri sunarken gereksiz harcamalardan kaçınırlar.	2,2633	n	21	21	82	140	93
			%	5,9	5,9	23,0	39,2	26,1
17	Belediyeler kaynaklarını verimli kullanmaktadırlar.	2,3725	n	21	25	114	103	94
			%	5,9	7,0	31,9	28,9	26,3

Tablo 18'in devamı

18	Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır.	3,7563	n	111	125	60	45	16
			%	31,1	35,0	16,8	12,6	4,5
19	Belediyeye ödediğim vergilerin bana yerel hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.	2,8627	n	33	68	123	83	50
			%	9,2	19,0	34,5	23,2	14,0
20	Vergi kaçırmanın ahlaki açıdan yanlış olduğunu düşünüyorum.	4,6471	n	259	82	8	4	4
			%	72,5	23,0	2,2	1,1	1,1
21	Vergi kaçırmanın bir kişinin toplum karşısında saygınlığını yitireceğini düşünüyorum.	4,0868	n	189	75	44	33	16
			%	52,9	21,0	12,3	9,2	4,5
22	Vergi devletin varlığı için gereklidir.	4,1989	n	165	134	31	18	9
			%	46,2	37,5	8,7	5,0	2,5
23	Bir mükellef olarak belediyeye ödediğim vergilerin tamamının farkındayım.	3,6103	n	96	120	73	49	19
			%	26,9	33,6	20,4	13,7	5,3
24	Vergi ödemem gerektiğinde bunu merkezi idareye değil belediyeye ödemeyi tercih ederim.	3,2969	n	63	81	133	59	21
			%	17,6	22,7	37,3	16,5	5,9
25	Türkiye'de belediyeler yeterince denetlenmektedir.	2.4846	n	25	33	100	131	68
			%	7,0	9,2	28,0	36,7	19,0
26	Belediyeler denetlenirken bağımsız ve tarafsız hareket edilmektedir.	2,6891	n	62	35	79	92	89
			%	17,4	9,8	22,1	25,8	24,9
27	Türkiye'deki belediyelerde yolsuzluklar yaygındır.	3,7591	n	97	135	82	28	15
			%	27,2	37,8	23,0	7,8	4,2
28	Belediye ile ilgili kararların alınmasında söz sahibi olmak isterim.	3,8235	n	97	147	73	33	7
			%	27,2	41,2	20,4	9,2	2,0
29	Kendimi içerisinde yaşadığım kentin bir parçası olarak görüyorum.	4,0280	n	128	150	49	21	9
			%	35,9	42,0	13,7	5,9	2,5
30	Türkiye'de belediyeler dürüst ve ahlaklı kişiler tarafından yönetilmektedir.	2,7199	n	24	36	159	92	46
			%	6,7	10,1	44,5	25,8	12,9
31	Türkiye'de belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olduğunu düşünmüyorum.	2,6975	n	15	41	102	126	73
			%	4,2	11,5	28,6	35,3	20,4
32	Belediye yöneticileri belediyeleri yönetecek yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahiptir.	2,4370	n	19	47	150	89	52
			%	5,3	13,2	42,0	24,9	14,6
33	Türkiye'de belediyeler yeterli gelir kaynaklarına sahiptirler.	2,9104	n	42	68	107	96	44
			%	11,8	19,0	30,0	26,9	12,3
34	Türkiye'de belediyeler mali açıdan güçlüdür.	2,9272	n	43	70	104	98	42
			%	12,0	19,6	29,1	27,5	11,8
35	Türkiye'de belediyelerin topladığı gelirlere ilişkin bilgi sahibiyim.	2,4706	n	24	47	79	130	77
			%	6,7	13,2	22,1	36,4	21,6
36	Türkiye'de belediyelerin ne kadar harcama yaptığı hakkında bilgi sahibiyim.	2,2101	n	13	24	79	150	91
			%	3,6	6,7	22,1	42,0	26,5
37	Türkiye'de belediyelerin gelirlerini hangi alanlarda harcadığını takip ediyorum.	2,3361	n	21	36	76	133	91
			%	5,9	10,1	21,3	37,3	25,5
38	Türkiye'de belediyelerin borçluluk durumu hakkında yeterli bilgiye sahibim.	2,2045	n	17	34	61	13	107
			%	4,8	9,5	17,1	38,7	30,0

Ankette yer alan soruların frekans ve yüzdelik dağılımlarına bakıldığında vatandaşların en fazla katıldıkları sorunun 6. soru olduğu görülmektedir. Bu soruda belirtilen “*Belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olması gerekmektedir*” ifadesine katılımcıların %98,3’ü katıldığı görülmektedir. Vatandaşların en fazla katılmadıkları soru ise 38. sorudur. Bu soruda belirtilen “*Türkiye’de belediyelerin borçluluk durumu hakkında yeterli bilgiye sahibim*” ifadesine katılımcıların %68,7’si katılmadıklarını belirtmişlerdir (Bkz. Tablo 18).

Katılımcıların en çok kararsız olduğu soru 30. sorudur. Belediye yöneticileri ile ilgili bu iki soruda sırasıyla “*Türkiye’de belediyeler dürüst ve ahlaklı kişiler tarafından yönetilmektedir*” ifadesine katılımcıların %44,5’i kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 18’de aynı zamanda ankete katılan vatandaşların her bir soruda yer alan ifadelerle katılma durumunu gösteren ortalama değerlere yer verilmiştir. Ortalama değerler yorumlanırken sorulardaki ifadelerle ilişkin ortalama değerler için 1.00-180 arası çok düşük, 1.81-2.60 arası düşük, 2.61-3.40 arası orta, 3.41-4.20 arası çok yüksek ve 4.21-5.00 arası ise çok yüksek katılma düzeyini göstermektedir. Soruların ortalama değerlerine bakılırsa en yüksek ortalamaya (4,7367) sahip soru 6. soru iken, en düşük ortalamaya (2,2045) sahip soru ise 38. sorudur.

5.1.2. Vatandaşların Mali Saydamlık Talebine İlişkin Tutumları

Ölçekteki ilk 12 soru ankete katılan vatandaşların mali saydamlık talebine ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik sorulardır. Faktör analizi sonuçlarına göre bu sorulardan bazılarının (S2, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10 ve S11) aynı zamanda bir faktör oluşturduğu görülmüş ve soruların niteliği doğrultusunda bu faktöre “Mali Saydamlık Tutumu” adı verilmiştir. Faktörü oluşturan soruların ortalaması 4,5490 olup bu doğrultuda ankete katılanların mali saydamlık talebine ilişkin tutumunun çok yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 19’da vatandaşların mali saydamlık talebine ilişkin tutumlarını belirlemeye ilişkin sorular ve bu sorularla ilgili istatistikler gösterilmektedir.

Tablo 19

Vatandaşların mali saydamlık talebine ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik sorular

Soru No	Sorular	N	Min.	Maks.	Ortalama	Standart Sapma
1	Ödediğim yerel vergilerin (emlak vergisi, çevre ve temizlik vergisi vs.) belediyeler tarafından nerelere harcandığını bilmek isterim.	357	1,00	5,00	4,6975	0,56917
2	Belediyelerin ihaleleri şeffaf (halka açık) bir biçimde gerçekleştirmesi gerekir.	357	1,00	5,00	4,7115	0,62099
3	Belediyeler her türlü mali bilgiyi kamuoyu ile paylaşmak zorunda değildir.	357	1,00	5,00	3,5182	1,31236
4	Belediyelerin mali açıdan düzenli olarak denetlenmesi gerekmektedir.	357	1,00	5,00	4,6303	0,63421
5	Belediyeler aldıkları borçları halka açıklamak zorundadırlar.	357	1,00	5,00	4,4538	0,83209
6	Belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olması gerekmektedir.	357	1,00	5,00	4,7367	0,54887
7	Belediyeler mali bilgileri zamanında açıklamak zorundadırlar.	357	1,00	5,00	4,5126	0,72900
8	Belediyelerin paylaştıkları mali bilgilerin toplumun her kesimi tarafından anlaşılır olması gerekmektedir.	357	1,00	5,00	4,5546	0,71537
9	Mükellefin ödeyeceği yerel vergi miktarı ve ödeme zamanının belediyelerce duyurulması gerekmektedir.	357	1,00	5,00	4,4538	0,76893
10	Belediyeler harcadıkları her kuruş için halka hesap vermek zorundadırlar.	357	1,00	5,00	4,4174	0,92532
11	Belediyelerin denetlenmesi sonucu hazırlanan raporların halka açıklanması gerekmektedir.	357	1,00	5,00	4,4706	0,75873
12	Belediyenin kullandığı kaynak miktarı arttıkça daha fazla mali bilgi paylaşması gerekmektedir.	357	1,00	5,00	4,1457	0,88753

Tabloda yer alan soruların ortalama değerlerine bakıldığında en yüksek ortalama “Belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olması gerekmektedir” ifadesine aittir ve bu ifadeye ilişkin ortalama 4,7367’dir. Bu nedenle ankete katılan vatandaşların genel olarak belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olması gerektiği görüşüne çok yüksek düzeyde katıldıkları söylenebilir (Bkz. Tablo 19).

Tablo 19’da yer alan sorular arasında en düşük ortalama “*Belediyeler her türlü mali bilgiyi kamuoyu ile paylaşmak zorunda değildir*” ifadesine aittir. Bu soruya ilişkin ortalama değeri 3,5182’dir.

Ankette ayrıca vatandaşlara belediyelerden daha fazla şeffaf olmasını bekledikleri alanları önem derecesine göre 1’den 5’e kadar sıralamaları istenmiştir. Önem derecesine göre sıralamaları istenen alanlar ihale, borçlanma, bütçe açıkları, belediye şirketleri ve belediye meclis kararları olarak belirlenmiştir. Tablo 20’de soruya ilişkin istatistikler yer almaktadır.

Tablo 20

Belediyelerden daha fazla şeffaflık beklenen alanların sıralanması

Sorular	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
İhale	347	1,00	5,00	3,5677	1,50256
Borçlanma	347	1,00	5,00	3,2363	1,30431
Bütçe açıkları	347	1,00	5,00	3,0951	1,33631
Belediye meclis kararları	347	1,00	5,00	2,8444	1,59261
Belediye şirketleri	347	1,00	5,00	2,4640	1,40221

Tablo 20’deki ortalama değerlere göre ankete katılan vatandaşların belediyelerden en fazla şeffaflık talep ettikleri alan ihaledir. İhaleyi sırasıyla borçlanma, bütçe açıkları ve belediye meclis kararları takip etmektedir. Katılımcıların belediyelerden şeffaflık talebinin görece en az olduğu alan ise belediye şirketleridir.

5.1.3. Belediyelerin Mali Saydamlık ve Hesap Verme Durumuna İlişkin Algılar

Ölçekte vatandaşların belediyelerin mali saydamlık ve hesap verme durumuna ilişkin algılarını belirlemeye yönelik 3 soru (S13-S14-S31) yer almaktadır. Faktör analizi sonuçlarına göre bu sorulardan S14 ve S31 bir faktör oluşturmaktadır. Soruların niteliği dikkate alındığında bu faktöre “Hesap Verme Durumu” adı verilmiştir. Faktörü oluşturan soruların ortalaması 2,3389’dur. Bu nedenle ankete katılan vatandaşların belediyelerin hesap verme durumuna ilişkin algısının zayıf olduğu söylenebilir.

Tablo 21’de ankete katılan vatandaşların belediyelerin mali saydamlık ve hesap verme durumuna ilişkin algılarını belirlemeye yönelik sorular ve bunlara ilişkin istatistiklere yer verilmektedir.

Tablo 21

Vatandaşların belediyelerin mali saydamlık ve hesap verme durumuna ilişkin algıları

Soru No	Sorular	N	Min.	Maks.	Ortalama	Standart Sapma
13	Türkiye’de belediyeler yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak halkı bilgilendirmektedirler.	357	1,00	5,00	2,9468	1,28298
14	Türkiye’de belediye yöneticileri halka hesap vermekten kaçınmaktadırlar.	357	1,00	5,00	2,2409	1,15788
31	Türkiye’de belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olduğunu düşünmüyorum.	357	1,00	5,00	2,4370	1,06770

Tabloya göre “*Türkiye’de belediyeler yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak halkı bilgilendirmektedirler*” ifadesine ilişkin ortalama 2,9468’dir. Dolayısıyla katılımcıların bu ifadeye orta düzeyde katıldıklarını söylemek mümkündür. Bununla birlikte “*Türkiye’de belediye yöneticileri halka hesap vermekten kaçınmaktadırlar*” ifadesine ilişkin ortalama 2,2409 ve “*Türkiye’de belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olduğunu düşünmüyorum*” ifadesine ilişkin ortalama ise 2,4370’tir. Bu iki soruya ilişkin ortalama değerler göz önünde alındığında vatandaşların söz konusu ifadelerle katılma düzeyinin düşük olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 21).

5.1.4. Vergi Bilinci ve Ahlakına İlişkin Görüşler

Araştırmada katılımcıların vergi bilinci ve ahlakına ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik 5 soru (S18-S20-S21-S22-S23) sorulmuştur. Faktör analizi sonuçlarına göre bu sorulardan S18 ve S22 bir faktör oluşturmaktadır. Soruların niteliğinden hareketle bu faktöre “Vergi Bilinci” adı verilmiş olup bu sorular aynı zamanda vatandaşların vergi bilinci düzeyini yansıtmaktadır. Faktörü oluşturan soruların ortalama değeri 3,9776 olup bu doğrultuda ankete katılanların vergi bilincinin yüksek olduğu söylenebilir.

Faktör analizi sonuçları aynı zamanda S20 ile S21'in de faktör oluşturduğunu göstermektedir. Sorular niteliği itibarıyla bu faktöre de “Vergi Ahlakı” adı verilmiş olup faktörü oluşturan sorular vatandaşların vergi ahlakı düzeyini göstermektedir. Faktörü oluşturan soruların ortalama değeri 4,3669’dur ve bu değere göre ankete katılanların vergi ahlakının çok yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 22’de ankete katılan vatandaşların vergi bilinci ve ahlakına ilişkin görüşlerini tespit etmeye yönelik sorular ve bunlarla ilgili istatistikler yer almaktadır.

Tablo 22

Vatandaşların vergi bilinci ve ahlakına ilişkin görüşleri

Soru No	Sorular	N	Min.	Maks.	Ortalama	Standart Sapma
18	Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır.	357	1,00	5,00	3,7563	1,15364
20	Vergi kaçırmanın ahlaki açıdan yanlış olduğunu düşünüyorum	357	1,00	5,00	4,6471	0,69008
21	Vergi kaçırmanın bir kişinin toplum karşısında saygınlığını yitireceğini düşünüyorum.	357	1,00	5,00	4,0868	1,19257
22	Vergi devletin varlığı için gereklidir.	357	1,00	5,00	4,1989	0,96988
23	Bir mükellef olarak belediyeye ödediğim vergilerin tamamının farkındayım.	357	357	5,00	3,6103	1,16984

Tabloya göre “*Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır*” ifadesine ilişkin ortalama 3,7563; “*Vergi kaçırmanın ahlaki açıdan yanlış olduğunu düşünüyorum*” ifadesine ilişkin ortalama 4,6471; “*Vergi kaçırmanın bir kişinin toplum karşısında saygınlığını yitireceğini düşünüyorum*” ifadesine ilişkin ortalama 4,0868; “*Vergi devletin varlığı için gereklidir*” ifadesine ilişkin ortalama 4,1989 ve “*Bir mükellef olarak belediye ödediğim vergilerin tamamının farkındayım*” ifadesine ilişkin ortalama değer ise 3,6103’tür. Belirtilen soruların ortalama değerlerine bakıldığında vatandaşların bu sorulardaki ifadelerle katılma düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Bir diğer sorudaki “*Vergi kaçırmanın ahlaki açıdan yanlış*”

olduğunu düşünüyorum” ifadesine ilişkin ortalama değer ise 4,6471 olup ankete katılan vatandaşların bu ifadeye katılma düzeyi çok yüksektir (Bkz. Tablo 22).

5.1.5. Vatandaşların Belediyelerdeki İsrاف ve Yolsuzluk Algıları

Ankette vatandaşların belediyelerdeki israf ve yolsuzluklara ilişkin algılarını tespit etmek amacıyla 3 soru (S16-S17-S27) sorulmuştur. Katılımcıların belediyelerdeki israf ve yolsuzluklara ilişkin ifadelerine genel katılma durumu Tablo 23’te gösterilmektedir.

Tablo 23

Vatandaşların belediyelerdeki israf ve yolsuzluğa ilişkin algıları

Soru No	Sorular	N	Min.	Maks.	Ortalama	Standart Sapma
16	Türkiye’de belediyeler yerel hizmetleri sunarken gereksiz harcamalardan kaçınırlar.	357	1,00	5,00	2,2633	1,09037
17	Belediyeler kaynaklarını verimli kullanmaktadırlar.	357	1,00	5,00	2,3725	1,12111
27	Türkiye’deki belediyelerde yolsuzluklar yaygındır.	357	1,00	5,00	3,7591	1,06697

Tabloya göre “Türkiye’de belediyeler yerel hizmetleri sunarken gereksiz harcamalardan kaçınırlar” ifadesine ilişkin ortalama 2,2633, “Belediyeler kaynaklarını verimli kullanmaktadırlar” ifadesine ilişkin ortalama 2,3725’tir. Bu iki sorunun ortalama değerlerine göre katılımcıların her iki ifadeye katılma düzeyi düşüktür. Bir diğer sorudaki “Türkiye’de belediyelerde yolsuzluklar yaygındır” ifadesine ilişkin ortalama 3,7591’dir. Katılımcıların bu ifadeye katılma düzeyi yüksek olup bir başka ifadeyle ankete katılan vatandaşlar genel olarak Türkiye’deki belediyelerde yolsuzlukların yaygın olduğu görüşünü savunmaktadır (Bkz. Tablo 23).

5.1.6. Vatandaşların Yerel Vergi Uyumuna İlişkin Algıları

Ankette veri elde etmek ve analizde kullanmak amacıyla soru sorulan bir diğer husus da yerel vergi uyumudur. Ölçekteki 2 soru (S19-S24) ankete katılan vatandaşların yerel vergi uyumuna ilişkin algılarını tespit etmeye yöneliktir. Tablo 24’te bu sorulara ilişkin istatistikler yer almaktadır.

Tablo 24

Vatandaşların yerel vergi uyumuna ilişkin algıları

Soru No	Sorular	N	Min.	Maks.	Ortalama	Standart Sapma
19	Belediyeye ödediğim vergilerin bana yerel hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.	357	1,00	5,00	2,8627	1,15665
24	Vergi ödemem gerektiğinde bunu merkezi idareye değil belediyeye ödemeyi tercih ederim.	357	1,00	5,00	3,2969	1,11744

Tabloda ankete katılan 357 kişinin yerel vergi uyumuna ilişkin algılarını belirlemeye yönelik sorular ve bu sorulara ilişkin istatistikler gösterilmektedir. “Belediyeye ödediğim vergilerin bana yerel hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum” ifadesi ilişkin ortalama 2,8627 iken, “Vergi ödemem gerektiğinde bunu merkezi idareye değil belediyeye ödemeyi tercih ederim” ifadesine ilişkin ortalama ise 3,2969’dur. Ortalama değerlerinden yola çıkarak ankete katılan vatandaşların her iki soruya da orta düzeyde katıldıkları söylenebilir (Bkz. Tablo 24).

5.1.7. Belediye Maliyesine İlişkin Konulara İlgili Düzeyi

Ankete katılan vatandaşların belediye maliyesine ilişkin konulara ilgi düzeyinin belirlemeye yönelik 4 soru (S35-S36-S37-S38) sorulmuştur. Faktör analiz sonuçlarına göre bu soruların ayrıca bir faktör oluşturduğu tespit edilmiştir. Soruların niteliği dikkate alındığında bu faktöre “Mali Konulara İlgili Düzeyi” adı verilmiştir. Faktörü oluşturan soruların ortalaması 2,3053’tür. Böylece ankete katılan vatandaşların belediye maliyesi ile ilgili konulara ilgi düzeyinin düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 25’te ankete katılan vatandaşların belediye maliyesine ilişkin konulara ilgi düzeyini tespit etmek amacıyla ölçekte yer verilen sorular ve bunlara ilişkin istatistikler gösterilmektedir.

Tablo 25

Vatandaşların belediye maliyesine ilişkin konulara ilgi düzeyi

Soru No	Sorular	N	Min.	Maks.	Ortalama	Standart Sapma
35	Türkiye’de belediyelerin topladığı gelirlere ilişkin bilgi sahibiyim.	357	1,00	5,00	2,4706	1,16231
36	Türkiye’de belediyelerin ne kadar harcama yaptığı hakkında bilgi sahibiyim	357	1,00	5,00	2,2101	1,01567
37	Türkiye’de belediyelerin gelirlerini hangi alanda harcadığını takip ediyorum.	357	1,00	5,00	2,3361	1,13631
38	Türkiye’de belediyelerin borçluluk durumu hakkında yeterli bilgiye sahibim.	357	1,00	5,00	2,2045	1,11435

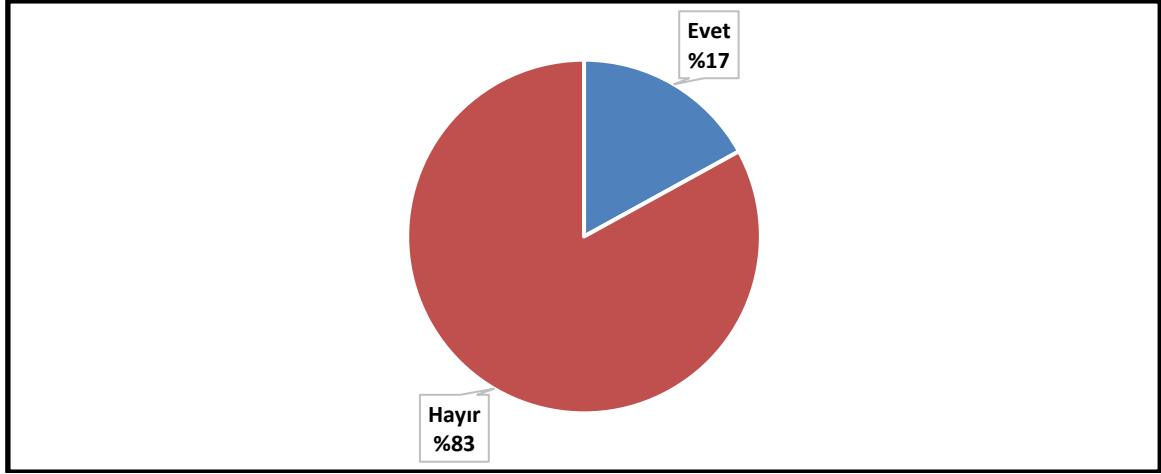
Tabloya göre “Türkiye’de belediyelerin topladığı gelirlere ilişkin bilgi sahibiyim” ifadesine ilişkin ortalama 2,4706; “Türkiye’de belediyelerin ne kadar harcama yaptığı hakkında bilgi sahibiyim” ifadesine ilişkin ortalama 2,2101; “Türkiye’de belediyelerin gelirlerini hangi alanda harcadığını takip ediyorum” ifadesine ilişkin ortalama 2,3361 ve “Türkiye’de belediyelerin borçluluk durumu hakkında yeterli bilgiye sahibim” ifadesine ilişkin ortalama 2,2045’tir. Bir başka ifadeyle ankete katılan vatandaşların belediye maliyesine ilişkin konulara ilgi düzeyinin düşük olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 25).

Araştırmada vatandaşların belediyelerle ilgili mali konulara ilgisini tespit etmek için daha önceden herhangi bir belediyenin bütçe, kesin hesap, stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporu gibi önemli mali belgeleri inceleyip incelemedikleri sorulmuştur.

Tablo 26

Katılımcıların belediye bütçesi inceleme durumu

Yanıt	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Evet	60	16,8	17,0
Hayır	293	82,1	83,0
Belirtilmemiş	4	1,1	-
Toplam	357	100,0	

Şekil 13. Katılımcıların belediye bütçesi inceleme durumu

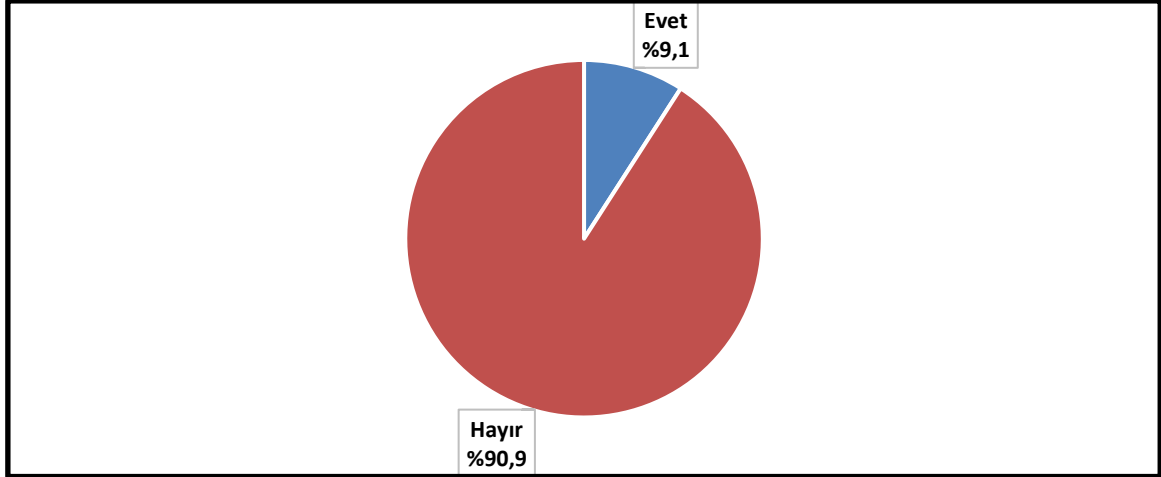
Ankete katılan vatandaşlara daha önceden herhangi bir belediye bütçesini inceleyip incelemedikleri sorulmuştur. Katılımcılardan bu soruda “Evet” ya da “Hayır” seçeneklerinden birini tercih etmeleri istenmiştir. Bu soruya ankete katılanların 60’ı (%17) belediye bütçesini incelediğini, 293’ü (%83) ise daha önceden herhangi bir belediye bütçesini incelemediğini belirtmişlerdir.

Ankette yer alan sorulardan biri diğeri belediye kesin hesabına ilişkindir. Katılımcıların herhangi bir belediye kesin hesabını inceleme durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 27 ve Şekil 14’te bu soruya ilişkin istatistikler yer almaktadır.

Tablo 27

Katılımcıların belediye kesin hesabı inceleme durumu

Yanıt	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Evet	32	9,0	9,1
Hayır	321	89,9	90,9
Belirtilmemiş	4	1,1	-
Toplam	357	100,0	

Şekil 14. Katılımcıların belediye kesin hesabı inceleme durumu

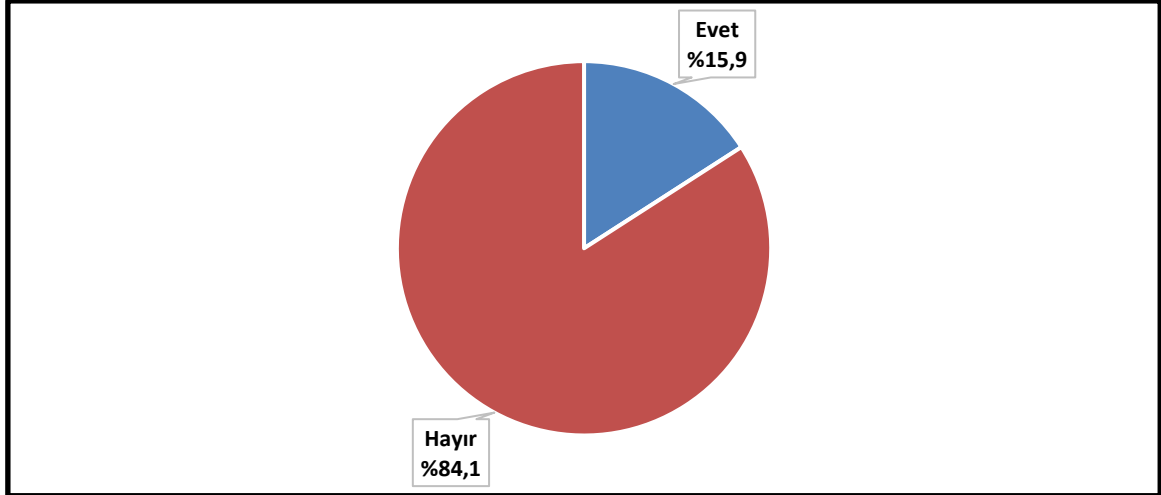
Ankete katılan vatandaşların daha önceden herhangi bir belediye kesin hesabını inceleme durumunu belirlemek için bu soruya “Evet” ya da “Hayır” şeklinde yanıt vermeleri beklenmiştir. Bu doğrultuda ankete katılanların 32’sinin (%9,1) belediye kesin hesabını incelediğini, 321’inin (%90,1) ise belediye kesin hesabını incelemediğini belirttikleri görülmektedir (Bkz. Tablo 27).

Ankette vatandaşların herhangi bir belediye stratejik planını inceleme durumu tespit edilmeye çalışılmış olup bu soruya ilişkin istatistikler Tablo 28 ve Şekil 15’te gösterilmektedir.

Tablo 28

Katılımcıların belediye stratejik planı inceleme durumu

Yanıt	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Evet	56	15,7	15,9
Hayır	297	83,2	84,1
Belirtilmemiş	4	1,1	-
Toplam	357	100,0	

Şekil 15. Katılımcıların belediye stratejik planı inceleme durumu

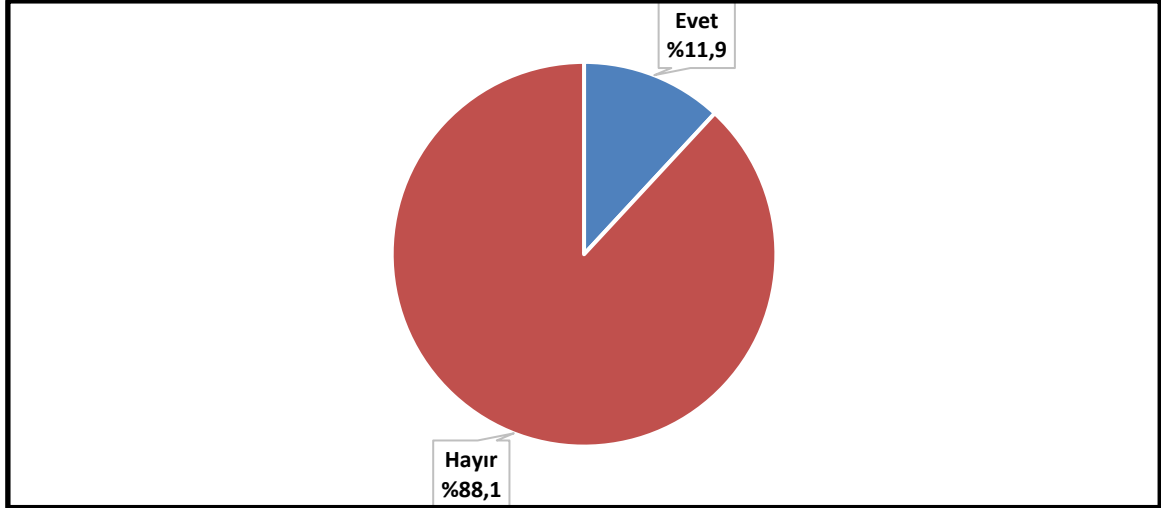
Vatandaşların daha önceden herhangi bir belediye stratejik planını inceleyip incelemediklerini belirlenmek istenmiş olup bu soruya “Evet” ya da “Hayır” şeklinde yanıt vermeleri beklenmiştir. Ankete katılanların 56’sı (%15,9) belediye stratejik planını incelediklerini, 297’si (%84,1) ise belediye stratejik planını incelemediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmada ayrıca katılımcıların herhangi bir belediye performans programını inceleme durumları belirlenmek istenmiştir. Bu soruya ilişkin istatistikler Tablo 29 ve Şekil 16’da yer almaktadır.

Tablo 29

Katılımcıların belediye performans programı inceleme durumu

Yanıt	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Evet	42	11,8	11,9
Hayır	311	87,1	88,1
Belirtilmemiş	4	1,1	-
Toplam	357	100,0	

Şekil 16. Katılımcıların belediye performans programı inceleme durumu

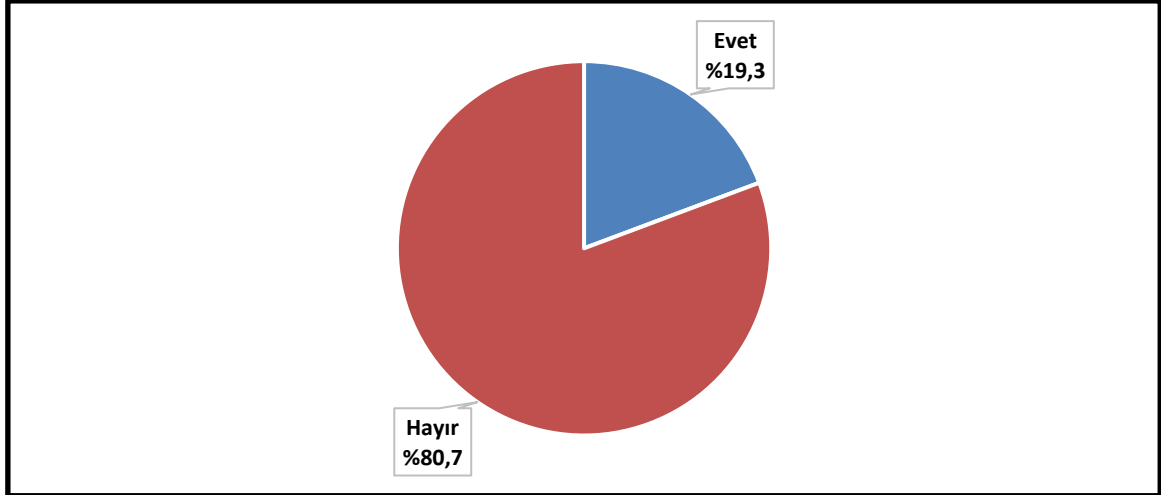
Katılımcılara daha önceden herhangi bir belediye performans programını inceleyip incelemedikleri sorulmuştur. Ankete katılan vatandaşların 42'si (%11,9) belediye performans programını incelediğini belirtirken, 311'i (%88,1) ise bugüne kadar herhangi bir belediyenin performans programını incelemediğini ifade etmişlerdir.

Ankette son olarak vatandaşların herhangi bir belediye faaliyet raporunu inceleme durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 30 ve Şekil 17'de bu soruya ilişkin istatistikler gösterilmektedir.

Tablo 30

Katılımcıların belediye faaliyet raporunu inceleme durumu

Yanıt	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Evet	68	19,0	19,3
Hayır	285	79,9	80,7
Belirtilmemiş	4	1,1	-
Toplam	357	100,0	

Şekil 17. Katılımcıların belediye faaliyet raporu inceleme durumu

Ankete katılan vatandaşların belediye maliyesine ilişkin ilgi düzeyini belirlemek amacıyla sorulan sorulardan biri de faaliyet raporu ile ilgilidir. Bu amaçla katılımcılara daha önceden herhangi bir belediye faaliyet raporunu inceleyip incelemedikleri sorulmuştur. Katılımcıların 68'i (%19,3) belediye faaliyet raporunu incelediklerini ifade ederken, 285'i (%80,7) ise daha önceden herhangi bir belediyenin faaliyet raporunu incelemediklerini belirtmişlerdir.

Genel olarak değerlendirmek gerekirse vatandaşların belediye maliyesine ilişkin konulara ilgi düzeyi ile mali saydamlık tutumu arasında bir ilişki bulunabileceğinden yola çıkarak herhangi bir belediye tarafından yayımlanmak şartıyla bütçe, kesin hesap, stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporu gibi belgeleri inceleyip incelemedikleri araştırılmış ve katılımcıların önemli bir kısmının bu belgeleri incelemediği tespit edilmiştir. Bahsi geçen belgeler arasında vatandaşlar tarafından en çok (%19,3) incelenen belgenin faaliyet raporu, en az (%9,1) incelenen belgenin ise kesin hesap olduğu görülmüştür.

5.1.8. Vatandaşların Kentsel Aidiyete İlişkin Görüşleri

Ankette vatandaşların kentsel aidiyetine ilişkin görüşlerini tespit etmeye yönelik 2 soru (S28-S29) sorulmuştur. Faktör analizi sonuçları bu soruların bir faktör oluşturduğunu göstermektedir. Soruların niteliğinden yola çıkarak bu faktöre “Kentsel Aidiyet” adı

verilmiştir. Faktörü oluşturan soruların ortalaması 3,9258 olup katılımcıların kentsel aidiyetinin yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 31

Vatandaşların kentsel aidiyete ilişkin görüşleri

Soru No	Sorular	N	Min.	Maks.	Ortalama	Standart Sapma
28	Belediye ile ilgili kararların alınmasında söz sahibi olmak isterim.	357	1,00	5.00	3,8235	0,99702
29	Kendimi içerisinde yaşadığım kentin bir parçası olarak görüyorum	357	1,00	5,00	4,0280	0,97974

Tablo 31’e göre “*Belediye ile ilgili kararların alınmasında söz sahibi olmak isterim*” ifadesine ilişkin ortalama 3,8235, “*Kendimi içerisinde yaşadığım kentin bir parçası olarak görüyorum*” ifadesine ilişkin ortalama ise 4,0280’dir. Her iki sorunun ortalama değerlerinden hareketle ankete katılan vatandaşların kentsel aidiyetinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

5.1.9. Vatandaşların Belediyelerin Denetlenme Durumuna İlişkin Görüşleri

Ankette katılımcıların Türkiye’deki belediyelerin denetlenme durumu ile ilgili görüşlerini ortaya koymak amacıyla 2 soruya (S25-S26) yer verilmiştir. Tablo 32’de bu sorulara ilişkin istatistikler gösterilmektedir.

Tablo 32

Vatandaşların belediyelerin denetlenme durumu ile ilgili görüşleri

Soru No	Sorular	N	Min.	Maks.	Ortalama	Standart Sapma
25	Türkiye’de belediyeler yeterince denetlenmektedir.	357	1,00	5.00	2.4846	1,11321
26	Belediyeler denetlenirken bağımsız ve tarafsız hareket edilmektedir.	357	1,00	5,00	2,6891	1,39872

Tablo 32’de göre “*Türkiye’de belediyeler yeterince denetlenmektedir*” ifadesine ilişkin ortalama 2,4846’dır. Vatandaşların bu ifadeye katılma düzeyi düşüktür. Bir başka

ifadeyle ankete katılanlar genel olarak belediyelerin yeterince denetlenmediğini düşünmektedir. “*Belediyeler denetlenirken bağımsız ve tarafsız hareket edilmektedir*” ifadesine ilişkin ortalama ise 2,6891’dir. Dolayısıyla vatandaşların söz konusu ifadeye orta düzeyde katıldıkları söylenebilir.

5.1.10. Vatandaşların Belediye Yöneticilerine Güvenme Durumu

Ankette katılımcıların belediye yöneticilerine güvenme durumunu belirlemeye yönelik 3 soru (S15-S30-S32) sorulmuştur. Faktör analizi sonuçlarına göre bu soruların aynı zamanda bir faktör oluşturduğu görülmektedir. Soruların niteliği doğrultusunda bu faktöre “Belediye Yöneticilerine Güven” adı verilmiştir. Faktörü oluşturan soruların ortalaması 2,5920’dir. Dolayısıyla ankete katılanların belediye yöneticilerine güven düzeyinin düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 33’te vatandaşların belediye yöneticilerine güvenme durumu ile ilgili sorular ve bunlara ilişkin istatistiklere yer verilmektedir.

Tablo 33

Belediye yöneticilerine güvenme durumu

Soru No	Sorular	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
15	Belediyelerde şeffaf bir yönetim anlayışı hakimdir.	357	1,00	5,00	2,3585	1,10681
30	Türkiye’de belediyeler dürüst ve ahlaklı kişiler tarafından yönetilmektedir.	357	1,00	5,00	2,7199	1,03314
32	Türkiye’de belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olduğunu düşünüyorum.	357	1,00	5,00	2,4370	1,06770

Tablo 33’te toplam 357 katılımcının yanıtladığı bu sorularda tabloda yer alan ortalama değerler vatandaşların belirtilen ifadelere katılma düzeyi gösterilmektedir. Tabloya göre “*Belediyelerde şeffaf bir yönetim anlayışı hakimdir*” ifadesine ilişkin ortalama 2,3585 iken, “*Türkiye’de belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin*

güvenilir olduğunu düşünüyorum” ifadesine ilişkin ortalama ise 2,4370’tir. Her iki ortalamada vatandaşların bu ifadelere katılma düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Bir diğer sorudaki “*Türkiye’de belediyelerin dürüst ve ahlaklı kişiler tarafından yönetilmektedir*” ifadesine ilişkin ortalama 2,7199 olup bu değer vatandaşların söz konusu ifadeye orta düzeyde katıldığını ifade etmektedir.

5.1.11. Vatandaşların Belediyelerin Mali Durumuna İlişkin Algıları

Ankette vatandaşların belediyelerin mali durumuna ilişkin algılarını belirlemeye yönelik 2 soru (S33-S34) sorulmuştur. Bu sorulara ilişkin örneklem, minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 34’te gösterilmektedir.

Tablo 34

Vatandaşların belediyelerin mali durumuna ilişkin algıları

Soru No	Sorular	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
33	Türkiye’de belediyeler yeterli gelir kaynaklarına sahiptirler.	357	1,00	5,00	2,9104	1,19118
34	Türkiye’de belediyeler mali açıdan güçlüdür.	357	1,00	5,00	2,9272	1,19233

Tabloda yer alan ortalama değerler vatandaşların belediyelerin mali durumuna ilişkin algılarını belirlemeye yönelik ifadelerle katılma düzeyini göstermektedir. Tabloya göre “*Türkiye’de belediyeler yeterli gelir kaynaklarına sahiptirler*” ifadesine ilişkin ortalama 2,9104 iken, “*Türkiye’de belediyeler mali açıdan güçlüdür*” ifadesine ilişkin ortalama 2,9272’dir. Bu ortalama değerlerinden hareketle ankete katılan vatandaşların her iki ifadeye “orta” düzeyde katıldığı söylenebilir (Bkz. Tablo 34).

5.1.12. Vatandaşların Belediyelerin Şeffaflığını Güçlendirme Yollarına İlişkin Görüşleri

Ankette katılımcılardan şeffaf bir belediyecilik için gerekli hususları önem derecelerine (1 ile 10 puan arasında) göre puanlamaları istenmiştir. Bu soruda 10 puan en önemli olanı, 1 puan ise tam aksini temsil etmektedir. Bu doğrultuda katılımcılardan

soruda yer alan 6 ifadeyi puanlamaları beklenmiş ancak bu ifadelerden biri vatandaşlar tarafından tam olarak anlaşılamaması ve yanlış yorumlanması nedeniyle analizden çıkarılmıştır.

Tablo 35

Belediyelerde şeffaflığın güçlendirilmesine ilişkin görüşler

Sorular	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Yerel düzeyde demokrasi kültürünün yerleşmesi	352	1,00	10,00	8,5739	2,16294
Belediyeler ile vatandaşlar arasındaki iletişimin geliştirilmesi	352	1,00	10,00	8,5511	2,21693
Sivil toplum kuruluşlarının yerel süreçlerde aktif rol üstlenmesi	352	1,00	10,00	8,0312	2,24094
Kamuoyunun daha duyarlı ve bilinçli olması	352	1,00	10,00	8,7841	2,03221
Kadınların yerel siyasete daha fazla katılması	352	1,00	10,00	8,3125	2,56629

Katılımcılardan tabloda belirtilen ifadeleri önem derecelerine göre puanlamaları istenmiştir. Tablodaki ortalama değer ankete katılan vatandaşların söz konusu ifadelere katılma düzeyini yansıtmaktadır. Ankete katılan vatandaşlara göre belediyelerde şeffaflığın güçlendirilmesi açısından en önemli husus, kamuoyunun duyarlı ve bilinçli olmasıdır. Bununla beraber katılımcılar, sivil toplum kuruluşlarının yerel süreçlerde aktif rol üstlenmesinin daha şeffaf bir belediyeçilik için belirtilen diğer ifadelere nazaran daha önemsiz olduğunu düşünmektedir.

5.2. Vatandaşların Mali Saydamlık Tutumunun Belirleyicilerine İlişkin Veri Analizleri ve Bulgular

5.2.1. Mali Saydamlık Tutumu ve Belirleyicilerine İlişkin Faktör Analizi

Çalışma kapsamında uygulanan ankette farklı değişkenleri ölçmek amacıyla sorulan 5’li likert tipi 38 soru bulunmaktadır. Bu sorulardan bir kısmı vatandaşların belediyelerin mali açıdan ne kadar saydam olması gerektiği hakkındaki tutumlarını (bağımlı değişken)

öğrenmek amacıyla sorulmuştur (S1-S12). Ayrıca vatandaşların tutumlarını etkileyebilecek vergi ahlakı, vergi bilinci, yöneticiye güven durumu gibi faktörlere (bağımsız değişkenler) ilişkin sorular da yer almaktadır. Hangi soruların hangi değişkenleri ölçtüğünü anlayabilmek ve ölçme aracının yapı geçerliliğini ortaya koyabilmek için *açımlayıcı faktör analizinin* yapılması tercih edilmiştir (Çokluk vd., 2012: 189-190).

Faktör analizinde farklı yöntemler kullanılabilmektedir. Ağırlıklandırılmamış en küçük kareler yöntemi, genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi, alfa faktörleştirme yöntemi, izlenim faktörleştirme yöntemi, temel eksen faktörleştirme yöntemi, temel bileşenler analizi bunlar arasında sayılabilir. Çalışmada, uygulamada en çok tercih edildiği ve genel kabul gördüğü gerekçesiyle *temel bileşenler analizi* (principal components analysis) yöntemi kullanılmıştır (Çokluk vd., 2012: 314-315).

Veri Setinin Faktör Analizine Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Örneklem büyüklüğünün faktör analizi açısından yeterli olup olmadığını değerlendirmek için literatürde yaygın olarak kullanılan ölçüt Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testidir. Test sonucunun asgari 0,50 ve üzerinde olması gerekmektedir (Aksu vd., 2017: 8-9). SPSS 22 programı aracılığı ile yapılan analiz sonucu Tablo 36’da görülmektedir. KMO değeri 0,830 olarak bulunduğundan örneklemin faktör analizi için yeterli olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 36

KMO ve Bartlett Testi sonuçları

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,830
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	5239,803
	df	703
	Sig.	,000

Tabloda Bartlett Küresellik (Sphericity) testi sonucunun $p=0,000$ olduğu görülmektedir. Bu değerin 0,05’ten küçük olması “verilerin çoklu normal dağılımlı ana

kütleden geldiğini” ifade etmektedir (Güriş ve Astar, 2015: 421). Söz konusu sonuçlar verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Değişkenlerin Ortak Varyansının Değerlendirilmesi

Ortak varyans (communality), “bir değişkenin analizde yer alan diğer değişkenlerle paylaştığı varyans miktarı” olarak tanımlanır (Eroğlu, 2008: 329). Ortak varyanslar Tablo 37’de gösterilmektedir. Tabloya göre örneğin 11. soru varyansın %66’sını açıkladığı anlaşılmaktadır. Faktör analizinde bu değerlerin 0,40’tan küçük olmaması eğer küçükse ilgili sorunun çıkarılarak analizin tekrar edilmesi önerilir (Güriş ve Astar, 2015: 422).

Tablo 37

Ortak varyans tablosu

Communalities		
	Initial	Extraction
S2	1,000	,494
S4	1,000	,497
S5	1,000	,581
S6	1,000	,568
S7	1,000	,687
S8	1,000	,531
S9	1,000	,560
S10	1,000	,509
S11	1,000	,664
S14	1,000	,754
S15	1,000	,552
S18	1,000	,744
S20	1,000	,612
S21	1,000	,713
S22	1,000	,596
S28	1,000	,574
S29	1,000	,644
S30	1,000	,750
S31	1,000	,476
S32	1,000	,681
S33	1,000	,890
S34	1,000	,883
S35	1,000	,715
S36	1,000	,837
S37	1,000	,837
S38	1,000	,808
Extraction Method: Principal Component Analysis.		

Tablo 37’de görüldüğü gibi en yüksek açıklama oranına sahip olan madde 0,890 ile 33.soruya aittir. Ayrıca en düşük açıklama oranına sahip olan maddenin 0,476 ile 31. soru olduğu ve oranın 0,40’ın altında olmadığı tespit edilmiştir.

Faktör Sayısının Belirlenmesi

Faktör analizi ile anket sorularının kaç faktör altında toplandığı diğer bir deyişle faktör sayısının kaç tane olduğunu belirlemede yaygın olarak kullanılan yöntem Özdeğer (Eigenvalue) İstatistiğidir. Buna göre faktör sayısı, özdeğeri 1’den büyük olan faktörlerin toplanmasıyla bulunmaktadır (Eroğlu, 2008: 328).

Tablo 38

Açıklanan toplam varyans tablosu

Total Variance Explained									
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	5,106	19,640	19,640	5,106	19,640	19,640	4,706	18,101	18,101
2	3,998	15,377	35,017	3,998	15,377	35,017	3,323	12,780	30,881
3	1,786	6,868	41,884	1,786	6,868	41,884	1,961	7,544	38,424
4	1,668	6,414	48,298	1,668	6,414	48,298	1,831	7,041	45,466
5	1,386	5,329	53,628	1,386	5,329	53,628	1,430	5,500	50,965
6	1,152	4,432	58,059	1,152	4,432	58,059	1,406	5,406	56,371
7	1,058	4,068	62,127	1,058	4,068	62,127	1,294	4,977	61,348
8	1,003	3,858	65,985	1,003	3,858	65,985	1,206	4,637	65,985
9	,858	3,301	69,286						
10	,783	3,012	72,298						
11	,762	2,932	75,231						
12	,724	2,786	78,017						
13	,664	2,555	80,572						
14	,594	2,286	82,858						
15	,524	2,014	84,872						
16	,520	1,999	86,871						
17	,495	1,903	88,774						
18	,470	1,810	90,584						
19	,453	1,743	92,327						
20	,427	1,642	93,969						
21	,357	1,372	95,341						
22	,338	1,299	96,640						
23	,325	1,251	97,891						
24	,200	,769	98,660						
25	,192	,737	99,397						
26	,157	,603	100,000						
Extraction Method: Principal Component Analysis.									

Tablo 38’de görüldüğü gibi özdeğeri 1’den büyük olan 8 faktör bulunmaktadır. Birinci faktör toplam varyansın %18,101’ini açıklamaktadır. Toplam 8 faktörün toplam varyansı açıklama oranı ise %65,985’tir.

Döndürme Aşaması

Çok faktörlü analizlerde yorumlama kolaylığı sağlaması için döndürme (rotasyon) işlemi yapılır. Bu işlemle birlikte maddelerin hangi faktörle ilişkisi daha fazlaysa o faktör altında toplanması sağlanmaktadır. Birçok döndürme yöntemi olmakla birlikte çalışmada literatürde yaygın olarak kullanılmasından dolayı Varimax (Maksimum Değişkenlik) yöntemi tercih edilmiştir (Çokluk vd., 2012: 210-203).

Açımlayıcı faktör analizinde her maddenin sadece bir faktörü ölçmesi istenmektedir. Bu nedenle yapı geçerliğinin sağlanması için birden fazla faktör altında yer alan ve aralarında 0,10’dan daha az fark bulunan maddelerin çıkarılarak analizin tekrarlanması gerekmektedir. Bu tür maddelere “binişik madde” bu soruna da “binişiklik sorunu” denmektedir (Aksu vd., 2017: 57). Analizler sonucunda ankette yer alan 38 sorudan 12’si binişiklik sorunu ve 0,40’ın altında bir faktör yüküne sahip olması nedeniyle çıkarılarak analizler tekrarlanmış böylece soru sayısı 26’ya düşürülmüştür. Söz konusu 26 soruya ait Döndürülmüş Bileşenler Matrisi ise Tablo 39’da gösterilmektedir.

Tablo 39

Döndürülmüş bileşenler matrisi

Rotated Component Matrix^a								
	Component							
	1	2	3	4	5	6	7	8
S2	,594							
S4	,640							
S5	,711							
S6	,709							
S7	,810							
S8	,674							
S9	,680							
S10	,695							
S11	,793							
S35		,824						
S36		,902						
S37		,893						
S38		,882						
S15			,620					
S30			,852					
S32			,764					
S33				,926				
S34				,932				
S28					,673			
S29					,751			
S18						,851		
S22						,709		
S20							,657	
S21							,819	
S14								,845
S31								,490
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.								
a. Rotation converged in 6 iterations.								

Tabloda faktör analizinin sonuçları gösterilmektedir. Birinci faktörü oluşturan ifadeler 0,810 ile 0,594 değerleri arasında, ikinci faktörü oluşturan ifadeler 0,902 ile 0,824 değerleri arasında, üçüncü faktörü oluşturan ifadeler 0,852 ile 0,620 değerleri arasında, dördüncü faktörü oluşturan ifadeler 0,932 ile 0,926 değerleri arasında, beşinci faktörü oluşturan ifadeler 0,751 ile 0,673 değerleri arasında, altıncı faktörü oluşturan ifadeler 0,851 ile 0,709 değerleri arasında, yedinci faktörü oluşturan ifadeler 0,819 ile 0,657 ve son olarak sekizinci faktörü oluşturan ifadeler ise 0,845 ile 0,490 değerleri arasında faktör yükü üstlenmiştir.

Faktörlere İsim Verilmesi

Faktör analizinin son aşaması, döndürülmüş bileşenler matrisinden yararlanılarak her bir faktöre içeriğini yansıtacak şekilde anlamlı birer ismin verilmesidir (Eroğlu, 2008: 330). Faktörlerin isimlendirilmesi, araştırmacı için bazen en zor bazen de en kolay aşama olmaktadır. Burada araştırmacının konuya ve konuyla ilgili literatüre hakim olması önem teşkil eder. Faktörlere isim verilirken, değişkenlerin yoğunluğu ve anlamları dikkate alınarak isimlendirme yapılması gerekmektedir (Güriş ve Astar, 2019: 432).

Tablo 40

Faktör adları ve faktörleri oluşturan sorular

Faktör No	Faktörün Adı	Sorular (Maddeler)	Açıklanan Varyans (%)
1	Mali Saydamlık Tutumu	S2, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10, S11	18,101
2	Mali Konulara İlgi Düzeyi	S35, S36, S37, S38	12,780
3	Belediye Yöneticilerine Güven	S15, S30, S32	7,544
4	Mali Durum	S33, S34	7,041
5	Kentsel Aidiyet	S28, S29	5,500
6	Vergi Bilinci	S18, S22	5,406
7	Vergi Ahlakı	S20, S21	4,977
8	Hesap Verme Durumu	S14, S31	4,637

Tablo 40’a göre 26 ifade açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre sekiz faktörde gruplanmıştır. Analiz sonuçlarına göre birinci faktör 2,4,5,6,7,8,9,10 ve 11. sorulardan; ikinci faktör 35,36,37, ve 38. sorulardan; üçüncü faktör 15, 30 ve 32. sorulardan; dördüncü faktör 33 ve 34. sorulardan; beşinci faktör 28 ve 29. sorulardan; altıncı faktör 18 ve 22. sorulardan; yedinci faktör 20 ve 21. sorulardan ve sekizinci faktör ise 14 ve 31. sorulardan oluşmaktadır.

Faktör analizi sonuçlarına göre sekiz faktör grubu kendisini oluşturan ifadelerin niteliği doğrultusunda adlandırılmıştır. Buna göre birinci faktöre “Mali Saydamlık Tutumu”, ikincisine “Mali Konulara İlgi Düzeyi”, üçüncüsüne “Belediye Yöneticilerine Güven”, dördüncüsüne “Mali Durum”, beşincisine “Kentsel Aidiyet”, altıncısına “Vergi

Bilinci”, yedincisine “Vergi Ahlakı” ve sekizinci faktöre ise “Hesap Verme Durumu” adı verilmiştir.

Tablo 41

Faktörlere ilişkin betimsel istatistikler

Faktör Adı	N	Min.	Maks.	Standart Sapma	Varyans	Ortalama	Düzeyi
Mali Saydamlık Tutumu	357	2,00	5,00	,51667	,267	4,5490	ÇOK YÜKSEK
Mali Konulara İlgili Düzeyi	357	1,00	5,00	,98741	,975	2,3053	DÜŞÜK
Belediye Yöneticilerine Güven	357	1,00	5,00	,84912	,721	2,5920	DÜŞÜK
Mali Durum	357	1,00	5,00	1,12697	1,270	2,9188	ORTA
Kentsel Aidiyet	357	1,00	5,00	,78929	,623	3,9258	YÜKSEK
Vergi Bilinci	357	1,00	5,00	,86492	,748	3,9776	YÜKSEK
Vergi Ahlakı	357	1,00	5,00	,76425	,584	4,3669	ÇOK YÜKSEK
Hesap Verme Durumu	357	1,00	5,00	,85540	,732	2,3389	DÜŞÜK
Valid N (listwise)	357						

Tablo 41’de sekiz faktöre ilişkin betimsel istatistikler yer almaktadır. Faktörlere ilişkin ortalamalara ve düzeylerine bakıldığında mali saydamlık tutumu faktörünün ortalaması 4,5490 ile “çok yüksek”; mali konulara ilgi düzeyi faktörünün ortalaması 2,3053 ile “düşük”; belediye yöneticilerine güven faktörünün ortalaması 2,5920 ile “düşük”; mali durum faktörünün ortalaması 2,9188 ile “orta”; kentsel aidiyet faktörünün ortalaması 3,9258 ile “yüksek”; vergi bilinci faktörünün ortalaması 3,9776 ile “yüksek”; vergi ahlakı faktörünün ortalaması 4,3669 ile “çok yüksek” ve hesap verme durumu faktörünün ortalaması ise 2,3389 ile “düşük” düzeydedir.

5.2.2. Belirleyicilerin Analizinde Kullanılan Değişkenler ve Niteliği

Araştırmanın kuramsal modeline göre oluşturulan hipotezlerin test edilmesinde kullanılacak bağımlı değişken yukarıda ifade edildiği gibi “Mali Saydamlık Tutumu” değişkeni olup faktör analizi sonucunda elde edilen sürekli bir değişkendir. Vatandaşların mali saydamlık tutumunu belirleyen faktörlere ilişkin üç kategoride oluşturulan 18 hipotezin test edilmesinde kullanılacak analizlerin belirlenmesinde öncelikle bağımlı değişkenin normal dağılım gösterip göstermediğinin incelenmesi gereklidir.

Örneklemin normal dağılım göstermesi veri analizinde parametrik testlerin aksi halde parametrik olmayan testlerin kullanılabileceğini ifade etmektedir. Normallik varsayımının test edilebilmesi için geliştirilmiş birçok test olmakla birlikte örneklemin 50'nin üzerinde olması halinde Kolmogorov-Smirnow (KS) testi, 50'nin altında olması halinde Shapiro-Wilk (SW) testi yaygın olarak kullanılmaktadır. Her iki testte de anlamlılık değerinin (Sig., p) 0,05'ten büyük olması halinde verilerin normal dağıldığı kabul edilmektedir (Güriş ve Astar, 2019: 176-183).

Tablo 42

Mali saydamlık tutumu değişkeninin normallik test sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Mali Saydamlık Tutumu	,191	357	,000	,821	357	,000

a. Lilliefors Significance Correction

Mali Saydamlık Tutumu değişkenine ilişkin normallik test sonuçları Tablo 42'de gösterilmektedir. Her iki test sonucunda $p < 0,05$ olduğu için verilerin normal dağılmadığı bu nedenle analizlerde parametrik olmayan testlerin kullanılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Tablo 43'te araştırmada hipotez testleri için kullanılan değişkenler ve kullanılan analiz yöntemleri yer almaktadır.

Tablo 43

Araştırmada hipotez testleri için kullanılan değişkenler

BAĞIMLI DEĞİŞKEN						
No	Değişkenin Adı	Kategorisi	Niteliği	Veri Kaynağı	n	Kullanılan Analiz Yöntemleri
1	Mali Saydamlık Tutumu	Bağımlı	Nicel – Eşit Aralıklı	Faktör Analizi	357	Hipoteze ve bağımsız değişkene uygun yöntemler (Bkz. Aşağıda)
BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER (BELİRLEYİCİLER)						
No	Değişkenin Adı	Kategorisi	Niteliği	Veri Kaynağı	n	Kullanılan Analiz Yöntemleri
1	Cinsiyet	Sosyo-Demografik	Nitel – Sınıflama	Anket	357	Mann-Witney U Grup Farklılık Testi
2	Medeni Durum	Sosyo-Demografik	Nitel – Sınıflama	Anket	357	Mann-Witney U Grup Farklılık Testi
3	Yaş	Sosyo-Demografik	Nicel – Oran	Anket	344	Korelasyon Analizi
4	Eğitim Düzeyi	Sosyo-Demografik	Nitel – Sıralama	Anket	355	Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi
5	Gelir Düzeyi	Sosyo-Demografik	Nitel – Sıralama	Anket	346	Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi
6	Mesleki Durum	Sosyo-Demografik	Nitel – Sınıflama	Anket	356	Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi
7	Kentsel Aidiyet	Sosyo-Demografik	Nicel – Eşit Aralıklı	Faktör Analizi	357	Korelasyon Analizi
8	Mali Konulara İlgi Düzeyi	Sosyo-Demografik	Nicel – Eşit Aralıklı	Faktör Analizi	357	Korelasyon Analizi
9	Vergi Ahlakı	Ekonomik-Mali	Nicel – Eşit Aralıklı	Faktör Analizi	357	Korelasyon Analizi
10	Vergi Bilinci	Ekonomik-Mali	Nicel – Eşit Aralıklı	Faktör Analizi	357	Korelasyon Analizi
11	Vergi Uyum	Ekonomik-Mali	Nitel – Sıralama	Anket - S24	357	Korelasyon Analizi
12	Mali Durum	Ekonomik-Mali	Nicel – Eşit Aralıklı	Faktör Analizi	357	Korelasyon Analizi

Tablo 43'ün devamı

13	Hesap Verme Durumu	Ekonomik-Mali	Nicel – Eşit Aralıklı	Faktör Analizi	357	Korelasyon Analizi
14	Yolsuzluk Algısı	Ekonomik-Mali	Nitel – Sıralama	Anket - S27	357	Korelasyon Analizi
15	Siyasi Görüş	Siyasi	Nitel – Sınıflama	Anket	345	Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi
16	Yerel Seçime Katılım	Siyasi	Nitel – Sınıflama	Anket	352	Mann-Witney U Grup Farklılık Testi
17	STK'ya Üyelik Durumu	Siyasi	Nitel – Sınıflama	Anket	355	Mann-Witney U Grup Farklılık Testi
18	Belediye Yöneticilerine Güven	Siyasi	Nicel – Eşit Aralıklı	Faktör Analizi	357	Korelasyon Analizi

Araştırmada yaş, kentsel aidiyet, mali konulara ilgi düzeyi, vergi ahlakı, vergi bilinci, vergi uyumu, mali durum, hesap verme durumu, yolsuzluk algısı ve belediye yöneticilerine güven değişkenleri ile ilgili hipotezler test edilmesinde korelasyon analizi kullanılmıştır. Cinsiyet, medeni durum, yerel seçime katılım ve STK'ya üyelik durumu ile ilgili hipotezler Mann-Witney U Grup Farklılık Testi ile test edilmiştir. Eğitim düzeyi, gelir düzeyi, mesleki durum ve siyasi görüşe ilişkin hipotezler ise Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi ile test edilmiştir (Bkz. Tablo 43).

5.2.3. Mali Saydamlık Tutumunun Sosyo-Demografik Belirleyicilerinin Analizi

Sosyo-demografik faktörler, vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarının belirleyicilerinden biridir. Araştırma kapsamında cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, mesleki durum, kentsel aidiyet ve mali konulara ilgi düzeyi gibi sosyo-demografik faktörlerin mali saydamlık tutumu ile ilişkili olup olmadığı test edilmiştir.

Cinsiyet

Literatürde kadınların erkeklere göre etik ve ahlaki değerlere daha sıkı bağlı olduklarını ortaya konmaktadır. Ayrıca ampirik çalışmalar kadınların sayıca daha fazla oldukları parlamentolarda ya da üst düzey mevkilerde yer aldıkları bürokrasilerde yolsuzluklara görece daha az rastlandığını göstermektedir (Swamy vd., 2001: 25; Araujo ve Tejedo-Romero, 2018: 94). Bu nedenle araştırmanın ilk hipotezi “*H₁: Kadınlar erkeklere göre daha fazla mali saydamlık talep etmektedir*” şeklinde kurulmuştur.

Katılımcıların mali saydamlık tutumunun cinsiyet açısından dağılımına bakıldığında kadınların mali saydamlık tutumu aritmetik ortalamalarının 4,4969, erkeklerin ise 4,6020 olduğu ve her iki grubun da belediyelerden “çok yüksek” derecede mali saydamlık talebinde bulundukları Tablo 44’te görülmektedir.

Tablo 44

Katılımcıların cinsiyete göre mali saydamlık tutumu

Cinsiyet	N	Standart Sapma	Varyans	Ortalama	Derecesi
Erkek	177	,44767	,200	4,6020	ÇOK YÜKSEK
Kadın	180	,57303	,328	4,4969	ÇOK YÜKSEK
Toplam	357	,51667	,267	4,5490	ÇOK YÜKSEK

Erkeklerin mali saydamlık talebinin kadınlara göre biraz daha fazla olmasına rağmen aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Mann-Witney U testi ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 45).

Tablo 45

Cinsiyet değişkeni Mann-Witney U Grup Farklılık Testi sonuçları

Faktör	Grup	N	Sıra Ortalaması	Gruplar Arası Farklılık
MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Erkek	177	188,22	$p = 0.089 > 0.05$ olduğundan anlamlı bir farklılık yoktur. H_1 hipotezi reddedilir.
	Kadın	180	169,94	

Test sonuçlarına bakıldığında p değerinin 0,089 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,05'in üzerinde olduğundan ($p > 0,05$) katılımcıların mali saydamlık tutumunun kadınlar ve erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($U = 14298,500$, $z = - 1,703$). Bu nedenle "*H₁: Kadınlar erkeklere göre daha fazla mali saydamlık talep etmektedir*" hipotezi reddedilir.

Kadınların erkeklere göre şeffaf politika ve uygulamaları daha fazla benimsediklerini ve bu bağlamda mali saydamlık talebinin erkeklere göre daha fazla olduğunu ileri süren bilimsel araştırmalar (Romero ve Araujo, 2018; Tavares ve Cruz, 2014; Araujo ve Romero, 2018) literatürde ağırlıkta olmakla birlikte cinsiyet değişkeni ile mali saydamlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını gösteren ve bu doğrultuda hipotez sonucumuz ile benzer bulgulara ulaşan araştırmalara da rastlandığını söylemek gerekir (Rios vd., 2013; Araujo ve Romero, 2016). Buna ek olarak ülkemizde kadınların katılım, temsil, hak arama ve haklarını kullanma gibi konularda erkeklere kıyasla daha arka planda oldukları bir gerçektir. Nihayetinde mali saydamlık talebi ve bilgi edinme ihtiyacı da bahsedilen hakların etkili bir biçimde kullanımını gerektirmektedir. Kadınların bu haklardan yoksun olması ya da haklarını yeterince kullanamamasının mali saydamlık talebini de olumsuz etkileyebileceği düşünülebilir.

Medeni Durum

Ankete katılan vatandaşların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular hazırlanırken katılımcıların bekar ya da evli olmalarının bir diğer ifadeyle medeni durumlarının mali saydamlık tutumu üzerine etkili olup olmadığı test edilmek istenmiş ve bu değişkene ilişkin "*H₂: Medeni duruma göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir*" hipotezi kurulmuştur.

Katılımcıların mali saydamlık tutumunun medeni durum açısından dağılımına bakıldığında bekarların mali saydamlık tutumu aritmetik ortalamasının 4,5918 evlilerin ise 4,5240 olduğu ve her iki grubun da belediyelerden "çok yüksek" derecede mali saydamlık talebinde bulundukları Tablo 46'da görülmektedir.

Tablo 46

Katılımcıların medeni durumuna göre mali saydamlık tutumu

Medeni Durum	N	Standart Sapma	Varyans	Ortalama	Derecesi
Bekâr	132	,45024	,203	4,5918	ÇOK YÜKSEK
Evli	225	,55136	,304	4,5240	ÇOK YÜKSEK
Toplam	357	,51667	,267	4,5490	ÇOK YÜKSEK

Bekarların mali saydamlık talebinin evlilere göre biraz daha fazla olmasına rağmen aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Mann-Witney U testi ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 47).

Tablo 47

Medeni durum değişkeni Mann-Witney U Grup Farklılık Testi sonuçları

Faktör	Grup	N	Sıra Ortalaması	Gruplar Arası Farklılık
MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Bekâr	132	183,59	$p= 0.512 > 0.05$ olduğundan anlamlı bir farklılık yoktur. H_2 hipotezi reddedilir.
	Evli	225	176,30	

Test sonuçlarına bakıldığında p değerinin 0,512 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,05'in üzerinde olduğundan ($p>0,05$) katılımcıların mali saydamlık tutumunun bekarlar ve evliler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($U = 14243,500$, $z = - 0,656$). Bu nedenle " H_2 : Medeni duruma göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir" hipotezi reddedilir. Beklentinin aksi yönde bir bulguya ulaşılması Çanakkale örnekleminde evli ve bekarların sosyo-ekonomik açıdan belediyelerden mali saydamlık beklentilerini farklılaştıracak faktörlerin yeterince etkili olmaması ile açıklanabilir.

Yaş

Vatandaşların mali saydamlık tutumu ile yaş değişkeni arasındaki ilişki hakkında farklı tespitlere rastlamak mümkündür. Yaşlı nüfusun (özellikle 65 yaş ve üstü) bilgisayar

ve internet kullanımının genç nüfusa oranla daha düşük olması mali bilgilere erişimini kısıtlamaktadır. Ancak literatürdeki yaygın görüş, yaşlı nüfusun katılım düzeyinin daha yüksek olması nedeniyle mali saydamlık talebinin de fazla olduğu yönündedir.

TÜİK verilerine göre Çanakkale, Türkiye’de en fazla yaşlı nüfusun (%14’ten fazla) ikamet ettiği iller arasında yer almaktadır (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2020). Bu nedenle araştırmanın bir diğer hipotezi “*H₃: Yaş arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır*” şeklindedir. Söz konusu hipotezi test etmek için korelasyon analizi kullanılmış olup test sonuçları Tablo 48’de görülmektedir.

Tablo 48

Katılımcıların yaşları ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki

			YAŞ
Spearman's rho	MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Correlation Coefficient	,013
		Sig. (2-tailed)	,817
		N	344

Değişkenler arasında ilişkinin mevcudiyeti anlamlılık (Sig.) değerine bakılarak anlaşılabilir. Tabloda anlamlılık değeri $p=0,817 > 0,05$ olduğundan katılımcıların yaşları ile mali saydamlık talepleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle “*H₃: Yaş arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır*.” hipotezi reddedilir. Literatürde yaş değişkeni ile ilgili hipotez sonucumuzla paralellik arz eden ve benzer bulguya ulaşan bir araştırma bulunduğunu belirtmek gerekir (Bkz. Ribeiro vd., 2017).

Araştırmanın örneklemine bakıldığında 65 yaş ve üstü yalnızca 3 katılımcı bulunduğu ve dolayısıyla 65 yaş ve üstü katılımcı sayısının yetersizliği nedeniyle hipotez için tahmin edilenden farklı bir sonucun ortaya çıkmasına neden olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Eğitim Düzeyi

Vatandaşların belediyelerle ilgili meselelere karşı duyarlılığı ve hesap sorma bilinci eğitim düzeyine göre değişmektedir. Bu doğrultuda “*H₄: Eğitim düzeyi arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır*” hipotezi oluşturulmuştur. Katılımcıların mali saydamlık tutumunun eğitim düzeylerine göre dağılımı Tablo 49’da gösterilmiştir.

Tablo 49

Katılımcıların eğitim düzeyine göre mali saydamlık tutumu

Eğitim Düzeyi	N	Standart Sapma	Varyans	Ortalama	Derecesi
İlkokul	13	,52479	,275	4,4274	ÇOK YÜKSEK
Ortaokul	13	,44409	,197	4,5385	ÇOK YÜKSEK
Lise	65	,65878	,434	4,4239	ÇOK YÜKSEK
Ön Lisans	43	,47933	,230	4,5452	ÇOK YÜKSEK
Lisans	152	,46750	,219	4,6031	ÇOK YÜKSEK
Yüksek Lisans	50	,53963	,291	4,5133	ÇOK YÜKSEK
Doktora	19	,35341	,125	4,7018	ÇOK YÜKSEK
Toplam	355	,51743	,268	4,5471	ÇOK YÜKSEK

Katılımcıların mali saydamlık tutumunun eğitim düzeyi açısından dağılımına bakıldığında tüm düzeyler için çok yüksek olduğu görülmektedir. Mali saydamlık tutumunun aritmetik ortalaması ilkokul ve lise düzeyinde nispeten daha düşük iken, lisans ve doktora düzeyinde ise daha yüksektir (Bkz. Tablo 49).

Eğitim grupları arasındaki mali saydamlık tutumu farklılıklarının istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını tespit etmek için Kruskal Walls H testi sonuçları Tablo 50’de yer almaktadır.

Tablo 50

Eğitim düzeyi değişkeni Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi sonuçları

Faktör	Grup	N	Sıra Ortalaması	Gruplar Arası Farklılık
MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	İlkokul	13	147,96	$p = 0.386 > 0.05$ olduğundan anlamlı bir farklılık yoktur. H_4 hipotezi reddedilir.
	Ortaokul	13	165,31	
	Lise	65	160,61	
	Ön Lisans	43	177,62	
	Lisans	152	188,22	
	Yüksek Lisans	50	171,12	
	Doktora	19	203,95	

Test sonuçlarına bakıldığında p değerinin 0,386 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,05'in üzerinde olduğundan ($p > 0,05$) katılımcıların mali saydamlık tutumunun eğitim düzeylerine göre istatistiksel açıdan farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($H = 6,433$, $SD = 6$). Bu nedenle " H_4 : Eğitim düzeyi arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır" hipotezi reddedilir. Hipotez sonucumuzla paralellik arz eden ve bu anlamda eğitim düzeyi değişkeni ile ilgili benzer bulgular elde araştırmaların mevcut olduğunu da belirtmek gerekir (Bkz. Beblava vd., 2016; Ribeiro vd., 2017;).

Gelir Düzeyi

Araştırmadaki bir diğer hipotez " H_5 : Gelir düzeyi arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır" şeklinde kurulmuştur. Katılımcıların gelir düzeylerine göre mali saydamlık tutumlarının nasıl dağıldığı Tablo 51'de gösterilmiştir.

Tablo 51

Katılımcıların gelir düzeyine göre mali saydamlık tutumu

Gelir Düzeyi	N	Standart Sapma	Varyans	Ortalama	Derecesi
2.324 TL ve altı	75	,58223	,339	4,4415	ÇOK YÜKSEK
2.325 ve 3.000 TL arası	38	,57300	,328	4,4444	ÇOK YÜKSEK
3.001 ve 4.000 TL arası	41	,40985	,168	4,6125	ÇOK YÜKSEK
4.001 ve 5.000 TL arası	72	,59762	,357	4,4969	ÇOK YÜKSEK
5.001 TL ve üzeri	120	,42430	,180	4,6500	ÇOK YÜKSEK
Toplam	346	,52086	,271	4,5459	ÇOK YÜKSEK

Katılımcıların mali saydamlık tutumunun gelir düzeyi açısından dağılımına bakıldığında 2.324 TL ve altı gelire sahip olanların mali saydamlık tutumu aritmetik ortalaması 4,4415'tir. 5.001 TL ve üzeri gelire sahip olanların mali saydamlık tutumu aritmetik ortalaması 4,6500'tir.

Gelir grupları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Kruskal-Wallis H testi ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 52).

Tablo 52

Gelir düzeyi değişkeni Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi sonuçları

Faktör	Grup	N	Sıra Ort.	Gruplar Arası Farklılık	Gruplar Arası Fark
MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	(1) 2.324 TL ve altı	75	151,44	$p= 0.036 < 0.05$ olduğundan anlamlı bir farklılık vardır. H_5 hipotezi kabul edilir.	1 – 5 ($p=0,036$)
	(2) 2.325 ve 3.000 TL arası	38	155,18		
	(3) 3.001 ve 4.000 TL arası	41	178,15		
	(4) 4.001 ve 5.000 TL arası	72	170,01		
	(5) 5.001 TL ve üzeri	120	193,59		

Test sonuçlarına bakıldığında p değerinin 0,036 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,05'in altında olduğundan ($p<0,05$) katılımcıların mali saydamlık tutumunun gelir düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($H = 10,289$, $SD = 4$). Bu nedenle " H_5 : Gelir düzeyi arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır." hipotezi kabul edilir. Literatürde hipotez sonucumuzla paralellik arz eden ve

benzer bulgular elde araştırmaların mevcut olduğu görülmektedir (Bkz. Piotrowski ve Ryzin, 2007; Zuccolito ve Teixeira, 2014; Munoz ve Bolivar, 2015).

Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığı incelendiğinde ise 2.324 TL ve altı ile 5.001 TL ve üstü gelir düzeyine sahip olanlar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Bonferroni düzeltmeli $p=0,036<0,05$). Dolayısıyla en alt gelir grubu bir diğer ifadeyle asgari ücret ve altında gelir elde edenler ile en üst gelir grubunun mali saydamlık talebinin farklılaştığını ve gelir düzeyi 5.000 TL ve üzerinde olan vatandaşların mali saydamlık talebinin daha fazla olduğu görülmektedir. Bireyin geliri arttıkça vergi, harç, pay vb.  demelerle yerel hizmetlerin finansmanına daha fazla katılması söz konusu olabileceğinden doğal olarak belediye b t çelerinde yer alan bu kaynakların nasıl ve nerelere harcandığına ilişkin kendisi ile daha fazla bilgi paylaşılması gerektiğini düşünmektedir.

Mesleki Durum

Katılımcıların mali saydamlık tutumunun belirleyicisi olabileceğı düşünülen sosyo-demografik faktörlerden biri de mesleki durumdur. Bu nedenle araştırmada “*H₆: Mesleki duruma göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir.*” hipotezi kurulmuştur. Öncelikle katılımcıların mesleklerine göre mali saydamlık tutumlarının nasıl dağıldığını Tablo 53’te gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcıların mali saydamlık tutumu aritmetik ortalamasının en yüksek olduğu meslek grubu çiftçiler iken, en düşük olduğu grup ise ev hanımlarıdır.

Tablo 53

Katılımcıların meslek durumuna göre mali saydamlık tutumu

Mesleki Durum	N	Standart Sapma	Varyans	Ortalama	Derecesi
Memur	146	,43560	,190	4,6400	ÇOK YÜKSEK
İşçi	52	,51106	,261	4,3846	ÇOK YÜKSEK
Ticaret Erbabı	18	,38201	,146	4,6605	ÇOK YÜKSEK
Serbest Meslek Erbabı	22	,54619	,298	4,6061	ÇOK YÜKSEK
Çiftçi	3	,12830	,016	4,9259	ÇOK YÜKSEK
Emekli	19	,50683	,257	4,5380	ÇOK YÜKSEK
Ev Hanımı	25	,74599	,557	4,3422	ÇOK YÜKSEK
Öğrenci	28	,63003	,397	4,4246	ÇOK YÜKSEK
Çalışmıyor	19	,26789	,072	4,6199	ÇOK YÜKSEK
Diğer	24	,66317	,440	4,4630	ÇOK YÜKSEK
Toplam	356	,51684	,267	4,5478	ÇOK YÜKSEK

Meslek grupları arasındaki tutum farkının istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Kruskal-Wallis H testi ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 54).

Tablo 54

Meslek değişkeni Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi sonuçları

Faktör	Grup	N	Sıra Ort.	Gruplar Arası Farklılık	Gruplar Arası Fark
MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	(1) Memur	146	196,76	$p = 0.016 < 0.05$ olduğundan anlamlı bir farklılık vardır. H_0 hipotezi kabul edilir.	1 – 2 ($p=0,014$)
	(2) İşçi	52	137,80		
	(3) Ticaret Erbabı	18	193,17		
	(4) Serbest Meslek Erbabı	22	199,80		
	(5) Çiftçi	3	267,00		
	(6) Emekli	19	181,18		
	(7) Ev Hanımı	25	148,50		
	(8) Öğrenci	28	159,29		
	(9) Çalışmıyor	19	169,29		
	(10) Diğer	24	172,85		

Test sonuçlarına bakıldığında p değerinin 0,016 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,05'in altında olduğundan ($p < 0,05$) katılımcıların mali saydamlık tutumunun mesleki durumlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($H = 20,284$, $SD = 9$). Bu nedenle “ H_6 : Mesleki duruma göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir.” hipotezi kabul edilir.

Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığı incelendiğinde ise işçiler ile memurlar arasındaki mali saydamlık tutumunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (Bonferroni düzeltmeli $p = 0,014 < 0,05$).

Vatandaşların mali saydamlık talebi ile mesleki durumu arasındaki ilişkiyi araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada ise mali saydamlık talebinin mesleki duruma göre farklılaştığı ve bu farklılığın memur ve işçiler arasında gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Memurların işçilerden daha yüksek gelir düzeyine sahip olduğu dikkate alınırsa her iki meslek grubu arasında mali saydamlık talebinin farklılaşmasının nedeninin gelir düzeyinden kaynaklanabileceğini söyleyebiliriz.

Kentsel Aidiyet

Vatandaşların mali saydamlık tutumu üzerinde etkili olabilecek bir diğer faktör kentsel aidiyettir. Kendisini içinde yaşadığı kentin bir parçası olarak gören bireylerin belediyenin faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isteyebileceği ve bu aidiyet duygusu gereği mali saydamlık talebinin daha yüksek olması beklenmektedir. Bu doğrultuda “ H_7 : Kendisini içerisinde yaşadığı kentin bir parçası olarak görenlerin mali saydamlık talebi daha yüksektir” hipotezi kurulmuştur. Hipotezin doğruluğunu test etmek için korelasyon testi yapılmıştır (Bkz. Tablo 55).

Tablo 55

Katılımcıların kentsel aidiyeti ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki

			KENTSEL AİDİYET
Spearman's rho	MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Correlation Coefficient	,271
		Sig. (2-tailed)	,000
		N	357

Test sonuçlarına göre $p=0,000 < 0,001$ olduğundan katılımcıların mali saydamlık tutumu ile kentsel aidiyeti arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. İlişkinin yönü ve kuvvetini Spearman korelasyon katsayısı r_s göstermektedir. Tabloda görüldüğü gibi $r_s = 0,271$ 'dir. Katsayının pozitif işaretli olması iki değişken arasındaki ilişkinin de aynı yönde olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla "*H₇: Kendisini içerisinde yaşadığı kentin bir parçası olarak görenlerin mali saydamlık talebi daha yüksektir.*" şeklinde kurulan hipotez kabul edilir. Korelasyon katsayısının büyüklüğünden hareketle iki değişken arasında pozitif ancak zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Analiz sonucu elde edilen kentsel aidiyet ile mali saydamlık talebi arasındaki pozitif korelasyona ilişkin benzer bulgulara ulaşan ampirik bir diğer araştırma ABD'de gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Suzanne J. Piotrowski ve Gregg G. Van Ryzin tarafından çevrimiçi bir anket uygulanmış olup 1.800'den fazla vatandaşın katıldığı anketten elde edilen veriler kullanılarak vatandaşların yerel düzeyde şeffaflık talebi ölçülmüş ve mali saydamlık talebinin korelasyonları belirlenmiştir. Analiz sonucu vatandaşların kentsel aidiyeti arttıkça, mali saydamlık talebinin de arttığı belirlenmiş (Piotrowski ve Van Ryzin, 2007: 306-317) olup bu anlamda çalışmada elde ettiğimiz sonuçları desteklediği görülmektedir.

Mali Konulara İlgili Düzeyi

Ankete katılan vatandaşların belediyelerle ilgili mali konulara ilgi düzeyinin mali saydamlık tutumunun belirleyicisi olabileceğinden hareketle "*H₈: Vatandaşların belediyelerle ilgili mali konulara ilgi düzeyi arttıkça mali saydamlık talepleri de*

artmaktadır” hipotezi kurulmuştur. Bu hipotezi test etmek için korelasyon analizi kullanılmış olup test sonuçları Tablo 56’da görülmektedir.

Tablo 56

Katılımcıların mali konulara ilgi düzeyi ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki

			MALİ KONULARA İLGİ DÜZEYİ
Spearman's rho	MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Correlation Coefficient	, -025
		Sig. (2-tailed)	,639
		N	357

Korelasyon analizi sonucuna göre $p=0,639 > 0,05$ olduğundan mali saydamlık tutum ile mali konulara ilgi düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir.

Ankete katılanların yaklaşık %83’ü belediye bütçesi, %90,9’u kesin hesap, %84,1’i stratejik plan, %88,1’i performans programı ve %80,7’si faaliyet raporunu incelemediklerini ifade etmektedir. Katılımcıların aynı zamanda belediyelerin gelirleri, harcamaları ve borçlanma durumları ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Bu bağlamda ankete katılan vatandaşların mali okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğu ve bu nedenle mali saydamlık talebinin ilgi düzeyinden bağımsız olabileceği ifade edilebilir.

5.2.4. Mali Saydamlık Tutumunun Ekonomik ve Mali Belirleyicileri

Vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarının belirleyicilerden bir diğeri de ekonomik ve mali faktörlerdir. Araştırma kapsamında vergi ahlakı, vergi bilinci, vergi uyumu, mali durum, hesap verme durumu ve yolsuzluk algısı gibi ekonomik ve mali faktörlerin mali saydamlık tutumu ile ilişkili olup olmadığı test edilmiştir.

Vergi Ahlakı

Araştırmada kurulan bir diğer hipotez “*H₉: Vergi ahlakı arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır*” şeklindedir. Hipotezin doğruluğunu test etmek için korelasyon testi yapılmıştır (Bkz. Tablo 57).

Tablo 57

Katılımcıların vergi ahlakı düzeyi ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki

			VERGİ AHLAKI
Spearman's rho	MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Correlation Coefficient	,159
		Sig. (2-tailed)	,003
		N	357

Hipotezin doğruluğunu test etmek için korelasyon testi yapılmıştır. Test sonuçlarına göre $p=0,003 < 0,05$ olduğundan katılımcıların mali saydamlık tutumu ile vergi ahlakı seviyesi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki mevcuttur. İlişkinin yönü ve kuvvetini Spearman korelasyon katsayısı r_s göstermektedir. Tabloda görüldüğü gibi $r_s = 0,159$ 'dur. Katsayının pozitif işaretli olması iki değişken arasındaki ilişkinin aynı yönde olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla “*H₉: Vergi ahlakı arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır*” şeklinde kurulan hipotez kabul edilir. Korelasyon katsayısının büyüklüğünden hareketle iki değişken arasında pozitif ancak zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Yapılan taramalar sonucunda vergi ahlakı ile mali saydamlık arasında pozitif ilişki olduğunu ortaya koyan yalnızca bir ampirik çalışma tespit edilebilmiştir (Bkz. Capasso vd., 2020). Ancak bu çalışmada mali saydamlık merkezi yönetim boyutuyla ele alınmakta olup her iki değişken arasındaki ilişkiyi yerel yönetim düzeyinde araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Vergi Bilinci

Vatandaşların mali saydamlık tutumunun belirleyicisi olabileceği tahmin edilen faktörlerden bir diğeri de vergi bilincidir. Bu nedenle “ H_{10} : Vergi bilinci arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır” hipotezi oluşturulmuştur. Hipotezin doğruluğunu test etmek için korelasyon testi yapılmıştır (Bkz. Tablo 58).

Tablo 58

Katılımcıların vergi bilinci düzeyi ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki

			VERGİ BİLİNCİ
Spearman's rho	MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Correlation Coefficient	,092
		Sig. (2-tailed)	,084
		N	357

Test sonuçlarına göre $p=0,084 > 0,001$ olduğundan katılımcıların mali saydamlık tutumu ile vergi bilinci seviyesi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir. Dolayısıyla “ H_{10} : Vergi bilinci arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır” şeklinde kurulan hipotez reddedilir.

Vergi Uyumu

Araştırmanın bir diğer hipotezi “ H_{11} : Yerel vergi uyumu artıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır” şeklinde oluşturulmuştur. Hipotezin doğruluğunu test etmek için korelasyon testi yapılmıştır (Bkz. Tablo 59).

Tablo 59

Katılımcıların vergiye uyum düzeyleri ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki

			VERGİ UYUMU
Spearman's rho	MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Correlation Coefficient	,086
		Sig. (2-tailed)	,103
		N	357

Spearman korelasyon $p = 0,103 > 0,05$ olduğundan bu iki değişken arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bu nedenle “ H_{11} : Yerel vergi uyumu artıkça mali saydamlık talebi de artar” hipotezi reddedilir. Yerel vergi uyumuna ilişkin sorunun (S24) ortalaması orta düzeyde olup bu durumun vatandaşların mali saydamlık talebini etkileyebileceğini söylemek mümkündür.

Mali Durum

Araştırmanın bir diğer hipotezi belediyelerin mali durumu ile ilgilidir. Belediyelerin mali disiplin temelinde etkin yönetilmesi onların hizmet sunma kapasitelerini artırabilir ve vatandaşın mali saydamlık tutumunu olumlu etkileyebilir. Örneğin mali durumu güçlü olup şehir içi yol yapım-bakım-onarım işlerini ya da yaz aylarında sivrisinekle mücadeleyi aksatmadan sürdürebilen bir belediye vatandaşta mali açıdan saydam olduğu izlenimini daha kolay bırakabilir. Buna karşın borç batağında olup temel kamu hizmetlerini aksatan bir belediyenin aynı izlenimi bırakabilmesi oldukça güçtür. Mali duruma ilişkin hipotez “ H_{12} : Belediyelerin mali açıdan güçlü olduğu görüşüne katılanlar belediyelerin mali açıdan daha şeffaf olması gerektiğini savunmaktadır” şeklinde kurulmuştur. Hipotezin doğruluğunu test etmek için korelasyon testi yapılmıştır (Bkz. Tablo 60).

Tablo 60

Katılımcıların belediyelerin mali durumuna ilişkin görüşleri ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki

			MALİ DURUM
Spearman's rho	MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Correlation Coefficient	,088
		Sig. (2-tailed)	,099
		N	357

Test sonuçlarına göre $p=0,099 > 0,05$ olduğundan katılımcıların mali saydamlık tutumu ile belediyelerin mali durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla “*H₁₂: Belediyelerin mali açıdan güçlü olduğu görüşüne katılanlar belediyelerin mali açıdan daha şeffaf olması gerektiğini savunmaktadır*” şeklinde kurulan hipotez reddedilir. Çanakkale örnekleminde vatandaşlar Türkiye’deki belediyelerin mali açıdan orta düzeyde güçlü olduklarını (M=2,91) düşünmektedirler. Buna karşın belediyelerin, kaynaklarını verimli kullanma (M=2,37) ya da gereksiz harcamadan kaçınma (M=2,26) açılarından vatandaşta aynı izlenimi bırakamadıkları görülmektedir. Bu nedenle hipotezin reddedilmiş olması, belediyelerin mali kaynaklarını yeterli etkinlikte kullanmamalarından kaynaklanmış olabilir.

Hesap Verme Durumu

Kamu gücünü kullanma yetkisine sahip olanların kamu kaynaklarını nasıl yönettikleri konusunda halka hesap vermesi demokratik bir yönetim için vazgeçilmez niteliktedir. Bu doğrultuda belediye kaynaklarını yönetenlerin de yerel halka hesap vermesi ve kaynakları nasıl kullandıklarına ilişkin bilgi paylaşması gerektiğinden yola çıkarak “*H₁₃: Belediyelerin yeterince hesap vermediğini düşünenlerin mali saydamlık talebi daha yüksektir*” hipotezi oluşturulmuştur. Hipotezin doğruluğunu test etmek için korelasyon testi yapılmıştır (Bkz. Tablo 61).

Tablo 61

Katılımcıların belediyelerin hesap verme durumuna ilişkin görüşleri ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki

			HESAP VERME DURUMU
Spearman's rho	MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Correlation Coefficient	,-297
		Sig. (2-tailed)	,000
		N	357

Test sonuçlarına göre $p=0,000 < 0,001$ olduğundan katılımcıların mali saydamlık tutumu ile hesap verme durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki mevcuttur. İlişkinin yönü ve kuvvetini Spearman korelasyon katsayısı r_s göstermektedir. Tabloda görüldüğü gibi $r_s = -0,297$ 'dir. Katsayının negatif işaretli olması iki değişken arasındaki ilişkinin ters yönde olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla "*H₁₃: Belediyelerin yeterince hesap vermediğini düşünenlerin mali saydamlık talebi daha yüksektir*" şeklinde kurulan hipotez kabul edilir. Korelasyon katsayısının büyüklüğünden hareketle iki değişken arasında negatif ancak zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Literatürde mali saydamlık ile hesap verebilirlik kavramlarının genellikle birlikte kullanıldığı görülmektedir. Hatta bu kavramlar, bir mekanizmanın sorunsuz biçimde çalışan ve birbirini tamamlayan parçaları olarak kabul edilmektedir (Hood, 2010: 989; Ferry vd., 2015: 351; Svard, 2017: 85). Bu bağlamda belediye yönetiminin hesap verme yükümlülüğünü yerine getirmesi için bazı mali bilgileri kamuoyuna açıklaması gerekmektedir. Dolayısıyla belediyelerin yeterince hesap vermediğini görüşüne katılan vatandaşlar aynı zamanda belediyelerin yeterli mali bilgiyi kamuoyuna açıklamadığını düşünmekte ve bu nedenle daha fazla mali saydamlık talep etmektedirler.

Yolsuzluk Algısı

Araştırmada kurulan bir diğer hipotez "*H₁₄: Yolsuzluk algısı arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır*" şeklindedir. Hipotezin doğruluğunu test etmek için korelasyon testi yapılmıştır (Bkz. Tablo 62).

Tablo 62

Katılımcıların yolsuzluk algıları ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki

			YOLSUZLUK ALGISI
Spearman's rho	MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Correlation Coefficient	,282
		Sig. (2-tailed)	,000
		N	357

Test sonuçlarına göre $p=0,000 < 0,001$ olduğundan katılımcıların mali saydamlık tutumu ile yolsuzluk algısı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. İlişkinin yönü ve kuvvetini Spearman korelasyon katsayısı r_s göstermektedir. Tabloda görüldüğü gibi $r_s = 0,282$ 'dir. Katsayının pozitif işaretli olması iki değişken arasındaki ilişkinin de aynı yönde olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla "*H₁₄: Yolsuzluk algısı arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır*" şeklinde kurulan hipotez kabul edilir. Korelasyon katsayısının büyüklüğünden hareketle iki değişken arasında pozitif ancak zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Ampirik çalışmalarda Mali Saydamlık Endeksi ile Yolsuzluk Algılama Endeksi arasındaki pozitif yönlü ilişki ortaya konmaktadır. Bir başka ifadeyle bir ülkede mali saydamlık konusunda etkin çalışmalar sürdükçe mali saydamlık endeksindeki puanı artmakta ve buna paralel olarak yolsuzluk algılama endeksinde de yolsuzluğun az olduğu ülkeler kategorisine geçmeyi sağlayacak şekilde puanı yükselmektedir (Egeli ve Özen, 2005: 26).

Türkiye'de yolsuzluğun vatandaşlar tarafından nasıl algılandığını ölçmek amacıyla 2016 yılında TESEV öncülüğünde yapılan bir araştırmaya göre belediyeler, yolsuzluğun en yaygın olduğu idari birim olarak görülmektedir. Ayrıca belediye çalışanları ve belediye meclis üyeleri, araştırmaya katılan vatandaşlar tarafından yolsuzluğa en yatkın meslek grupları olarak görülmektedir (TESEV, 2006: 12-15). Uluslararası Şeffaflık Derneği tarafından 2015 yılında yayımlanan yolsuzlukla ilgili kamuoyu araştırmasında da benzer sonuçlar elde edildiği dikkate alınırsa Türkiye'de genel olarak vatandaşların belediyelere ilişkin yolsuzluk algısının yüksek olduğu ve bu araştırmada elde edilen verilerle örtüştüğü

söylenabilir (Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2015: 17). Sonuç olarak vatandaşların belediyelere ilişkin yolsuzluk algısı arttıkça, belediyelerden daha fazla şeffaflık ve bilgi paylaşımı talep ettikleri görülmektedir.

5.2.5. Mali Saydamlık Tutumunun Siyasi Belirleyicileri

Siyasi faktörler, vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarının belirleyicileri arasında yer alır. Bu araştırmada siyasi görüş, yerel seçime katılım, sivil toplum kuruluşuna üyelik durumu ve belediye yöneticilerine güven gibi siyasi faktörlerin mali saydamlık tutumu ile ilişkili olup olmadığı test edilmiştir.

Siyasi Görüş

Vatandaşların mali saydamlık tutumunu etkilemesi beklenen bir diğer faktör siyasi görüştür. Buradan hareketle “*H₁₅: Siyasi görüşe göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir*” hipotezi kurulmuştur.

Tablo 63’te katılımcıların mali saydamlık tutumunun siyasi görüşe göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 63

Katılımcıların siyasi görüşlerine göre mali saydamlık tutumu

Siyasi Görüş	N	Standart Sapma	Varyans	Ortalama	Derecesi
Muhafazakâr	59	,54986	,302	4,5085	ÇOK YÜKSEK
Sosyal Demokrat	94	,55363	,307	4,5674	ÇOK YÜKSEK
Milliyetçi	95	,56091	,315	4,5053	ÇOK YÜKSEK
Liberal	17	,36901	,136	4,6863	ÇOK YÜKSEK
Sosyalist	28	,42972	,185	4,5476	ÇOK YÜKSEK
Diğer	52	,41531	,172	4,6004	ÇOK YÜKSEK
Toplam	345	,51812	,268	4,5494	ÇOK YÜKSEK

Tabloya göre mali saydamlık tutumu aritmetik ortalaması tüm siyasi görüşler için “çok yüksek” düzeydedir. Liberal görüşe sahip katılımcıların mali saydamlık tutumu aritmetik ortalaması diğer görüşleri benimseyenlere göre daha yüksektir (4,6863). Siyasi

görüşler arasındaki tutum farkının istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Kruskal-Wallis H testi ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 64).

Tablo 64

Siyasi görüş değişkeni Kruskal-Wallis H Grup Farklılık Testi sonuçları

Faktör	Grup	N	Sıra Ortalaması	Gruplar Arası Farklılık
MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Muhafazakâr	59	163,66	$p = 0.612 > 0.05$ olduğundan anlamlı bir farklılık yoktur. H_{15} hipotezi reddedilir.
	Sosyal Demokrat	94	182,21	
	Milliyetçi	95	166,55	
	Liberal	17	199,59	
	Sosyalist	28	160,29	
	Diğer	52	176,89	

Test sonuçlarına bakıldığında p değerinin 0,612 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,05'in üzerinde olduğundan ($p > 0,05$) katılımcıların mali saydamlık tutumunun siyasi görüşlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($H = 3,578$, $SD = 6$). Bu nedenle “*Siyasi görüşe göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir*” hipotezi reddedilir. Türkiye’de yapılan ve hipotez sonucumuzla paralellik arz eden bir başka ifadeyle siyasi görüş değişkeni ile ilgili benzer bulgulara ulaşan bir araştırmaya rastlandığını belirtmek gerekir (Tümer, 2020). Mali saydamlık alanındaki çalışmalarda özellikle sol görüşlü belediyelerin mali saydamlığa daha fazla önem verdikleri yönünde tespitler bulunmakla birlikte Çanakkale örneğinde siyasi görüşlerin mali saydamlık tutumu ile bir ilişkisinin olmamasının farklı sebepleri olabilir. Örnekte tüm siyasi grupların mali saydamlık talebinin 4,50 ortalamanın üzerinde olmasının farklılığın ortaya çıkmasını engellemiş olması muhtemeldir. Bunun dışında sol partili belediyelerin vatandaşların mali saydamlık beklentilerini etkilemek açısından diğer belediyelere göre farklarını ortaya koyamamış olmaları muhtemel bir diğer sebep olabilir.

Yerel Seçime Katılım

Araştırmada kurulan bir diğer hipotez yerel seçimlere katılımı ilgilidir. Yerel seçimlere ve siyasi süreçlere katılımın belediyelerin mali saydamlık düzeyini pozitif

etkilediği görüşü yaygın olarak kabul edilmekte olup bu nedenle “ H_{16} : Yerel seçimlerde oy kullananların mali saydamlık talebi daha yüksektir.” kurulmuştur (Bkz. Piotrowski ve Ryzin, 2007; Araujo ve Tejedo-Romero, 2016; Tejedo-Romero ve Araujo, 2018). Katılımcıların mali saydamlık tutumunun son yerel seçimde oy kullanma durumları açısından dağılımına bakıldığında oy kullananların mali saydamlık tutumu aritmetik ortalamalarının 4,5701, seçime katılmayanların ise 4,3419 olduğu ve her iki grubun da belediyelerden “çok yüksek” derecede mali saydamlık talebinde bulundukları Tablo 65’te görülmektedir.

Tablo 65

Katılımcıların yerel seçime katılma durumlarına göre mali saydamlık tutumları

Oy Kullanma Durumu	N	Standart Sapma	Varyans	Ortalama	Derecesi
Evet	313	,48365	,234	4,5701	ÇOK YÜKSEK
Hayır	39	,72026	,519	4,3419	ÇOK YÜKSEK
Toplam	352	,51888	,269	4,5448	ÇOK YÜKSEK

Son yerel seçimde oy kullananların mali saydamlık talebinin oy vermeyenlere göre biraz daha fazla olmasına rağmen aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı Mann-Witney U testi ile analiz edilmiştir (Bkz. Tablo 66).

Tablo 66

Yerel seçime katılım değişkeni Mann-Witney U Grup Farklılık Testi sonuçları

Faktör	Grup	N	Sıra Ortalaması	Gruplar Arası Farklılık
MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Evet	313	179,62	$p = 0.097 > 0.05$ olduğundan anlamlı bir farklılık yoktur. H_{16} hipotezi reddedilir.
	Hayır	39	151,45	

Test sonuçlarına bakıldığında p değerinin 0,097 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,05’in üzerinde olduğundan ($p > 0,05$) katılımcıların mali saydamlık tutumunun yerel seçime katılan ve katılmayanlar arasında istatistiksel açıdan farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($U = 5126,500$, $z = -1,659$). Bu nedenle “ H_{16} : Yerel seçimlerde oy kullananların

mali saydamlık talebi daha yüksektir.” hipotezi reddedilir. Hipotezin reddedilmesine karşın literatürde benzer sonuçlar elde eden araştırmaların mevcut olduğunu da belirtmek gerekir (Bkz. Ribeiro vd., 2017; Rios vd., 2013).

Sivil Toplum Kuruluşuna Üyelik Durumu

Sivil toplum kuruluşlarının (STK) yoğun ve aktif olduğu yerlerde yerel yönetimlerin hem vatandaşları bilgilendirmek hem de karar alma süreçlerine dahil etmek için daha tutarlı çabalar gösterebileceği düşünülmektedir (Dowley, 2006: 578). Bu düşünceden hareketle STK’ye üye olmanın mali saydamlık tutumu açısından bir belirleyici olup olmadığını anlamak için “*H₁₇: Herhangi bir STK’ye üye olanlar daha fazla mali saydamlık talep etmektedir.*” hipotezi kurulmuştur. Katılımcıların mali saydamlık tutumunun STK’ye üyelik durumları açısından dağılımına bakıldığında herhangi bir STK’ye üye olanların mali saydamlık tutumu aritmetik ortalamalarının 4,5695 iken üye olmayanların ortalamalarının 4,5333 olduğu görülmektedir. Bu veriler her iki grubun da belediyelerden “çok yüksek” derecede mali saydamlık talebinde bulunduklarını ifade etmektedir (Bkz. Tablo 67).

Tablo 67

Katılımcıların STK’ye üyelik durumlarına göre mali saydamlık tutumları

STK Üyeliği	N	Standart Sapma	Varyans	Ortalama	Derecesi
Evet	135	,44886	,201	4,5695	ÇOK YÜKSEK
Hayır	220	,55587	,309	4,5333	ÇOK YÜKSEK
Toplam	355	,51743	,268	4,5471	ÇOK YÜKSEK

Herhangi bir STK’ye üye olanların mali saydamlık tutumunun üye olmayanlara göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini anlamak için Mann Witney U testi yapılmıştır (Bkz. Tablo 68)

Tablo 68

STK'ye üyelik durumu değişkeni Mann-Witney U Grup Farklılık Testi sonuçları

Faktör	Grup	N	Sıra Ortalaması	Gruplar Arası Farklılık
MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Evet	135	178,64	$p = 0.925 > 0.05$ olduğundan anlamlı bir farklılık yoktur. H_{17} hipotezi reddedilir.
	Hayır	220	177,60	

Test sonuçlarına bakıldığında p değerinin 0,925 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,05'in üzerinde olduğundan ($p > 0,05$) katılımcıların mali saydamlık tutumunun herhangi bir STK'ya üye olma durumlarına göre istatistiksel açıdan farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($U = 14763,000$, $z = -0,094$). Bu nedenle " H_{17} : Herhangi bir STK'ya üye olanlar daha fazla mali saydamlık talep etmektedir." hipotezi reddedilir. Beklentimizin aksi bir bulguya ulaşmamızın muhtemel sebepleri olarak Türkiye'de STK'lerin yeterli etkinlikte olmamaları, belediye-STK ilişkilerinin zayıf olması, yerel katılım ve demokrasi geleneğinin zayıf olması gösterilebilir. Nitekim ankete katılanların büyük çoğunluğunun belediyelerin şeffaflığını artırma yolları olarak "sivil toplum kuruluşlarının yerel süreçlerde aktif rol üstlenmesi" (%80,0) ve "yerel düzeyde demokrasi kültürünün yerleşmesi" (%85,7) gerektiğini belirtmeleri bunu desteklemektedir.

Belediye Yöneticilerine Güven

Araştırmanın son hipotezi vatandaşların belediye yöneticilerine güven durumu ile ilgilidir. Buna ilişkin hipotez " H_{18} : Belediye yöneticilerine yeterince güvenmeyenler daha fazla mali saydamlık talep etmektedir" şeklinde oluşturulmuştur. Hipotezin doğruluğunu test etmek için korelasyon testi yapılmıştır (Bkz. Tablo 69).

Tablo 69

Katılımcıların belediye yöneticilerine güven durumu ile mali saydamlık tutumları arasındaki ilişki

			BELEDİYE YÖNETİCİLERİNE GÜVEN
Spearman's rho	MALİ SAYDAMLIK TUTUMU	Correlation Coefficient	, -170
		Sig. (2-tailed)	,001
		N	357

Test sonuçlarına göre $p = 0,001 < 0,01$ olduğundan katılımcıların mali saydamlık tutumu ile belediye yöneticilerine güven düzeyi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki mevcuttur. İlişkinin yönü ve kuvvetini Spearman korelasyon katsayısı r_s göstermektedir. Tabloda görüldüğü gibi $r_s = -0,170$ 'tir. Katsayının negatif işaretli olması iki değişken arasındaki ilişkinin ters yönde olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla " H_{18} : Belediye yöneticilerine yeterince güvenmeyenler daha fazla mali saydamlık talep etmektedir" şeklinde kurulan hipotez kabul edilir. Korelasyon katsayısının büyüklüğünden hareketle iki değişken arasında negatif ancak zayıf bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca literatürde hipotez sonucumuzu destekleyen araştırmaların mevcut olduğu görülmektedir (Bkz. Piotrowski ve Ryzin, 2007).

Tablo 70

Hipotez sonuçları tablosu

Faktörler	Hipotez No	Hipotez	Kabul	Red
Sosyo-Demografik Faktörler	1	Kadınlar erkeklere göre daha fazla mali saydamlık talep etmektedir.		X
	2	Medeni duruma göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir.		X
	3	Yaş arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.		X
	4	Eğitim düzeyi arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.		X
	5	Gelir düzeyi arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.	✓	
	6	Mesleki duruma göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir.	✓	
	7	Kendisini içerisinde yaşadığı kentin bir parçası olarak görenlerin mali saydamlık talebi daha yüksektir.	✓	
	8	Vatandaşların belediyelerle ilgili mali konulara ilgi düzeyi arttıkça mali saydamlık talepleri de artmaktadır.		X
Ekonomik-Mali Faktörler	9	Vergi ahlakı arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.	✓	
	10	Vergi bilinci arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.		X
	11	Yerel vergi uyumu arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.		X
	12	Belediyelerin mali açıdan güçlü olduğu görüşüne katılanlar belediyelerin mali açıdan daha şeffaf olması gerektiğini savunmaktadır.		X
	13	Belediyelerin yeterince hesap vermediğini düşünenlerin mali saydamlık talebi daha yüksektir.	✓	
	14	Yolsuzluk algısı arttıkça mali saydamlık talebi de artmaktadır.	✓	
Siyasi Faktörler	15	Siyasi görüşe göre mali saydamlık talebi farklılık göstermektedir.		X
	16	Yerel seçimlerde oy kullananların mali saydamlık talebi daha yüksektir.		X
	17	Herhangi bir STK'ye üye olanlar daha fazla mali saydamlık talep etmektedir.		X
	18	Belediye yöneticilerine yeterince güvenmeyenler daha fazla mali saydamlık talep etmektedir.	✓	

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de kamu kesiminin kronik sorunlarından biri haline gelen kamuya ilişkin mali bilgi ve belgeleri gizleme geleneği merkezi yönetim düzeyinde olduğu gibi yerel yönetim düzeyinde de etkisini sürdürmektedir. Nitekim uzun yıllardan beri süregelen bu gelenek, vatandaşların belediye bütçesinden yapılan harcamaların nasıl ve ne şekilde gerçekleştirildiğine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmasını engellemekle birlikte belediye harcamaları üzerindeki gözetim ve denetimini de zorlaştırmaktadır. Belediyelerde vergilendirme, harcama ve borçlanmaya ilişkin mali kararların kapalı odalar arkasında yerel halkın denetiminden uzak bir biçimde gerçekleştirilmesi, belediye yönetimlerinden daha fazla şüphe duyulmasına neden olmakta ve belediye yöneticilerine olan güvenini sarsmaktadır.

Türkiye’de belediye yönetimleri genel olarak başarısızlıklarını örtmek ve muhalif kesim tarafından gelebilecek olası eleştirilere maruz kalmamak için faaliyetlerine ilişkin mali bilgileri kontrol altında tutmaya ve gizlemeye çaba göstermektedir. Buna karşın hesap sorma güdüsüne sahip bazı toplum kesimlerinin belediye yönetimlerinin bu tutumundan rahatsız olduğu ve belediyelerden daha fazla şeffaflık bekledikleri ve hatta belediye yönetimlerini kamuoyu ile daha fazla bilgi paylaşması yönünde baskı yaptıkları görülmektedir. Dolayısıyla başarısızlıkları ile yüzleşemeyen belediye yöneticileri toplum karşısındaki itibarını kaybetmekte ve bu durum belediye yöneticilerini yerel halkın güvenini yeniden kazanabilmek için mali açıdan daha şeffaf, hesap vermekten kaçınmayan, demokratik ve katılımcı bir yönetim tarzı benimsemeye zorlamaktadır.

Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren mali saydamlığı sağlamaya yönelik birtakım yasal düzenlemeler yapılmış ve başta 5018 sayılı KMYKK olmak üzere 5393 sayılı Belediye Kanunu, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile mali saydamlık meselesi hukuki bir zemine oturtulmuştur. Söz konusu düzenlemeler belediyeleri kapsamına dahil edecek biçimde hazırlanmış olup bu bağlamda belediyelerin mali saydamlığını sağlamaya yönelik olumlu adımlar atıldığını söylemek mümkündür.

Türkiye’de belediyelerin mali saydamlık düzeyini ölçmeye ya da mali saydamlık düzeyini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik az sayıda ampirik çalışma yapılmış olup bu çalışmalarda genel olarak belediyelerin yayımladıkları mali belgeler ve web siteleri analiz edilerek mali bilgilerin kamuoyuna açıklanma düzeyinin araştırıldığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle mali saydamlık, mali bilgilerin arzını gerçekleştiren “belediye” boyutuyla ele alınmıştır. Bu çalışmada ise mali saydamlık belediyelerin faaliyetlerine ilişkin mali bilgileri talep eden ve asıl kullanıcısı olan “vatandaş” boyutu ile ele alınmıştır.

Araştırmanın amacı, vatandaşların Türkiye’deki belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumunu ve bu tutumun belirleyicilerini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda Çanakkale Merkez’de ikamet eden vatandaşlara anket uygulanmıştır. Türkiye’de vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumunu belirlemeye çalışan herhangi bir araştırmaya rastlanmadığı için anket formu, literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler ile maliye bilim insanlarının görüşleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Anketin uygulama aşaması yaklaşık dört ay sürmüştür. Bu aşamada dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’yi de etkisi altına alan Covid 19 salgını nedeniyle anketler tahmin edilenden daha uzun bir sürede tamamlanabilmiştir. Tamamlanan 357 anketten elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 22 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz aşamasında anketlerden elde edilen veriler ilk olarak SPSS programı vasıtasıyla sayısal verilere dönüştürülmüş ve bu sayısal veriler sonucunda güvenilirlik analizinin yanı sıra açıklayıcı faktör analizi, grup farklılık testi ve korelasyon analizi yapılmıştır.

5’li likert tipi 38 sorunun yer aldığı ankette öncelikle ankete katılan vatandaşların mali saydamlık tutumunu belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Mali saydamlık tutumuna ilişkin soruların ortalaması 4,5490 olup bu ortalama değer katılımcıların mali saydamlık tutumunun çok yüksek düzeyde olduğunu bir başka ifadeyle belediyelerden çok yüksek düzeyde mali saydamlık talep ettiklerini göstermektedir.

Anket çalışmasında katılımcılara belediyelerden daha fazla şeffaf olmasını talep ettikleri alanları önem derecesine göre sıralamaları istenmiş ve yapılan analiz sonucunda ankete katılanların belediyelerden en fazla şeffaflık talep ettikleri alanın ihale mevzusu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bir başka soruda yer alan “Belediyelerin ihaleleri şeffaf

(halka açık) bir biçimde gerçekleştirmesi gerekir” ifadesine ankete katılan vatandaşların çok yüksek düzeyde (%96,3) katıldığı görülmektedir. Her iki soruya verilen yanıtlar katılımcıların belediye ihalelerinin şeffaflığı konusunda fazla hassas ve duyarlı olduklarını göstermektedir.

Ankette aynı zamanda katılımcıların herhangi bir belediyeye ait olmak üzere bütçe, kesin hesap, stratejik plan, performans programı ve faaliyet raporu gibi belgeleri inceleme durumu araştırılmıştır. Ankete katılan vatandaşların %83’ü belediye bütçesini, %90,1’i kesin hesabı, %84,1’i stratejik planı, %88,1’i performans programını ve %80,7’si faaliyet raporunu incelemediklerini tespit edilmiştir. Bu bulgudan hareketle katılımcıların belediyelerle ilgili mali konulara ilgi düzeyinin düşük olduğu ifade edilebilir.

Anket sorularının frekans ve yüzdelik dağılımları incelendiğinde katılımcıların *“Belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olması gerekmektedir”* ifadesine çok yüksek düzeyde (%98,3) katıldıkları görülmektedir. Bu nedenle ankete katılan vatandaşların belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olmasını son derece önemsendiği söylenebilir. Ayrıca ankete katılan vatandaşların *“Türkiye’de belediyelerin borçluluk durumu hakkında yeterli bilgiye sahibim”* ifadesine çok yüksek düzeyde katılmadığı (%68,7) belirlenmiş olup katılımcıların önemli bir kısmı belediyelerin borçlanma düzeyi ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadığını ifade etmektedir.

Araştırma kapsamında uygulanan ankette farklı değişkenleri ölçmek amacıyla sorulan likert tipi 38 soru yer almaktadır. Bu sorulardan bazıları vatandaşların belediyelerin mali açıdan ne kadar saydam olması gerektiğine ilişkin tutumlarını (bağımlı değişkeni), bazıları ise vatandaşların mali saydamlık tutumunu etkileyebilecek faktörleri (bağımsız değişkenler) belirlemek amacıyla sorulmuştur. Anketteki 38 sorudan 12’si faktör analizinde binişiklik sorunu ve 0,40’ın altında faktör yüküne sahip olması nedeniyle çıkarılmış ve geriye kalan 26 soru faktör analizi sonucuna göre sekiz faktör altında toplanmıştır.

Faktörlere ilişkin ortalamalar ve düzeyleri incelendiğinde mali saydamlık tutumu ile vergi ahlakı faktörlerinin düzeyleri *“çok yüksek”*, kentsel aidiyet ile vergi bilinci faktörlerinin düzeyi *“yüksek”*, mali durum faktörünün düzeyi *“orta”*, mali konulara ilgi

düzeyi, belediye yöneticilerine güven ile hesap verme durumu faktörlerinin düzeyi ise “*düşük*” olarak belirlenmiştir.

Araştırmada bağımlı değişken üzerindeki etkisi test edilen bağımsız değişkenlerle ilgili 18 hipotez oluşturulmuştur. Bağımsız değişkenler sosyo-demografik, ekonomik-mali ve siyasal olmak üzere üç kategori altında toplanmıştır. Araştırma kapsamında cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, mesleki durum, kentsel aidiyet ve mali konulara ilgi düzeyi gibi sosyo-demografik değişkenlerin mali saydamlık tutumu ile ilişkili olup olmadığı test edilmiştir. Bu değişkenler arasında gelir düzeyi, mesleki durum ve kentsel aidiyetin mali saydamlık talebi üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyi değişkeni açısından değerlendirildiğinde aylık geliri 5.000 TL ve üzerinde olan vatandaşların mali saydamlık talebinin asgari ücret ve altında gelir elde edenlere göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Ayrıca mali saydamlık talebinin mesleki duruma göre farklılaştığı, bu farklılığın memurlar ile işçiler arasında gerçekleştiği ve memurların mali saydamlık talebinin işçilere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bağımlı değişken üzerindeki etkisi test edilen bir diğer değişken kentsel aidiyettir. Analiz sonucu her iki değişken arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiş olup kendisini içerisinde yaşadığı kentin bir parçası olarak görenlerin mali saydamlık talebinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bunun dışında cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi ve mali konulara ilgi düzeyi ile araştırmanın bağımlı değişkeni olan mali saydamlık tutumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında vergi ahlakı, vergi bilinci, vergi uyumu, mali durum, hesap verme durumu ve yolsuzluk algısı gibi ekonomik ve mali değişkenlerin mali saydamlık tutumu ile ilişkili olup olmadığı test edilmiştir. Bu değişkenlerden vergi ahlakı, hesap verme durumu ve yolsuzluk algısının mali saydamlık talebi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların mali saydamlık tutumu ile vergi ahlakı düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Ankete katılan vatandaşların mali saydamlık tutumu ile belediyelerin hesap verme durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle belediyelerin yeterince hesap vermediğini düşünen vatandaşların mali saydamlık talebinin daha yüksektir. Bunun birlikte mali saydamlık tutumu ile vatandaşların yolsuzluk algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu ve yolsuzluk algısı arttıkça

katılımcıların mali saydamlık talebinin de arttığı saptanmıştır. Vergi bilinci, vergi uyumu ve mali durum değişkenleri ile mali saydamlık tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmada aynı zamanda siyasi görüş, yerel seçime katılım, STK'ye üyelik durumu ve belediye yöneticilerine güven gibi siyasi değişkenlerin mali saydamlık tutumu ile ilişkili olup olmadığı test edilmiştir. Bu değişkenlerden belediye yöneticilerine güven durumunun mali saydamlık talebi üzerindeki etkili olduğu tespit edilmiş olup belediye yöneticilerine yeterince güvenmeyenlerin daha fazla mali saydamlık talep ettikleri görülmektedir. Siyasi görüş, yerel seçime katılım ve STK'ye üyelik değişkenleri ile araştırmanın bağımlı değişkeni olan mali saydamlık tutumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Araştırmanın bulgularından hareket ederek belediyelerin mali saydamlık düzeyini artırmak ve bu suretle vatandaşların mali saydamlık tutumu üzerinde olumlu etkide bulunmak için bazı öneriler sunulmuştur:

- Araştırmada elde edilen bulgulara göre katılımcıların yaklaşık %92'si belediyelerin paylaştıkları mali bilgilerin toplumun her kesimi tarafından anlaşılır olması gerektiğini düşünmektedir. Şeffaflığın sağlanması bakımından mali bilgilerin anlaşılır olması son derece önemlidir. Bu çerçevede örneğin son yıllarda merkezi yönetim düzeyinde hazırlanan “Vatandaş Bütçe Rehberi”nin yerel düzeyde belediyeler tarafından da hazırlanması önerilebilir. Bütçenin kolay ve anlaşılabilir bir özet niteliğindeki bu rehberler ilgili yılda belediyenin yapacağı harcamalar ve bunların nasıl karşılanacağına ilişkin temel bilgileri kapsamalıdır. Belediye bütçesine ilişkin bilgiler grafik, şema, tablo vs. görsel araçlar kullanılarak toplumun tüm kesimleri tarafından anlaşılabilir hale getirilmelidir.
- Araştırmanın önemli bulgulardan biri de belediye ihalelerine ilişkindir. Ankete katılan vatandaşların belediyelerden en fazla şeffaf olmasını bekledikleri konu ihaledir. Ayrıca katılımcıların yaklaşık %92'si belediye ihalelerinin halka açık bir biçimde gerçekleştirilmesi gerektiği görüşüne sahiptir. Bu çerçevede belediye ihale süreçlerine ilişkin belge ve bilgilerin belediye web sitesi aracılığıyla yayımlanması mümkün olup böylelikle bu sürecin şeffaf bir biçimde yürütülmesi sağlanabilir.

- Araştırmanın bulgularına göre ankete katılan vatandaşların önemli bir kısmı Türkiye’de belediyelerin yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak halkı yeterince bilgilendirmediklerini düşünmektedir. Dolayısıyla ankete katılan vatandaşların genel düşüncesi Türkiye’de belediyelerin halka yeterince hesap vermediği yönündedir. Türkiye’de çoğu belediyenin mali belge ve bilgileri yalnızca yasal bir zorunluluğu yerine getirmek için kamuoyu ile paylaştıkları bilinmektedir. Bu tür bir yönetim anlayışı ile şeffaflığın tam olarak sağlanması mümkün değildir. Bu nedenle şeffaflık, kurum kültürünün önemli bir parçası haline getirilerek vatandaşların her türlü mali belge ve bilgi talebine cevap verilmeli ve hatta belediye faaliyetlerine ilişkin mali bilgiler herhangi bir talep olmaksızın kamuoyuna açıklanmalıdır.
- Araştırmada aynı zamanda vatandaşların kentsel aidiyet duygusunun mali saydamlık talebini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda vatandaşların belediyeler ile ilgili karar alma süreçlerine katılımının artırılması gerektiğini ifade edilebilir. Böylece vatandaşlar bu süreçlerin bir parçası haline geldiğinde yaşadıkları kentle ilgili kararların alınmasında söz sahibi olabilecek, kentlilik kültürü ve bilinci gelişecektir. Bu bilinçle hareket eden vatandaşların yaşadığı kenti daha fazla sahiplenmesi söz konusu olacağından belediyelerin faaliyetleri ile ilgili daha fazla bilgi sahibi olmak isteyecek ve belediye yönetimlerinin üzerinde baskı oluşacaktır.
- Anketten elde edilen verilerin analizi sonucu ulaşılan bulgular katılımcıların Türkiye’deki belediye yöneticilerine güven düzeyinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Ankete katılan vatandaşların genel kanısı Türkiye’de belediyelerin dürüst ve ahlaklı kişiler tarafından yönetilmediği ve belediyelerin kamuoyuna açıkladıkları mali bilgilerin güvenilir olmadığı yönündedir. Kısacası vatandaşlar ile belediye yöneticileri arasında bir güven sorunu yaşandığı görülmektedir. Bu sorunun çözümünde en önemli rolün belediye yöneticilerine düştüğünü söylemek gerekir. Görev süreleri boyunca gerçekleştirdikleri çalışmalarla halka en iyi şekilde hizmet ettiklerini göstermek ve böylelikle vatandaşların güvenini kazanmak için şeffaf bir yönetim anlayışı benimsemeli ve vatandaşlara karşı hesap vermekten kaçınmamalıdır.

- Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre ankete katılanların önemli bir kısmı, Türkiye’de belediyelerin kaynaklarını verimli bir şekilde kullanmadığını ve yerel hizmetleri sunarken gereksiz harcamalara yol açtıklarını düşünmektedir. Belediye yönetimleri, vatandaşların belediyelerle ilgili neden bu tür bir algıya ya da izlenime sahip olduğunu sorgulamalı ve bu algının aksini ispat edebilmek için açık, şeffaf ve hesap vermekten kaçınmayan bir yönetim anlayışı benimsemelidir. Bu anlamda şeffaflık, belediye yönetimlerinin kendileri ile ilgili yanlış algıları ve kötü imajı düzeltmek için kullanabilecekleri bir araç olarak görülmelidir.
- Araştırmanın bir başka bulgusu da yolsuzluğa ilişkindir. Katılımcıların yarısından fazlası belediyelerde yolsuzlukların yaygın olduğunu ve belediyelerin yeterince denetlenmediğini düşünmektedir. Bu bağlamda belediyelerin yolsuzluk gibi kanun dışı faaliyetlerden arındırılması ve kamuoyu ile paylaştıkları mali bilgilerin doğruluğunun güvence altına alınması gerekmektedir.
- Belediyelerin bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmak suretiyle geniş kitlelere kolayca ulaşabilme imkanı bulunmaktadır. Bilgi paylaşımının daha ucuz ve hızlı olması nedeniyle belediyeler artık şeffaflığı çeşitli iletişim araçları ile sağlamaya çalışmaktadır. Ancak internet ve bilgisayar gibi araçlara erişim imkanı kısıtlı olan veya bunları etkili bir biçimde kullanma becerisine sahip olmayan vatandaşların mevcut olduğunu da unutmamak gerekir. Dolayısıyla belediyeler, bilginin toplumun tüm kesimlerine eşit bir biçimde yayılması için farklı yöntem ve mekanizmalar geliştirmelidir. Bu bağlamda belediyelerin faaliyetlerine ilişkin mali bilgiler kamuoyuna açıklanırken gazete, dergi, broşür, afiş vb. yazılı ve basılı materyallerden de yararlanılmalıdır.
- Belediyelerin web sitelerindeki mali bilgi paylaşımları için Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından “Belediyeler için Mali Saydamlık Standartları” belirlenmelidir.
- Belediyeler arasında belirlenen çeşitli kriterler doğrultusunda mali saydamlık endeksi oluşturulmalı ve endekste belediyelerin sahip oldukları değerler her yıl güncellenerek “en şeffaf belediye ödülü” verilmelidir. Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla verilebilecek bu tür bir ödül, belediyeler arasında rekabeti artırabileceği

gibi önemli bir motivasyon kaynağı haline gelerek vatandaşların nezdinde saygınlık ve itibar kazandıracaktır.

Türkiye’de belediyelerin mali saydamlığı giderek artan önemi ile uzun süre gündemde kalmayı başarabilecek ve güncelliğini kaybetmeyecek bir araştırma konusu olma potansiyeline sahiptir. Türkiye’de belediyelerin mali saydamlığına ilişkin çalışmalarda vatandaş boyutunun ihmal edildiği ve bu çerçevede vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutum ya da algısını araştıran çalışmaların artırılması gerektiği söylenebilir. Bu bağlamda vatandaşların tutum ya da algısının farklı örneklem büyüklüklerinde ölçülmesine ihtiyaç olduğunu belirtmek gerekir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ş.B. (2007). *İyi Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Kamu Yönetiminde Mali Saydamlık ve Kamuoyu Denetiminin Etkinleştirilmesi*, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü: Ankara.
- Ackerman J.M. ve Sandoval-Ballesteros, I.F. (2006). “The Global Explosion of Freedom of Information Laws”, *Administrative Law Review*, 58 (1), 85-130.
- Akdoğan, A. (2011). *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Aksu, G., Eser, M.T. ve Güzeller, C.O. (2017). *Açımlayıcı ve Doğrulamalı Faktör Analizi ile Yapısal Eşitlik Modeli Uygulamaları*, Genişletilmiş 2. Baskı, Detay Yayınları: Ankara.
- Aktan, C.C., Ağcakaya, S. ve Dileyici, D. (2012). “Kamu Maliyesinde Hesap Verme Sorumluluğu ve Mali Saydamlık”, C. Can Aktan, A. Kesik ve D. Dileyici (ed.), *Yeni Maliye Değişim Çağında Kamu Maliyesi: Yeni Trendler, Yeni Paradigmalar, Yeni Öğretiler, Yeni Perspektifler*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını: Ankara.
- Alesina, A. ve Perotti, R. (1996a). “Fiscal Discipline and the Budget Process”, *The American Economic Review*, 86 (2), 401-497.
- Alesina, A. ve Perotti, R. (1996b). *Budget Deficits and Budget Institutions*, National Bureau of Economic Research, Working Paper Series (No: 5556), Cambridge.
- Alt, J.E. ve Lassen, D.D. (2003). *Fiscal Transparency and Fiscal Policy Outcomes in OECD Countries*, EPRU Working Paper Series, No. 2003-02, 1-43.
- Alt, J.E., Lassen, D.D. ve Rose, S. (2006). “The Causes of Fiscal Transparency: Evidence from the U.S. States”, *IMF Staff Papers*, Vol. 53, Special Issue, 30-57.
- Altuğ, F. ve Çetinkaya, Ö. (2010). “Mahalli İdarelerde Harcama Yönetimi ve Kullanılan Tekniklerin Değerlendirilmesi”, F. Altuğ, Ö. Çetinkaya, S. İpek (ed.). *Mahalli İdareler Maliyesi Üzerine Yazılar*, (s. 231-246), Ekin Yayınevi: Bursa.

- Andreula, N. ve Chong, A. (2016). “Do Good Institutions Improve Fisca Transparency?”, *Economics of Governance*, 17 (3), 241-263.
- APEC (2013). *Economic Policy Report-Promoting Fiscal Transparency and Public Accountability: Executive Summary*, 26th APEC Ministerial Meeting, Indonesia.
- Arapis, T. ve Reitano, V. (2018). “Examining the Evolution of Cross-National Fiscal Transparency”, *Ameriacan Review of Public Administration*, 48 (6), 550-564.
- Araujo, J.F.F.E. ve Tejedo-Romero, F. (2018). “Does Gender Equality Affect Municipal Transparency: The Case of Spain”, *Public Performance & Management Review*, 41 (1), 69-99.
- Arıkboğa, Ü. (2019). “Belediyelerin Mali Sorunları”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, Türkiye Belediyeler Birliği, S. 851-852, 20-25.
- Armstrong, E. (2005). “Integrity, Transparency and Accountability in Public Administration: Recent Trends, Regional and International Developments and Emerging Issues”, *United Nations, Department of Economic & Social Affairs*, 1-10.
- Atiyas, İ. ve Sayın, Ş. (2000). “Devletin Mali ve Performans Saydamlığı”. İ. Atiyas, Ş. Sayın (ed.). *Kamu Maliyesinde Saydamlık*, (s. 27-43). TESEV Yayınları: İstanbul.
- Avcı, M. A. (2008). *Türkiye’de ve Dünyada Kamu Mali Yönetiminde Mali Saydamlık Kavramının Gelişimi ve Önemi*, Maliye ve Hukuk Yayınları: Ankara.
- Avcı, M. (2015). Mali Saydamlık: Türkiye’de Büyükşehir Belediyeler Uygulaması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Avila, R., Feigenblatt, H., Heacock, R. ve Heller, N. (2010). *Global Mapping of Technology for Transparency and Accountability*, Open Society Foundation: London.
- Baber, W.R. ve Sen, P.K. (1984). “The Role of Generally Accepted Reporting Methods in the Public Sector An Empirical Test”, *Journal of Accounting and Public Policy*, 3 (2), 91-106.

- Bağdigen, M. ve Avcı, M. (2015). “Kent Konsey Üyelerinin Mali Saydamlık Algısı: Büyükşehir Belediyeleri Örneği”, *Maliye Dergisi*, S. 168, 85-107.
- Bahl, R. (1999). *Implementation Rules for Fiscal Decentralization*, International Studies Program, Working Paper 99-1: Atlanta.
- Bahl, R. ve Martinez-Vazquez, J. (2005). “Sequencing Fiscal Decentralization”, *Annals of Economics and Finance*, 14 (2), 2005, 1-70.
- Balcı, A. (2005). “Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar ve Kamu Hizmet Sunumuna Etkileri”, C:C. Aktan, U. Saran (ed.), *Kamu Yönetiminde ve Kamu Hizmetlerinde Kalite*, (s. 19-38), Hizmet-İş Sendikası Yayınları: Ankara.
- Bannister, F. ve Conolly, R. (2011) “The Trouble with Transparency: A Critical Review of Openness in e-Government”, *Policy & Internet*, 3 (1), 1-30.
- Bayram, N. (2017). *Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi*, 6. Baskı, Ezgi Kitabevi: Bursa.
- Bellver, A. ve Kaufmann, D. (2005). “Transparenting Transparency: Initial Empirics and Policy Applications”, World Bank Policy Research Working Paper.
- Berliner, D. (2014). “The Political Origins of Transparency”, *The Journal of Politics*, 76 (2), 479-491.
- Bilge, S. ve Küçükaycan, D. (2014). “Belediyelerde Bütçe Saydamlığı: Mali Hizmetler Birim Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 51 (596), 101-123.
- Bilginoğlu, M.A. ve Maraş, G. (2011). “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Mali Saydamlığın Panel Veri Yöntemi ile Analizi”, *Ege Akademik Bakış*, C. 11, Özel Sayı, 59-73.
- Birkinshaw, P. (2006). “Freedom of Information and Openness: Fundamental Human Rights?”, *Administrative Law Review*, 58 (1), 177-218.
- Boex, J. (2009). *Fiscal Decentralization and Intergovernmental Finance Reform as an International Development Strategy*, Urban Institute Center on International Development and Governance, IDG Working Paper No. 2009-06.

- Bolivar, M.P.R., Munoz, L.A. ve Hernandez A.M.L. (2013). “Determinants of Financial Transparency in Government”, *International Public Management Journal*, 16 (4), 557-602.
- Boschmann, N. (2009). *Fiscal Decentralization and Options for Donor Harmonisation*, Local Governance & Decentralization, Development Partners Working Group on Local Governance and Decentralization Study on Fiscal Decentralization: Berlin.
- Bronic, M., Ott, K. ve Urban, I. (2012). “Local Budget Transparency: The Case of 33 Croatian Cities”, *Financial Theory and Practice*, 36 (4), 355-371.
- Brunetti, A. ve Weder, B. (2003). “A Free Press is Bad News for Corruption”, *Journal of Public Economics*, 87 (7-8), 1801-1824.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). “Anket Geliştirme”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 133-151.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Veri Analizi El Kitabı*, 24. Baskı, Pegem Akademi: Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 28. Baskı, Pegem Akademi: Ankara.
- Byrne, E., Arnold, A.K. ve Nagano, F. (2010). *Building Public Support for Anti-Corruption Efforts*, The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank Communication for Governance & Accountability Program: Washington.
- Caamano-Alegre J., Lago-Penas, S., Reyes-Santias, F. ve Santiago-Boubeta, A., (2011). *Budget Transparency in Local Governments: An Empirical Analysis*, International Studies Program, Working Paper 11-02: USA.
- Cansız, H. (2000). “Kamu Mali Yönetiminde Saydamlık”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 267-281.
- Cankaya, Ş. (2014). “Mali Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik”, *Sayıştay Dergisi*, S. 94, 143-146.
- Capasso, S., Cicatiello, L., De Simone, E., Gaeta, G.L. ve Mourao, P.R. (2020). “Fiscal Transparency and Tax Ethics: Does Better Information Lead to Greater Compliance?”, *Journal of Policy Modeling*, Vol. 42, 1-20.

- Carter, B. (2014). “Transparency and Accountability”, GSDRC Helpdesk Research Report, Avusturalya, 1-18.
- Cruz, N.F., Tavares, A.F., Jorge, R.C.M.S. ve Sousa, L. (2015). “Measuring Local Government Transparency”, *Public Management Review*, 18 (6), 866-893.
- Cura, S. (2006). “Türkiye’de Mali Saydamlığı Sağlamaya Yönelik Bir Uygulama: Analitik Bütçe Sınıflandırması”, C.C. Aktan (ed.). *Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme*, (s. 255-268), Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Edizdoğan, N. ve Çetinkaya, Ö. (2019). *Kamu Bütçesi*, 9. Baskı, Ekin Yayınevi: Bursa.
- Çetinkaya, Ö. ve Demirbaş, T. (2010). “Belediye Gelirlerinin Analizi ve Mali Özerklik Açısından Değerlendirilmesi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 53. Seri.
- Çetinkaya, Ö. ve Korlu, R.K. (2012). “Yerel Demokrasinin Sağlanmasında Katılımcılık Süreci ve Kent Konseylerinin Rolü”, *Maliye Dergisi*, S. 163, 95-117.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyükoztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*, 2. Baskı, Pegem Akademi: Ankara.
- Çukurçayır, M.A., Özer, M.A. ve Turgut, K. (2012). “Yerel Yönetimlerde Yolsuzlukla Mücadelede Yönetişim İlke ve Uygulamaları”, *Sayıştay Dergisi*, S. 86, 1-25.
- Dağ, Ö. (2019). *Merkezi Yönetim İçin Devlet Muhasebesi*, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Dedeoğlu, E. (2009). *Gerekçeli-Açıklamalı İkincil Mevzuat İlaveli 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi: Ankara.
- De Mello Jr, L.R. (2000). “Fiscal Decentralization and Intergovernmental Fiscal Relations: A Cross-County Analysis”, *World Development*, 28 (2), 365-380.
- Demirbaş, T. (2010). “Belediyelerde Saydamlığın Sağlanmasında Faaliyet Raporlarının Rolü”, *Yaklaşım Dergisi*, S. 208, 267-271.

- Demirbaş, T. (2010). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Faaliyet Raporları ile Saydamlığı Sağlama Çabaları: Belediyeler Üzerine Bir Araştırma”, *Mahalli İdareler Maliyesi Üzerine Yazılar*, F. Altuğ, Ö. Çetinkaya ve S. İpek, (ed.) Ekin Yayınevi: Bursa.
- Demirbaş, T. (2011). “Using Web Sites to Improve Fiscal Transparency: The Case of Turkish Municipalities”, H. Rahman (ed.), *Cases on Adoption, Diffusion and Evaluation of Global E-Governance Systems*, Information Science Reference: New York.
- De Simone, E., Gaeta, G.L. ve Mourao, P.R. (2017). “The Impact of Fiscal Transparency on Corruption An Empirical Analysis Based on Longitudinal Data”, *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 17 (4), 1-17.
- Dowley, K.M. (2006). “Local Government Transparency in East Central Europe”, *Local Government Studies*, 32, (5), 563-583.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı* (2007a). Ankara: DPT (Devlet Planlama Teşkilatı).
- Dokuzuncu Kalkınma Planı Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (2007b). Ankara: DPT (Devlet Planlama Teşkilatı).
- Döner, A. (2010). *Şeffaf Devlette Bilgi Edinme Hakkı ve Sınırları*, On İki Levha Yayıncılık: İstanbul.
- Durham, J.W. (1992) “The Introduction of Arabic Numerals in European Accounting”, *The Accounting Historians Journal*, 19 (2), 25-55.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E.S. ve Çinko, M. (2018) *Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi*, 7. Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.: İstanbul.
- Eagly, A. H. ve Johnson, B.T. (1990). “Gender and Leadership Style: A Meta-Analysis”, *Psychological Bulletin*, 108 (2), 233-256.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö. ve Gümüş, E. (2015). *Kamu Maliyesi*, 6. Baskı, Ekin Yayınevi: Bursa.
- Egeli, H. ve Diril, F. (2012). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Mali Özerklik ve Vergilendirme Yetkisi”, *Sayıştay Dergisi*, S. 84, 25-44.

- Egeli, H. ve Özen, A. (2005). “Türk Bütçe Sürecinin Mali Saydamlık ve 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Vergi Sorunları*, S. 197, 161-188.
- Egeli, H. ve Özen, A. (2011). “Yolsuzluk-Mali Saydamlık İlişkisi: Teorik ve Ampirik Bir Değerlendirme”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, Sayı 35, 19-29.
- E-Government Survey 2010*, United Nations Department Economic and Social Affairs: New York.
- Emil, M.F. ve Yılmaz, H.H. (2004). *Mali Saydamlık İzleme Raporu*, TESEV Yayınları: İstanbul.
- Eriçok, R.E. (2010) “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Hizmet Harcamalarına İlişkin Karar Alma Süreci”, F. Altuğ, Ö. Çetinkaya, S. İpek (ed.). *Mahalli İdareler Maliyesi Üzerine Yazılar*, (s. 203-230), Ekin Yayınevi: Bursa.
- Eroğlu, A. (2008). “Faktör Analizi,” Ş. Kalaycı (ed.). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.: Ankara.
- Eroğlu, E. ve Demirbaş, T. (2016). “Mali Saydamlığın Önemi ve Türkiye’de Kamu Mali Yönetiminin Mali Saydamlık Açısından Değerlendirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (1), 287-312.
- Erol, H. (2013). *SPSS Paket Programı ile İstatistiksel Veri Analizi*, 2. Baskı, Akademisyen Kitabevi: Kayseri.
- Ertman, T. (1997). *Birth of the Leviathan: Building States and Regimes in Medieval and Early Modern Europe*, Cambridge University Press.
- Erüz, E. (2006). “5018 Sayılı Kanuna Göre Performans Esaslı Bütçeleme”, C.C. Aktan (ed.). *Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Esteller-More, A. ve Otero, J.P. (2012). “Fiscal Transparency”, *Public Management Review*, 14 (8), 1153-1173.
- Etzioni, A. (2010). “Is Transparency the Best Disinfectant?”, *The Journal of Political Philosophy*, 18 (4), 389-404.

- Ferejohn, John (1997). "Accountability and Authority: Toward a Theory of Political Accountability", A. Przeworski, S. C. Stokes, B. Manin (ed.), Cambridge University Press, United Kingdom, 131-153.
- Ferry, L., Eckersley, P. ve Zakaria, Z. (2015). "Accountability and Transparency in English Local Government: Moving from 'Matching Parts' to 'Awkward Couple'?", *Financial Accountability & Management*, 31(3), 345-361.
- Florini, A. (2000). "Does the Invisible Hand Need a Transparent Glove?", *Research Collection School of Social Sciences*, Paper 2092, 1-40
- Florini, A.M. (2002). "Increasing Transparency in Government", *International Journal on World Peace*, 19 (3), 3-37.
- Fox, R.L. ve Schuhmann, R.A. (1999) "Gender and Local Government: A Comparison of Women and Men City Managers", *Public Administration Review*, 59 (3), 231-242.
- Fölscher, A. (2010). *Budget Transparency: New Frontiers in Transparency and Accountability*, Transparency and Accountability Initiative, Open Society Foundation: London.
- Gandia, J.L. ve Archidona, M.C. (2008). "Determinants of Web Site Information by Spanish City Councils", *Online Information Review*, 32 (1), 35-57.
- Garcia, A.C. ve Garcia-Garcia, J. (2010) "Determinants of Online Reporting of Accounting Information by Spanish Local Government Authorities", *Local Government Studies*, 36 (5), 679-695.
- Georgieya, I., (2017). "Using Transparency Against Corruption in Public Procurement", Springer International Publishing, *Studies in European Economic Law and Regulation*, Vol. 11, Springer International Publishing, Switzerland.
- Grimmelikhuijsen, S.G., (2010). "Transparency of Public Decision-Making: Towards Trust in Local Government?", *Policy & Internet*, 2 (1), 5-35.
- Gülen, F. (2003). *Dış Denetim Sistemi Nasıl Tasarlanmalı*, 2. Kamu Mali Yönetimi Arenası: Ankara.

- Güriş, S. ve Astar, M. (2019). *Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile İstatistik*, 3. Baskı, Der Yayınları: İstanbul.
- Hameed, F. (2005). *Fiscal Transparency and Economic Outcomes*, IMF Fiscal Affairs Department, 1-45.
- Harrison, T.M. ve Sayogo, D.S. (2014). “Transparency, Participation and Accountability Practices in Open Government: A Comparative Study”, *Government Information Quarterly*, 31 (4), 513-525.
- Hayrulloğlu, B. (2016). “Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Yerel Mali Özerklik”, *Yönetim ve Ekonomi*, 23 (2), 337-351.
- Hays, S.W. ve Kearney, R.C. (1997). “Riding the Crest of a Wave: the National Performance Review and Public Management Reform”, *International Journal of Public Administration*, 20, (1), 11-40.
- Hazman, G.G. (2005). Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinde Mali Saydamlık, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Heald, D. (2006). “Varieties of Transparency” C. Hood ve D. Heald (ed.). *Transparency: The Key to Better Governance?*, Oxford University Press, New York, 25-43.
- Heald, D. (2012). “Why is Transparency about Public Expenditure so Elusive?”, *International Review of Administrative Sciences*, 78 (1), 30-49.
- Hood, C.C. (2001). Transparency, *Encyclopedia of Democratic Thought*, P.B. Clarke, J. Foewraker (ed.), Routledge: London.
- Hood, C. (2007) “What Happens When Transparency Meets Blame-Avoidance?”, *Public Management Review*, 9 (2), 191-210.
- Hood, C. (2010). “Accountability and Transparency: Siamese Twins, Matching Parts, Awkward Couple?”, *West European Politics*, 35 (5), 989-1009.
- IMF (1998). Working Group, Report of the Working Group on Transparency and Accountability, Washington.

- IMF (2001). Manual on Fiscal Transparency, Fiscal Affairs Department,, Washington.
- IMF (2007). Manual on Fiscal Tranparency, Fiscal Affairs Department, Washington.
- IMF (2014). *Update on the Fiscal Transparency Initiative*, IMF Policy Paper, Washington.
- IMF (2018). Fiscal Transparency Handbook, Washington.
- IBP (2006), More Public Informaiton Needed to Hold Governments to Account, The International Budget Project, Open Buget Initiative: Washington.
- IBP (2019a), Erişim: 02.10.2019, www.internationalbudget.org.
- IBP (2019b), “Engaging Stakeholders”, Erişim: 02.10.2019, <https://www.internationalbudget.org/why-budget-work/engaging-stakeholders/>.
- IBP (2019). Open Budget Survey 2017 Methodology. Erişim: 02.10.2019, <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/methodology/>.
- IBP (2019). Open Budget Survey 2017 Key Findings, Erişim: 03.10. 2019, <https://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/open-budget-survey-2017-key-findings-english.pdf>.
- Irwin, T.C. (2013). “Shining a Light on the Mysteries of State: the Origins of Fiscal Transparency in Western Europe”, IMF Working Paper (No. 13-219).
- İpek, S. (2017a). *Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Mali Yapısı*, Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım: Çanakkale.
- İpek, S. (2017b). *Kamu Maliyesi*, Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım: Çanakkale.
- İpek, S. ve Kaynar, İ. (2009). “Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları”, *Maliye Dergisi*, S. 157, 116-130.
- Jatmiko, B. ve Kumara, A.F. (2015). “Key Success Factors for Web-Based Financial Statements Disclosure to Create Local Government Transparence in Indonesia (Empirical Study on Local Government in Indonesia)”, *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 9 (27), 663-669.

- Jennings, M.K. (1983). "Gender Roles and Inequalities in Political Participation: Results from an Eight-Nation Study", *The Western Political Quarterly*, 36 (3), 364-385.
- Jorge, S., Sa, P.M., Pattaro, A.F. ve Lourenço, R.P. (2011). "Local Government Financial Transparency in Portugal and Italy: A Comparative Exploratory Study on its Determinants", 13th Biennial CIGAR Conference Bridging Public Sector and Non-Profit Sector Accounting, 9-11.
- Joshi, A. (2013). "Do They Work? Assessing the Impact of Transparency and Accountability Initiatives in Service Delivery", *Development Policy Review*, 31 (1), 29-48.
- Justice, J.B., Melitski, J. ve Smith, D.L. (2006). "E-Government as an Instrument of Fiscal Accountability and Responsiveness: Do the Best Practitioners Employ the Best Practices?" *American Review of Public Administration*, 3 (3), 301-322.
- Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Gerekçesi, "Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/692), Dönem: 22, Yasama Yılı: 2, TBMM (S. Sayısı: 302).
- Kalaycı, Ş. "Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli". (2008). Ş. Kalaycı (ed.). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.: Ankara.
- Karaarslan, E. (2009). "Kamuoyu Denetimi ve Kamu İdarelerinin İnternet Sayfaları", *Mali Kılavuz Dergisi*, Ekim-Aralık 2009, 33-40.
- Karagöz, Y. *SPSS-AMOS-META Uygulamalı İstatistiksel Analizler*, 2. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Karkın, N. (2018). "Açık Hükümet (Open Government)", Yasemin Mamur Işıkçı, Esmeray Alacadağlı (ed). *Kamu Yönetimi Ansiklopedisi*, Astana Yayınları: Ankara.
- Kaufmann D. (2005). *Myths and Realities of Governance and Corruption*, World Bank.
- Kerimoğlu, B. (2005). "Yerel Düzeyde Mali Saydamlık", *Yerel Yönetim ve Denetim*, 10 (8), 14-18.

- Kerimoğlu, B. (2006). “Tahakkuk Esaslı Muhasebe Sisteminin Mali Saydamlık ve Hesap Verme Sorumluluğuna Etkileri”, C.C. Aktan (ed.). *Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme*, (s. 97-114), Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Kesik, A. (2012). “Bütçe Sistemi ve Mali Disiplin”, C. C. Aktan, A. Kesik ve D. Dileyici (ed.), *Yeni Maliye Değişim Çağında Kamu Maliyesi: Yeni Trendler, Yeni Paradigmalar, Yeni Öğretiler, Yeni Perspektifler*, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını: Ankara.
- Khagram, S., Renzio, P.D. ve Fung, A. (2013). “Overview and Synthesis: The Political Economy of Fiscal Transparency, Participation and Accountability Around the World”, S. Khagram, A. Fung, P. De Renzio (ed.), *Open Budgets: The Political Economy of Transparency, Participation and Accountability*, (s. 1-50), Brookings Institution Press: Washington.
- Klitgaard, R., Maclean-Abaroa, R. ve Parris, H.L. (1998). A Practical Approach to Dealing with Municipal Malfeanance, UNDP/UNCHS/World Bank-UMP, Mediterranean Development Forum, Working Paper No: 7: Morocco.
- Knapp, Bettina L. (1997). “J. M. G. Le Clézio’s Désert: The Myth of Transparency”, *World Literature Today*, 71 (4), 703-708.
- Koçdemir, M. (2019). *Mali Hesap Verme Bağlamında Yasama Gözetimi ve Yolsuzluklar*, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Kolstad, I. ve Wiig, A. (2009). “Is Transparency the Key to Reducing Corruption in Resource-Rich Countries?”, *World Development*, 37 (3), 521-532.
- Kopits, G. ve Craig, J. (1988). *Transparency in Government Operations*, IMF Occasional Paper 158, Washington.
- Korlu, R.K. ve Çetinkaya, Ö. (2015). “Türkiye’de Belediyelerin Mali Özerkliğinin Öz Gelirler Bağlamında Analizi ve Değerlendirilmesi”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3 (4), 95-111.
- Korlu, R.K., Çetinkaya, Ö. ve Gerçek, A. (2016). “Yerel Vergi Bilincinin Faktör Analizi ile Değerlendirilmesi: Bursa Örneği”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14 (28), 443-465.

- Köse, H. Ö. (2007). *Dünyada ve Türkiye’de Yüksek Denetim*, 2. Baskı, T.C. Sayıştay 145. Kuruluş Yıldönümü Yayınları: Ankara.
- Kuriyan, R., Gigler, S.B.B. ve Park, K.R. (2011) *Technologies for Transparency and Accountability: Implications for ICT Policy and Implementation*, Open Development Technology Alliance, World Bank: Washington.
- Kuzey, P. (2003). “Şeffaflık ve İyi Yönetişim”, *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Küçükaycan, D. (2013). Yerel Yönetimlerde Bütçe Saydamlığı: Büyükşehir Belediyeleri ve Büyükşehir İl Özel İdareleri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Laswad, F., Fisher, R. ve Oyelere, P. (2001). *Public Sector Financial Disclosure on the Internet: A Study of New Zealand Local Authorities*, Commerce Division Discussion Paper No. 92: Canterbury.
- Laswad, F., Fisher, R. ve Oyelere, P. (2005). “Determinants of Voluntary Internet Financial Reporting by Local Government Authorities”, *Journal of Accounting and Public Policy*, 24 (2), 101-121.
- Lourenço, R. P. (2015). “An Analysis of Open Government Portals: A Perspective of Transparency for Accountability”, *Government Information Quarterly*, 32 (3), 323-332.
- Lowatcharin, G. ve Menifield, C.E. (2015). “Determinants of Internet-enabled Transparency at the Local Level: A Study of Midwestern County Web Sites”, *State and Local Government Review*, 47 (2), 102-115.
- Maggetti, M. (2012). “The Media Accountability of Independent Regulatory Agencies”, *European Political Science Review*, 4 (3), 385-408.
- Martinelli, A. (1983). “The Ledger of Cristianus Lomellinus and Dominicus De Garibaldi, Stewards of the City of Genoa (1340-41)”, *ABACUS*, 19 (2), 83-118.
- Marmara Belediyeler Birliği (2015). *Belediyelerin Mali Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Çalıştay Raporu: İstanbul.

- Meijer, A. (2009). “Understanding Modern Transparency”, *International Review of Administrative Sciences*, 75 (2), 2009, 255-269.
- Meijer, A.J., Curtin, D. ve Hillebrandt, M. (2012). “Open Governance: Connecting Vision and Voice”, *International Review of Administrative Sciences*, 78 (1), 10-29.
- Michener, G. ve Bersch, K. (2013). “Identifying Transparency”, *Information Polity*, 18 (3). 233-242.
- Mikesell, J.L. (2007) “Fiscal Administration in Local Government An Overview”, A. Shah (ed.), *Local Budgeting, Public Sector Governance and Accountability Series*, (s. 15-51.), The World Bank: Washington.
- Mitchell, R.B. (1998). “Sources of Transparency: Information Systems in International Regimes”, *International Studies Quarterly*, 42 (1), 109-130.
- Munoz, L.A. ve Bolivar, M.P.R. (2015). “Determining Factors of Transparency and Accountability in Local Governments: A Meta-Analytic Study”, *Journal of Local Self-Government*, 13 (2), 1291-60.
- Munoz, L.A., Bolivar, M.P.R. ve Hernandez, A.M.L. (2016). “Financial Incentives and Open Government: Meta-Analysis”, *Information Polity*, 21 (2), 189-209.
- Musa, A., Bebic, D. ve Druman, P. (2015). “Transparency and Openness in Local Governance: A Case of Croatian Cities”, *Croatian and Comparative Public Administration*, 15 (2), 415-450.
- Mutluer, M.K., Öner, E. ve Kesik, A. (2011). *Bütçe Hukuku*, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Narayan, D. (2002). *Empowerment and Poverty Reduction: A Sourcebook*, World Bank, Poverty Reduction and Economic Management.
- OECD (2002). *Best Practices for Budget Transparency*, OECD Publications Service, Paris.
- OECD (2008). *Future of E-Government*, OECD E-Leaders Conference, Hollanda.
- OECD (2017). *Budget Transparency Toolkit*, OECD Public Governance Directorate.

- OECD (2010). Guiding Principles for Open and Inclusive Policy Making. Expert Meeting on Building an Open and Innovative Government for Better Policies and Service Delivery, Paris.
- Okursoy, A. (2015). “Yerel Yönetimlerde E-Devlet”, R. Tekeli (ed.). *Yerel Yönetimler Üzerine*, (s. 247-269), Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık: Ankara.
- Oliver, R.W. (2004). *What Is Transparency?*, McGraw Hill Professional, USA.
- Onuncu Kalkınma Planı* (2013). Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Onuncu Kalkınma Planı Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. (2014a), Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Onuncu Kalkınma Planı Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. (2014b). Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- On Birinci Kalkınma Planı* (2019). Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Ömürgönülşen, U. (2014). “Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Yeni Kamu İşletmeciliği”, M. Acar ve H. Özgür (ed.), *Çağdaş Kamu Yönetimi-1*, 2. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Özdemir, A.T. (2011). “Mahalli İdarelerde Halk Katılımı Bağlamında Kent Konseyleri”, *Sayıştay Dergisi*, S. 83, 31-56.
- Özdemir, A. (2013). *Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar*. 3. Baskı, Beta Basım A.Ş.: İstanbul
- Özer, M. A. (2006). “Gelişmiş Ülkeler ve Yeni Kamu Yönetimi Düşüncesi”, *Türk İdare Dergisi*, S. 452, 1-28.
- Park, H. (2001). “Reform on Administrative Transparency in Local Government: The Case of Korea”, *International Journal of Urban Sciences*, 5 (1), 57- 69.
- Pena-Lopez, I. (2016). Open Government the Global Context and the Way Forward, OECD.

- Perez, M.C.C., Bolivar, M.P.R. ve Hernandez, A.M.L. (2014). “The Determinants of Government Financial Reports Online”, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, Issue No. 42 E/2014, 5-31.
- Performans Esaslı Bütçeleme Rehberi (Pilot Kurumlar İçin Taslak)* (2004). Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü.
- Perona, P.G. (2014). *Budget Transparency in Local Governments*, Universitat Jaume,
- Pina, V., Torres, L. ve Royo, S. (2010). “Is E-Government Promoting Convergence Towards More Accountable Local Governments?”, *International Public Management Journal*, 13 (4), 350-380.
- Piotrowski, S.J. ve Van Ryzin, G.G. (2005). “Desire for Transparency: Dimensions and Determinants of Attitudes Toward Governmental Transparency”, 8th Public Management Research, University of Southern California, 1-29.
- Piotrowski, S.J. ve Van Ryzin, G.G. (2007). “Citizen Attitudes Toward Transparency in Local Government”, *The American Review of Public Administration*, 37 (3), 306-323.
- Piotrowski, S.J. ve Borry, E.L. (2009). “Transparency and Local Government Websites”, C.G. Reddick (ed.). *Handbook of Research on Strategies for Local E-Government Adoption and Implementation: Comparative Studies*, (s. 390-407), Information Science Reference: New York.
- Piotrowski, S.J. ve Liao, Y. (2012). “The Usability of Government Information: the Necessary Link Between Transparency and Participation”, H.L. Schachter, K. Yang (ed.), *The State of Citizen Participation in America*. Information Age Publishing, Charlotte.
- Piotrowski, S. J. (2017). “The ‘Open Government Reform’ Movement: The Case of the Open Government Partnership and U.S. Transparency Policies”, *American Review of Public Administration*, 47 (2), 155-171.
- Polat, N. (2003). “Saydamlık, Hesap Verme Sorumluluğu ve Denetimin Etkinliği”, *Sayıştay Dergisi*, S. 49, 65-80.

- Premchand, A. (1993). *Public Expenditure Management*, IMF, Washington
- Prud'homme, R. (1995). The Dangers of Decentralization, *The World Bank Research Observer*, 10 (2), 201-220.
- Public Sector Transparency and Accountability in Selected Arab Countries: Policies and Practices*, (2004). United Nations Development Programme & Department of Economic and Social Affairs: New York.
- Resmî Gazete (24.12.2003). Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. Sayı: 25326.
- Resmî Gazete (03.07.2005). Belediye Kanunu. Sayı: 25874.
- Resmî Gazete (02.07.2008). İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun. Sayı: 26937.
- Resmî Gazete (27.05.2016). Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği. Sayı: 29724 Mükerrer.
- Ribeiro, N., Nogueira, S. ve Freitas, I. (2017). "Transparency in Portuguese Local Government: A Study of its Determinants", *European Financial and Accounting Journal*, 12 (3), 191-202.
- Rios, A.M., Benito, B. ve Bastida, F. (2013). "Determinants of Central Government Budget Disclosure: An International Comparative Analysis", *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practices*, 15 (3), 235-254.
- Oztoprak, A. A. ve Ruijter, E. (2016). "Variants of transparency: an analysis of the English Local Government Transparency Code 2015", *Local Government Studies*, 42(4), 1-21.
- Qates, W.E. (2005). "Toward a Second-Generation Theory of Fiscal Federalism", *International Tax and Public Finance*, 12 (4), 349-373.
- Qates, W.E. (1999) "An Essay on Fiscal Federalism", *Journal of Economic Literature*, 37 (3), 1120-1149.

- Sakınç, S. (2011). “Kamu Yönetimlerinde Saydamlık ve Hesap Verme Sorumluluğu Kavramsal Açıklamalar”, *Kamu Mali Yönetimi ve Denetimi Sempozyumu Kitabı*, Ege Üniversitesi.
- Schaltegger, C.A. ve Torgler, B. (2007) “Government Accountability and Fiscal Discipline: A Panel Analysis Using Swiss Data”, *Journal of Public Economics*, 91 (1-2), 117-140.
- Sedmihradská, L. (2015). “Budget Transparency in Czech Local Government”, *Procedia Economics and Finance*, Vol. 25, 598-606.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* (2000a). Ankara: DPT (Devlet Planlama Teşkilatı).
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması ve Mali Saydamlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (2000b). Ankara: DPT (Devlet Planlama Teşkilatı).
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (2000c). Ankara: DPT (Devlet Planlama Teşkilatı).
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (2001). Ankara: DPT (Devlet Planlama Teşkilatı).
- Serrano-Cinca, C., Rueda-Tomas, M. ve Portillo-Tarragona, P. (2009). “Factors Influencing E-Disclosure in Local Public Administrations”, *Environment and Planning C: Government and Policy*, 27 (2) 355-378.
- Shah, A. (2007) “Tailoring the Fight against Corruption to Country Circumstances”, , A. Shah (ed.), *Performance Accountability and Combating Corruption*, (233-254)..The World Bank, Public Sector Governance and Accountability Series: Washington.
- Shick, A. (2003). “The Performing State: Reflection on an Idea Whose Time Has Come but Whose Implementation Has Not”, *OECD Journal on Budgeting*, 3 (2), 71-103.

- Sicakova-Beblava, E., Kollarik, M. ve Sloboda, M. (2016) “Exploring the Determinants of Transparency of Slovak Municipalities”, *The Nispacee Journal of Public Administration and Policy*, 9 (2), 121-145.
- Signore, O., Chesi, F. ve Pallotti, M. (2005). “E-Government: Challenges and Opportunities”, *CMG Italy-XIX Annual Conference*, Florence, 1-15.
- Sloboda, M. (2015). “Slovak Mayors as Managers: The Case Study in Slovak Cities”, *23rd NISPAcee Annual Conference*, NISPAcee Press, Bratislava, 1-9.
- Smith, R.W. ve Bertozzi, M. (1998). “Principals and Agents: an Explanatory Model for Public Budgeting”, *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 10 (3), 325-353.
- Snell, R. ve Sebina, P. (2007). “Information Flows: the Real Art of Information Management and Freedom of Information”, *Archives and Manuscripts*, 35 (1), 2007, 54-81.
- Sol, D.A. (2013). “The Institutional, Economic and Social Determinants of Local Government Transparency”, *Journal of Economic Policy Reform*, 16 (1), 2013, 90-107.
- Sobacı, M.Z. ve Köseoğlu, Ö. (2015). “Yeni Kamu Yönetişimi: Birlikte Üretmenin ve İşbirliğinin Teorik Çerçevesi”, Ö. Köseoğlu, M. Z. Sobacı (ed.), *Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları Yeni Kamu İşletmeciliği ve Öncesi*, (s. 231-248.), Dora Yayıncılık: Bursa.
- Stanic, B. (2018). “Determinants of Subnational Budget/Fiscal Transparency: A Review of Empirical Evidence”, *Public Sector Economics*, 42 (4), 449-486.
- Ste Croix, G.E.M. de, (1956). “Greek and Roman Accounting”, A.C. Littleton, B.S. Yarney (ed.), *Studies in the History of Accounting*, (s. 14-74.), Richard D. Irwin.
- Styles, A.K. ve Tennyson M. (2007). “The Accessibility of Financial Reporting of U.S. Municipalities on the Internet”, *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 19 (1), 56-92.

- Sun, S. ve Andrems, R. (2020). “The Determinants of Fiscal Transparency in Chinese City-Level Governments”, *Local Government Studies*, 46 (1), 44-67.
- Sungur, O. (2008). “Korelasyon Analizi”, Ş. Kalaycı (ed.). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.: Ankara.
- Svard, P. (2017). “Accountability, Transparency, and the Role of Informaiton Management”, *Enterprise Content Management, Records Management and Information Culture Amidst e-Government Development*, 83-96.
- Swamy, A., Knack, S., Lee, Y. ve Azfar, O. (2001). “Gender and Corruption”, *Journal of Development Economics*, Vol. 64, 25-55.
- Şenses, F. (2018). *İktisada (Farklı Bir) Giriş*, 2. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Taner, A. (2012). “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Arayışları ve Hesap Verme Sorumluluğuna Etkileri”, *Sayıştay Dergisi*, S. 85, 27-50.
- Tanzi, V. (1995). Fiscal Federalism and Decentralization: A Review of Some Efficiency and Macroeconomic Aspects, Annual World Bank Conference on Development Economics, 295-317.
- Tanzi, V. (1998). Corruption Around the World, IMF Staff Papers, 45 (4), 559-594.
- Taştekin, A. (2015). “Yerel Düzeyde Katılımcı Mekanizmalar Olarak Kent Konseyleri”, M. Mecek, M. Doğan, B. Parlak (ed.). *İdari ve Mali Açından Türkiye’de Yerel Yönetimler*, (s. 185-198), Bekad Yayınları: Antalya.
- Tavares, A.F. ve Cruz, N.F. (2014). “The Determinants of Local Government Transparency: A Preliminary Analysis”, *Proceedings of the 8th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance*, 117-123.
- Tavşancıl, E. (2018). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 6. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Taytak, M. (2016). “Vergi Kültürünü Belirleyen Faktörler ve Mükelleflerin Demografik Özelliklerinin Vergi Kültürü Üzerindeki Etkisi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 1933-1957.

- Taytak, M. ve Bahtiyar, E. (2015). “Hesap Verme Sorumluluğu Çerçevesinde Türk Sayıştay’ının Rolü”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (4), 2015, 261-284.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü. Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporları (2008-2017), Ankara.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü. Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporları (2018-2019), Ankara.
- Tejedo-Romero, F. ve de Araujo, J.F.F.E. (2015). “Determinants of Local Governments’ Transparency in Times of Crisis: Evidence From Municipality-Level Panel Data”, *Administrative & Society*, 50 (4), 527-554.
- Ter-Minassian, T. ve Fedelino, A. (2008). “Does Fiscal Decentralization Help Create Fiscal Space?”, *En: Las finanzas públicas y el pacto fiscal en América Latina: documentos y ponencias presentados en el XX Seminario Internacional de Política Fiscal*, 91-104.
- The Institute of Internal Auditors (2012). *The Role of Auditing in Public Sector Governance*, 2nd Edition.
- The International Federation of Accountants (IFAC) (2001). Public Sector Committee, *Governance in the Public Sector: A Governing Body Perspective*, New York.
- Tosun, E. (2006). “Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçelemenin Alt Yapısı Olan Mali Yapıya İlişkin Bir Değerlendirme”, C.C. Aktan (ed.) *Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Tosun, S. (2010). “Krizden Sonra Yeniden Yapılanma: Mali Saydamlık ve Bütçe Sürecinin Açık Olması”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, S. 33, 24-33.
- Transparency International (2017). Global Corruption Barometer. *People and Corruption: Citizens’ Voices from around the World*.
- Transparency International. (Erişim:21.07. 2019). <https://www.transparency.org/what-is-corruption#define>.

- Transparency International, Corruption Percetions Index 2020, Erişim: 30.03.2021, <https://www.transparency.org/en/publications/corruption-perceptions-index-2020>.
- Tunçay, M. (2003). “Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İlgili Kavramlar”, *Sivil Toplum*, 1 (1), 9-13.
- TÜİK, 2020 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, (<https://biruni.tuik.gov.tr>)
- Tüğen, K. ve Özen, A. (2010). “Bütçe Uygulamalarında Saydamlık ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, N. T. Saruç T. Gürdal, N. Altun (ed.). *Prof. Dr. Aytaç Eker’e Armağan Kamu Maliyesinde Seçme Yazılar*, (s. 1-15). Sakarya: 2010.
- Tümer, Ö. (2020). Türkiye’de Belediyelerin Mali Saydamlık Düzeyi ve Belirleyen Faktörlerin Analizi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Türk Dil Kurumu (2019), *Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, Ankara.
- Uluslararası Şeffaflık Derneği. (2015). Türkiye’de Yolsuzluk Kamuoyu Araştırması Sonuçları.
- Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2006). *Mahalli İdareler*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- United Nations Division for Public Administration & Development, (2007). “Towards Participatory and Transparent Governance: Reinventing Government”, United Nations Publications: New York.
- Uzunali, E.K. (2007). IMF Mali Saydamlık Standartları Çerçevesinde 2000’li Yılların Başlarında Türkiye’de Mali Saydamlık, Detay Yayıncılık: Ankara.
- Vigoda, E. (2003). New Public Management, *Encyclopedia of Public Administration and Public Policy (Vol. 2)*, J. Rabin (ed.), (s. 812-816.), Marcel Dekker, New York.
- Vishwanath, T. ve Kaufmann, D. (1999). *Towards Transparency in Finance and Governance*, The World Bank.
- Vural, T. (2014). “Mali Özerklik, Mali Yerinden Yönetim ve Vergilendirme Yetkisi”, M. Sakal, A. Kesik, T. Akdemir (ed.), *Mali Yerinden Yönetim: Teori, Kavramsal*

Açıklamalar ve Türkiye'ye İlişkin Değerlendirmeler, (s. 51-58), Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

Wong, W. ve Welch, E. (2004) “Does E- Government Promote Accountability? A Comparative Analysis of Website Openness and Government Accountability”, *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions*, 17 (2), 275-297.

World Bank (1998). *Public Expenditure Management Handbook*, Washington.

World Bank, *Module 7: Fiscal Transparency*, <https://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/transparency-in-public-finance>, (Erişim Tarihi: 13.10. 2019).

Yavuziğit, M. H. (1996). “Türkiye’de Rüşvet ve Yolsuzluğun Nedenleri ile Çözüm Yollarının Tartışılması”, *Sayıştay Dergisi*, S. 23, 11-36.

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2007). *SPSS Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 2. Baskı, Detay Yayıncılık: Ankara.

Yıldırım, C. (2011). “Birinci ve İkinci Nesil Washington Uzlaşması: Neoliberal İktisat Politikalarının 1980’den Sonraki Evrimi”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 1-23.

Yılmaz, H.H., Emil, M.F. ve Kerimoğlu, B. (2012). *Yerel Yönetimler Maliyesi*, Mali Hizmetler Derneği Yayını: Ankara.

Yolsuzluk Raporları 2016: Türkiye’de Yolsuzluk Algısı. (2016). TESEV: İstanbul.

Yörüker, S. (2001), *Hükümet Hesapverme Sorumluluğu*, Erişim: 04.05.2019, https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/95906369/files/bilgi_notlari/hukumettehesapverme.pdf.

Yurdakul, A. (2013). Vergi Ahlakı ve Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizi: Bursa İli Örneği, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Zeren, H. E. ve Özmen, A., (2010), “Halkın Belediye Faaliyetlerine Katılma Duyarlılığı ve Hizmet Memnuniyeti: Karaman Belediyesi Örneği”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (19), 165-173.

Zimmerman, J.L. (1977). "The Municipal Accounting Maze: An Analysis of Political Incentives", *Journal of Accounting Research*, Vol. 15, 107-144.

Zuccolotto, R. ve Teixeira, M.A.C. (2014). "The Causes of Fiscal Transparency: Evidence in the Brazilian States" *Revista Contabilidade & Finanças*, 25 (66), 242-254.

EKLER

EK 1

DOKTORA ÇALIŞMASI ANKET FORMU

Bu anket Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı'nda yürütülen “**Vatandaşların Belediyelerin Mali Saydamlığına İlişkin Tutumları: Çanakkale Örneği**” adlı doktora tez çalışması kapsamında yapılmaktadır. Anket, Türkiye’de vatandaşların belediyelerin mali saydamlığına ilişkin tutumlarını değerlendirebilmek amacıyla hazırlanmıştır. Çanakkale Merkez ilçesinde ikamet edenlere uygulanan bu ankette katılımcıların anket sorularını Türkiye’deki belediyelerin genelini göz önünde bulundurarak yanıtlamaları istenmektedir.

Doktora tez çalışmasını desteklemek amacıyla yapılan bu anket kapsamında hiçbir şekilde kimlik bilgileriniz (ad, soyad, T.C. kimlik numarası gibi) istenmemektedir. Ankete katılım gönüllük esasına dayanmakta olup sizden talep edilen bilgilerin tamamı bilimsel amaçla kullanılacaktır. Çalışmaya yapacağınız katkılar için şimdiden teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Selçuk İPEK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölümü

Arş. Gör. Rıdvan ENGİN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölümü

CİNSİYET	Erkek ()	Kadın ()		
MEDENİ DURUM	Bekar ()	Evli ()		
YAŞ	(.....)			
EĞİTİM DÜZEYİ	İlkokul ()	Ortaokul ()	Lise ()	Ön lisans ()
	Lisans ()	Y. lisans ()	Doktora ()	
MESLEKİ DURUM	Memur ()	İşçi ()	Ticaret erbabı ()	Serbest meslek erbabı ()
	Çiftçi ()	Emekli ()	Ev hanımı ()	Öğrenci ()
	Çalışmıyorum ()	Diğer (.....)		
GELİR DÜZEYİ (AYLIK)	2.324 TL ve altı ()	2.325-3.000 TL arası ()	3.001-4.000 TL arası ()	4.001-5.000 TL arası ()
	5.001 TL ve üzeri ()			
Kendinizi siyasi açıdan nasıl tanımlarsınız?	Muhafazakâr ()	Sosyal Demokrat ()	Milliyetçi ()	Liberal ()
	Sosyalist ()	Diğer (.....)		

	EVET	HAYIR
Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna (dernek, sendika vb.) üye misiniz?	☐	☐
Son yerel seçimlerde oy kullandınız mı?	☐	☐

Herhangi bir belediyeye ait olmak üzere aşağıda belirtilen belgeleri incelediniz mi?	EVET	HAYIR
Belediye bütçesi	☐	☐
Belediye stratejik planı	☐	☐
Belediye faaliyet raporu	☐	☐
Belediye performans programı	☐	☐
Belediye kesin hesabı	☐	☐

		TAMAMEN KATILYORUM	KATILYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM
1	Ödediğim yerel vergilerin (emlak vergisi, çevre ve temizlik vergisi vs.) belediyeler tarafından nerelere harcadığını bilmek isterim.					
2	Belediyelerin ihaleleri şeffaf (halka açık) bir biçimde gerçekleştirmesi gerekir.					
3	Belediyeler her türlü mali bilgiyi kamuoyu ile paylaşmak zorunda değildir.					
4	Belediyelerin mali açıdan düzenli olarak denetlenmesi gerekmektedir.					
5	Belediyeler aldıkları borçları halka açıklamalıdır.					
6	Belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olması gerekmektedir.					
7	Belediyeler mali bilgileri zamanında açıklamak zorundadırlar.					
8	Belediyelerin paylaştıkları mali bilgilerin toplumun her kesimi tarafından anlaşılır olması gerekmektedir.					
9	Mükellefin ödeyeceği yerel vergi miktarı ve ödeme zamanının belediyelerce duyurulması gerekmektedir.					
10	Belediyeler harcadıkları her kuruş için halka hesap vermek zorundadırlar.					
11	Belediyelerin denetlenmesi sonucu hazırlanan raporların halka açıklanması gerekmektedir.					
12	Belediyenin kullandığı kaynak miktarı arttıkça daha fazla mali bilgi paylaşması gerekmektedir.					
13	Türkiye’de belediyeler yaptıkları çalışmalarla ilgili olarak halkı bilgilendirmektedirler.					
14	Türkiye’de belediye yöneticileri halka hesap vermekten kaçınmaktadırlar.					
15	Belediyelerde şeffaf bir yönetim anlayışı hakimdir.					
16	Türkiye’de belediyeler yerel hizmetleri sunarken gereksiz harcamalardan kaçınırlar.					
17	Belediyeler kaynaklarını verimli kullanmaktadırlar.					
18	Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır.					
19	Belediyeye ödediğim vergilerin bana yerel hizmet olarak geri döndüğünü düşünüyorum.					
20	Vergi kaçırmanın ahlaki açıdan yanlış olduğunu düşünüyorum.					
21	Vergi kaçırmanın bir kişinin toplum karşısında saygınlığını yitireceğini düşünüyorum.					
22	Vergi devletin varlığı için gereklidir.					
23	Bir mükellef olarak belediyeye ödediğim vergilerin tamamının farkındayım.					
24	Vergi ödemem gerektiğinde bunu merkezi idareye değil belediyeye ödemeyi tercih ederim.					
25	Türkiye’de belediyeler yeterince denetlenmektedir.					
26	Belediyeler denetlenirken bağımsız ve tarafsız hareket edilmektedir.					
27	Türkiye’deki belediyelerde yolsuzluklar yaygındır.					
28	Belediye ile ilgili kararların alınmasında söz sahibi olmak isterim.					

29	Kendimi içerisinde yaşadığım kentin bir parçası olarak görüyorum.									
30	Türkiye’de belediyeler dürüst ve ahlaklı kişiler tarafından yönetilmektedir.									
31	Türkiye’de belediyelerin kamuoyuna açıkladığı mali bilgilerin güvenilir olduğunu düşünmüyorum.									
32	Belediye yöneticileri belediyeleri yönetecek yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahiptir.									
33	Türkiye’de belediyeler yeterli gelir kaynaklarına sahiptirler.									
34	Türkiye’de belediyeler mali açıdan güçlüdür.									
35	Türkiye’de belediyelerin topladığı gelirlere ilişkin bilgi sahibiyim.									
36	Türkiye’de belediyelerin ne kadar harcama yaptığı hakkında bilgi sahibiyim.									
37	Türkiye’de belediyelerin gelirlerini hangi alanlarda harcadığını takip ediyorum.									
38	Türkiye’de belediyelerin borçluluk durumu hakkında yeterli bilgiye sahibim.									

Şeffaf bir belediyecilik için gerek duyulan hususları önem derecesine göre puanlayınız. “1 puan” en önemlisi, “10 puan” ise en önemli olanı ifade etmektedir.	Önemsiz Önemli									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Yerel düzeyde demokrasi kültürünün yerleşmesi										
Kamu kaynaklarını kendi parası gibi harcayabilecek belediye yöneticileri										
Belediyeler ile vatandaşlar arasındaki iletişimin geliştirilmesi										
Sivil toplum kuruluşlarının yerel süreçlerde aktif rol üstlenmesi										
Kamuoyunun daha duyarlı ve bilinçli olması										
Kadınların yerel siyasete daha fazla katılması										

Belediyelerden daha fazla şeffaf olmasını beklediğiniz alanları önem derecesine göre 1’den 5’e kadar sıralayınız.

(NOT: En önemlisi “1” olacak şekilde 1’den 5’e kadar sıralayınız.)

- () İhale
- () Borçlanma
- () Bütçe açıkları
- () Belediye şirketleri
- () Belediye meclis kararları